

ifjúság²⁰⁰⁸ gyorsjelentés

szerkesztette
Bauer Béla, Szabó Andrea

A kutatást Nemeskéri István emlékének ajánljuk!

A Gyorsjelentés elkészítésében közreműködött:

Bauer Béla
Bazsalya Balázs
Berényi Eszter
Marián Béla
Máder Miklós Péter
Molnár Zsuzsanna
Perényi Szilvia
Pillók Péter
Rosta Gergely
Ságvári Bence
Szabó Andrea
Szabó Ákos

© Bauer Béla, Bazsalya Balázs, Berényi Eszter, Marián Béla, Máder Miklós Péter, Molnár Zsuzsanna, Perényi Szilvia, Pillók Péter, Rosta Gergely, Ságvári Bence, Szabó Andrea, Szabó Ákos

© Bauer Béla, Szabó Andrea editors, 2009

© Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet publisher, 2009

A kutatás megrendelője:

Szociális és Munkaügyi Minisztérium

A kutatás pénzügyi fedezetét az alábbi alapok biztosították:

Munkaerő-piaci Alap Képzési Alap
Munkaerő-piaci Alap Foglalkoztatási Alap

Felelős kiadó:

a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet igazgatója

ISBN 978-963-7366-18-5[©]

Ifjúság2008

GYORSJELENTÉS

Szerkesztette:
Szabó Andrea, Bauer Béla

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
AZ IFJÚSÁG2008 KUTATÁS MÓDSZERTANA	11
A kvantitatív kutatás módszertana	11
A kvalitatív kutatás módszertana	14
DEMOGRÁFIA, CSALÁDI VISZONYOK ÉS GYERMEKVÁLLALÁS	17
Családi állapot	17
Gyermekvállalás	20
Oktatási részvétel	23
Gazdasági aktivitás és tanulás	26
Továbbtanulás, nyelvtudás, különóra	28
Egyetemisták, főiskolások	30
Az iskola és a munkahely közti átmenet lehetséges útjai	32
Az iskola	32
Fizikai környezet	33
Tanárok	33
Tananyag	34
Az iskolaválasztás szempontjai	35
Preferenciák	35
Diszpreferencia	36
Egyéb döntési tényezők	37
Időközi lemorzsolódás	38
Az iskolaválasztás utólagos megítélése	38
MUNKAERŐ-PIACI HELYZETKÉP	41
Az első munkavállalás	42
Elhelyezkedés az első munkavállaláskor	42
A jelenlegi munkahely, munkavállalás	44
Feketemunka	45
Ingázás	45
Foglalkozás	47
A munkahely föladása, elvesztése, munkanélküliség	47
Földrajzi mobilitás	49
Elhelyezkedés, pályakezdés, munkahelykeresés	50
Munkahelyválasztás, munkahellyel való elégedettség, az ideális munkahely	51
Munkanélküliség	52
A munkanélküliségből kivezető út	53
ANYAGI, VAGYONI, JÖVEDELMI ÉS LAKÁSHELYZET	55
Fiatalok – egységes csoport?	55
Családi állás, önállóak és eltartottak	55
Jövedelmi viszonyok	57
A háztartások jövedelmi viszonyai	58

Vagyoni helyzet	62
Lakáshelyzet	62
Az anyagi helyzet szubjektív megítélése	65
Üdülés	67
A 15–29 ÉVES KOROSZTÁLY ÉLETMÓDJÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐVONÁSA	69
Sportolási szokások	69
Dohányzási szokások	73
Alkoholfogyasztás	75
Droghasználat	76
Az egészségi állapot szubjektív megítélése	77
A szexualitás néhány jellemzője	78
AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM ÉS A MÉDIAFOGYASZTÁS	83
Számítógép- és internethasználat	83
Digitális eszközök a háztartásban	84
Az internethasználat jellegzetességei	85
Egyéb eszközök a fiatalok háztartásaiban	87
Televízió, rádió, napi- és hetilapok	88
A KULTURÁLIS FOGYASZTÁS NÉHÁNY JELLEMZŐJE, A SZABADIDŐ FELHASZNÁLÁSA	91
Tárgyasult kulturális tőkével ¹⁵ való ellátottság	91
A kulturális fogyasztás színterei	92
A szabadidő eltöltése	95
Társadalmi közérzet	101
Politikai érdeklődés és vélemény	107
Politikai aktivitás	114
Ifjúsági szolgáltatások	118
Ifjúsági irodák és ifjúsági referensek	120

BEVEZETÉS

Amikor felvetjük azt a kérdést, hogy mi jellemzi a magyar fiatalok helyzetét, illetve az ebből a helyzetből fakadó feladatokkal szembesülő magyar társadalmat, akkor alapvetően azt a problémát feszegetjük, hogy a rendszerváltás után eltelt közel két évtizedben kialakult új rendszer milyen körülményeket teremt, és milyen feltételeket biztosít a fiatalok számára. Milyen esélyeket nyújt, és milyen korlátokat állít a felnövekvő korosztályok elé a társadalmi felkészülés, az önállósá válás, a társadalmi beleszólás és cselekvés, a pályakezdés és a karrierlehetőségek területén? Másként fogalmazva: a rendszerváltás hatására kialakult társadalmi, gazdasági, politikai, jogi stb. viszonyok által teremtett generációs reprodukció körülményei hogyan befolyásolják az ifjúkori cselekvésmódokat és érdekmegjelenítési formákat?

A modern társadalmakban – ide értjük a magyar társadalmat is – a mindenkor fiatal nemzedékek társadalmi felkészítését, tevékenységét és beilleszkedését sok és sokféle társadalmi intézmény és szervezet egyidejű működése hivatott biztosítani. Ennek egyik legfontosabb eleme a család, emellett azonban az oktatási-képzési rendszer, az állam, az önkormányzatok, az ifjúsági és civil szervezetek, az egyházak, a kortárs csoportok vagy a média is alapvető szerepet töltenek be a fiatalok szocializálásában.

Egy munkanélküliséggel sújtott, szegény lakosságú település, egy alacsony költségvetésű önkormányzat és az általa rosszul ellátott iskola együttese alapvetően más minőségű életet és háttérrel tud biztosítani az ott lakó fiatalok számára, mint egy – túlnyomórészt – jobb módú, középosztály által lakott település, ahol a megfelelő forrásokkal rendelkező önkormányzat magas színvonalú szolgáltatásokat képes nyújtani az ellátórendszerek területén.

Az Ifjúság2008 kutatás immáron a harmadik olyan kísérlet – a rendszerváltás folyamatának kezdete óta –, amely megpróbálja a társadalomtudomány, a szociológia eszközeivel leírni azokat a társadalmi, gazdasági átalakulásokat (is) köszönhető változásokat és jellegzetességeket, amelyek a generációs újratermelés folyamataiban végbemennek. A négyévente lefolytatott nagymintás, a 15–29 éves korosztályt vizsgáló ifjúsági adatfelvétel egyik célja annak rögzítése, hogy az előző felvétel(ek)hez képest mennyiben, milyen módon változtak az ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását és boldogulási esélyeit befolyásoló társadalmi tényezők, továbbá, hogy ezek a hatások hogyan tükröződnek a fiatalok életmódjában, szabadidős tevékenységében, kulturális fogyasztásában.

Az elmúlt két évtized ifjúságszociológiai kutatásai jelzik, hogy kitolódott az ifjúsági korszak¹. A fiatalok egyre hosszabb időt töltenek oktatási intézményekben. A '80-as, de még a '90-es évek elejének adatai is azt mutatták, hogy a szakmunkások és a rutin szellemi tevékenységet végzők (főleg a gimnáziumi érettségivel rendelkezők) esetében az iskola befejezése, a munkavállalás, a családalapítás, valamint a gyermekvállalás ideje szorosan kapcsolódott egymáshoz. A munkába állás után – végzettségtől függetlenül – általában megházasodtak a fiatalok, és az azt követő két éven belül az első gyermek is megszületett. Ma azonban a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők jellemzően közel 19 évesen vállalnak először három hónapnál hosszabb idejű munkát. A diplomát nem igénylő szellemi munkát végzőknél hasonló tendenciák írhatók le. Míg korábban az érettségi ideje határozta meg a munkavállalást, addig 2000-ben már az érintettek több mint kétötöde 20 évesen vagy annál idősebben lépett ki először a munkaerőpiacra. 2004-ben még teljesen hasonlóak voltak a tendenciák, 2008-ra azonban ez az arány tovább növekedett, és a fiatalok kétharmadára lett jellemző.

Felmerül a kérdés, hogy a munkába állás kitolódása milyen folyamatokkal kapcsolódik össze. Az ifjúsági korszak meghosszabbodásának következményeit jelzi, hogy bár a fiatalok többsége szeretne gyer-

¹ Kitolódik az önálló döntések időszaka, ugyanakkor – az életük bizonyos területein – a fiatalok önálló cselekvési autonómiával rendelkeznek. Erről részletesen lásd: Gábor Kálmán (szerk.): *Ifjúságszociológia* Belvedere Szeged, 2006.é 445. p.

meket vállalni, az első gyermek vállalása az utóbbi 10 évben évekkel későbbre tolódott. Ennek részben az az oka, hogy a férfiak és a nők tartós párkapcsolatban való elköteleződése szintén – az oktatási rendszerben eltöltött időszak megnövekedésével – a 20-as éveik második felére húzódik. Míg 1990-ben a 15 éves és idősebb népesség 20,3 százaléka volt nőtlen, illetve hajadon, addig 2001-ben 27,1, 2002-ben 28 százaléka. Már az Ifjúság2000 adatai is azt tükrözték, hogy a fiatalok házassági kedve rendkívül alacsony, hiszen 69 százalékuk nőtlen vagy hajadon volt, míg a házások aránya 22 százalékot tett ki. Az Ifjúság2008 adatai a 15–29 évesekre vonatkozóan azt mutatták, hogy tovább csökkent a házások aránya 13 százalékra, és hetven százalék felé növekedett a nőtleneké és hajadonoké. Nyolc éves távlatból akár drámainak is mondhatnánk azt a kilenc százalékos csökkenést, amely a házások arányát mutatja.

Bár kétségtelen, hogy a rendszerváltozás utáni időszak a tartós kapcsolatok új formáját, az együttélést véglegesen szentesítette, az Ifjúság2000 kutatás is rámutatott, hogy a gyermekvállalás még 2000-ben is a házasságkötéssel kapcsolódott össze. Az ezredfordulót követő években azonban a házasságon kívüli születések aránya dinamikusán emelkedett. A tizenéves anyák 85 százaléka, a 20–24 évesek 58 százaléka, a 25–29 évesek 30 százaléka házasságon kívül vállalt gyermeket 2007ben. Tehát valamennyi ifjúsági korosztályban emelkedik a házasságon kívül gyermeket vállalók aránya.²

Az adatok azt jelzik, hogy a fiatalok házasságkötésére akkor kerül sor, amikor az első gyermeket vállalják. A kitolódó ifjúsági korszak új szerepformákat hoz létre – ilyen a szingli vagy éppen a preszingli állapot – vagy a posztadoleszcencia jelenségének terjedését, amely bizonyos csoportok számára sajátos kulturális és fogyasztási helyzetet teremt.

A fiatalok élettervezéséből jól kitapintható a korosztály tagjainak a kibocsátó szülői háztól való függőségének, illetve függetlenedésnek új megjelenési formája. Ez annak következtében áll elő, hogy a fiatalok önállósodásával párhuzamosan növekszik az az idő, amelyet szüleikkel együtt élve töltenek. A szülői háztól való elköltözés leginkább a házasságra lépés vagy az együttélés kezdetének időpontjával esik egybe, és kevésbé kapcsolódik a tanulmányok befejezésének vagy a munkába állásnak a tervezett időpontjához.

A '90-es évek ifjúságszociológiai tanulmányai nagy reményeket fűztek a képzettségi szint emelkedéséhez, azt az illúziót táplálva, hogy a felsőoktatás kapui a társadalmi hierarchia alsó fokain elhelyezkedő rétegek (így például a községekben élő, alacsony iskolázottságú családok gyermekei) számára is megnyílnak. Egy 2002-ben, a felsőoktatásba bekerült hallgatók körében készített vizsgálat³ azt jelzi, hogy a remények túlzottnak bizonyultak. A felsőoktatásban való részvételre a középfokú és a felsőfokú végzettségű szülők gyermekeinek nyílhatnak esélyei. A társadalom jóval szélesebb rétegei számára a felsőoktatás továbbra is csak a felemelkedés *elméleti lehetőségét* hordozza.

A 2000. évben a leginkább iskolázott családokból, a felsőbb társadalmi rétegekből érkező fiatalok látszólag a felsőoktatási expanzió egyértelmű haszonélvezőinek. A 2004-ben felvett adatok azt mutatták, hogy a középiskolai végzettséggel rendelkező apák gyermekeinek felsőfokú továbbtanulási esélyei javultak. 2008-ban ez a tendencia folytatódott. Úgy tűnik tehát, hogy a felsőfokú továbbtanulás szempontjából immár az apa középiskolai végzettségének megléte vagy nem léte tekinthető meghatározónak. Az ennél alacsonyabb iskolázottságú családhoz, rosszabb társadalmi környezethez tartozó fiatalok két csoportját (tehát a szakmunkás és a legfeljebb általános iskolai végzettségű apák gyermekeit) pedig a további expanzió sem hozta kedvező helyzetbe. Sőt, a legkedvezőtlenebb családi, társadalmi környezetben élők felsőfokú továbbtanulásának esélyei korábbinál is kisebbnek mutatkoznak. Az eltérő társadalmi háttérből fakadó iskolázási esélyegyenlőtlenségek tehát változatlan intenzitással befolyásolják a fiatal nemzedék tudásszerzésének lehetőségeit.

A kulturális tevékenységek közötti válogatás, azok mélysége, intenzitása meg sem közelíti azt a mértéket, mint amire az elmúlt években készített kultúrszociológiai vizsgálatok utaltak. Az a néhány, szabadidőben végzett – de akkor kevésbé tudatosnak, mint inkább öletszerűnek tűnő választáson alapuló – foglalatosság, amiről a fiatalok beszámolnak, jórészt egyéni aktivitást, elhatározást tükröz. A társaság, a közösség hiányzik; másképpen megközelítve: csak itt-ott merül fel ennek igénye, szinte eltűnt a társas cselekvés iránti vágy a fiatalok kulturális tevékenységéből. Ez annak a folyamatnak lehet a következménye, amely az internetes kommunikáció széles körű elterjedésével válik általánossá. A fiatalok számára a

² A Központi Statisztikai Hivatal szíves közlése alapján.

³ Gábor Kálmán – Kabai Imre: Első évfolyamos hallgatók vizsgálata, 2002. (Kézirat.)

beszédcselekvés színtere ma már az internet adta lehetőségekhez kötődik. A beszédcselekvés hagyományos helyszíneit (kávéház, teázó, söröző) ugyanis a fiatalok átlagosan 2-3 havonta látogatják meg. Ez a tendencia hatással bírhat a személyközi kommunikációra is, de ennek a folyamatnak a leírására a kvantitatív módszer kevésbé alkalmas.

Úgy gondoljuk, hogy az elmondottak önmagukban is indokolják olyan kutatások folytatását, amely megkísérli feltérképezni az ifjúság helyzetében bekövetkezett változásokat és folyamatokat.

Az Ifjúság2008 kutatási programot az SZMM rendelte meg, és a Munkaerő-piaci Alap Képzési Alaprészből illetve a Munkaerő-piaci Alap Foglalkoztatási Alaprészből finanszírozta.

Az előző nagymintás vizsgálatokhoz képest a 2008-ban elvégzett nagymintás survey vizsgálat kvalitatív (fókuszcsoportos) szakasszal bővült, amelynek funkciója az volt, hogy pontosabban fel lehessen tárni a fiatalok életmenetére hatást gyakorló döntéseket.

2008-ra végre kijelenthető, hogy – követve az Európai Unió számos országának példáját – Magyarországon is rendszeressé vált egy, a kormányzat által is támogatott átfogó ifjúságkutatás. A kutatás alapvető céljai között szerepel, hogy a vizsgálat adatai – a hagyományoknak megfelelően – minden érdeklődő számára elérhetőek és használhatóak legyenek. Így az eredmények, az adatok a feldolgozást követően nyilvánossá válnak.

A Gyorsjelentés, a műfaj sajátosságából adódóan, azt a célt szolgálja, hogy a tanulmányok elkészülte előtt betekintést adjon a vizsgálat alapadataiba; azok mélyebb értelmezésére, az összefüggések feltárására és magyarázatára – itt és most – nem vállalkozunk. A Gyorsjelentés tehát nem más, mint a vizsgálat alapadatainak felületi megközelítése.

A kutatás célja

A kutatás célja, hogy

- a magyarországi fiatalok anyagi és kulturális erőforrásairól, életmódjáról és értékrendszeréről horizontálisan és vertikálisan is képet kapjunk;
- hazánk statisztikai-gazdasági régióiról, a vizsgált dimenziók mentén, összehasonlító adatokkal rendelkezünk a korábbi magyarországi kutatások vonatkozásában;
- Magyarország polgárai, döntéshozói, szervezetei, kutatóműhelyei részére összehasonlító adatokkal rendelkezünk;
- mind módszertani (empirikus szociológia), mind tartalmi (vizsgált dimenziók) szempontjából lehetőséget adjunk a későbbi összehasonlíthatóság, illetve a helyi, megyei illetve regionális kutatásokra, gyakorlati használatban való alkalmazásokra (pl.: ifjúsági koncepciók kidolgozására).

Témakörök

Az egyes témakörök az alábbi részekből állnak:

1. *Társadalmi mobilitás*
a család kulturális tőkéje, szülők iskolai végzettsége, foglalkozása
2. *Iskolázottság*
iskolai végzettség, jelenlegi iskolai helyzet, továbbtanulási tervek;
3. *Egyszintenciális helyzet*
tartós fogyasztási eszközök, jövedelem, gazdálkodás
4. *Családi helyzet*
együttélés típusai, párkapcsolatok, elköltözés
5. *Munkaerő-piaci jellemzők*
első munkába állás, jelenlegi és korábbi munkahelyek, munkavállalási tervek
6. *Társadalmi közérzet, közéleti attitűdök*
társadalmi problémák, intézmények megítélése, politikához való viszony és attitűdök, szervezeti aktivitás; a szülői értékrendhez való viszony

7. *Helyi közélet és helyi politika*
helyi közélet iránti érdeklődés, részvétel a helyi politikában
8. *Ifjúsági szolgálatok*
ifjúsági referens, ifjúsági irodák, ifjúsági szervezetek
9. *Vallásosság*
vallásosság, felekezeti hovatartozás
10. *Kulturális fogyasztás*
szabadidő, médiafogyasztás, kulturálódási, művelődési szokások
11. *Egészség, életmód, szexualitás*
egészségi állapot, életmód jellemzői, szexuális szokások, fogamzásgátlás, dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás
12. *Sporthoz való viszony*
sportolási szokások, sportágak elismertsége, nézettsége
13. *Informatikai ismeretek*
informatikai ismeretek, számítógép-használati szokások

A kutatás támogatói

Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Munkaerő-piaci Alap Képzési Alap
Munkaerő-piaci Alap Foglalkoztatási Alap

Az Ifjúság2008 projekt vezető kutatói

Bauer Béla szociológus, a kutatás vezetője
Máder Miklós Péter szociológus
Molnár Zsuzsanna szociológus
Pillók Péter szociológus
Ságvári Bence szociológus
Szabó Andrea szociológus
Szabó Ákos szociológus

Közreműködő kutatók

Berényi Eszter szociológus
Bazsalya Balázs szociológus
Galács Anna szociológus
Marián Béla szociológus
Papházi Tibor szociológus
Perényi Szilvia sportmenedzser
Rosta Gergely szociológus

Közreműködő munkatársak

Iván Klára
Ladencsics Virág
Debreczy Márta
Bodor Tamás
Krémer Balázs
Kurucz Andrea, olvasó szerkesztő
Veres Judit Inez

Az adatfelvételt készítette:

MARKETING CENTRUM Országos Piackutató Intézet

Szakmai lektor:

Tokaji Károlyné főosztályvezető Központi Statisztikai Hivatal Társadalmi szolgáltatások statisztikai főosztálya

AZ IFJÚSÁG2008 KUTATÁS MÓDSZERTANA

A kvantitatív kutatás módszertana

Az Ifjúság2008 kutatás első szakaszához, a survey vizsgálathoz 8076 fős (*négy 2000 fős*), a 15–29 éves korosztályt országosan reprezentáló mintát készítettünk. A vizsgálat a nyolc évvel ezelőtti Ifjúság2000 és négy évvel ezelőtti Ifjúság2004 kutatással jól összehasonlítható, hiszen akkor is 8000-8000, 15–29 éves korú fiatal került bele az országosan reprezentatív mintákba.

A mintának területileg (régiók), településnagyság (településtípusok), korcsoportok és nemek szerint kellett tükröznie a vizsgált népességet. A minta készítéséhez a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala⁴ 2007. december 31-én érvényes adatállományát használtuk fel, amely településenként tartalmazza az érvényes lakóhellyel rendelkező és az adott korosztályba tartozó lakosság létszámát férfiakra és nőkre vonatkozóan, születési évenkénti bontásban.

A 15–29 éves korosztályt 3 korcsoportba soroltuk. A 15–18 éves korcsoport az 1990–1993 években, a 19–24 éves korcsoport az 1984–1989 években, a 25–29 éves korcsoport az 1979–1983 években születetteket jelenti.

A települések besorolása a következő 6 településnagyság-kategória szerint történt: Budapest, megyei jogú város, 5000 fő feletti település (Budapest és a megyei jogú városok kivételével), 2000 és 4900 fő közötti település, 500 és 1999 fő közötti település, 500 fő alatti település.

Mivel a kutatást régiók szerinti elemzésre is szeretnénk felhasználni, különös hangsúlyt fektettünk arra, hogy Magyarország 7 régiója (1. Közép-Magyarország, 2. Közép-Dunántúl, 3. Nyugat-Dunántúl, 4. Dél-Dunántúl, 5. Észak-Magyarország, 6. Észak-Alföld, 7. Dél-Alföld) szerint is reprezentatív legyen az adatfelvétel.

A mintavételt úgy terveztük meg, hogy – az elemszámok által korlátozott mértékben – megyei szintű elemzéseket is lehessen végezni. Ennek érdekében a minta a megyéken belüli településnagyságok szerinti népességarányokat is követi.

A mintavétel két szakaszból állt. Először az e célra kifejlesztett speciális Telepbank nevű program segítségével elkészítettük a települések mintáját. Négy településmintát készítettünk (4x2.000), melyek külön-külön is leképezik az ország településstruktúráját regionális elhelyezkedés és településnagyság szerint.

A következő lépésben a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala adatállománya alapján a négy almintára külön-külön megyénként arányítottuk a megkérdezendők demográfiai jellemzőit két demográfiai szempont: neme (férfi, nő), illetve életkora (15–18 év, 19–24 év, 25–29 év) szerint. Ezek után az arányok és az előzőleg elkészített településminta alapján meghatároztuk, hogy egyes településeken pontosan hány, és milyen demográfiai jellemzőkkel bíró személyt kell megkérdezni.

Az arányosítás során a kerekítések miatt természetesen kisebb torzulások keletkeztek. Például az elméletileg kiszámított 3,4 férfi helyett az adott településen 3 vagy 4 férfit kérdeztünk meg. Ezeket a torzulásokat megyei szinten korrigáltuk.

⁴BM Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal jogutódja.

A demográfiai jellemzők és a kapott településminta alapján a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala véletlenszerűen választotta ki azokat a személyeket, akik a mintába kerültek. Az eljárást követően összesen 552 település került a mintába. A négy 2000 fős alminták külön-külön is reprezentatívnak tekinthetők, és a négy almintában a fővárosi kerületeket és a megyei jogú városokat leszámítva más-más települések kerültek.

Egy ilyen típusú vizsgálatnál számítani kell arra, hogy a címlistában szereplő személyek közül nem lehet mindenkit megtalálni, és nem mindenkivel sikerül kérdőíves interjút készíteni, ezért az eredeti címek mellé szigorú szabályok szerint használandó pótcímlistákat biztosítottunk. Minden főcímhez 3 pótcímet rendeltünk.

A címlistához a címeket 3 korcsoportra bontva nemenként külön kértük. A települések neve mellett feltüntettük, hogy ott pontosan hány adott korú és nemű fiatal kell megkérdezni. Az összesen nagyjából 34 000 címet 24 különálló adatállomány tartalmazta.

A minta kialakításánál az elméleti megfontolásokon túl olyan praktikus szempontokat is figyelembe kellett venni, amelyek segítették az adatfelvétel racionális megszervezését. A mintát ennek érdekében úgy alakítottuk ki, hogy egy településen (az 500 fő alatti településeket kivéve) legalább 5 főt kelljen megkérdezni.

A kutatócsoport úgy döntött, hogy az Ifjúság2008 kutatás mintáját 4x2000 fős és 2x4000 fős mintára bontva a négy, illetve a két almintán egymástól részben különböző kérdőívet kérdeznek le. Ennek a döntésnek a legfőbb oka az volt, hogy néhány fontosnak ítélt altéma elemzéséhez elegendő a 2000 fős, illetve a 4000 fős országos minta, és így lehetőség nyílt arra, hogy az eredetileg tervezett interjúidő jelentős túllépése nélkül lényegesen több témát járasson körül a vizsgálat.

A 2000-2000-es mintákon vizsgált kérdéscsoportok a következők voltak:

- gyermekneveléssel, gyermekvállalással kapcsolatos attitűdök;
- állampolgári tudat, a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalom;
- a tanulással, illetve a hasznosítható tudással kapcsolatos attitűdök;
- infokommunikációs eszközökkel való ellátottság;
- médiafogyasztás;
- az információs társadalomra vonatkozó kérdések.

A 4000-es almintákon vizsgált kérdéscsoportban

- a kulturális fogyasztással, szabadidős tevékenységgel kapcsolatos kérdések szerepeltek.

A 8000 főnek átadott **önkitöltős** kérdőíven szereplő kérdéskörök:

- droghasználat;
- szexuális szokások;
- alkohol és dohányzás;
- pártpreferencia;
- tiltakozásokon való részvétel.

Az adatfelvétel közben azzal az – előre látható és előre kalkulált – problémával szembesültünk, hogy a megvalósult megkérdezések 28 százalékában a mintában szereplő főcímeiken és a hozzájuk rendelt pótcímeiken sem lehetett elkészíteni az interjút (objektív okokból: lebontották a házat, elköltözött, soha nem lakott ott, vagy válaszmegtagadás miatt). Így tehát korrigálni kellett az eredeti és optimális mintavételi tervet.

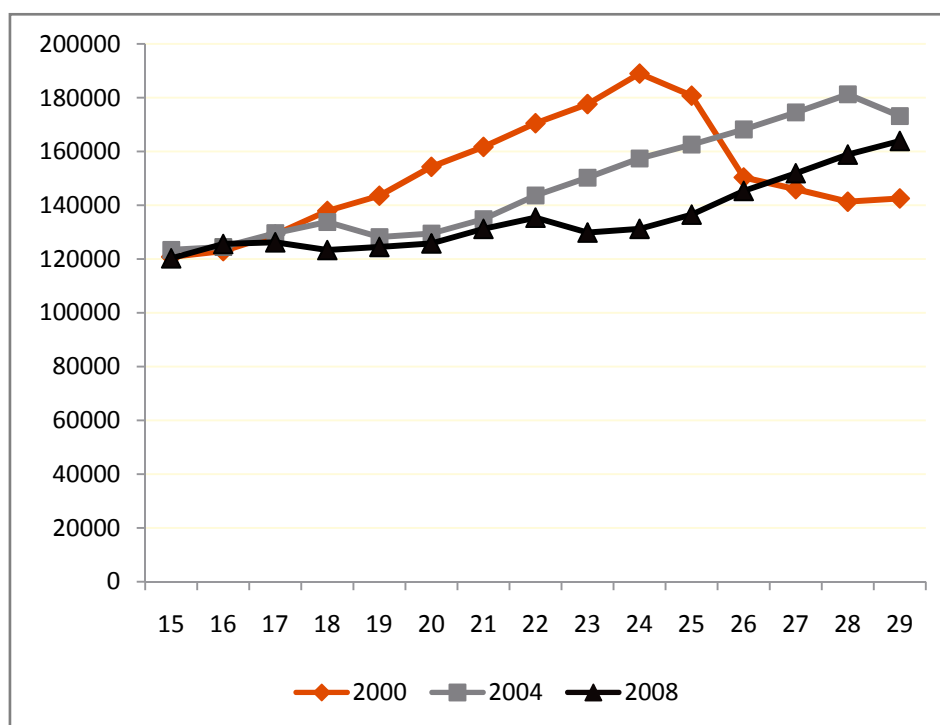
A jelzett az esetekben úgynevezett kvótás pótlásról gondoskodtunk. Vagyis ugyanolyan településnagyságú településen, ugyanolyan nemű és ugyanolyan korcsoportba tartozó, de a címlistában nem szereplő személlyel készült el a kérdőíves interjú.

1. táblázat: A sikeres megkérdezéseket és megíúsulási okokat összefoglaló táblázat

	Összesen	Főcím	1. pótcím	2. pótcím	3. pótcím	Kvóta
a kérdőív elkészült	8076	3247	1324	924	297	2284
alkalmatlan (pl. beteg)	171	80	35	24	32	
válaszmegtagadás	7541	2457	1895	1498	1693	
szülő nem engedélyezi	339	196	76	46	21	
meghalt	5	2	0	2	1	
nem elérhető	3629	1326	1111	771	421	
elköltözött, nem elérhető	1101	599	283	163	56	
elköltözött, elérhető	38	23	13	1	1	
egyéb	115	60	30	21	4	
fals cím	70	40	15	10	5	
felkeresett címek összesen	21085	8030	4782	3460	2531	2284
a címlistákban összesen	34402	8030	8030	8030	8030	2284
nem kerestük	13317	0	3248	4570	5499	

Az alminták készítmódjából, illetve az adatfelvétel során kisebb eltérések keletkeztek az elméletileg várható mintamegoszlástól. Ezeket, a kisebb aránytalanságokat több szempontos súlyozással korrigáltuk. A súlyozás szempontjai: nemek, korcsoportok és településnagyság. Az így kialakított minta összesen 2 031 735 fő 15–29 éves magyarországi lakost reprezentál, amely 182 969 fővel kevesebb, mint négy évvel ezelőtt.

1. ábra: A vizsgált korosztály korévenként, 2000-ben, 2004-ben és 2008-ban
(fő)

2. táblázat: A súlyozott minta nemek szerinti megoszlása

	Férfi		Nő		Mindösszesen	
	elemszám	százalék	elemszám	százalék	elemszám	százalék
Megoszlás	4115	51*	3961	49	8076	100

*a Gyorsjelentésben közlésre kerülő minden egyes ábra és tábla kerekített százalékos adatokat tartalmaz!

3. táblázat: A súlyozott minta korcsoportok szerinti megoszlása

	15–19 évesek		20–24 évesek		25–29 évesek		Mindösszesen	
	elemszám	százalék	elemszám	százalék	elemszám	százalék	elemszám	százalék
Megoszlás	2603	32	2538	31	2935	36	8076	100

A kvalitatív kutatás módszertana

A kvantitatív adatfelvétel után került sor a fókuszcsoportos kutatási szakaszra, amely során kiemelt célunk volt a kérdőíves kutatás során megismert helyzetben rejlő lehetőségek leírása, illetve a megismert helyzetek „megmagyaráztatása”. Ennek érdekében a fölteszt kérdésekkel kapcsolatban feltártuk egyrészt a 15–29 évesekkel foglalkozó szakemberek igényeit, véleményét és meglátásait a megoldási lehetőségekkel kapcsolatban; másrészt maguknak a fiataloknak a helyzetét, igényeit, attitűdjeit, véleményét, és a közvetlenül iskola- és/vagy pályaválasztás előtt állók szüleinek véleményét, meglátásait.

A fiatalokkal 18 darab fókuszcsoportos beszélgetést folytattunk le. A csoportok résztvevőinek kiválasztása során célunk az volt, hogy minél többféle élethelyzetben lévő magyarországi tízen- és huszonevés véleményét ismerjük meg. A beszélgetések során törekedtünk arra, hogy minden csoport vegyes nemi, de homogén korösszetételű legyen. Igyekeztünk minden régiót lefedni, csoporthelyszínként az ország keleti és nyugati, valamint középső felét hozzávetőleg egyenlő arányban „szerepeltetni”.

A csoportoknak volt egy-egy általános blokkjuk, melyeken a fiatalokat különböző projektív technikákkal saját élethelyzetükre „reflektáltattuk”, illetve céljaikról, jövőképükről kérdeztük meg a véleményüket, hallgattuk meg a benyomásaikat az őket körülvevő társadalmi környezetről. Ezt követte egy-egy hosszabb, speciális blokk. Minden speciális blokkra csak a csoportok egy-egy harmadában került csak sor. E speciális blokkok a következők voltak:

- szakképzési elvárások;
- egyéni életutak, pályaképek, pályaválasztás;
- szakképzési mobilitás, migráció;
- munkahely-választási mobilitás, migráció. E tematika alapján folytattuk le a beszélgetések többségét.

További két csoportbeszélgetést folytattunk olyan szülőkkel, akiknek gyerekei felső tagozatosok, és közvetlenül iskolaválasztás előtt állnak. E beszélgetések oka az volt, hogy ebben a korban a szülők még jelentős mértékben befolyásolják a pályaválasztási döntéseket, ők döntenek el tehát (legalább részben), hogy milyen képzési pályán indul el, illetve, hogy milyen szakképzés felé orientálódik gyermekük.

Három csoportbeszélgetést, ahogyan az eredeti koncepcióban is szerepelt, fiatalokkal foglalkozó szakemberekkel folytattunk, elsősorban a fiatalok pályaválasztási és munkahelyválasztási motivációjáról, mobilitási hajlandóságáról.

A fiatalokkal szervezett csoportok megoszlása:

1. életkor szerint:

- . 15–19 évesek: 7 csoport;
- . 19–24 évesek: 6 csoport;
- . 25–29 évesek: 3 csoport;
- . 20–29 évesek: 2 csoport.

2. régió szerint: Egy-egy megyében rendszerint csak egy-egy csoportot tartottunk, Budapest kivételével.

- . Nyugat-Dunántúl: 3 csoport;
- . Közép-Dunántúl: 2 csoport;
- . Dél-Dunántúl: 2 csoport;
- . Közép-Magyarország: 3 csoport;
- . Észak-Magyarország: 3 csoport;
- . Észak-Alföld: 3 csoport;
- . Dél-Alföld: 2 csoport.

3. településtípus szerint:

- . főváros: 4 csoport;
- . megyei jogú város: 4 csoport;
- . más város: 10 csoport.

4. A csoportok megoszlása gazdasági aktivitás szerint:

A legtöbb csoport toborzásánál nem volt szempont a gazdasági aktivitás szerint homogenitás, de igyekeztünk, hogy legyen egy-egy jellemző gazdasági aktivitás minden csoportban. Rendszerint „beengedtünk” 2-2, a többségtől eltérő gazdasági aktivitású résztvevőt is az egyes csoportokba.

- . tanulók: 7 csoport;
- . dolgozók: 3 csoport;
- . munkanélküliek: 1 csoport;
- . vegyes: 7 csoport (elsősorban dolgozó résztvevőkkel).

DEMOGRÁFIA, CSALÁDI VISZONYOK ÉS GYERMEKVÁLLALÁS

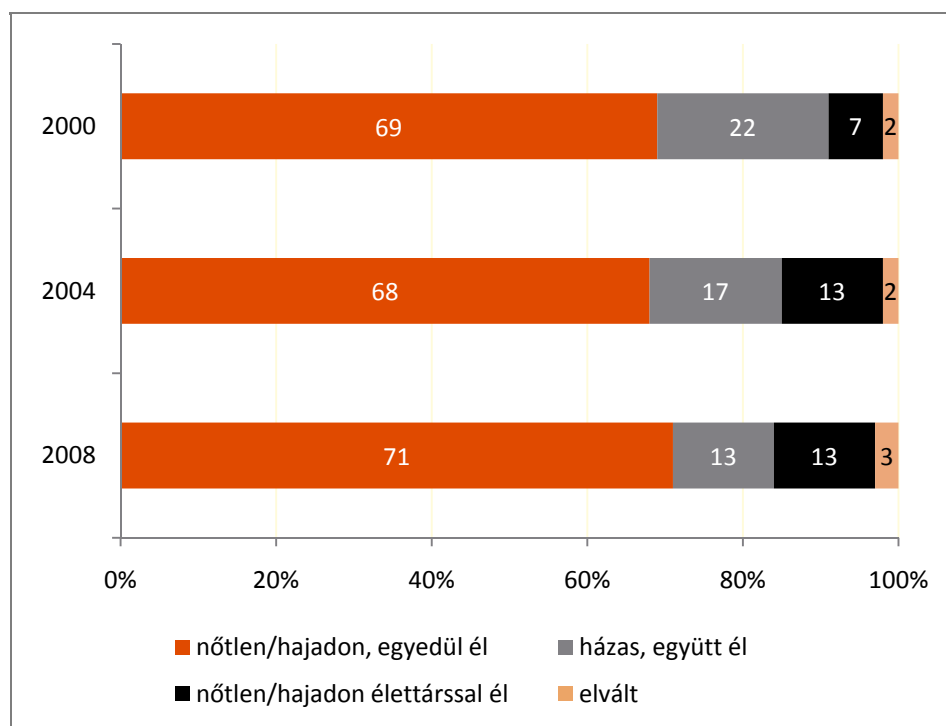
Családi állapot

A 2000-ben folytatott vizsgálatunkban jeleztük először azt a Nyugat-Európában az 1980-as években dokumentált folyamatot, mely szerint meghosszabbodik az ifjúsági életszakasz. Saját korosztályán belül a fiatalok egyre nagyobb hányada tölt a korábbiakhoz képest hosszabb időt tanulással, így kitolódik az első munkába állás időpontja, amely viszont késlelteti a tartós partnerkapcsolatok kialakítását és a családalapítást. E mellett felbomlanak a hagyományos családformák, és egyre divatosabbá, társadalmilag elfogadottabbá válnak a hivatalos dokumentumok által nem szentesített együttélési módok.

2008-ban az évezred elején feltárt jellegzetességek még pregnánsabban mutatkoznak. A 15–29 éves korosztály tagjainak több mint héttizede nőtlen vagy hajadon, 13 százalékuk él házastársi, és 13 százalékuk élettársi kapcsolatban. Elsősorban tehát a tartós kapcsolatban élők összetételében történt tendenciaértékű változás e nyolc év alatt: 9 százalékponttal csökkent a házastársi kapcsolatban élők aránya, ezzel párhuzamosan mintegy 6 százalékponttal nőtt az élettársi viszonyban élők aránya. 2008-ban 3 százalék volt az elváltak aránya. Igaznak véljük azt a korábbi megállapításunkat, miszerint a házasságkötések aránya csökkent, de ez mégsem a tartós kapcsolatok hiányát jelenti, sokkal inkább azt, hogy a fiatalok egyre kevésbé a házasság intézményében látják együttélésük egyetlen módját. Jeleznünk kell azonban, hogy a házasságon kívüli együttélési formák növekedése nem tudja ellensúlyozni a házasságok és a házasságban élők számának és arányának tartós visszaesését.

2. ábra: A fiatalok családi állapot szerinti megoszlása

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

A legfiatalabb vizsgált korosztály (15–19 évesek) 95 százaléka nőtlen vagy hajadon, e csoporton belül 3 százalékot tesz ki az élettárssal élők, és mindössze egy százalékot a házasok aránya. Az életkor előre haladtával azonban változás következik be a családi állapotban. A 20–24 évesek 8, míg a legidősebbek 27 százaléka él házastársi kötelékben. Ez utóbbi korosztály nagyjából egynegyede, míg a 20–24 évesek 14 százaléka él élettárssal. Jelezni kell, hogy 2000-hez és 2004-hez képest is e két korcsoporton belül történtek az átrendeződések. A 2000-ben először regisztrált folyamat tehát végiggyűrűzött az összes korosztályon.

A férfiak és a nők családi állapotában évtizedek óta fennálló különbségek 2008-ban egyértelműen bemutathatók. A 15–29 éves férfiak 78, míg a nők 64 százaléka nőtlen vagy hajadon. A hajadonok arányának növekedése 4 százalékpont 2004-hez képest, míg a nőtlenek aránya 2 százalékponttal növekedett. Élettársi kapcsolatban a nők 16, míg házastársi kapcsolatban 17 százaléka él. A férfiaknál nincs ekkora különbség a két tartós kapcsolattípus között: 9 százaléuk vállal házasságot, illetve 10 százaléuk együttélést.

Az Ifjúság2004 adataihoz képest a férfiak esetében a legidősebb szegmensnél mutatható ki szignifikáns változás. Négy éve a 25–29 éves férfiak 53 százaléka volt nőtlen, 28 százaléka nős, és 19 százaléuk tartozott az élettársi kapcsolatban élők kategóriájába. Négy év alatt a házasok aránya 8 százalékponttal csökkent, és regisztrálhatóvá váltak az egyéb, e korosztály egészét tekintve atipikus formák is (pl. elváltak; házasok, de házastársukkal nem együtt élők). A nőknél még karakterisztikusabb a változás tendenciája. 2004-hez képest 2008-ban a 20–24 éves korosztályban átlagosan 3 százalékpontos a változás, illetve az átrendeződés mértéke. Igazán lényeges ugyanakkor a 25–29 éves női korosztály családi állapotában bekövetkezett átalakulás. Négy éve a 25–29 éves nők 43 százaléka volt férjhez, szemben a mostani 35 százalékkal. Szintén említésre méltó változás az elváltak, az özvegyek és más formában élő (pl. házas, de házastársával nem él együtt) 25–29 éves nők 8 százalékos aránya. A családi állapot tehát erősen differenciálódott, szerteágazóbb lett. A Gyorsjelentés, mint műfaj nem alkalmas a mélyebb elemzésre, azt azonban érdemes felvetni, hogy a kapott eredmények nem jelzik-e a családnak, mint intézménynek a válságát is.

A társadalmi esélyek mentén továbbra is fontos különbség mutatható ki a fiatalok családi állapotában. Az ifjúsági életszakasz kitolódása különösen a magasabban iskolázott, legalább érettségizett szülők gyermekeire jellemző, ugyanis minél magasabb a befejezett iskolai végzettsége az anyának, illetve az apának, annál valószínűbb, hogy a fiatal nőtlen, hajadon lesz, és fordítva is igaz a megállapítás. Minél alacsonyabb a szülő iskolázottsága, annál valószínűbb, hogy a gyermek hamar kikerül a kibocsátó családból, és élettársi kapcsolata vagy házastársi kapcsolata lesz. Az összefüggés szinte lineáris jellegű. A legfeljebb 8 osztályt végzett apák 15–29 éves gyermekeinek 59 százaléka hajadon vagy nőtlen, míg a diplomás apák körében ez az arány megközelíti a 80 százalékot.

A vizsgált korosztályon belül az első élettársi kapcsolatra átlagosan 20,5 éves korban, míg az első házasságkötésre átlagosan 22,8 évesen kerül sor. (A mintában szereplők közül a legkorábban élettársi kapcsolatot létesítő fiatal ekkor 12 éves volt, a legfiatalabb házasságra lépő pedig 14 éves.) A nőknél mindkét esetben alacsonyabb az átlagos életkor: 20,07 az élettársi kapcsolatnál, és 22,37 év a házasságnál. A 15–29 éves férfiak átlagosan 21,19 évesen kezdik első élettársi együttélésüket, míg házasságot átlagosan 23,85 évesen kötnek. A házasságra lépők 7 százaléka legfeljebb 18 éves, 39 százaléuk a 19–22 éves korcsoportba tartozik, háromtizedük 23–25 éves, míg egyötödük ennél idősebb korban házasodik. A jelenleg házasságban élők több mint egyharmada korábban együtt élt párjával, míg a felvétel időszakában önmagát nőtlennek vagy hajadonoknak mondóknál a korábban már élettársi kapcsolatot kipróbálók aránya 7 százalék.

4. táblázat: Családi állapot nemenként és korcsoportonként , 2004-2008

		Házass, együtt él	Élettársa van	Nőtlen/hajadon	Egyéb	Összesen (%)
15–19 férfi	2004	0	2	98	–	100
	2008	0	1	97	2	100
20–24 férfi	2004	4	10	86	–	100
	2008	5	11	83	1	100
25–29 férfi	2004	28	19	53	–	100
	2008	20	18	57	5	100
férfiak átlagosan	2004	12	11	77	–	100
	2008	9	10	78	3	100
15–19 nő	2004	1	5	94	–	100
	2008	1	4	93	2	100
20–24 nő	2004	14	21	65	–	100
	2008	11	18	68	3	100
25–29 nő	2004	43	22	35	–	100
	2008	35	23	35	7	100
nők átlagosan	2004	22	17	61	–	100
	2008	17	16	64	3	100

5. táblázat: Az élettársi és a házastársi kapcsolat létesítésének átlagos életkora nemenként és korcsoportonként, 2004-2008

(az érdemi válaszok átlaga)

	Férfi		Nő	
	2004	2008	2004	2008
Élettársi kapcsolat				
Minta	21,1	21,2	20,0	20,1
15–19 ⁵	16,9	16,6	16,3	16,9
20–24	19,8	19,8	19,2	19,1
25–29	21,7	21,9	20,8	20,8
Házastársi kapcsolat				
Minta	23,4	23,8	21,6	22,4
15–19 ⁶	17,5	–	16,9	18,0
20–24	21,1	21,0	20,5	20,4
25–29	23,7	24,3	22,0	23,0

A három nagymintás ifjúsági vizsgálat közül most először próbáltuk azt megtudni, hogy hajadonok és nőtlenek, ha nem is élnek élettársi vagy házastársi kapcsolatban, legalább párkapcsolatot létesítenek-e, azaz az egyedülálló egyedül lévőket jelent-e. A nőtlen, hajadon fiatalok 40 százalékának van jelenleg partnerkapcsolata, másképpen fogalmazva: 60 százalékuk valóban egyedülálló. Azt feltételeztük, hogy az életkor előre haladtával növekszik azok aránya, akik bár nem vállalnak fel tartós kapcsolatot, párkapcsolattal rendelkeznek. Ez a hipotézis nem verifikálható. A 15–19 éves hajadon, nőtlen fiatalok 30, a 20–24 évesek 50 százalékának van partnere, de a 25–29 évesek ese-

⁵ A 15–19 éves korcsoportban mind a két vizsgált évben az elemszámok alacsonyok, 100 fő alattiak, így az adatok elsősorban tájékoztató jellegűek. A többi korcsoportnál minimum 150 fő tartozik egy-egy kategóriához.

⁶ A 15–19 éves korcsoportban mind a két vizsgált évben az elemszámok rendkívül alacsonyok, néhány (2-10) fő. Az adatok így csak jelzés értékűek. A többi korcsoportnál minimum 150 fő tartozik egy-egy kategóriához. Némiképp magasabbak, de még mindig inkább tájékoztató jellegűek a 20–24 évesek esetében. Itt az elemszám 50–200 fő.

tében ismét csökken a párkapcsolatot létesítők aránya, 47 százalékra. Az Ifjúság2008 tanulmánykötetében e jelenséget részletesebben is elemezni szükséges.

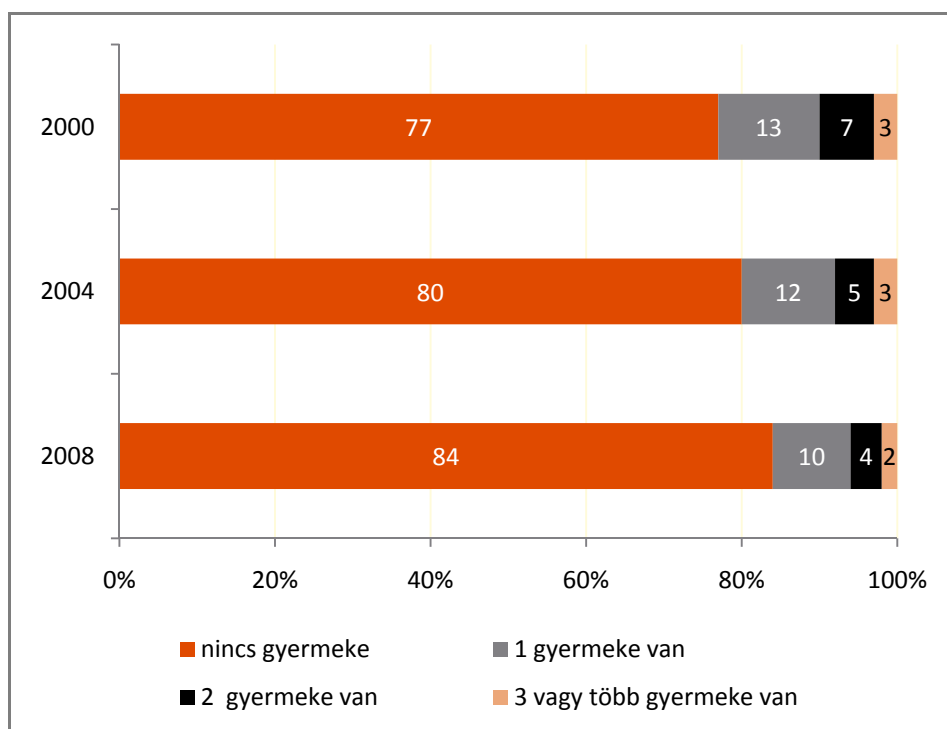
Érdekesen alakul a házastársi, élettársi kapcsolatban élő 15–29 éves fiatalok társának iskolai végzettsége. A **legfeljebb nyolc osztályt végzetteknel a legmagasabb, 65% a homogámok** (azaz azonos végzettségű partnerek) **aránya** – ez 2004-hez képest szignifikáns növekedés, alacsonyabb az ekvivalencia a szakmunkásoknál (49%), 50 százalék feletti az érettségizetteknel, és legalacsonyabb a diplomásoknál (46%). Ez utóbbi esetben egyrészt arról van szó, hogy a diplomások egy része még egyetemista, főiskolás társat választ, az ő végzettségük pedig még középiskola. Feltételezhető az is, hogy a már házas – elsősorban női – diplomások mobilizációra nem alkalmas társadalmi térben élnek, életútjukat részben lezárja az alacsonyabb iskolázottságú partnerrel való kapcsolat. A diplomás házastársi, élettársi kapcsolatban élők házastársa mintegy 2 százalékban legfeljebb 8 osztályt végzett, 11 százalékuk szakiskola végzettségű, 41 százalékuk pedig érettségizett.

Gyermekvállalás

A mintába került fiatalok 16 százalékának van már saját gyermeke. 2004-hez képest négy százalékpontos csökkenést regisztrált az adatfelvétel e tárgykörben. Kevesebben vannak az egy, illetve két gyermeket vállalók, miközben a három- és több gyermekesek aránya lényegében nem változott.

3. ábra: A 15–29 évesek gyermekeinek száma, 2000–2008.

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

A 15–19 évesek két, a 20–24 évesek 11, míg az ennél idősebbek 33 százalékának van gyermeke. Az első gyermek vállalására átlagosan 22,1 éves korban kerül sor. Ahogy ez várható, alacsonyabb az életkor a nőknél (21,71 év) mint a férfiaknál (23,02). A mintába került, gyermekkel rendelkező 15–29 éves fiatalok esetében 18 éves korig 16 százalék, 19–22 év között 37 százalék, 23–25 év között 29 százalék, míg 26–29 év között 18 százalék vállal gyermeket.

6. táblázat: A gyermekvállalás átlagos életkora nemenként és korcsoportonként
(az érdemi válaszok átlaga, illetve a válaszadók száma)

	Férfi		Nő	
	átlag	fő*	átlag	fő*
Minta	23,02	408	21,7	821
15–19	18,6	9	17,4	43
20–24	20,2	81	19,7	174
25–29	23,9	318	22,6	604

*A helyenként rendkívül alacsony elemszámok miatt közöljük az átlaghoz tartozó elemszámokat.

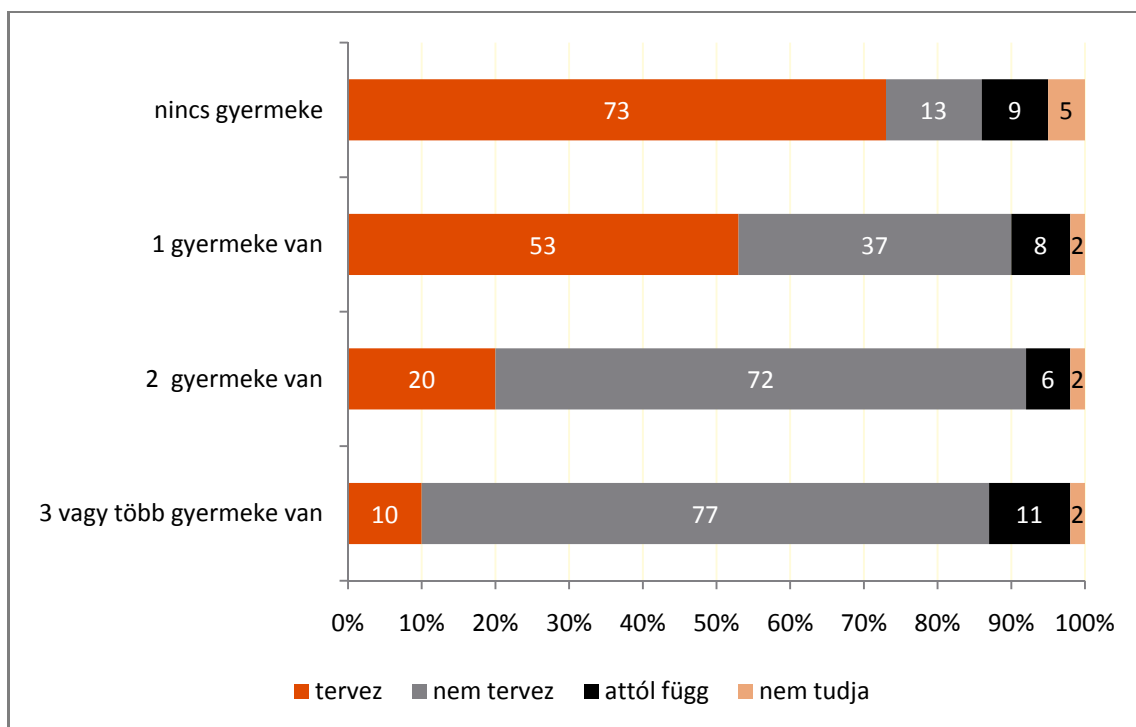
A házasságot feltehetően a családalapítási szándékkal kötnék a fiatalok számára. A házas fiatalok mintegy háromnegyedének van gyermeke, míg az élettárssal élőknél ez az arány csak kb. egyharmad. A gyermekszám összefüggésben áll a társadalmi státusszal és a jövedelmi helyzettel. A 3 vagy több gyermekkel rendelkezők 15 százaléka tartozik a nélkülözések között élők csoportjába, míg a gyermektelenek között 2 százalék ez az arány. Az egygyermekeseknél 4, a kétgyermekesek között pedig hat százalék a nagyon nehéz anyagi helyzetben élők aránya. Hasonlóan többgyermekesek találhatók inkább a hónapról-hónapra élők között is. Ezzel párhuzamosan az önmagukat az alsó társadalmi csoportba sorolók között nagyságrendileg többen vannak a 3 vagy több gyermekesek, mint a gyermektelenek.

A vizsgálatban tapasztalt alacsony gyermekszámot elvileg ellensúlyozhatja, ha a fiatalok a későbbiekben mégiscsak vállalnak gyermeket. A 15–29 éves korosztály mintegy 19 százaléka jelenti ki határozottan, hogy nem tervez (további) gyermeket, 8 százalékuk a körülményektől teszi függővé, 5 százalékuk pedig nem tud erre a kérdésre válaszolni. Így összességében 68 százalékuk jelez (további) gyermekvállalást. Akik már most is nevelnek gyermeket, azok közül az egygyermekesek több mint fele, a kétgyermekeseknek viszont kb. egyötöde szeretne még egy gyermeket. A gyermekkel még nem rendelkezők 73 százaléka tervez gyereket, de 9 százalékuk a körülményektől teszi függővé majdani döntését. E csoport tagjainak többsége 25 és 30 év közé tervezi első gyermekének megszületését. A részletes elemzésben érdemes elkészíteni a „összes kívánt gyermekszám” mutatót, amely a már életben levő és még kívánt gyermekszámok összegét jelenti. Ennek időbeni változása alapján vizsgálható a termékenységi preferenciák, a várható befejezett termékenység, a jövőbeli családtípusok valamint az akaratlagos gyermektelenség esetleges terjedése.

Akik nem terveznek (további) gyermeket, elsősorban anyagi okokra hivatkoznak. Ezt az okot követi a lakásprobléma, illetve a munkakarrier. Meg kell jegyezni, hogy egyes fiatalokat a gyermekneveléssel járó többletfeladatok is elriasztanak.

Az eddigi adatokkal összhangban legnagyobb arányban (76%) a diplomások szeretnék gyermekket, igaz, köztük a legkisebb a már most is gyermeket nevelők aránya. Az érettségizettek 72 százaléka, míg az ennél alacsonyabb végzettségűek hattizede szeretne (további) gyermeket. Jelezni szeretnénk, hogy a szakmunkások és a legfeljebb 8 osztályt végzettek gyermekvállalási szándékai azért alacsonyabbak magasabb iskolázott társaikénál, mert ők azok, akik legnagyobb arányban már most nevelnek gyermeket (a legfeljebb 8 osztályt végzettek 15, a szakmunkások 26 százalékának van gyermeke).

4. ábra: Gyermekvállalási tervek a meglévő gyermekek száma szerint
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

Szakorvosi publikációk az utóbbi időben jelezték, hogy egyre magasabb azon fiatalok aránya, akik meddőségi panaszokkal küszködnek. **A mintába került 15–29 évesek nyitottak a különböző meddőség elleni kezelések és végső soron az örökbefogadás előtt.** Egynegyedük biztosan, további 31 százalékuk pedig valószínűleg elmenne meddőségi kezelésre. Lombikbébi- programban 49 százalékuk venne részt biztosan vagy valószínűleg, és örökbefogadáson 39 százalékuk gondolkodna.

OKTATÁSI HELYZETKÉP

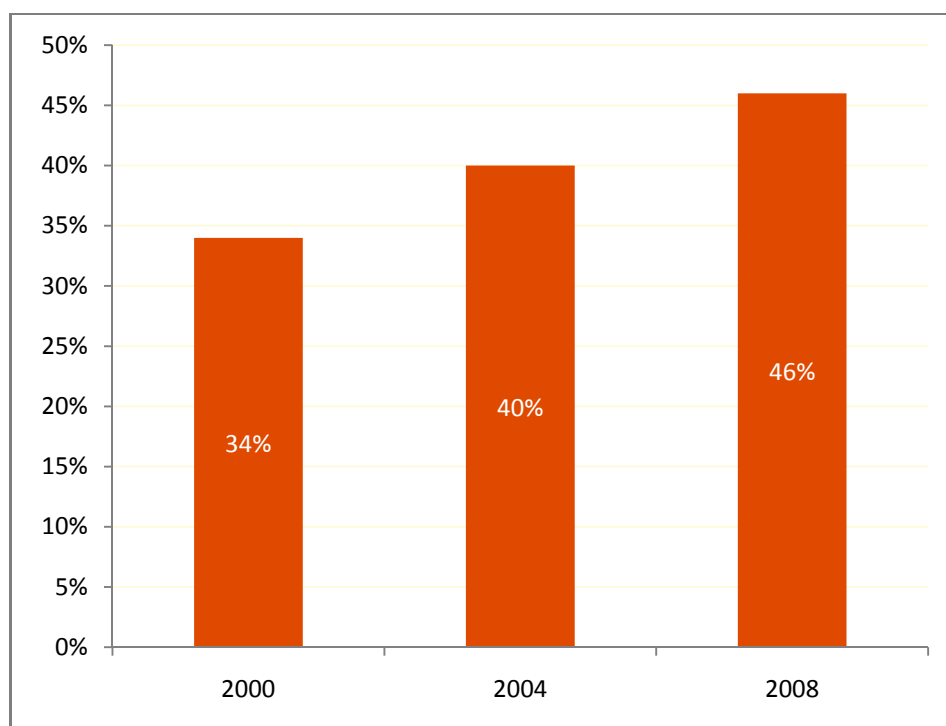
Négy évvel ezelőtt azt állítottuk, hogy a 15–29 év közötti fiatalok élethelyzetét alapvetően meghatározza az oktatási expanzió jelensége. Az oktatási expanzió kifejezés egyszerre két dolgot takarhat, és adataink tanúsága szerint a magyar fiatalok esetében mindkettőről szó is van: egyrészt, növekszik az az idő, amit egy fiatal élete során átlagosan eltölt az iskolarendszerű képzésben, másrészt, egyre többen járnak egy adott időpontban iskolába. A világ fejlett országainak oktatáspolitikájában mind nagyobb hangsúlyt kap az élethosszig tartó tanulás (Life long learning) elve, és az erre való törekvés. Ezzel kapcsolatban, előljáróban mindenképpen érdemes kiemelni, hogy felmérésünk tanúsága alapján a még tanuló magyar fiatalok átlagosan 22 éves korukig akarnak tanulni; ezen belül is a legfiatalabbak (a 15 és 19 év közöttiek) 21 és fél éves korukig.

A 2008-as adatok azt mutatják, hogy tart az expanzió folyamata: a teljes sokaságból 2000ben 34, 2004-ben 40, 2008-ban 46 százalékyian jártak iskolába az adatfelvétel idején.

Oktatási részvétel

5. ábra: Az oktatásban részt vevő fiatalok aránya, 2000-2008.

(százalékos megoszlás)

A képzésben részt vevők aránya az elmúlt nyolc évben látványosan növekedett, ami egyrészt abból fakad, hogy a tankötelezettségi korhatár 18 év lett, másrészt abból, hogy emelkedett a társadalom elvárt iskolai végzettségi szint. Nyolc év távlatában a legjelentősebb növekedés a 20–24 éves korosztályon belül történt meg.

7. táblázat: Az iskolai képzésben részt vevők aránya korcsoport szerint, 2000-2008.
(százalékos megoszlás)

Életkori csoportok	Ifjúság2000	Ifjúság2004	Ifjúság2008
15–19 éves	81	81	88
20–24 éves	24	38	40
25–29 éves	4	12	13

A különböző iskolatípusokra bontva nem látszik számottevő változás 2004 és 2008 között. Az iskolában tanulóknak továbbra is több mint a negyede szakközépiskolába vagy technikumba járt az adatfelvétel idején, valamivel kevesebben gimnáziumba, s körülbelül minden ötödik kérdezett járt főiskolára. Kérdés, mi lehet az oka annak, hogy a 2008-as felmérés adatai alapján 3 százalékkal csökkent az egyetemisták részaránya; ennek a csökkenésnek azonban jelentős része a bolognai folyamat hatásának is betudható, hiszen, a korábbi évekkel való összehasonlíthatóságot szolgáló, a jelenleg BA-képzésen részt vevőket a főiskolások⁷ közé számítottuk, noha egy részük a későbbiekben nyilvánvalóan MA-képzésben is részt fog majd venni.

Meg kell említenünk ugyanakkor, hogy vannak olyanok, méghozzá a teljes populáció kicsit több mint 1 százaléka (102 megkérdezett), akik nem fejezték be az általános iskolát, és már nem is járnak iskolába. Mintegy harmaduk arról számolt be, hogy rossz tanulmányi előmenetele miatt nem fejezte be az iskolát; további 25% túllépte az iskolaköteles kort, és ezért nem folytatta a tanulmányait, illetve azok is ugyanennyien vannak, akik az iskolaelhagyást családi okokkal indokolták.

Ehhez érdemes hozzátennünk, hogy a mintánkba bekerülteknek körülbelül 1 százaléka volt általános vagy középiskolai tanulmányai során magántanuló. Figyelemreméltó, hogy az általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek mintegy egynegyede (a teljes populáció több mint 8 százaléka) jelenleg nem tanul. A községekben élők körében ez az arány 12%. Leginkább a szülő iskolai végzettsége befolyásolja ezt a tényezőt: a legalacsonyabb végzettségű apák gyermekeinek mintegy egyharmada az, akinek ilyen alacsony a végzettsége, és nem is tanul.

8. táblázat: Az iskolarendszerben tanulók százalékos megoszlása iskolatípusok szerint, 2000-2008.

Iskolatípusok	Ifjúság2000	Ifjúság2004	Ifjúság2008
Szaktanulmányi képző, szakiskola	11	13	12
Szakközépiskola, technikum	27	27	26
Gimnázium	25	22	23
Főiskola	19	23	21
Egyetem	15	15	12
Egyéb	3	-	5

Kutatásunk – számos más oktatással foglalkozó elemzéshez hasonlóan – rávilágított arra a problémára, hogy egyfelől az oktatási expanzió nem jelenti azt, hogy a megelőző korosztályoknál magasabb iskolai végzettség elérése feltétlenül létbiztonságot, jobb egzisztenciát, előnyösebb munkaerőpiaci helyzetet teremt – erre utal például az „oktatási szintek inflálódásának” elmélete,⁸ másfelől az alacsony iskolai végzettség nagy eséllyel sodorja kilátástalan helyzetbe az egyéneket.

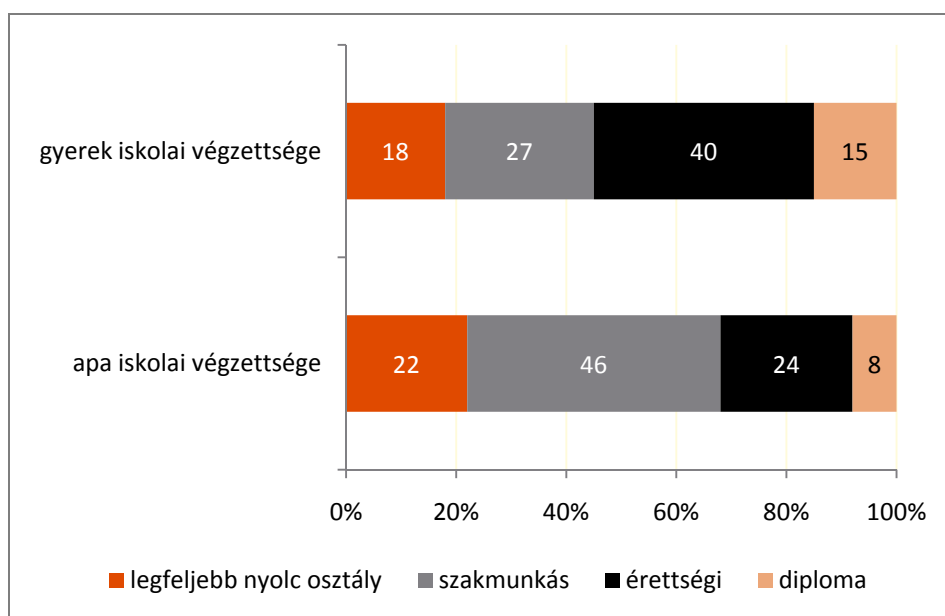
⁷ Szeretnénk jelezni, hogy a Bologna-folyamat kiteljesedésével a hagyományos főiskola, egyetem kifejezés már nem tartalmazza pontosan az iskolai struktúrát. A főiskolások egész pontosan a felsőfokú alapképzésben résztvevők valamint a hagyományos főiskolai képzésben résztvevők együttesen, míg az egyetemisták a felsőfokú mesterképzésben résztvevők és a hagyományos egyetemi, valamint az osztatlan képzésben résztvevőkkel együtt.

⁸ Collins: *The credential society. A historical sociology of education and stratification*. New York, 1979, Academic Press.

Az 6. ábra két generáció (a felmérésben részt vevő valamilyen iskolai végzettséggel rendelkezők, illetve az ő apáik) iskolai végzettségbeli különbségeit mutatja. Jól látszik, hogy jelentős elmozdulás történt a két középső végzettségi fok esetében a két nemzedék között – azaz, míg az apák generációjában nemcsak hogy a leggyakoribbnak számított a szakmunkás végzettség, hanem majdnem minden második apa (46%) ilyennel rendelkezett, addig gyermekeik körében már az érettségi a leggyakoribb (40%) végzettség.

6. ábra: Az apák és gyermekeik iskolai végzettsége

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

Az átlagos végzettségi szintek növekedtek az elmúlt két évtizedben. A tényleges különbség a két generáció között az általunk mértnél vélhetően nagyobb lesz a későbbiekben, hiszen a 15–29 év közötti, jelenleg nem tanuló fiatalok közül sokan, különösen az alsóbb korcsoportokban, a későbbiek során még dönthetnek úgy, hogy további képzéseken vesznek részt.

A generációk közötti átlagos iskolázottsági szint növekedése mögött természetesen teljesen eltérő egyedi utak feltételezhetők, s az iskolázottsági szintet több tényező is befolyásolhatja.

A települési egyenlőtlenségekre utal, hogy a legmagasabban iskolázottak a megyei jogú városokban, elsősorban a megyeszékhelyeken találhatók, de a fővárosiak között is erőteljesen felülreprezentáltak a diplomások és az érettségizettek. Talán nem meglepő módon, a községekben élők körében a legkedvezőtlenebb a fiatalok iskolázottsági szintje – a fiatalok negyede mindössze általános iskolai végzettséggel rendelkezik, s mindössze tizedüknek van felsőfokú végzettsége.

9. táblázat: A legmagasabb befejezett iskolai végzettség településtípusonként

(százalékos megoszlás)

Településtípus	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				Összesen
	legfeljebb 8 általános	szakmunkás- képző	érettségi	diploma	
Főváros	12	18	45	25	100
Megyei jogú város	9	25	39	28	100
Város	19	29	35	17	100
Község	24	32	33	11	100

Az iskolázottságot befolyásoló tényezők másik nagy csoportja a szülők iskolai végzettségével áll kapcsolatban. Továbbra is a gazdaságilag aktívak körében vizsgálódva, azt a következtetést kell levonnunk, hogy a társadalmi háttér – az apa iskolai végzettségével mért – hatása igen jelentősnek bizonyul. Az általános iskolai végzettségű apák gyermekeinek több mint egyharmada maga is pusztán legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik, márpedig ez a végzettségi szint csaknem biztosan munkaerő-piaci kudarcokat lehetőségét hordozza.

Az általános iskolai végzettségű és a szakmunkás apák gyermekei körében egyaránt több mint 40 százaléknyan vannak azok, akiknek az esetében egylépcsős felfelé mobilitásról beszélhetünk: szakmunkás végzettséggel, illetve érettséggel rendelkeznek. Mindez természetesen pusztán a két generáció közötti strukturális mobilitás jellegzetességeiből fakad, s az oktatási expanzió miatt ez sem feltétlenül jár együtt az ide tartozó fiatalok megnövekedett esélyeivel is, hiszen tudjuk, hogy ma tulajdonképpen a szakmunkás-végzettség is nagy eséllyel jelez előre alacsony szintű megélhetést, hosszabb munkanélküliséget. Inkább azt kell tehát mondanunk, hogy ennél a két csoportnál (tehát a legalacsonyabb végzettségű apák gyermekeinél) mindazok, akik nem mobilak felfelé legalább egy, de inkább két lépcsőfokkal, tulajdonképpen hátrányos helyzetűnek számítanak a munkaerőpiacon. A másik két végzettségi csoportban azok alkotják a legnagyobb csoportot, akik hasonló végzettséget szereztek, mint édesapjuk – az érettségizett apák fiainak például több mint a felének szintén az érettségi a legmagasabb iskolai végzettsége.

10. táblázat: A fiatalok befejezett iskolai végzettsége az apák végzettsége szerint

Apa legmagasabb iskolai végzettsége	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség (gazdaságilag aktívak között)					Összesen
	általános iskola	szakmunkás	érettségi	főiskola	egyetem	
általános iskola	35	41	20	4	0	100
szakmunkás	7	37	43	11	2	100
érettségi	2	14	54	24	6	100
felsőfok (felsőfokú szakképzéssel együtt)	2	9	31	42	16	100

A településtípus és a szülők iskolai végzettsége nem függetlenek egymástól (azaz, a községekben élők között jelentős az aránya azoknak, akik édesapjának alacsony volt az iskolai végzettsége), s voltaképpen a településtípusok esetében látott egyenlőtlenségek jelentős része mögött az apák iskolázottságára visszavezethető okok bújnak meg. Ha egyszerre vizsgáljuk ezt a két hatást, akkor még nagyobb különbségekre bukkanhatunk, mintha csak külön-külön: a megyei jogú városokban lakó, diplomás apák (iskoláikat már befejezett) gyermekeinek 62 százaléka maga is felsőfokú végzettséggel rendelkezik; a másik végponton pedig a községekben lakó, általános iskolai végzettségű apák gyermekei találhatók, akik közül csak 2 százalék rendelkezik felsőfokú végzettséggel.

Gazdasági aktivitás és tanulás

Az előzőekben a már nem tanulók körében vizsgáltunk, azért, hogy általános képet kaphassunk a fiatalok legmagasabb befejezett iskolai végzettségéről.

A már nem tanuló fiatalok körén belül is élesen elkülöníthetünk gazdasági aktivitás szerint különböző csoportokat, amelyekre egymástól teljesen eltérő élethelyzetek jellemzők. Érdemes megfigyelnünk tehát az iskolázottság és a gazdasági aktivitás közötti összefüggéseket.

Miközben a gazdaságilag aktívak körében 8 százalékra csökkent a legfeljebb általános iskolai végzettséggel, és 27 százalékra a legfeljebb szakmunkás végzettséggel rendelkezők aránya, addig a munkanélküliek zömét ez a két, alsó végzettségi kategória adja. 2008-ban az általános iskolai vég-

zettségűek kétszeres mértékben felülreprezentáltak ebben a kategóriában, miközben a diplomások számarányukhoz képest éppen feleannyian szerepelnek a munkanélküliek között.

11. táblázat: A különböző iskolázottságú fiatalok aránya az egyes gazdasági aktivitási csoportokban, 2000-2008
(százalékos megoszlás)

	Gazdaságilag aktív			Inaktív			Munkanélküli		
	2000	2004	2008	2000	2004	2008	2000	2004	2008
Általános iskola	10	11	8	25	36	39	26	30	35
Szaktanulmányok	39	36	27	30	30	22	38	34	29
Érettségi	34	36	42	26	27	27	23	27	28
Felsőfok	11	17	23	6	7	12	3	9	8
Egyéb	6	–	–	13	–	–	10	–	–
Összesen	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Érdekes szemügyre vennünk a kérdezett gazdasági aktivitásának és az apa iskolai végzettségének a kapcsolatát. A fiatalok többsége közel azonos arányban (40%, illetve 38%) tanul, illetve dolgozik. Legkevesbé a csak dolgozók arányának esetében látunk az átlagtól való eltéréseket a különböző háttérű csoportok között (bár a felsőfokú végzettségű apák gyermekei alulreprezentáltak ebben a kategóriában). Ugyanakkor, miközben az általános iskolai végzettségű apák gyermekeinek egyegyede tanul, és mintegy kétötödük se nem dolgozik, se nem tanul (tehát inaktív), addig a felsőfokú végzettségűek gyermekeinek körében a többség, 53% kizárólag tanul, s mindössze 5% az inaktív aránya.

12. táblázat: A fiatalok gazdasági aktivitása az apa iskolai végzettsége szerint
(százalékos megoszlás)

Apa legmagasabb iskolai végzettsége	Tanul	Dolgozik	Tanul és dolgozik	Egyik sem	Összesen
általános iskola	25	34	3	39	100
szaktanulmányok	37	42	5	16	100
érettségi	45	37	8	9	100
felsőfok (felsőfokú szakképzéssel)	53	31	11	5	100
összesen	40	38	7	16	100

A magyarországi oktatási rendszer társadalmi egyenlőtlenségeket felerősítő hatásáról számos hazai és nemzetközi kutatás számolt már be. Az Ifjúság2008 felmérés adatai is hasonló képet tárnak elénk. Miközben a felsőfokú végzettségű szülők gyermekei közül mindössze egy százalék járt felmérésünk idején szakiskolába, addig az összes, legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező apa gyermekei közül 9 százalék járt ebbe a jelenleg sok szempontból zsákutcás jellegű képzésnek tartható formába.

Az oktatási egyenlőtlenségek mértékével kapcsolatban még azt is érdemes kiemelni, hogy míg 100 általános iskolai végzettséggel rendelkező apa gyermeke közül mindössze egy járt egyetemre az adatfelvétel időpontjában, addig ugyanez a szám a felsőfokú végzettségű apák gyermekeinek esetében 15. A bővülő felsőoktatási expanzió ellenére úgy tűnik tehát, hogy ez a képzési forma, ha már nem is a magasan képzett szülők gyermekeinek privilégiuma, ők mindmáig erőteljesen felülreprezentáltak minden más csoporthoz képest.

13. táblázat: A különböző oktatási intézményekbe járó fiatalok aránya az apa iskolai végzettsége szerint

(a teljes minta arányában, százalékos megoszlás)

	Az apa legmagasabb iskolai végzettsége			
	általános iskola	szakmunkásképző	érettségi	felsőfok
Szakiskola	9	7	3	1
Szakközépiskola, technikum	7	13	14	9
Gimnázium	3	8	13	18
Főiskola	2	8	13	18
Egyetem	1	3	7	15
Iskolába jár összesen	22	39	50	61

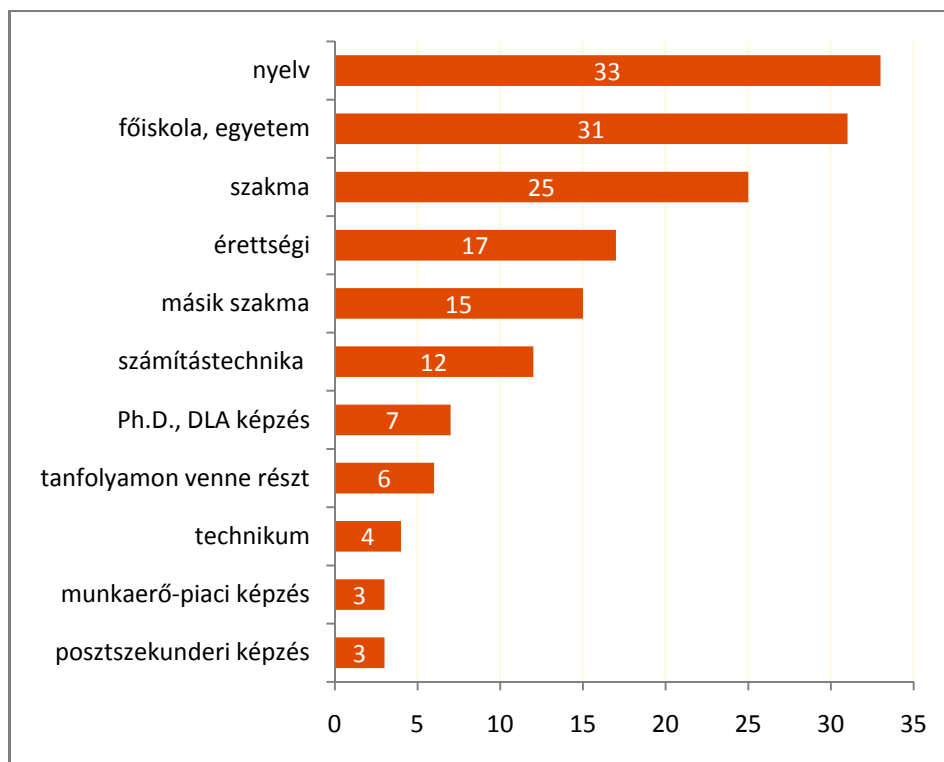
Továbbtanulás, nyelvtudás, különóra

A teljes populációnak pontosan a fele szeretne még továbbtanulni vagy valamilyen tanfolyamot végezni.

A végzettségi szempontból leghátrányosabb helyzetben lévők, a jelenleg nem tanuló, csak általános iskolai végzettségűek mintegy 35 százaléka, tehát több mint egyharmaduk egyáltalán nem is tervezi, hogy a későbbiekben tanulni fog. Kiemelendő, hogy miközben a már diplomával rendelkezők körében minden második megkérdezett (52%) válaszolta azt, hogy szeretne még tanulni valamit, addig a pusztán szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezőknek csak mintegy 35 százaléka. Az 7. ábra azt mutatja meg, hogy a még tanulni szándékozók konkrétan miket szeretnének még tanulni.

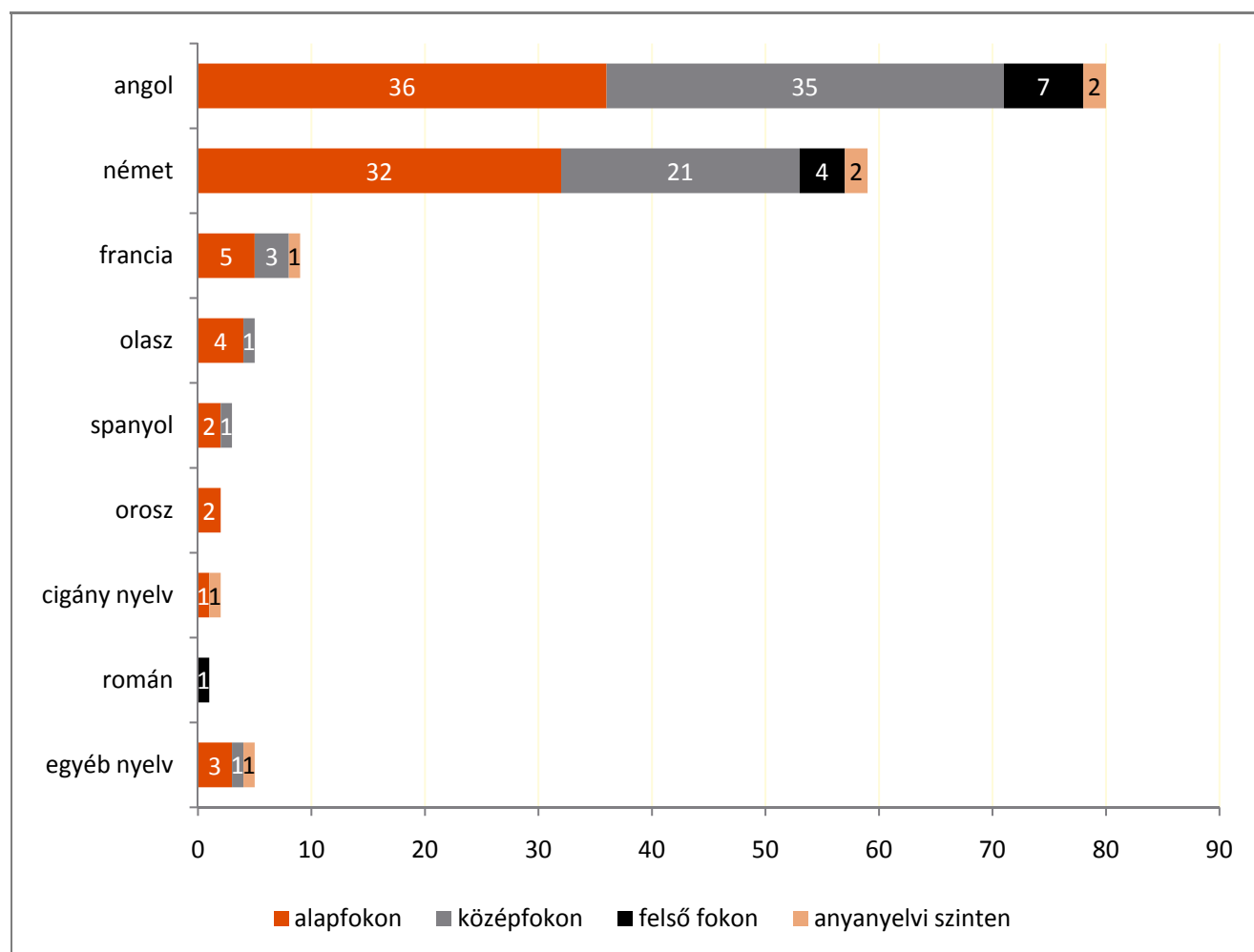
7. ábra: A fiatalok további tanulási tervei

(az említések százalékos előfordulása)

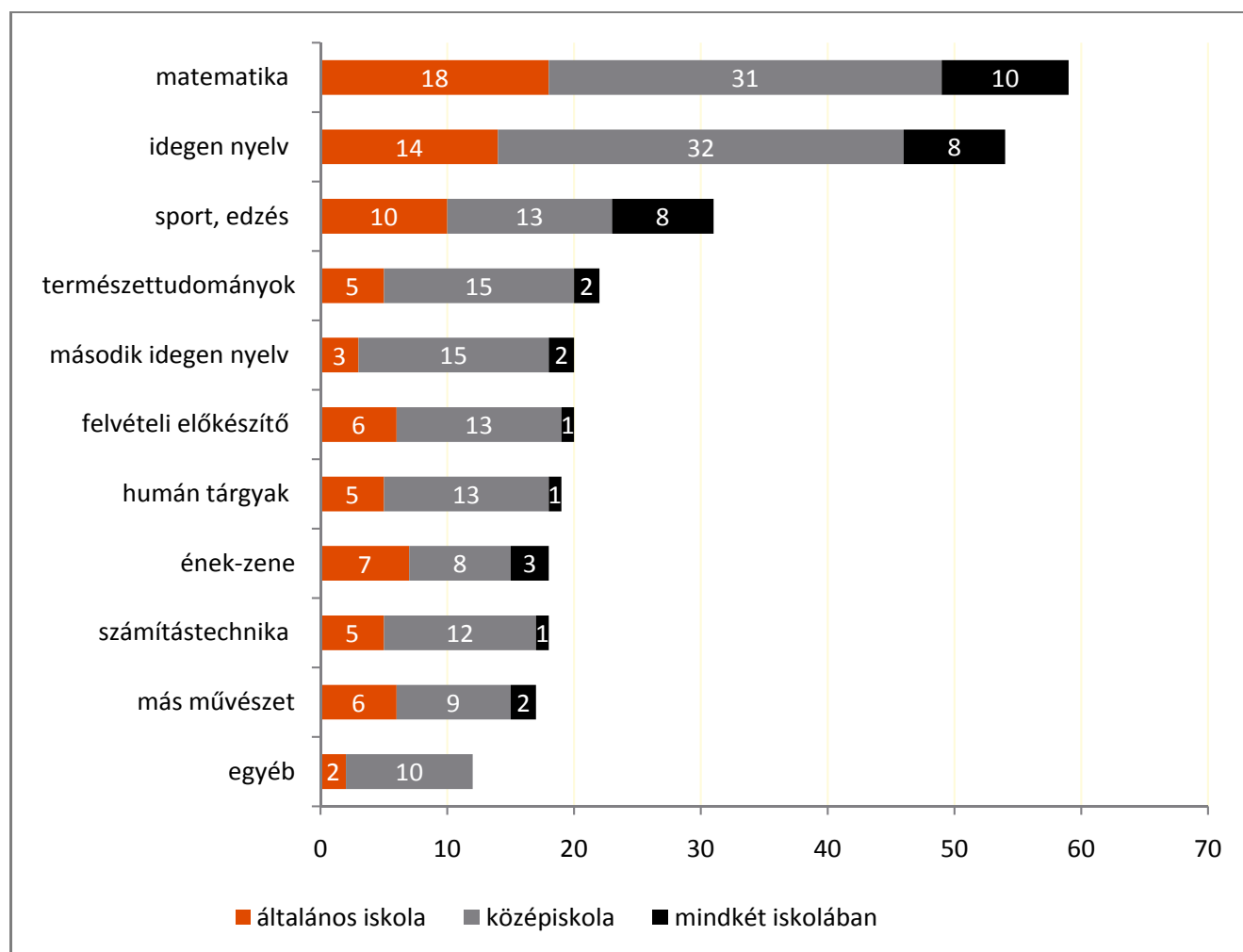
A legnépszerűbb tanulási cél a nyelvtanulás. A vizsgálatban részt vevők közel kétharmada (60%) állította, hogy beszél valamilyen idegen nyelvet, de ez természetesen nem jelent semmit arra nézve, hogy milyen szinten beszéli az adott nyelvet. Ha kicsit alaposabban vizsgáljuk meg a fiatalok nyelvtudását, akkor azt tapasztaljuk, hogy a magyar fiatalok gyakorlatilag angolul és a németül beszélnek (ha beszélnek). Ugyanakkor a nyelvet igazán jól (felsőfokon) beszélők aránya az angol és a német esetében sem jelentős.

8. ábra: Idegen nyelvek ismerete és az ismeret szintje
(az egyes nyelvek ismeretének és az ismeret szintjének százalékos előfordulása)

Magyarországon a közoktatási rendszer egyik fontos kritikájaként szokott megfogalmazódni az, hogy a gyerekek (és családjaik) tanulási igényét az iskola nem képes kielégíteni, és ezért igen magas a különóra járók száma. Ez viszont tovább növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket, hiszen nem minden család tudja meghozni a szükséges anyagi áldozatokat. A 9. ábra a különböző típusú különórákon való részvételi arányokat mutatja be.

9. ábra: Milyen különórákra járt általános és középiskolában?
(százalékos előfordulás)

Egyetemisták, főiskolások

A főiskolások és az egyetemisták összetételét vizsgálva világosan látszik, hogy az alacsonyan iskolázott szülők gyermekei számára továbbra is zárva vannak a felsőfokú intézmények kapui. A legfeljebb 8 osztályt végzett apák gyermekei mindenki máséhoz képest jelentős esélyhátrányokkal küzdenek, s az elmúlt 8 év során nem látszanak a jelei annak, hogy megkezdődött volna valamiféle esélykiegyenlítődés. Ha az egyetemisták és a főiskolások összetételét vetjük össze, akkor azt látjuk, hogy míg a főiskolások esetében az általános iskolai végzettségű apák gyermeki vannak mindenki máséhoz képest hátrányos helyzetben, addig az egyetemi hallgatók esetében a felsőfokú végzettségűek gyermekei vannak előnyben, hiszen számarányukhoz képest több mint kétszeresen vannak felülreprezentálva a hallgatók között.

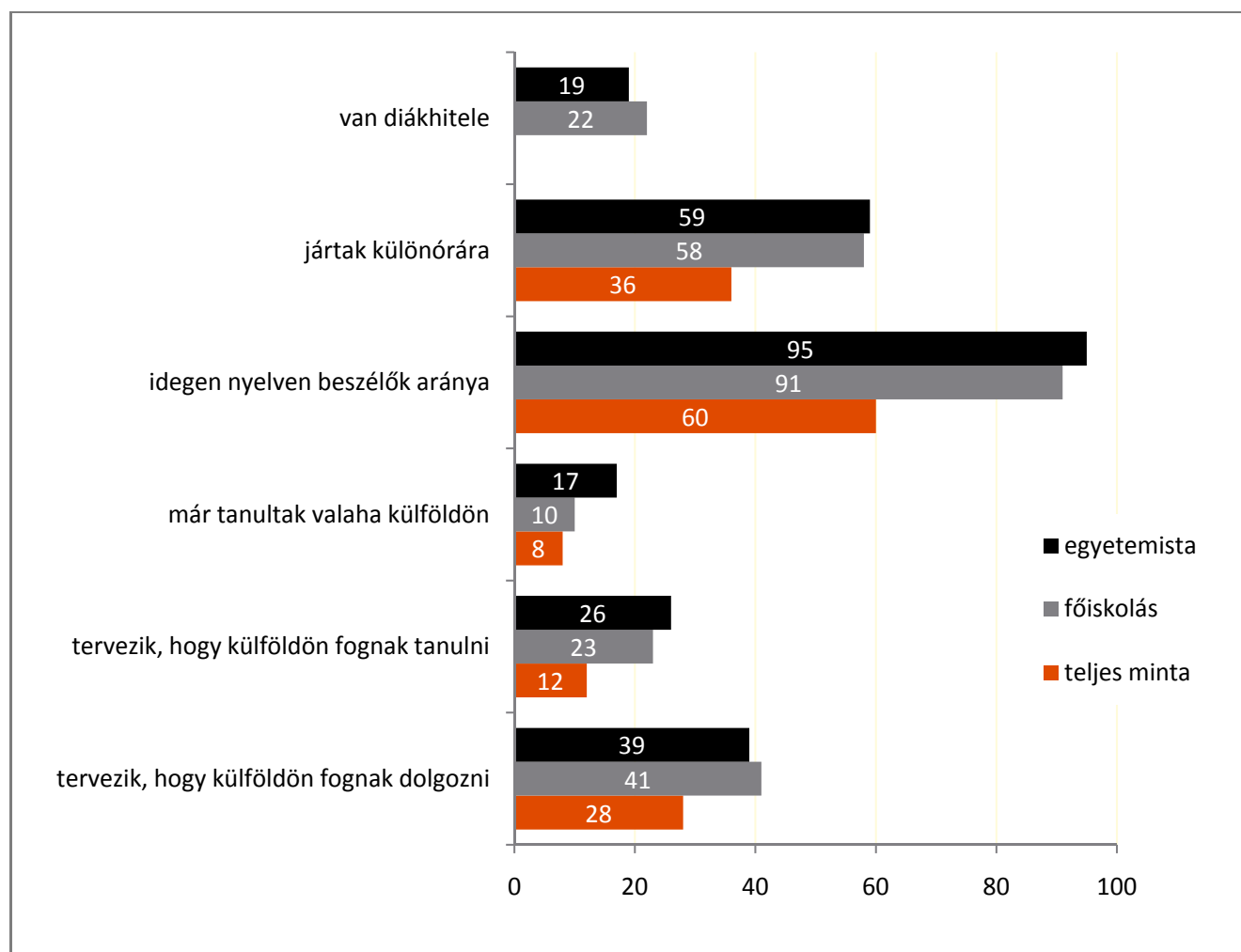
14. táblázat: Az apák iskolai végzettsége egyetemisták és főiskolások körében, 2000-2008
(százalékos megoszlás)

Az apa iskolai végzettsége	Egyetemisták			Főiskolások		
	2000	2004	2008	2000	2004	2008
felsőfok	44	39	42	29	24	30
középiskola	31	38	35	33	38	34
szakmunkásképző	22	22	22	32	33	33
legfeljebb 8 osztály	3	1	1	6	5	3
Összesen	100	100	100	100	100	100

Érdekes néhány dimenzió mentén összehasonlítani egymással a főiskolásokat és az egyetemistákat, illetve a felsőfokú képzésbe járókat a teljes populációval. A 10. ábráról érdemes kiemelni, hogy a felsőfokú képzésben részt vevők körében jóval magasabb (91%, illetve 95%) az idegen nyelven valamilyen szinten beszélők aránya, mint a teljes populációban (60%). Ugyancsak fontos hatásnak tűnik, hogy az egyetemisták és a főiskolások többsége (58, illetve 59%) járt különóra általános- vagy középiskolai tanulmányai során, miközben ez az arány a teljes populációban csak 36%. A legtöbben az egyetemisták között vannak azok, akik tervezik, hogy külföldön fognak tanulni, és messze az ő körükben a legmagasabb (17%, a főiskolásoknál látható 10 százalékhöz képest) azoknak az aránya, akik valamikor már tanultak is külföldön.

A felsőfokú képzésben részt vevők kisebb, de nem elhanyagolható hányada él a diákhitel lehetőségével: a főiskolások 22 százaléka, az egyetemisták 19 százaléka. Mindez közvetetten arra a már érintett tényre is utalhat, hogy a két típusú felsőoktatási képzésben részt vevők társadalmi összetétele eltérő, s az egyetemisták mind az otthonról hozott kulturális tőke, mind az anyagiak tekintetében előnyt élveznek a főiskolásokkal szemben.

10. ábra: Egyetemisták és főiskolások, valamint a teljes minta összehasonlítása különböző szempontok szerint
(az egyes jellemzők százalékos előfordulása)

Az oktatási helyzetkép bemutatásának zárásaként tehát hasonló következtetést vonhatunk le, mint 4 évvel ezelőtt: a társadalmi háttérű iskolázási esélyegyenlőtlenségek (elsősorban az otthonról hozott anyagi és kulturális tőke) változatlan intenzitással befolyásolják a fiatal nemzedék tudásszerzését, iskolázási esélyét.

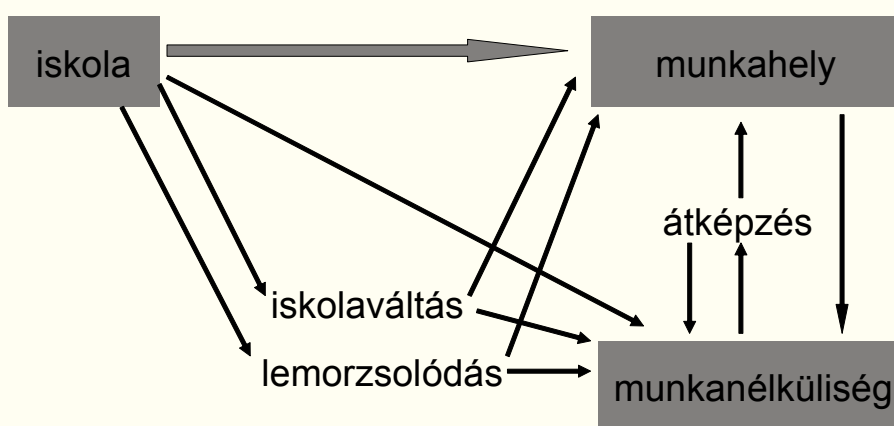
A kvantitatív kutatás során felmerült problémák közül többet körüljártunk a fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálatokban. Ezek közül az iskolázottságot érintve a következők emelhetők ki.

Ma már a nappali tagozatos hallgatók körében is igen gyakori a munkavégzés. Az iskola és a munkahely nem minden esetben áll egymással folytonos időrendi kapcsolatban.

Az alábbi ábrán áttekinthetjük az iskola-munkahely közötti lineáris kapcsolaton kívül fellelhető többi mellékutat. A preferált iskola-munkahely irányt a vastag szürke nyíl szimbolizálja. A kutatás célját képezte az iskolaválasztás preferenciáinak feltérképezése. Mint majd látni fogjuk, számos esetben a választás sikertelennek bizonyult és a fiatal már iskolai pályája során letért a munkahely felé vezető útról.

Vannak, akik kiestek az iskolarendszerből és vannak, akik szakot váltottak az iskola alatt. Az elvégzett vagy félbehagyott iskolák pedig nem minden esetben folytatódtak a munkahelyeken, vannak, akik munkanélküliek lettek.

Az iskola és a munkahely közti átmenet lehetséges útjai

Az elvégzett szakmák, adott végzettségek nem minden esetben felelnek meg a munkaerőpiac elvárásainak. A tanulmány célja ezeknek a negatív anomáliáknak a természetét feltárni és esetenként megoldási javaslatokat megfogalmazni.

Az iskola

Az iskola az említések szintjén pozitív és negatív elemként is felmerült a fókuszcsoportokon. Pozitívum a jó jegy, a tanári dicséret.

Mondjuk amikor megdicsér a tanár, hogy jó jegyet kaptunk!

Amikor kapok egy ötöst, annak nagyon örülök!

Vannak olyan kiemelkedő iskolák is, ahol az a természetes, ha valaki jó jegyet kap.

Nálunk ilyen nincsen, mert ezt a tanárok tök természetesnek veszik, hogy ha valakinek jó jegye van, mert azért járunk oda, hogy tanuljunk.

Vannak olyan helyzetek, amikor a tanulók már azt is pozitívumként említik, ha egy dolgozat egyáltalán megfeleltre sikerül.

Írunk egy dolgozatot, és nem sikerült, de ha megvan a kettes, akkor örülök.

Az iskolát persze számos dolog miatt kellemetlennek érzik. Sokan nem szeretnek korán kelni, nem szeretik a nulladik órákat. A tanár szerepe sem minden esetben bizonyult pozitívnak. Amikor rossz jegyet ad, vagy amikor kivételezik másokkal, akkor kedvezőtlen a megítélése.

Az iskolával kapcsolatos attitűdök 3 tematikus csoportba rendezhetők. A fizikai környezet, a tanárok és a tananyag azok az elemek, melyek a fiatalokban az iskolával, iskolába járással kapcsolatban különböző érzelmeket keltenek. A diákokban megfogalmazódnak mind kritikai állítások, mind ajánlások.

Fizikai környezet

A fizikai környezettel kapcsolatban felmerült az autonómia igénye. Bizonyos mértékű szabadság segíthet olyan problémák megoldásában, melyek kellemesebbé tehetnék a diákok életét. Az iskolák hangulata, enteriőre a diákok szerint sokszor unalmas, depresszív. Ezen segíthet a fiatalok kooperatív bevonása. Számos ötlet hangzott el a zenére és a színes falakra vonatkozóan. Sokszor természetesen csak az igény jelentkezik, de kimutatható az aktív szerepvállalásra irányuló akarat is.

Legtöbbször az átfestés igénye merült fel.

Hangulatosabb iskolát szeretnék! Képek a falon, zene a héttérben, meg ilyesmi. Legyen kicsit emberközelibb.

Igen, inkább a kinézetre. Hogy legyen valami hangulata a dolognak, ha már odajárok Xévig, és nézem. Jó, hát örüljek neki, hogy fölvettek.

Az ilyen módon egyénivé tehető iskolákat inkább magukénak éreznék a diákok. Olyan hely benyomását keltené, ami nem idegen tőlük, hanem az ő kézjegyüket is magán hordozó saját tulajdon. Ezzel komoly motivációs lehetőség nyílna meg számukra.

Az egyetemeket pedig a középiskolákkal ellentétben már szinte túl lazának érzik. A tanítási módszer nagymértékben eltér az egyetemeken és a középiskolákban. Ezt az átállást nem mindenki éli meg lehetőségként, sokkal inkább az oktatási oldalról sugárzó érdektelenséget érzékelnek.

Talán egy kicsit túl nagy az önállóság, túl nagy szabadságot adtak nekünk az egyetemen. Amikor odakerültünk, elsőben rájöttünk, hogy nem kell bejárni órára, nem kell igazolást hozni meg semmi ilyesmi. A középiskolában is rákényszerítenek minket arra, hogy tanuljunk. Itt nem érdekli őket, hogy tanulunk-e vagy nem.

Tanárok

A tanárokat számos kritika éri, ezek egy részét a generációs távolság okozza. A tanároktól való nagy távolságot számos esetben hangoztatták. Ennek alapja egyfajta kölcsönös meg nem értés.

Hát mert nem értenek meg minket. Tényleg, hogy ha nem tudom, 20 évvel idősebbek, vagy többel, és teljesen máshogy nőttek fel, így úgyse fognak megérteni, mi meg őket nem értjük meg.

Ez a távolságérzet számos konfliktus alapja lehet. A bizalom hiánya sok esetben eltávolítja a fiatalokat attól a potenciális segítségtől, mely támogatná őket különböző neuralgikus élethelyzetekben.

A beszélgetések során a tanárokat nemcsak távolinak, de sokszor motiválatlannak is tartották. A motiváció hiánya miatt az órák unalmassá válnak.

Meglátszik a tanárokon, hogy ők is unják. Valahogy úgy kéne csinálni, hogy egy kicsit őket is érdekelje, meg a mi érdeklődésünket is felkeltsék esetleg, hogy ha lehet. A legtöbb tanár ilyen kényszerpályán van. Nem tud mit kezdeni magával, és akkor elmegy tanítani. És a saját maga életét is megkeseríti, meg a miénket is.

A tanárok motiválatlanságában feltételezhetően a diákok visszajelzéseinek hiánya is szerepet játszik. A diákok motiválatlansága, érdektelensége hatást gyakorol a tanárok munkájára, így a kölcsönös hatásokon alapuló defektusos viszonyon mindkét fél motivációjának változtatásával lehetne segíteni. Ebből a szempontból nehéz elkülöníteni, melyik okozza melyiket. Az alábbi idézet ezt a körforgást próbálja szemléltetni.

Én 15 éve, hogy elkezdtem a tanulást, és akkor még abszolút nem volt kötelező a nyelv. A németet tanultuk, vagy megpróbálták velünk taníttatni, de amikor a tanár azt mondta, hogy ti hülyék vagytok, és kár veletek foglalkozni, akkor igazából csak bementünk rajzolgatni az órára. Tehát abban az időben abszolút nem volt ösztönzés a nyelvtanulásra. De most már ez biztosan máshogy van.

A gyakori tanárcsere és az alternatív módszerek használata szintén elbizonytalanítja a fiatalokat, melyek félreértésekhez vezetnek.

Nekem saját tapasztalatom, hogy nekem a gimiben az angol volt a második nyelv, és 2 év alatt 5 angoltanárom volt, és az egyiknél nem lehetett megszólalni. Tehát az olyan érdekes nyelvtanítás volt. Azt mondta, hogy nem arról fog szólni az angol óra, hogy beszélünk, hanem ő beszél, és mi hallgatjuk, hogy mit magyaráz. És hát ez nem egy gyakorlatias nyelvtanítás.

A felsőoktatási intézményekben egészen más problémák jelentkeznek a tanárokkal kapcsolatban, ott sokszor inkább a tanár jelenléte hiányzik, nem a motiváltsága.

Angolt szerettem volna tanulni a főiskolán, meg is kaptuk a könyveket, és közölték, hogy „bocs, de mégsem, mert nincs tanár, aki órát adna alapszinten”. És kicsit ez olyan váratlanul ért, és így mentünk olaszra alapszinten. És most eszembe jutott, hogy mennyire tehet az iskola, és itt úgy gondolom, hogy igen. Tehát azért egy nyelvoktatás ne a mi dolgunk legyen már, hogy van-e tanár, vagy nincs. Hanem azért ez egy minimum elvárás, hogy a tanintézmény biztosítson kellően tanárokat.

Tananyag

A tananyagot sokszor a valós céltól távolinak érzik, a diákok nem látják a kapcsolódási pontokat a tananyag és a megszerezni kívánt szakma között. A már végzettek számos esetben kritizálták az iskolai tananyagot, mely a tényleges szakmák kihívásaira nem készítette fel őket megfelelően.

...több gyakorlati dolgot kéne az órákra bevinni. Mert általában az elméletet nyomtatják mindenhol, és az így eléggé száraz és unalmas. Nem lehet összefüggést találni a kettő között, hogy az embernek saját magának kell ezeket így megtapasztalnia.

Ezzel kapcsolatban jóval nagyobb mobilitást igényelnének a diákok, amikor kevésbé formalizáltan, a jelenleginél sokkal szabadabban, átjárhatóbban képzelik el a gyakorlat megszerzését.

Nem kellene mondjuk mindig suliban lenni, szóval lehetne ide-oda menni, szóval hogy több ilyen szakmai tapasztalatot szerezni, meg ilyesmi. Tehát minden suliban van olyan, amikor valaki valami olyat tanul, ami tökre nem érdekli, meg olyan is, ami kicsit érdekli. Szóval így azokat lehetne hanyagolni, ami nem érdekli.

A gyakorlat megszerzésével kapcsolatban pozitívként említették a külföldi gyakorlatokat. A középiskolások jellemzően a németországi gyakorlatokat élvezik, ezeket nagyon várják.

A felsőoktatási intézményekben is hiányolták a komolyabb gyakorlatot, de megjelentek más igények is. Ilyen a nyelvoktatás kiemelt szintje és a kommunikációs, prezentációs skillek elsajátítása.

Több kommunikációs készségfejlesztés kellene. Azt kéne megtanítani, hogy hogy tudnám magamat úgy eladni, hogy tényleg összejöjjön egy állás.

Adott esetben lehetne egy olyan órát, hogy „öcsém, így kell kinéznie egy önéletrajznak.”

Az iskola szerepkészletébe nem tartozik bele az, hogy a tanulókat átvezesse a munka világába, amivel kapcsolatban elvárásaik lennének, és aminek hiányát komoly defektusnak tartják.

Megkaptam a szakmai képesítésem, csak éppen azt is közölték vele, hogy „jó, tessék, kapsz egy papírt, megtanultál egy szakmát, csak éppen keress is hozzá állást, azt ott csináld”.

Ehhez járul az a tény, hogy számos munkahely esetében kérik az 1-2 éves gyakorlatot, amit a pályakezdők nem tudnak felmutatni.

És a gond még az, hogy nagyon sok helyen úgy állnak hozzá, hogy 1-2 év gyakorlat. És hogy szerezzek gyakorlatot, ha nem vesznek föl? Kedvencem a „pályakezdő személyt fölveszünk 1 év gyakorlattal”. Mert az úgy ugye nagyon lehetséges, hogy pályakezdő, és van már 1 év gyakorlata!

Az iskolaválasztás szempontjai

Általános bizonytalanság tapasztalható ki a pálya- és iskolaválasztás területén, a fiatalok számos esetben nincsenek felkészülve arra a döntésre, amit akár 14 éves korban meg kell hozniuk.

Hát szerintem sokan nem tudják, hogy mik akarnak lenni majd nagy korukban.

Sokan nem döntöttek el a választás időpontjáig, hogy milyen pályára is szeretnének menni, az erőltetett döntés pedig sok esetben hibásnak bizonyul, amit az iskolatípusok közti nehéz átjárhatóság miatt utóbb nem könnyű korrigálni.

Az iskolaválasztás szempontjait vizsgálva két alapvető attitűdöt különíthetünk el. A már alkalmazott push-pull fogalompárt használjuk ismét.

Push hatású attitűdökben dominálnak a környezet adta információk, lehetőségek:

- Család, barátok, ismerősök alkotta csoport tagjai megosztják a fiatalokkal tapasztalataikat, segítenek a tájékozódásban.
- Lokális lehetőségek: számos esetben a választás az adott lehetőségekre redukálódik, ez kifejezetten igaz a középiskolák esetében.

A pull hatású attitűdökben dominálnak az egyéni érdekek:

- Könnyű bejutás: az egyéni érdekek könnyű oldala. Számos diák orientáció, érdeklődés hiányában a legkisebb ellenállás felé halad.
- Az adott szakma iránti konkrét érdeklődés a legkézenfekvőbb iskolaválasztási szempont.
- Az anyagi lehetőségek nagy húzóerőt jelentenek a fiatalok számára. Abban az esetben is, amikor egy bizonyos szakma kevésbé érdekli, az elérhető jó anyagi helyzet olyan motiváló erővel bírhat, mely az adott iskola, szakma választására ösztökéli őket.

A push hatások terén említett család és rokonok ma már nem minden esetben bizonyulnak kompetensnek az iskolaválasztás terén. A szülők számos diák szerint elvesztették kompetenciájukat.

Ők más társadalmi rétegben nőttek fel, én is másban fogok. Én már más szemszögből kezdem el látni a dolgokat, mint ők. Természetesen mindig visszatérünk arra, hogy tanuljak, meg hasonlók, tehát jól akartak ezzel, hogy könnyebb legyen nekem. Úgyhogy ilyen téren talán nem hibásak.

Az iskolaválasztás szempontjait két csoportban mutatjuk be. A preferenciák alá csoportosítjuk azokat a tényezőket, amelyek a választást vonzóbbá teszik, a diszpreferenciák pedig eltávolítják őket bizonyos választási lehetőségektől.

Preferenciák

A kutatás során az alábbi preferenciákat mutattuk ki:

- Érdeklődés
- Anyagi megfontolások
- Sikertelenség okozta továbblépés
- Egyediség

Az iskolaválasztásban az érdeklődésnek van a legnagyobb szerepe, ez számos pozitív hatást gyakorol magára a tanulásra is. Az alábbi idézetből látható, hogy az érdeklődés előre is vetíti a pozitív hozzáállást.

Én azért mentem kozmetikusnak, mert az érdekelt, és az volt a véleményem, hogy egy valamit kell jól csinálni, de azt jól.

Anyagi megfontolások szerinti választás szintén számos esetben elhangzott. Az anyagi megfontolások mindig összefüggésben voltak a szakma által kínált szolgáltatásra mutató igény valószínűségével is. Azokat a szakmákat favorizálták a fiatalok, amelyekre állandó igényt feltételeztek.

Hát szerintem a fodrász az olyan munka, ami úgyis mindig kelleni fog, meg én például ezzel majd így külföldön szeretnék. Szóval ott is kellenek fodrászok. Nagyon kell fodrász, szóval szerintem, én ezért választottam ezt. Majd szeretnék külföldön.

Az, hogy a jövőben melyik szakma fog munkahelyet, nyugodtabb megélhetést garantálni, nem igen látható előre. Ebben a kérdésben a diplomások is bizonytalanok. Ők sem tudják, hogy egy szakmával mennyit is lehet keresni, mert ugyanaz a szakma lehet egy bizonyos területen hiányszakma, egy másikon viszont túltelített.

Ez olyan dolog, hogy főiskolán is, egyetemen is vannak szerintem tényleg büfé szakok. Remélem rendezvényszervező nincs köztünk senki! Mert az ilyeneket feleslegesnek tartom. Igaz, Pesten van egy ismerősöm, aki 21 éves, rendezvényszervező, és havi 300-400 ezreket keres.

Sikertelenség okozta továbblépés azokra volt jellemző, akik már előre beépítettek menekülési alternatívákat az életvezetésükbe. Ők számoltak a kudarc lehetőségével, ezáltal nyitottnak is bizonyultak más szakma megtanulására.

Ez attól függ, hogy ebben hogy fogunk tudni elhelyezkedni. Mert ha nem megy, akkor kell valami mást keresni, mert hát mégis csak meg kell élni valamiből. Szóval addig keres az ember, amíg nem talál.

Az egyediség olyan szakmunkás szakmákra irányítja a figyelmet, amelyek az anyagi és egyéb lehetőségeket tekintve túlszárnyalhatják a viszonyítási alapként szolgáló diplomás szakmákat. Ilyen többek között a szakácsmesterség.

Van benne valami. Nekem az öcsém csak egy szakács, de abban viszont olyan szintű, hogy Budapesten általában chef, és például sokszor lényegesen többet keres vele, pedig csak egy szakmunkásvizsgája van, meg egy mestervizsga, de ennyi. Tehát ha jó valaki a szakmájában, akkor azzal túl lehet szárnyalni egy rossz diplomás embert.

Diszpreferencia

A kutatás során az alábbi diszpreferenciákat mutattuk ki:

- Bizonytalan alternatívák esetén a konkrétumok felé
- Sorba rendezés
- Céltalanság – érdektelenség
- Kényszerpálya
- Továbbtanulási idő kitolása
- Gúny
- Predesztinált sorsok

Bizonytalan alternatívák esetén a konkrétumok felé vett irány a diploma megszerzését teszi feleslegessé. A tanulásra fordított befektetésben érzett bizonytalanság legtöbbször a könnyebb ellenállás felé tereli a fiatalokat.

Nem muszáj továbbtanulni, mert annyi diplomás van mindenfelé, és nem tudnak mit kezdeni a diplomájukkal, mert elmennek Mekibe dolgozni. Ezért kell inkább egy valamit, egy szakmát jól csinálni, és az ember szerintem azzal többet ér.

Voltak olyanok, akik a lehetséges iskolák közül úgy választottak, hogy sorba állították különböző szempontok szerint, és a lista aljára kerülőket egyszerűen kihúzták.

Hát hogy nem bírtam eldönteni, hogy mit akarok, és akkor felírtam 5 fajta lehetőséget, és kihúztam az egyiket, majd a másikat és a legvégén ez jött ki.

A céltalanság már az okozat oldaláról érhető csak tetten, az érdektelenül elvégzett iskolák után a tanulók nem helyezkednek el az adott területen.

A szakmám fodrász, de úgy annyira nem is használtam, csak elvégeztem az iskolát, aztán így otthon a családban csináltam meg a hajakat. Sárváron tanultam bőrdíszművesnek de nem dolgoztam soha ebben a szakmában.

Vannak fiatalok, akik az iskolaválasztásuk során valójában kényszerpályán mozognak. Ők általában gyengébb tanulók voltak az általános iskolákban, emiatt középiskolát már kevesebb lehetőség közül választhatnak. Ezek a kényszerlehetőségek pedig valószínűleg nem egyeznek meg az érdeklődési területekkel, emiatt az ilyen diákok demotiváltak lesznek.

Ha rosszak a jegyek, akkor mégis csak kell valami szakma, akkor persze, hogy elmegy egy olyan suliba, ahova felveszik. Nekem azt mondta az angoltanárom, hogy tanár úr, legyen szíves átengedni, hogy annak mehessek, aminek akarok, fodrásznak, erre ő mondja, hogy hát angyalom van hely kőművesek között...

A továbbtanulás megkezdésének esetleges kitolása annyiban diszpreferencia, amennyiben a diák továbbra is bizonytalan, nem a végcél felé halad, hanem bizonyos okok miatt a felsősokú vagy továbbképzés megkezdése előtt megáll. Megvan benne továbbra is a lehetőség, a kedv, de nem lép tovább.

Most még nem megyek főiskolára. Lehet, hogy majd 10 év múlva úgy döntök, hogy megérem, mert úgy látom, de most még nem.

A gúny a diszpreferencia egyik legkínosabb megnyilatkozása. Ebben az esetben a kortársak, a rokonok, esetleg a tanárok ironikus, lekicsinylő megjegyzései tántoríthatják el a diákokat a továbblépéstől, illetve érdeklődésük tárgyától.

Mondtam az osztályfőnökömnek akkoriban, hogy hát én szeretnék állategészségőrnek vagy valami ilyennek tanulni, adjon nekem tanácsot! Akkor is voltak ilyen pálya-választási emberkék és akkor azt mondták nekem: hát mit akarsz te? Hát hogyan segítesz te, amikor a tehénnek borjúzni kell, hát ne hülyéskedjél már! Szóval, itt kezdődik... hogy úgyessen 14 évesen belénk sulykolták, hogy nem, nem. Akkor mondom édesapámnak – mivel ő egészségügyben dolgozott elég sokáig –: Apu, elmegyek ápolónőnek! Te? Hát hogyan akarsz te megemelni egy 60kg-os beteget? Hát hogyan fogod te azt megmosdatni? Ugyan már, kislányom! Hagyjuk! Szóval... ilyen helyzetek is vannak.

Predesztinált sorsok szintén okozzák a kényszerpályára kerülést. Legtöbb esetben a fiatalok életkörülményei, lakóhelyük befolyásolja negatív irányba a továbbtanulási lehetőségeiket. Sokszor elhangzott az az iskolaválasztási szempont, hogy ez az iskola volt a közelben, emiatt csak ide mehettek, kellett menniük.

Az sem mindegy, hogy milyen környéken lakik, mert akkor már arról el van ítélve.

Egyéb döntési tényezők

A fenti preferencia, diszpreferencia megközelítésen kívül találtunk olyan egyéb tényezőket is, melyek az iskolaválasztást nem a fent elemzett két dimenzió mentén befolyásolták. Ezek:

- . A nem, mint választóvonal
- . Pozitív diszkrimináció
- . Félrecsúszás
- . Késői változás
- . Átállási lehetőség hiánya
- . Időközi lemorzsolódás

Már-már triviális, hogy a pályaválasztók neme milyen erősen determinálja az iskola-, de leginkább a szakmaválasztást, mennyire leszűkíti a választható lehetőségek körét. Az átjárás számos esetben nem kizárt ugyan, de az ilyen átjárások meglehetősen különlegesek.

Nem vicc, van a 12.-esek között két lány, meglesz a kőműves szakmája. Hát ez milyen durva már! Ha ilyen mérnök, akkor azt mondom ok, de kőműves? Szerintem nem is fognak tudni elhelyezkedni, egy ember sem fogja felvenni őket, azért, mert nők. Kaposváron is van az építőipari, aki szakmunkásban van két lány kőműves meg melegburkolónak tanul.

Nálunk a végzős lányok három van, aki hentes.

A pozitív diszkrimináció gyakorta említett jelenség, melyben a diákok azt nehezményezik, hogy az esetleg szűkös erőforrásokhoz csak egy-két diák juthat hozzá, emiatt ők hátrányba kerülnek a felkészülés során.

Ugye meg hát nem a doktor néni vagy doktor bácsiék lánya...

A diszpreferencia szintén sajátos formája az a félrecsúszás, amikor nem azt a szakmát választja a diák, amely érdekelt, hanem azt, amiben a tanára tehetségesnek tartotta. Utóbb viszont a munka során átsodródott oda, ami a kezdetekkor inkább érdekelt.

Én semmiképpen nem akartam ilyen mezőgazdasági szakon végezni. Aztán végül is amiatt is mentem, mert nagyon jó voltam biológiából, aztán a tanárom mondta, hogy jó vagy biológiából, menjél ilyesmi területre! Mert rajzolni egyáltalán nem tudtam, aztán végül is ilyen műszaki rajzokat olvasok most. És azt nem tanultam.

A késői változás a fenti félrecsúszásnak egy markánsabb fajtája. Ebben az esetben a volt diák bánkodik is amiatt, hogy nem a mostani érdeklődési területének megfelelő iskolát választotta.

Én például ehelyett a bőrdíszműves szakma helyett, választhattam volna például valamilyen kertészkedéses dolgot, vagy virágokkal kapcsolatos dolgot. A virágok azért úgy közel állnak hozzám, mint ez az egész. Csak akkor még nem, akkor még nem voltam olyan virágmániás, mint most.

A felsőoktatási intézményekben gyakrabban nyílik lehetőség a váltásra, amivel az ide járók merészebben élnek is.

Mikor bekerültem a suliba már rálátásom nyílt nagyon sok dologra, inkább a felnőttképzést választottam. A pénz miatt, meg alaptól, mert abból most több lehetőséget látok.

Időközi lemorzsolódás

Az iskolaválasztás, a tanulás és a munkába állás szakaszai nem minden esetben követik egymást következetesen. Számos diák vagy saját döntése miatt vagy külső körülmények hatására nem folytatja a választott iskolában a tanulmányait. Ők vagy váltanak különféle szakképzések között, vagy megszakítják tanulmányaikat és lemorzsolódnak. Az induló osztályokból való kiáramlás számos esetben megközelíti az 50%-ot.

Mi 36-an voltunk, most vagyunk 18-an. Még egy év van hátra.

A lemorzsolódás nem kizárólag a rossz tanulmányi eredmény következménye. Az okok feltárása sok esetben még az osztálytársak előtt is rejtve marad. A lemorzsolódás, illetve az azt megelőző hiányzás számos esetben a diákok szemszögéből is értelmetlennek tűnik.

A szakácsok között is sokan nem járnak be, szóval onnan is fognak irtani. Nem értem, hogy szakmát akarnak és mégsem járnak be.

Az iskolaválasztás utólagos megítélése

Az iskolaválasztást illetően a fiatalok utólag megerősítést kaphatnak, önigazolást nyerhetnek, vagy döntésüket hibásnak ítélik. A diplomások jellemzően úgy érzik, maguk választottak, és jól döntöttek.

Nekem is elsősorban az érdeklődési körömbé esett, plusz én is közgazdász leszek és a reál tantárgyak jobban mentek. Úgy éreztem, hogy ez az, ami testhezáll.

De mint az a korábban leírt véleményekből is látszik, sokan az iskola befejeztével már elhagyták a szakmát, emiatt az iskolaválasztás utólagos megítélése jellemzően rossz. Ennek oka lehet a képzéssel kapcsolatos csalódás, számos esetben pedig az, hogy nem valósultak meg az irreális elvárások. Jellemzően a képzettség, a szakma iránti kisebb kereslet, s ennek eredőjeként a munkanélküliség hat kiábrándítóan a fiatalokra.

Nekem is hatalmas terveim voltak mindaddig, amíg meg nem kaptam a diplomámat. Aztán sorba kaptam a pofonokat, hogy „ide se, oda se, amoda se.” A múltkor beszélgettem egy vízvezeték-szerelő sráccal fenn a presszóban, és mondja, hogy „hát ő tök jól elvan, egész nap dolgozik, itt a barátnője, most jegyezte el...” hát – mondom –, akkor lehet, hogy tényleg rossz fele indultam el. Úgyhogy most már én is azt mondom, hogy egy jó szakmával lehet, hogy tényleg többet lehet elérni, mint egy kaposvári egyetemes diplomával. Hogyha én visszatekintek az elmúlt pár évre, akkor még mindig motiválták a fiatalokat, hogy „menj, és tanulj tovább”, meg „szerezz diplomát, menjél főiskolára, mert akkor majd lesz munkád. Diploma, diploma, diploma!” És ugye akkor elvégezte a hallgató az iskolát, és akkor meg azt mondták, hogy köszöni, de túlképzett vagy. Szóval azért, ha hosszú távon belegondol az ember, akkor azért ez egy átverés, hogy akkor most milyen cél van e mögött.

MUNKAERŐ-PIACI HELYZETKÉP

A kutatás során megkérdezett 8076 fiatal 44 százaléka dolgozott az adatfelvétel idején, fő tevékenységének 39 százalék tekintette a munkát.

Akik nem fő tevékenységként dolgoznak, azok elsősorban tanulók (főképp felsőoktatási intézményekben). A nem fő tevékenységként dolgozók java része alkalmazott. 21 százaléuk betanított, 27 százaléuk szakmunkás. Azt gondolhatnánk, hogy elsősorban azokról van szó, akik szakmunkás-képzőbe vagy szakközépiskolába járnak, de ez nincs így: meglehetősen sok főiskolás, egyetemista van a tanulás mellett betanított vagy szakmunkásként dolgozók között. A nem fő tevékenységként dolgozók egy másik nagy csoportja diplomát nem igénylő szellemi (irodai) munkát végez. Ők a legtöbben főiskolások vagy egyetemisták, de sok gimnazistát vagy egyéb tanfolyamra járó is találunk körükben.

15. táblázat: A jelenlegi fő tevékenység részletesen

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

Tevékenység	Százalék
tanul, részt vesz valamilyen iskolában vagy tanfolyamon valamilyen képzésben	44,5
dolgozik, akár bejelentve, akár nem, akár alkalmazottként, akár vállalkozóként	38,9
munkanélküli összesen	6,9
munkanélküli, álláskeresősi járadékot kap	2,7
álláskeresősi támogatásban részesülő, közhasznú foglalkoztatott	0,4
munkanélküli, ellátás nélkül	3,8
más inaktív összesen	9,3
terhességi-gyermekágyi segélyen van	0,3
gyeden van	1,8
gyesen van	3,5
gyeten van	0,2
háztartásbeli, otthon van a gyerekekkel (gyed, gyes, gyet nélkül)	0,6
eltartott, otthon van	0,9
rokkantnyugdíjas, rokkantjáradékos	0,5
(más) nyugdíjas	0,0
szociális segélyezett	1,0
egyéb inaktív	0,4
egyéb	0,5

N=7919

Vannak azonban olyanok is, akik fő tevékenységüknek a munkát tekintik, mégis csinálnak mást is mellette. A fő tevékenységként dolgozók 10 százaléka munka mellett tanul. Egy százaléknyan, bár dolgoznak, eközben munkanélkülinek is tekintik magukat (ellátást nem kapnak), szintén egy százaléknyan pedig eltartottnak.

A fő tevékenységként végzett munka mellett tanulók legnagyobb része (47 százaléka) egyetemre vagy főiskolára jár (a két iskolatípus között hozzávetőleg azonos arányban oszlanak meg), 22% pedig valamilyen tanfolyamot végez.

Az első munkavállalás

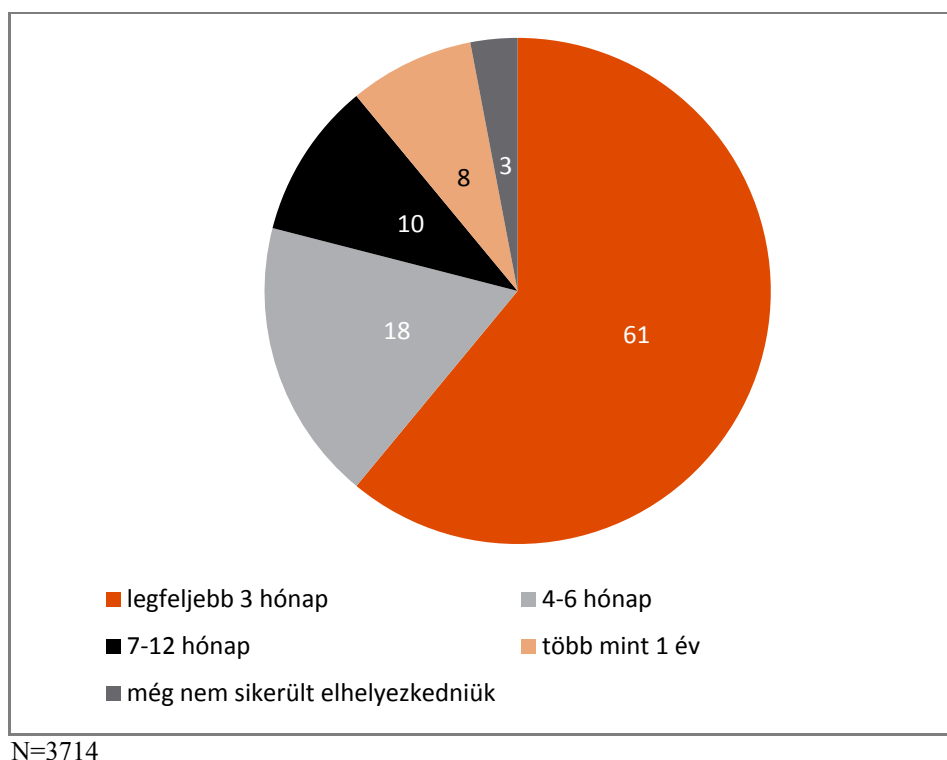
A fiatalok 69 százaléka dolgozott már pénzért életében, 51 százaléknak pedig már 3 hónapnál hosszabb, iskolai szünidőn kívüli munkavállalása is volt. Az első pénzért végzett munka vállalására átlagosan 18 évesen került sor először a megkérdezettek körében, az első 3 hónapnál hosszabb ideig tartó munkára pedig 19 évesen. (Fontos, hogy ezek az átlagok csak azok körében igazak, akiknek már volt ilyen munkájuk – e számok tehát nem azt jelentik, hogy a fiatalok átlagosan ennyi idősen vállalnak először munkát, hisz van olyan, akivel a megkérdezés pillanatában ez még egyáltalán nem történt meg.)

A megkérdezettek 11 százalékra rendszeresen, 21 százalékra néha dolgozott/dolgozik már az iskola mellett is.

Elhelyezkedés az első munkavállaláskor

A mintába került fiatalok 57 százaléka befejezte már – legalábbis egyelőre – iskolarendszerben folytatott tanulmányait, vagyis – az iskolarendszerű képezéseket nem adó tanfolyamokon kívül – nem jár jelenleg iskolába. Leszámítva azokat, akik még nem tudtak elhelyezkedni (köztük olyanok is vannak, akik a kérdés idején kb. fél éve fejezték be tanulmányaikat), a megkérdezett (és válaszolni tudó) fiatalok átlagosan 5,3 hónap alatt találtak munkát, miután befejezték az iskolát.⁹

11. ábra: A tanulmányok befejezése és a munkába állás közt elteltő átlagos idő
(az iskolarendszerben már nem tanulók százalékos megoszlása)

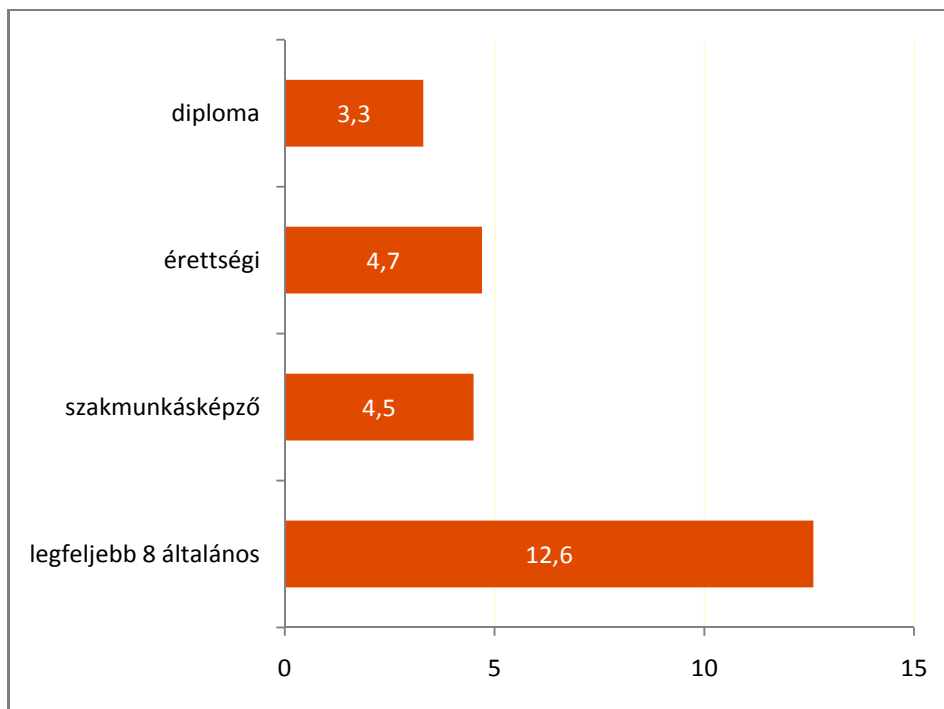

Az iskolai végzettség erősen befolyásolja, hogy mennyi idő alatt sikerül munkát találnia valakinek, miután befejezte tanulmányait. Mindenkinél lényegesen nehezebb helyzetben vannak azok, akik csupán 8 általánost vagy ennél is kevesebbet végeztek: nekik átlagosan több mint egy évre volt szükségük, hogy munkát találjanak. A szakmunkás végzettségűek és az érettségizettek náluk lényegesen „jobb esélyekkel indultak” ebből a szempontból (e két kategóriában nem különbözik egymástól szignifikánsan az elhelyezkedéshez szükséges átlagos idő). A diplomások esélyei a legjobbak – bár korántsem akkora a különbség a diplomások és a középfokon végzettek elhelyezkedési ideje közt, mint utóbbi csoport és a 8 általánossal rendelkezők között.

⁹ Nulla hónapnak számítva azokat, akik kevesebb mint 1 hónap alatt el tudtak helyezkedni.

12. ábra: A tanulmányok befejezése és a munkába állás közt eltelő átlagos idő legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint

(átlagok hónapban, azok körében, akik már befejezték tanulmányaikat és találtak munkát)

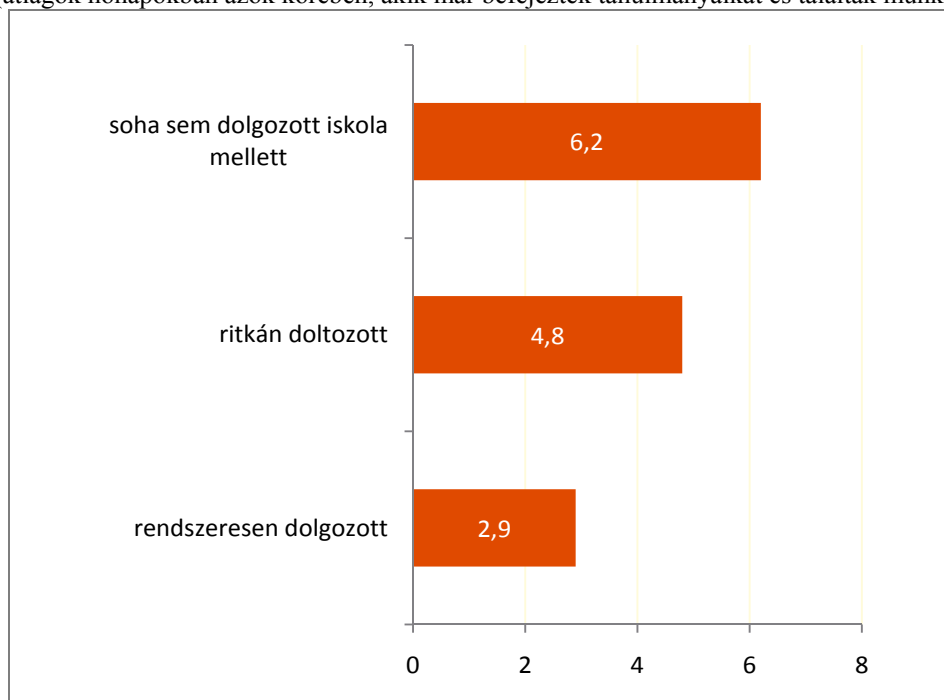

N=3606

Szignifikáns – bár az iskolai végzettségnél gyengébb – hatása van az elhelyezkedéshez szükséges időre annak, hogy valaki dolgozott-e már az iskola mellett is. A tanulmányok mellett végzett munka – különösen a rendszeres munka – az adatok tanúsága szerint megkönnyíti (legalábbis időben) a későbbi elhelyezkedést.

13. ábra: A tanulmányok befejezése és a munkába állás közt eltelő átlagos idő a korábbi, iskola melletti munkatapasztalatok függvényében

(átlagok hónapokban azok körében, akik már befejezték tanulmányaikat és találtak munkát)

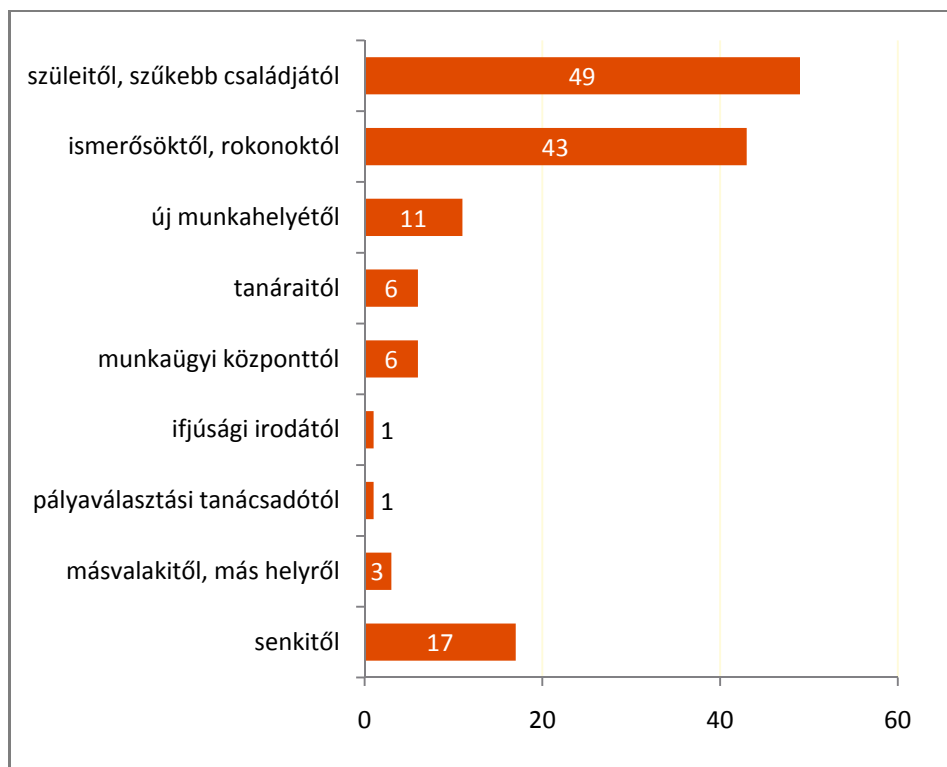

N=3581

A válaszolók 14 százalékáról tudjuk biztosan, hogy jelenlegi munkahelyük az első munkahely, ahol dolgoznak. 72 százalékuknak személyes kapcsolatai – szülei, családja, ismerősei – segítettek abban, hogy el tudjanak helyezkedni¹⁰. Tanárai 6 százalékuknak segítettek, a pályaválasztást és elhelyezkedést segítő intézmények – munkaügyi központok, pályaválasztási és ifjúsági irodák, tanácsadók – pedig csupán 8 százalékuknak. 17 százalékuk senkitől nem kapott segítséget.

14. ábra: Kitől/kiktől érkezett a legnagyobb segítség a jelenlegi – egyben első – elhelyezkedéskor?

(említések százalékos megoszlása azok körében, akik jelenleg első munkahelyükön dolgoznak)

N=285

Akik jelenleg is iskolába járnak, rendkívül rossznak látják jövőbeni esélyeiket a munkaerőpiacon: 51 százalékuk kedvezőtlennek vagy nagyon kedvezőtlennek ítéli meg saját jövőbeli végzettségével, saját környékén az elhelyezkedési esélyeket. 28% közepesre értékeli a lehetőségeket, és csupán 10% kedvezőnek (nem tudott válaszolni 6%). (Fontos megjegyezni, hogy minden más csoport, még a jelenleg dolgozóké is, rosszabbnak látja a helyzetet.)

A jelenlegi munkahely, munkavállalás

A vizsgálat időpontjában a mintába került fiataloknak 45 százaléka dolgozott. Közülük 86 százalék ezt tekinti fő tevékenységének. Nagy részüknek egy, 6 százalékuknak van egynél több munkahelye. A jelenleg is dolgozók túlnyomó többsége (88%) alkalmazott, a többiek főként vállalkozók és alkalmi munkások.

¹⁰ Azt a kérdést, hogy milyen segítséggel tudtak elhelyezkedni a válaszadók jelenlegi (vagy legutóbbi) munkahelyükön, csupán a minta egynegyedének tettük föl. Ez az egynegyed éppúgy reprezentatív, mint a teljes 8000 fős minta, de természetesen nagyobb konfidencia-intervallumokkal kell számolnunk.

16. táblázat: A munkavállalás formája a fő foglalkozásban
(a jelenleg is dolgozók százalékos megoszlása)

Munkavállalás formája	Százalék	Vállalkozás vagy alkalmazás formája	
önálló vállalkozó, tulajdonos vagy résztulajdonos	5%	A VÁLLALKOZÁS FORMÁJA	
		társas vállalkozás tagja, tulajdonosa	37%
		szövetkezet tagja	1%
		önálló /egyéni/ vállalkozó	59%
		segítő családtag	4%
		<i>összes vállalkozó</i>	<i>100%</i>
		ALKALMAZOTTAK SZÁMA A VÁLLALKOZÁSBAN	
		nincs alkalmazottja	58%
		1–5 alkalmazott	37%
		6–12 alkalmazott	5%
		85 alkalmazott	1%
		<i>összes vállalkozó</i>	<i>100%</i>
őstermelő alkalmazott /volt/	1% 88%	AZ ALKALMAZÁS FORMÁJA	
		határozatlan idejű, bejelentett	81%
		határozott idejű, bejelentett	14%
		eseti megbízás	1%
		alkalmazottként számlát adok egy cég nevében	0%
		bejelentés nélküli alkalmazásban áll	2%
		<i>összes alkalmazott</i>	<i>100%</i>
alkalmi munkái vannak	5%		
közhasznú munkás	1%		
egyéb	0% ¹¹		
<i>összesen</i>	<i>100%</i>		

N=3333

Feketemunka

Az alkalmazottak 2 százaléka, az alkalmi munkások 28 százaléka „vallotta be”, hogy feketén dolgozik. Lényegesen megnőtt ez az arány, ha másképp kérdeztünk rá: az alkalmazottak közül 17 százalék teljes fizetését, 8 százaléka pedig egy részét zsebbe kapja, az alkalmi munkásoknak pedig 36 százaléka a teljes fizetését, 12 százaléka annak egy részét. Az alkalmazottak 6, az alkalmi munkások 15 százaléka nem kívánt válaszolni erre a kérdésre, s csupán 69 (alkalmazottak), illetve 37 (alkalmi munkások) százalékuk jelentette ki, hogy teljes fizetésüket legálisan kapja. Legtöbben a 8 általánost végzettek közül kényszerülnek fekete- vagy szürkemunkára (esetleg választják azt), legkevesebben pedig a diplomások közül.

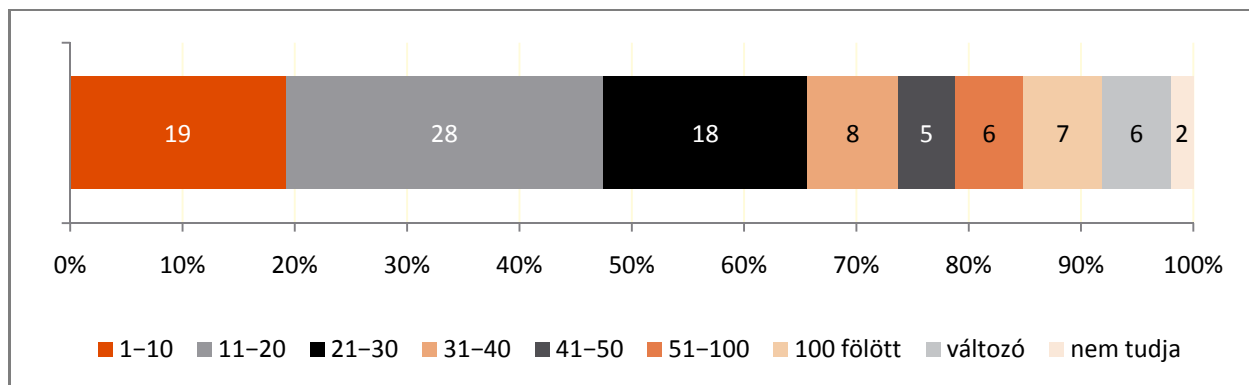
Ingázás

A kérdésre érdemben válaszolók közül 56 százalék ugyanazon a településen dolgozik, mint ahol lakik. 3 százalék külföldön dolgozik, 41 százalék pedig az országon belül ingázik. Az ingázók többsége (83%) naponta teszi meg az utat más településen lévő munkahelye és lakóhelye közt, 9 százalék hetente, 3 százalék kéthetente, 4 százalék pedig havonta vagy ritkábban. Többségük munkahelye legfeljebb 30 kilométerre van lakóhelyétől, vannak azonban olyanok is (7%), akik több mint 100 kilométernyi utat tesznek meg rendszeresen a munkáért.

¹¹ A táblázatokba írt 0%-ok azt jelentik, hogy volt ilyen válasz, de a teljes mintában arányuk még kerekítve sem éri el az 1%-ot. Ha nincs ilyen válasz, akkor azt vízszintes vonal (–) jelzi.

15. ábra: A munkahely és a lakóhely közti távolság

(a kilométerben mért távolságok százalékos megoszlása a lakóhelyüktől eltérő, magyarországi településen dolgozók körében)

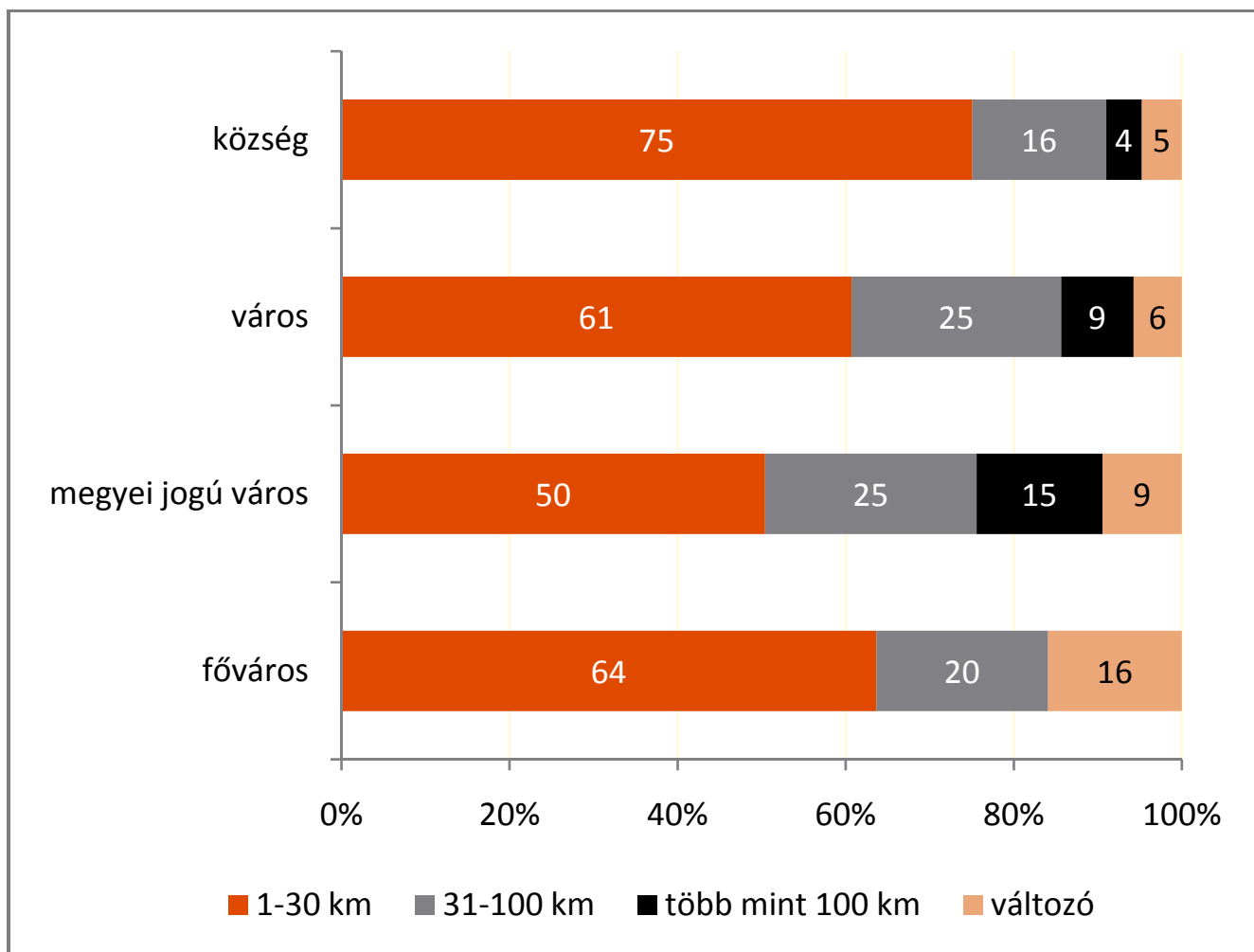

N=1447

A legtöbb ingázó a községekben, a legkevesebb a fővárosban van. Minél kisebb településkategóriáról van szó, annál nagyobb a napinál ritkább ingázás valószínűsége is. A távolságokkal ellentétes a helyzet: a lakóhelyükkel azonos településen lakók „ingázási távolságát” 0 kilométernek véve átlagosan a fővárosiak ingáznak a legkisebb távra, utánuk azonban a községekben élők következnek, s a legmesszebbre átlagosan a megyei jogú városok lakói utaznak a munkáért.

16. ábra: Ingázási távolságok településtípus szerint

(a lakóhelyüktől eltérő, magyarországi településen dolgozók százalékos megoszlása)

N=1356

Az ingázók közül legtávolabbra az észak-magyarországiak és az észak-alföldiek utaznak rendszeresen dolgozni (átlagosan több mint 50 km), a dél-alföldiek ennél valamivel kedvezőbb helyzetben vannak (44 km), az ország többi részén élők 25-35 km-re utaznak a munkáért. Ha a lakóhelyükön dolgozók „ingázási távolságát” 0 kilométernek vesszük, akkor változik a kép: legnehezebb helyzetben így is az észak-keleti országrészekben élők vannak (24, ill. 27 kilométerre utaznak rendszeresen dolgozni), legkönnyebb helyzetben pedig a közép-magyarországiak (7 km). A dél-alföldiek és a dunántúliak átlagosan 13-16 kilométerre ingáznak.

Foglalkozás

A már dolgozó fiatalok java része (52%) szakmunkás vagy betanított munkás, de elég sokan végeznek szellemi vagy irodai munkát is (37%). Az arányeltolódás a fizikai munka javára a megkérdezett fiatalok alacsony átlagéletkorának tudható be – akik irodai vagy szellemi munkát fognak végezni, azok java része még „főállású” iskolás.

17. táblázat: A jelenleg is dolgozók foglalkozása
(százalékos megoszlás)

Foglalkozás	Százalék
mezőgazdasági fizikai munkás	2
segédmunkás (nem mezőgazdasági)	3
betanított munkás (nem mezőgazdasági)	14
szakmunkás (nem mezőgazdasági)	35
közvetlen termelésirányító (pl. művezető)	2
egyéb (diplomához nem kötött) szellemi	22
beosztott diplomás	13
alsó vezető (osztályvezető alatt)	1
középszintű vezető (osztályvezető)	2
felső vezető (osztályvezető fölött)	1
<i>nem válaszolt érdemben</i>	<i>6</i>
Összesen	100

N=3596

A munkahely föladása, elvesztése, munkanélküliség

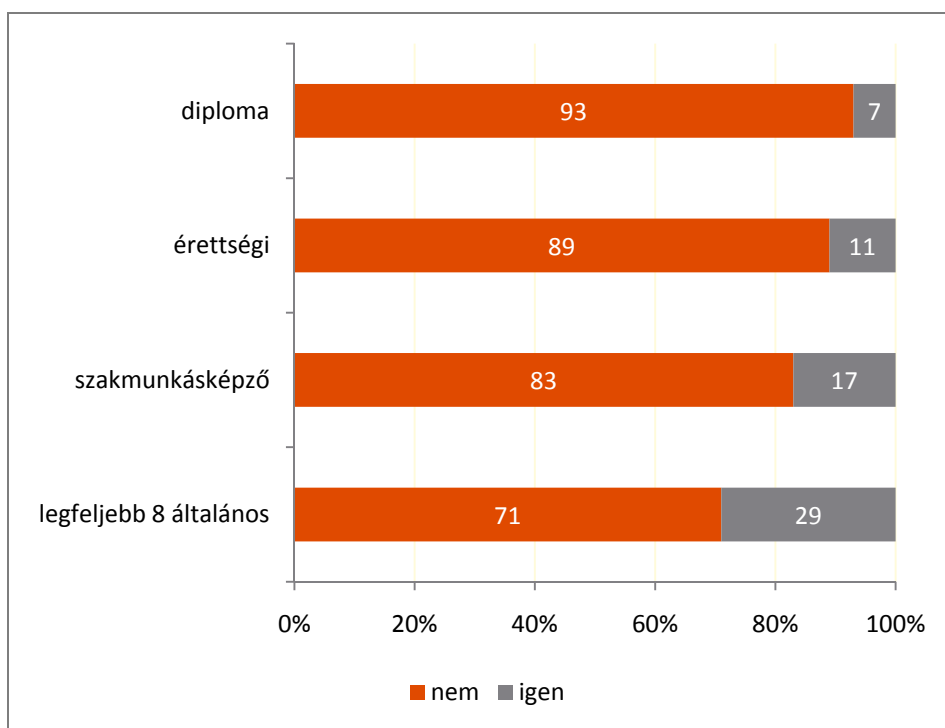
A munkahely elvesztése

A jelenleg is dolgozó fiatalok 33 százaléka tart attól, hogy a közeljövőben elveszíti munkáját, 13 százalék pedig nem tudott válaszolni az erre vonatkozó kérdésre. Ennek kapcsán fontos megjegyezni, hogy az adatfelvétel jelentős részére a nemzetközi pénzügyi válság 2008 őszi kitörése után került sor. A dolgozó fiatalok 10 százaléka most is keres munkát.

Munkanélküli fiatalok

Az Ifjúság2008 kutatás mintájába került fiatalok 9 százaléka volt munkanélküli a kérdezés idején, 22 százalékuk azonban nem ezt tekintette „fő tevékenységének” (van, aki tanul, dolgozik emellett, vagy más inaktív státuszban van, de magát gyakorlatilag munkanélkülinek tekinti). A munkanélküli-vé válást erősen befolyásolja az iskolai végzettség.

17. ábra: A munkanélküliek aránya iskolai végzettség szerint
(a már nem tanulók százalékos megoszlása)

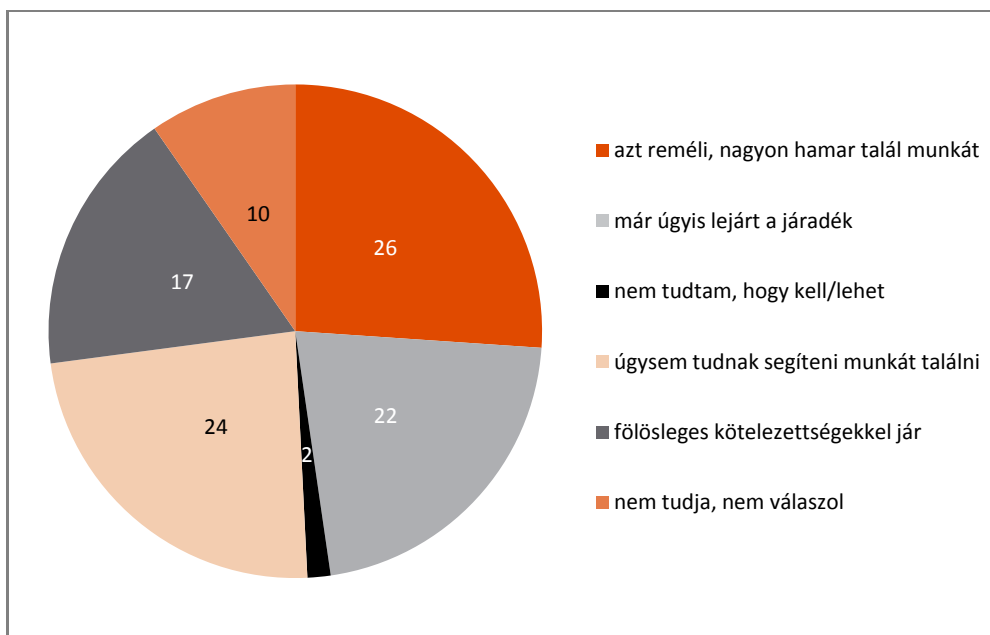

N=4584

A jelenleg munka nélküliek 63 százalékának volt már „rendes munkája”, 17 százalékukkal előfordult már, hogy dolgozott (de soha nem tovább 3 hónapnál, illetve nem a szünidőn kívül), viszont 20 százalékuk eddig még soha életében nem dolgozott pénzért. A munkanélküliek 75 százaléka regisztrált. A fennmaradó 25 százalék nem regisztrálásának okait a 18. ábra mutatja. Összesen 41% egyszerűen főlegesennek tartja a regisztrációt: túl sok kötelezettséggel jár, és/vagy segíteni pedig úgysem tudnak.

Legtöbben azért veszítették el a munkahelyüket, mert felmondtak nekik, megszűnt a szerződésük, vagy megszűnt a cég, amelynél dolgoztak. Viszonylag sokan vannak azonban azok is, akik elégedetlenek voltak a munkahelyükkel, maguk léptek ki.

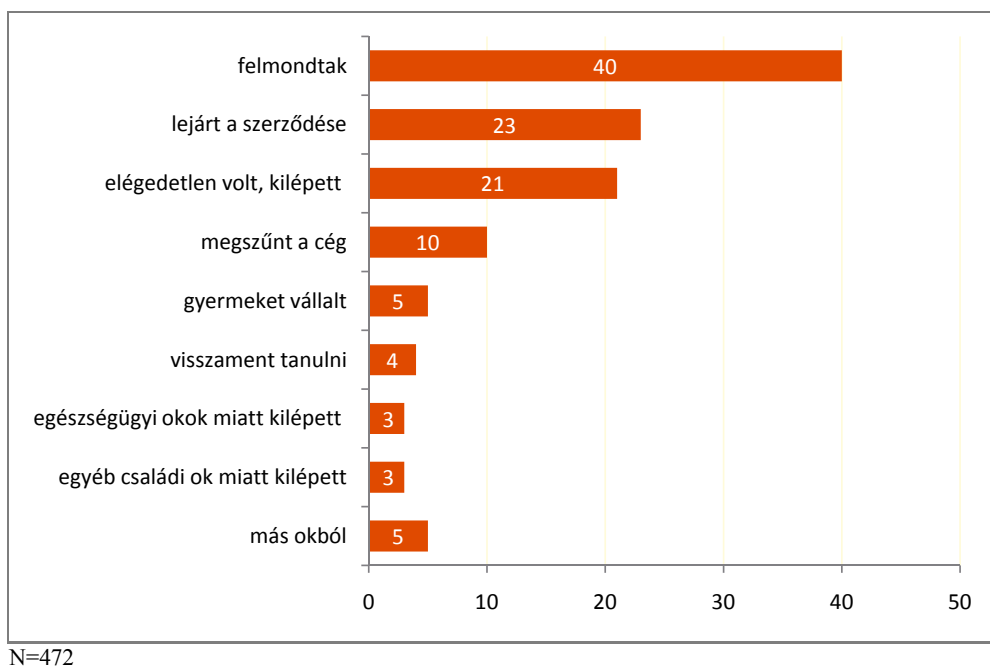
18. ábra: „Miért nem regisztrált Ön munkanélküliként?”
(a nem regisztrált munkanélküliek százalékos megoszlása)

N=135

A munkanélküliek 65 százaléka nagyon rossznak, 25 százaléka csak rossznak látja saját végzettségével, saját környékén az elhelyezkedési esélyeket, s mindössze 2 százalékuk látja kedvezőnek. 8 százalékuk teljesen reménytelennek látja a helyzetet, azt gondolja, egyáltalán nem fog tudni elhelyezkedni. Minél magasabb végzettséggel rendelkezik valaki, annál bizakodóbb: a diplomások 32 százaléka úgy véli, hogy – a kérdés időpontjához képest – egy-két hónapon belül el fog tudni helyezkedni, míg a legfeljebb 8 általánost végzettek körében ugyanez az arány 25 százalék. A munkanélküli fiatalok 16 százaléka jelenleg nem keres munkát, legtöbbjük azért, mert úgy gondolja, úgysem talál pénzügyi vagy egyéb szempontból megfelelő munkát magának.

19. ábra: Az utolsó munkavállalás megszűnésének oka(i)
(az egyes okok említése százalékban a munkanélküliek körében)

Földrajzi mobilitás

A magyarok közmondásosan meglehetősen immobilak. A fiatalok 17 százaléka nem költözne más településre a munkáért, 16 százaléka pedig nem tudja, hogy elköltözne-e. Legtöbben, 80 százaléknyan a munkanélküliek közül volnának erre hajlandóak. A jelenleg is dolgozók 65 százaléka költözne vagy már költözött is el a munkavállalás érdekében. Náluk – legalábbis elméletben – még a tanulók is mobilabbnak tűnnek valamivel. Legkevésbé az inaktívak volnának hajlandóak költözni – ők azonban az a csoport, akik nem vallották magukat semmilyen módon (akár nem hivatalosan sem) munkanélkülinek, ezért feltehetően jelen pillanatban kevésbé motiváltak a munkahelytalálásra, mint a többi csoport tagjai.

A megkérdezettek mindössze 5 százaléka dolgozott már valaha külföldön, további 27 százalék pedig tervezi, hogy fog. Akik szeretnék külföldön dolgozni, azokat leginkább az motiválja, hogy keressenek némi félretehető pénzt. Második helyen a nyelvtudás, harmadik helyen a jobb élet, negyedik helyen a tapasztalatszerzés indoka szerepel.

Akik nem szeretnék külföldön dolgozni, azokat főképp a családok, barátok tartják vissza. 31 százalék úgy véli, itthon is van munka, és 27 százalék említi akadályként a nyelvtudás hiányát.

A teljes minta egy 2000 fős részmintájától azt is megkérdeztük, mennyire tartják fontosnak, hogy minél többen menjenek külföldre dolgozni egy időre tapasztalatszerzés céljából. A válaszadók éppen fele ezt fontosnak vagy nagyon fontosnak tartotta – ami lényegesen magasabb arány, mint a külföldre menni szándékozó vagy már ott megfordult kb. 30%. Elvi ellenvetése a külföldi munka ellen („a magyar állam pénzén tanult, s külföldön kamatoztatja a megszerzett tudást”) 43 százaléknak van.

Az elhelyezkedéssel valamint a munkavállalással kapcsolatos kérdéseket a fókuszcsoportos beszélgetések keretében is vizsgáltuk. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk azok legfőbb eredményeit.

Elhelyezkedés, pályakezdés, munkahelykeresés

Fókuszcsoportos beszélgetőpartnereink meghatározó része vagy még tanuló volt, vagy pályakezdő, így – az utóbbi csoport esetében – a munkahelykeresés, elhelyezkedés élményei meglehetősen frissek.

Sokak esetében már az iskola vége felé jellemző, hogy rájönnek: mégsem ezt a szakmát, iskolát kellett volna választani. Hogy miért kerültek mégis abba az iskolába, amit elvégeztek? Az egyik legkézenfekvőbb ok az előzetes tájékozatlanság: nem voltak tisztában a lehetőségekkel, vagy nem volt kellő információjuk a munkaerő-piaci keresleti-kínálati viszonyok alakulásáról, vagy épp arról, hogy pontosan mit is kínál a választott iskola. Több esetben volt az iskola „választásának” oka a rossz általános vagy középiskolai tanulmányi eredmény. Szintén viszonylag sokaknál, elsősorban szakiskolások vagy azt végzettek esetében akadályozta a piacképesebb, vagy épp személyesen érdekesebbnek tartott szakma tanulását a kishitűség. Elgondolkodtató, hogy ez minden esetben a szülők vagy a tanárok kishitűsége volt, sosem az iskolaválasztás előtt álló gyerekeké.

Akkor már idevehetjük azt is, hogy a család, amit már az előbb mondtunk. Az is lehet külső tényező. Olyan szinten, hogyha le akarja beszélni a másikat, próbál rá hatni. Hogy neked úgyse sikerül! Mit akarsz te itt? Szóval, itt kezdődik... hogy ügyesen 14 évesen belénk sulykolták, hogy nem, nem.

Az előbbieken leírtak ellentétére is lehet bőven példát találni: olyanokat, akiket valaki „rákényszerített” az iskolaválasztásra, ám útközben rájöttek, mégiscsak nekik való az adott szakma, s ha újra döntenük kellene, most már ezt választanák.

Olyan esetet csak a jelenleg munkanélküliek körében láttunk, hogy valaki gimnáziumba, majd főiskolára, egyetemre ment, de rájött, hogy mégis inkább szakmát kellett volna tanulnia, olyan szakmunkással viszont nem találkoztunk, aki bánta volna, hogy nem szerzett diplomát.

Beszélgetőtársaink jó részében fel sem merült ez a gondolat, más részük, elsősorban a fiatalabbak pedig úgy gondolják, még bármikor leérettségizhetnek vagy tanulhatnak szakmát.

A döntésüket megbánók elsősorban tanáraikat, szüleiket hibáztatják – anélkül, hogy szemrehányást tennének nekik, hiszen őket is tájékozatlannak tartják.

A munkanélküli csoport esetében nagyjából konszenzus volt egy olyan megközelítést illetően, hogy mind a felsőoktatás, mind a különböző felsőfokú szakképzések, tanfolyamok túlburjánzása mögött különböző lobbicsoportok anyagi érdekei húzódnak.

A szakmatanulás vonzereje a résztvevők szemében az volt, hogy az ember korábban önállósodhat, korábban kezdhet kereső tevékenységet, külföldön is nagyobb esély van szakmával elhelyezkedni, mint anélkül vagy diplomásként. Sok esetben – a tanulmányi eredmények, a családi háttér miatt – pedig föl sem vetődött az érettségi- majd diplomaszerzés. (Minden egyes beszélgetőpartnerünk úgy vélte, hogy szakma nélkül, csak egy érettségivel lehetetlen elhelyezkedni, ez tehát abszolút nem életképes alternatíva.) A szakmunkásként való elhelyezkedés hátránya viszont, hogy csak nagyon kevés szakmunkás tud olyan jól keresni, mint akár egy közepesen jó állásban lévő diplomás. Abban, hogy szakmunkásként vagy diplomásként könnyebb-e elhelyezkedni, bizonytalanok voltak a csoportok résztvevői.

A diplomaszerzés vonzereje a könnyebb munka, rugalmasabb, kedvezőbb munkaidő, valamint az, hogy a végső döntés későbbre tolódhat, s addig is a család, a szülők védelmében él az ember. Az utóbbi érv mások szemében éppen hogy taszító, és a szakmaszerzés „felé visz”. A diplomaszerzés hátránya viszont, hogy ha valaki a saját szakmájában nem talál állást, akkor csak betanított munkásként, rendkívül alacsony bérért tud elhelyezkedni. Példaként a McDonaldsban elhelyezkedő, igen alacsony órabérért dolgozó diplomást említették, szemben az alkalmazottként, vagy akár csak alkalmilag dolgozó, de még így is jobban kereső szakmunkással.

A pályakezdőként való elhelyezkedés legtöbbek szerint komoly problémát okoz. Nagyon kevesen voltak, akiknek ez nem okozott gondot, ők azonban vagy hiányszakmákat tanultak (pl.: egészségügy), vagy pedig már az iskola ideje alatt kerestek maguknak munkahelyet, s az iskola után is ottmaradtak, legtöbbször hamar feljebb is jutottak a ranglétrán. Ez a megoldás mind szakmunkásoknál, mind diplomásoknál bevált útnak bizonyult. (Érdekes, hogy ők sem feltétlenül a tanult szakmájukban helyez-

kedtek el.) Mindez már utal az egyik legkomolyabb problémára: a legtöbb munkahelyen gyakorlatlalt rendelkező pályakezdeket keresnek. Mivel – csoporttagjaink körében legalábbis – kevés iskola nyújt valóban hasznos gyakorlati képzést, ennek a feltételnek nagyon nehéz megfelelni. Egyetlen csoport-résztevő említette, hogy az ő iskolája valóban jó gyakorlati képzést biztosított, s további két ember volt, aki maga talált magának jó gyakorlati helyet.

Ki lehet menni különböző cégekhez, hogy tanuljanak. És igenis, és ott tanítsák meg. Teljesen mindegy, hogy most az milyen szakmában, vagy szakközépben tanul, rendeljék ki, amit ő szeretne csinálni menjen oda, és akkor legyen lehetősége, hogy jobban lássa egy nagy cégnek a működését, és akkor erről írjon szakmai dolgot, meg minden. És akkor meglenne a szakmai gyakorlata is ezzel. De akkor ne fénymásoltassanak vele, meg főzés-sék a kávé, hanem magyarázzák is el neki, hogy mi a rendszer.

Sokan a munkahelykeresés során vagy első munkahelyükön szembesülnek azzal, hogy rengeteg tudás, készség hiányzik, amire pedig szükség lenne a munkaerőpiacon.

Amikor bekerül az ember az első munkahelyére, akkor jön rá, hogy amit az iskolában tanult, az messze van attól, amit csinálni kell.

A csoportok résztvevői között, tekintettel fiatal korukra, csak elenyésző számban akadtak, akik súlyos problémaként említették, hogy a legtöbb helyre nem szívesen vesznek föl kisgyerekeseket. Volt olyan beszélgetőtársunk is, aki hosszú ideje úgy dolgozik a munkahelyén, hogy ott senki sem tud négy gyermekéről.

Az elhelyezkedéshez, viszonylag jó munkahely megtalálásához az elsőpró többség szerint első-sorban ismeretségre, kapcsolatokra van szükség.

A beszélgetések során a fiatalabbak nagyobb valószínűséggel adták a „Kin múlik, hogy el tudsz-e helyezkedni?” kérdésre a „rajtam” választ, de a kapcsolatok fontosságát ők sem tagadták.

Szintén szükségesnek érzik az elhelyezkedéshez a tanulást, elsősorban a nyelvtudást, és azt, hogy az ember jó nevű iskolában szerezzen papírt. Végül, de messze nem utolsósorban az elhelyezkedést segítő tényezők közt ott van a szerencse is.

Munkahelyválasztás, munkahellyel való elégedettség, az ideális munkahely

A csoportrésztvevők nagy része természetesen tanult szakmájában szeretne elhelyezkedni, bár olyan is akadt, aki ennek épp az ellenkezőjét állította. Sokan, elsősorban a magasabb végzettségűek, úgy gondolták azonban, hogy ez csak hosszú távú cél lehet:

Most úgy gondolom, hogy frissen végzett diplomásként sok mindent el kell vállalni, amire később majd legyinthetek, hogy ez már nem az én dolgom, mert alattam is vannak már. Most még ebben a fázisban vagyok.

A (leendő) munkahelyükkel szembeni explicit elvárások listáján első helyen az elfogadható kereset és időbeosztás állnak. Ez után következnek a megfelelő munkakörülmények és az, hogy „valamennyire szeressék”. Sokan ódzkodnak a túl nagy felelősségtől.

A jó keresettel kapcsolatban konkrét értékhatárok nem fogalmazódtak meg, csak az az igény, hogy az elvégzett munka mennyisége, a munkaidő és a felelősség álljon arányban a fizetéssel. Különösen akkor zavaró ennek hiánya, ha valaki a saját munkahelyén indokolatlannak tűnő egyenlőtlenségeket, igazságtalanságot tapasztal.

A munkaidő tekintetében leginkább azok panaszkodtak – érthető módon –, akiknek soha nincs két szabadnapjuk egymás után, illetve akiknek olyan hosszú a – sokszor meg nem fizetett túlórával növelt – munkaidejük, hogy gyakorlatilag semennyi időt sem tudnak szereteteikkel, barátaikkal tölteni. Különösen fájdalmas az utóbbi azok számára, akiknek nemrégiben zárult le az élénk társasági élettel járó iskolás korszaka. Sokan számoltak be a munkába állással bekövetkező elmagányosodás, szociális talajvesztés jelenségéről. Az ingázással és a rossz közlekedési viszonyokkal függ össze, hogy sokak számára jelentős mértékben meghosszabbítja a „bruttó munkaidőt” a hosszú utazás. Különösen nehezen viselik ezt azok, akik tömegközlekedést vesznek igénybe, illetve akik számára megterhelő a – meg nem térített – benzinköltség.

A „megfelelő munkakörülmények” kritérium sok mindent tartalmaz. Talán a leggyakoribb a „jó társaság” és a „normális főnök” említése volt. Egy jó munkahelyi társaság – a csoporttagok elmondása szerint – a legmonotonabb, legrosszabbul fizető munkát is elviselhetővé tudja tenni. Többeknek, különösen kisgyerekeseknek, akik a munkán kívül minden idejüket otthon töltik, kimondott élményt jelent a munkában a felnőtt társaság, a – mégoly kevés – beszélgetés is.

A legnehezebb természetesen annak körülírása volt, hogy mitől szeretheti valaki a munkáját. Fontos természetesen az érdeklődési kör, továbbá az, hogy olyan munkát végezhesen az ember, amiben sikerélményekre tehet szert. Nem elég a siker, az is lényeges, hogy erről visszajelzést kapjanak.

Azért jó az, ha az embernek mondják, hogy ügyes vagy Robikám, ügyes.

A munkahelyemen megdicsérték, elkezdtem könnyezni, hogy végre valaki úgy csinálta.

Ami a felelősség kérdését illeti – bár ez inkább a pályaválasztás témakörébe tartozik – többen is említették: nem tudják elképzelni, hogy orvosok legyenek, hogy emberek élete legyen a kezükben. Szintén többen szóba hozták, hogy nem szívesen lennének főnökök, legalábbis ilyen fiatalon, mert az túl nagy felelősséggel jár. A vállalhatatlan felelősség kategóriájába tartozik többek szemében az olyan munkahely is, ahol az ember pénzért, pénzzel felel:

... meg olyan helyet, ahol nincs – hát jó, mindenhol van felelősség, csak mondjuk például egy boltban ha leltárhiány van, azért fizetni kell.

Szó sincs azonban arról, hogy ódzkodnának mindenfajta felelősségtől. Sőt, ha új dolgot kell tanulniuk, addig ismeretlen elvárásoknak kell megfelelni, az sokuk számára ösztönzően hat:

Sikerélmény, életemben nem csináltam azt, amit most szakmámban fogok és amikor elkezdem csinálni és napról napra jobban csinálok, akkor mindig mondják, hogy nagyon jó, meg hogy sikerélmény, hogy dicsérnek, jó érzés.

Megbízna benned, odaállítanak, hogy most már te is meg tudod csinálni, egyedül. Mondjuk nálunk már úgy van, hogy én készítem egyedül a menüket, és megköstölják, és mondják, hogy ez nem jó, javítsál rajta.

Ennek ellentéte viszont kimondottan meg tudja gyűlöltetni a munkát, még a szakmáját amúgy szerető emberekkel is. Akinek gyakran, számára érthetetlen okból „leordítják a fejét” a munkahelyén, az gyomorgörccsel megy minden reggel munkába, és már „pénteken attól vagyok ideges, hogy csak két napom van otthon”.

Szintén elviselhetetlen, különösen hosszú távon, ha a munkában még a minimális változatosság sem jelenik meg. Tulajdonképpen a munkahellyel kapcsolatos „elvárások” közt első helyen jelent meg, hogy egyáltalán legyen, ami egyben magyarázatot ad a nem megfelelő munkafeltételek elviselésére is.

Vagyis nemigen lehetnek az embernek manapság túlzott igényei, már annak is örülhet, ha van állása. Sokan úgy vélték, néhány évig – míg családot nem alapítanak, az „induláshoz” egy kevés pénzt össze nem gyűjtenek – képesek csupán elviselni a rosszabb munkakörülményeket, a már-már kizsákmányolásnak tekinthető munkaidő-fizetés arányt.

Mind magasabb, mind alacsonyabb végzettségű csoportokban gyakran tapasztaltuk, hogy a fiatalok a munkavégzést nemcsak a pénzkeresés, de az önmegvalósítás terepének is tekintik. Kevesen voltak azok, akik úgy érezték, hogy már most megtalálták az ennek megfelelő munkahelyet. Ezt a legtöbben fiatal korukkal magyarázták, s bíznak benne, hogy a későbbiekben meg fog változni a helyzet.

Munkanélküliség

A még nem dolgozó iskolások nem nagyon tudják elképzelni, hogy milyen lesz dolgozni, ahogyan azt sem, hogy munkanélkülivé válhatnak. Tisztában vannak természetesen ennek veszélyével, de – mást nem is tehetnek – bíznak benne, hogy hamar állást kaphatnak. A már dolgozók közül csak a hiányszakmákban (pl. egészségügyben) dolgozók érzik teljes biztonságban magukat.

A jelenlegi helyzetben szerintem van ez az állapot, hogy mindenki azon retteg, hogy még meddig tud dolgozni (mások is egyetértenek). Mert szerintem egyikünk sem mondhatja el magáról, hogy három hónap múlva még biztosan ugyanitt fog dolgozni.

Hozzá kell tenni, hogy beszélgetéseinkre erősen rányomta bélyegét a gazdasági válság ténye.

Legalábbis most, ideig-óráig. Régebben azért ez nem így volt. Két-három hónappal ezelőtt ez még nem így volt. Szerintem ha valaki normálisan nekiáll dolgozni – az most lényegtelen, hogy egy monoton munkát vagy egy olyan munkát, ami egy kicsit másabb munka, de az, hogy akkor ettől annyira nem kellett tartani, mert énszerintem én is már mondom, tíz éve dolgozok ott a cégnél és idáig nem volt ilyen probléma. Ezt most hozta ez a világválság.

Amint az a fenti idézetből is kitűnik, akiknek van munkájuk, illetve nincs a munkanélküliségről tapasztalatuk, nehezen tudják elképzelni, hogyan maradhat valaki hónapokig munka nélkül (vagy legalábbis hogyan maradhatott a válság előtt). Ugyanez áll fordítva is: a munkanélküliek (akiknek zöme beszélgetőtársaink között pályakezdő volt) nem is értik, hogy mások hogy találnak maguknak munkát.

A munkanélkülivé vált (pontosabban iskola utáni életüket ekként kezdő) fiatalok számára általában nem is maga a kereset hiánya a legfájdalmasabb, hiszen legtöbbjüket támogatja még a család, hanem az őket régóta, folyamatosan érő kudarcok hosszú sora. Ahogyan azt már kifejtettük, az iskolások számára ha nem is elképzelhetetlen, de mindenképpen váratlan, ha munkanélkülivé válnak. Nincs benne a „dolgok normál menetében” az, hogy valaki munkanélküli legyen (sőt, munkanélküliként induljon el a pályáján), nem tanít – tapasztalatok híján – sem a család, sem az iskola olyan életstratégiákat, amiket ebben a helyzetben követni lehet.

Csak én meg úgy érzem, hogy valahol vissza is ránt az, hogyha nem sikerül egy állás. Tehát ugye a folyamatos keresgélés, és ha folyamatosan nem sikerül, és nem sikerül, mert még ez kellene hozzá, még az kellene hozzá, és mégsem felel meg az ember, az azért elég szépen visszarántja olyankor az embert.

A gazdasági válság beköszöntével a fiatalok még kilátástalanabbnak látják életüket, mint korábban.

Helyzetük okát az ország általános helyzete (a politikusok rossz döntései, a rossz vállalkozástámogatási rendszer stb.) mellett sokan a rosszul választott iskolában, az elégtelen nyelvtudásban látják, továbbá abban, hogy az iskolában nem kapnak releváns gyakorlati ismereteket.

Fontos rávilágítani, hogy munkanélküli beszélgetőtársaink szinte mindegyike arról számolt be, hogy számtalan álláskereső oldalon regisztrált, rengeteg önéletrajzot küldött szét, többen közülük tanfolyamokra járnak – érzésük szerint tehát mindent megtesznek azért, hogy álláshoz jussanak.

A munkanélküliségből kivezető út

Külföldi munkavállalás

A még iskolába járó beszélgetőtársaink szinte mindegyike számára egyértelmű volt, hogy amikor a jövőben, ha csak rövid időre is, de meg fognak próbálni munkát vállalni külföldön. Akik már dolgoznak, különösen a családostok, sokkal kevésbé tűntek vállalkozó szelleműnek e tekintetben. Legkevésbé azonban a munkanélküli fiatalok gondolták úgy, hogy bele mernének vágni a külföldi munkavállalásba. Az otthonhoz, családhoz, barátokhoz való érzelmi kötődésen és a nyelvtudás hiányosságain kívül ennek okát abban kereshetjük, hogy ők már igazán megtapasztalták, mennyire fontos a hozzátartozók és a barátok érzelmi, valamint a család anyagi támogatása krízishelyzetekben. El sem tudják képzelni, hogy egy hasonló munkanélküli, munkakereső periódust hogyan tudnának átvészelni a családjuk nélkül, márpedig a munka nélkül maradás veszélye külföldön is fenyegetné őket.

A külföldi munka a beszélgetések tanúsága szerint nem annyira egy válságos helyzet megoldásként jár a fiatalok fejében, inkább mint pénzgyűjtési lehetőség. Sokan úgy képzelik, hogy iskola után néhány évig külföldön fognak dolgozni, majd az összegyűjtött pénzzel hazajönnek, és itthon esetleg vállalkozásba fognak. (Érdekes, hogy mások viszont úgy tartják: hiába gyűjtenének külföldön sok pénzt, hazatérve nem találnának munkát, s csak felélnék külföldön felhalmozott tartalékaikat.)

Költözés belföldön

Arra a kérdésre, hogy a munkanélküliség elkerülése érdekében elköltöznének-e az ország egy távolabbi pontjára, szinte minden beszélgetőtársunk nemmel válaszolt. Az otthonhoz való érzelmi kötődés mellett ennek oka elsősorban az, hogy úgy tartják: Magyarországon belül sehol sem annyival

jobb a helyzet, hogy azért érdemes legyen távolabbra költözni az otthontól, a családtól. Egyedül a fővárosról gondolják úgy többen, hogy ott azért könnyebb munkához jutni, Budapestet azonban sokan veszélyes helynek tartják – a szennyezett környezetről nem is beszélve. Szintén megemlítették a lakhatás nehézségeit. A fiatalok vagy még a szüleiknél laknak, vagy nemrégiben tettek szert saját lakásra. Az előbbi viszonylag olcsó megoldás a számukra, hisz a rezsit közösen fedezi a család – erről nem szívesen mondanának le egy drága albérletért cserébe. Utóbbi esetben nem szívesen válnának meg frissen szerzett ingatlantulajdonukról egy korántsem biztos munkahelyért.

A belföldi költözést azok tartották lehetséges megoldásnak, akik tovább szeretnének tanulni egyetemen vagy főiskolán, továbbá néhányan azok közül, akik jelenleg is munkanélküliek.

Vállalkozás

A vállalkozóvá válás lehetőségét a legtöbb fiatal visszautasította – legalábbis egyelőre. Ennek több oka volt. Az egyik, hogy egy kicsit még mindig él a fejekben a sztereotípia: a vállalkozó eleve bűnöző; illetve, ennek enyhébb, általában már a magas közterhekkel magyarázott változata: vállalkozásból csak tisztességtelen eszközök árán lehet megélni.

Legtöbb beszélgetőtársunk úgy vélte, csak idősebb korában venné fontolóra, hogy netánvállalkozásba fog. Úgy érezték, jelenleg még hiányzik a megfelelő tapasztalat – sem a munkavégzésben, sem szakmájukban nem rendelkeznek még annyi ismerettel, készséggel, hogy egy önálló vállalkozás felelősségét magukra tudják venni. Végül, de korántsem utolsósorban: a hiányzó tőke akadályozza a vállalkozóvá válást.

Egyetlen csoport volt, ahol a vállalkozás pozitív kontextusban merült fel: vállalkozónak lenni önállóságot, függetlenséget jelent. Ebben a csoportban viszonylag idősebb szakmunkások voltak a beszélgetőtársaink, akik közül sokan érezték magukat kiszolgáltatva főnökük kénye-kedvének, a rugalmatlan időbeosztásnak, a monoton munkának – ők tehát különösen vágnak arra, hogy a maguk urai legyenek.

Tanfolyamok, átképzés

A munkanélküliséggel eddig nem szembesült beszélgetőtársaink úgy vélték, ha munkanélkülivé válnának, és szakmájukban nem tudnának elhelyezkedni, mielőbb keresnének olyan tanfolyamot, amelyen elsajátíthatnának valamilyen keresett szakmát. A munkanélküliséget megtapasztaltak szemében ennél kicsit bonyolultabb a képlet. Ahogy első pályaválasztásukkor, úgy munkanélkülivé válásukkor sem voltak tisztában azzal, hogy melyek a piacképes szakmák, s főleg, hogy melyek lesznek akkor, amikor az új iskolát, tanfolyamot elvégezték. Másfelől, többen próbálkoztak már fölösleges, sőt, ugyan haszontalan, ámde drága tanfolyamokkal.

Munkaügyi központok

A munkaügyi központokat lényegében minden – a központokkal kapcsolatban tapasztalatokkal rendelkező – beszélgetőtársunk fölöslegesnek tartotta. Sem a maguk, sem bármely ismerősük problémájára ezek az intézmények még soha nem nyújtottak megoldást. Függetlenül attól, hogy ez a „haszontalanság” általános-e, biztos, hogy a munkaügyi központtól már nem várnak segítséget, közvetkezőképp, ha lehet, nem is fordulnának hozzá.

A fókuszcsoportos beszélgetések egyik legfontosabb tanulsága, hogy sem az iskola- sem a pályaválasztást illetően nincsenek előzetes stratégiák, vagy ha vannak, akkor azok olyan információkon alapulnak, amik később nagyrészt tévesnek bizonyulnak. Ugyanez igaz arra az esetre, ha valaki váratlanul nehéz helyzetbe kerül – iskolai vagy a gyerekekkel otthon töltött évek után nem tud elhelyezkedni, vagy elveszíti a munkáját.

A reális jövőképek nem része a munkanélkülivé válás, így sem azt elkerülő, sem azt megoldó stratégiák nem jelentek meg nagy számban a csoportokon, s a fiatalok szülei – eltérő tapasztalatukból adódóan – nem tudnak ilyeneket „megtanítani” gyermekeiknek. A beszélgetések alapján úgy tűnt, hogy az élet váratlan helyzeteire, kockázataira sem a család, sem a fiatalokkal foglalkozó állami intézmények (iskola, munkaügyi központ stb.) nem készítik fel a fiatalokat.

ANYAGI, VAGYONI, JÖVEDELMI ÉS LAKÁSHELYZET

Fiatalok – egységes csoport?

Az ifjúságkutatás számára releváns kutatási csoportot a 15–29 éves kor közötti fiatalok, fiatal felnőttek alkotják. A posztmodern társadalmak már sokkal likvidebb életvezetési mintákat tesznek lehetővé, mint azok az ipari társadalmakban megszokottak voltak. Bizonyos, a felnőttkorra jellemző viselkedési formák már fiatalkorban is megjelennek, és egyre nagyobb önállóságot követelnek. Ezt az átalakulást ugyanúgy lehet a klasszikus értelemben vett fiatalkor megszűnésének, mint a fiatalkor kitolódásának tekinteni, látni. A húszas éveiken túli fiatal nemzedék tagjai már fiatal felnőtteknek tekinthetők. A felnőttektől magatartásuk, értékeik, mindennapi életük szerint erősen eltérnek, viszont szociális, politikai és gazdasági státuszuk mentén már felnőttnek tekinthetők. Ezt az átstrukturálódást posztadoleszcenciának nevezik. Vaskovics László posztadoleszcencia-elméletében a fiatalkort öt leválási dimenzió mentén értelmezi,¹² ezek:

- „a jogi értelemben vett leválás,
- a közös fedél alóli leválás,
- anyagi és pénzügyi területen értendő leválás,
- az önálló döntést eredményező leválás, valamint
- az öntudatosulás”.

A fiatalok anyagi, jövedelmi és lakáshelyzetének bemutatása a fenti elmélet tükrében már nem egyértelmű feladat.

A vizsgálatunkban definiált korosztály 39 százaléka tanuló és nem is jut önálló jövedelemhez, ők – annak ellenére, hogy akár elmúlhattak 18 évesek, és emiatt jogi értelemben már leváltak a szüleikről – eltartott státusban vannak. Az anyagi, jövedelmi és lakáshelyzet bemutatásakor ennek determinisztikus hatása van. Mielőtt tehát elkezdenének az anyagi, jövedelmi és lakáshelyzet taglalását, bemutatjuk az együttlakás tipológiájából készített csoportbontást:

- még a felmenőkkel közös fedél alatt lakó – nem levált, illetve
- önállóan lakó – már levált csoportokat.

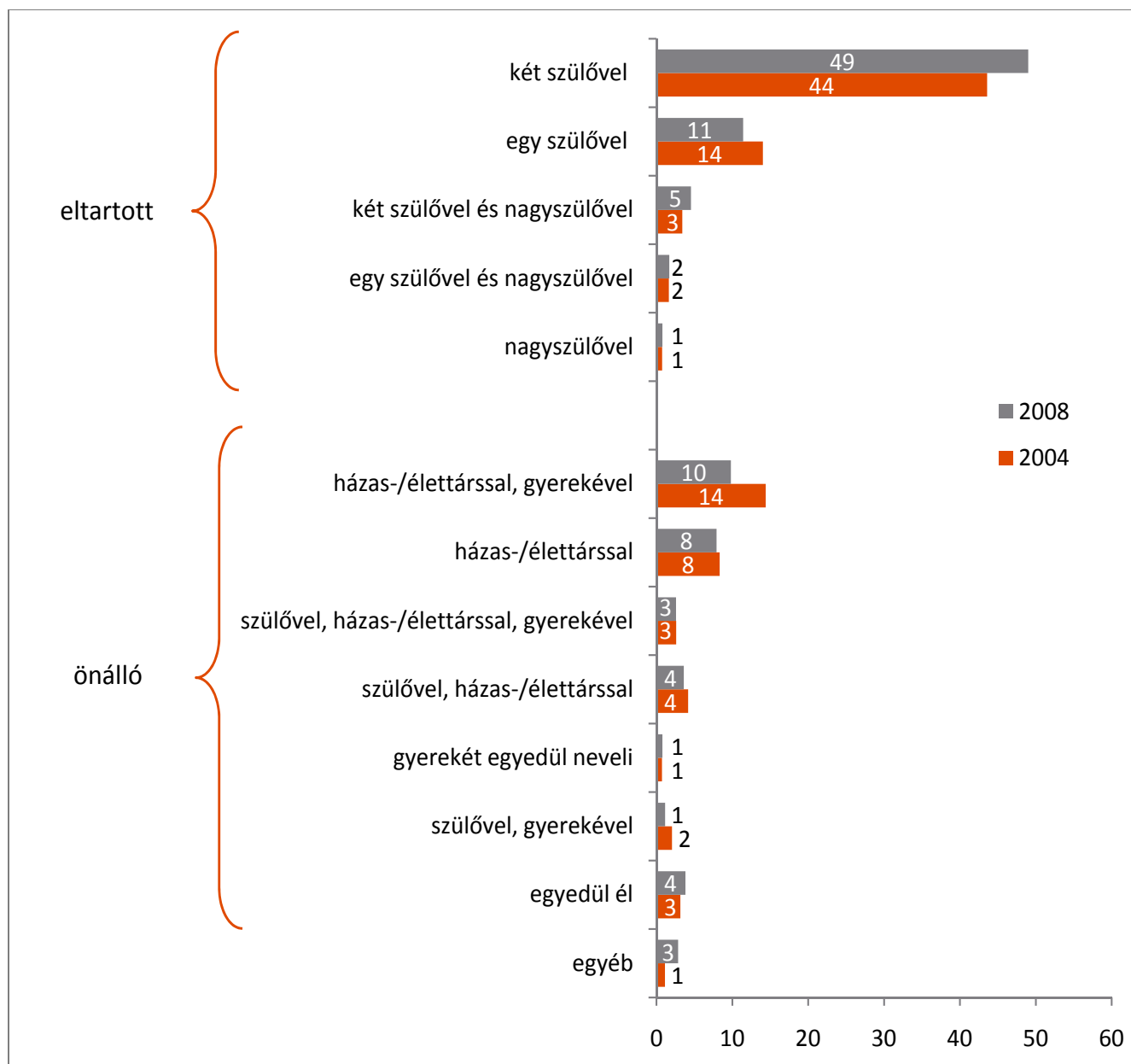
Családi állás, önállóak és eltartottak

2008-ban a 15–29 éves fiatalok 30 százaléka már önálló életvitelt folytat, négy éve arányuk 36 százalék volt. Ők egyedül, vagy már új, nukleáris családjukkal élnek. Az eltartottak aránya 68 százalék, legnagyobb részük a szüleivel, illetve az egyik szülővel él.

Az eltartottak körében a négy évvel ezelőtti arányokhoz képest nőtt a kétszülős családok aránya, az önállóak között viszont csökkent a házastársával és gyermekével élőké.

¹² Vaskovics László: A posztadoleszcencia szociológia elmélete. Szociológiai Szemle, 2000/4.

20. ábra: A fiatalok családösszetétel szerinti megoszlása („Ön kívül él együtt?”), 2004-2008
(százalékos megoszlás)

A Vaskovics által leírt leválás az életkor előre haladtával folyamatosan egyre jellemzőbb lesz, azaz minél idősebbek a fiatalok, annál valószínűbb, hogy egyre több területen leválnak a szülők gondoskodásáról. Az önállóak átlagéletkora 25,6 év, az eltartottaké 20,7. Ezek az átlagértékek nem változtak 2004 óta. A vaskovicsi leválási dimenziókon kívül szignifikáns különbséget találunk a nemek tekintetében, a lányok 38, míg a fiúk 23 százaléka tartozik az önállóak csoportjába.

Az eltartottak 33 százaléka dolgozik, ezzel szemben az önállóak 81 százaléka tartozik ebbe a kategóriába.

A leválási dimenziók számos esetben együtt jelentkeznek, a 18. táblázatban nyomon követhető, hogy a már gyermekükkel élő önállóak 90 százaléknál is magasabb arányban dolgoznak. Azok közt, akik együtt élnek (még) a szülőkkel, de már van gyermekük, a dolgozók aránya 40 és 70 százalék között mozog, míg a szülőkkel együtt élő gyermekteleneknek 30–40 százaléka dolgozik.

18. táblázat: A dolgozó fiatalok aránya a különböző összetételű családokban élő fiatalok között

(százalékos előfordulás az egyes családkategóriák arányában)

Kivel él?	Dolgozók aránya (%)
Gyereket egyedül neveli	97
Házas-/élettárssal, gyerekével	90
Szülővel, házas-/élettárssal, gyerekével	88
Házas-/élettárssal	83
Egyedül él	76
Szülővel, házas-/élettárssal	74
Nagyszülővel	53
Szülővel, gyerekével	44
Egy szülővel	39
Két szülővel	32
Két szülővel és nagyszülővel	30
Egy szülővel és nagyszülővel	29

Jövedelmi viszonyok

A fiatalok 37 százaléka a szüleitől külön kasszán él. A lakáshelyzetük szempontjából önállóak 85 százaléka önállóan is gazdálkodik. Azok között pedig, akik eltartottak, csak 14 százalékot tesz ki azoknak az aránya, akik a szüleiktől anyagi értelemben már leváltak.

19. táblázat: A háztartások és aktív keresők átlagjövedelme, önállóság szerint

(átlagok ezer forintban)

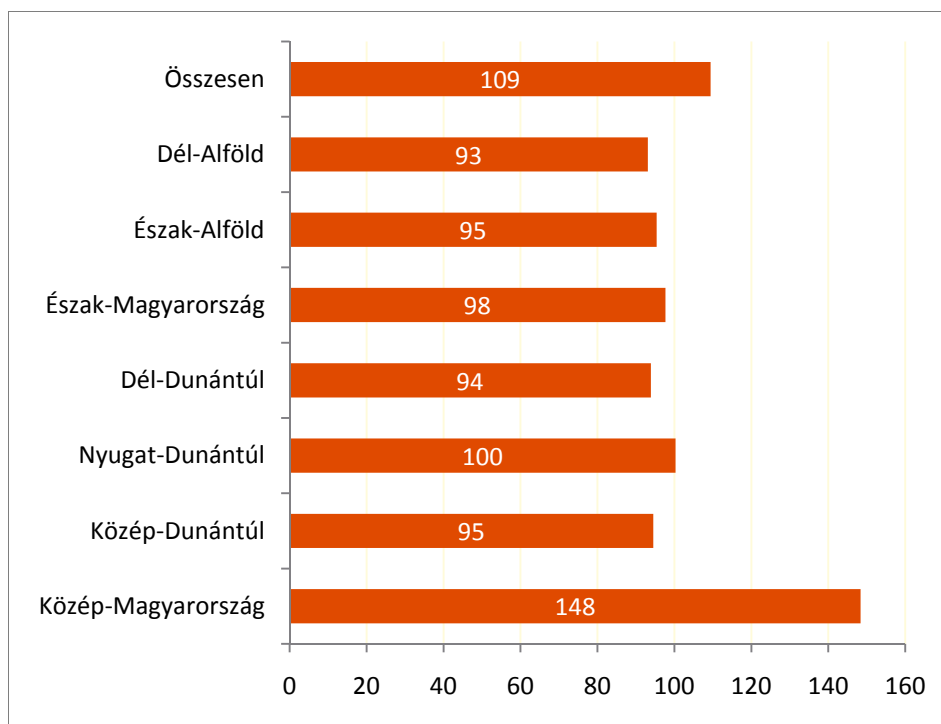
	A háztartás múlt havi nettó összjövedelme	A kérdezett saját havi nettó összbevétele*
Önálló	176	83
Eltartott	203	40
Átlagosan	191	53

*zsebpénzt, munkabért, ösztöndíjat is beleértve.

Az egy háztartásra jutó havi nettó jövedelem átlagosan 191 ezer forint. Az eltartott és önálló háztartások közötti különbség szignifikáns. A megkérdezett fiatalok 65 százaléka érdemi választ adott az önálló keresetere vonatkozóan. Ennek az összegnek az átlagértéke 53 ezer forint, az önállóak körében 83 ezer, az eltartottak esetében 40 ezer forint, az önálló, és már dolgozó fiatalok átlagkeresete 109 ezer forint volt 2008-ban.

A már a szülői fedél alól kiköltöző, tanulmányaikat befejező dolgozó fiatalok átlagjövedelme 109 ezer forint. Ez regionálisan nagyon nagy eltéréseket mutat. A fővárost is magába foglaló közép-magyarországi régióban lakók másfélszer annyit keresnek, mint a többi régióban élő fiatalok. A többi régió között nem mutatható ki jelentősebb különbség.

21. ábra: Az önálló háztartásokban lakó, már dolgozó fiatalok átlagjövedelme régiók szerint
(ezer forintban)

A háztartások jövedelmi viszonyai

A háztartás egy főre eső jövedelmének számításakor a továbbiakban az ekvivalencia jövedelem-számítási módszert használjuk.¹³

20. táblázat: A háztartások egy fogyasztási egységre jutó havi nettó átlagjövedelme, régiók szerint, 2004-2008
(forint)

Közigazgatási régiók	2004 (Ft)	2008 (Ft)
Közép-Magyarország	79 119	103 041
Közép-Dunántúl	68 328	75 612
Nyugat-Dunántúl	69 268	74 799
Dél-Dunántúl	57 438	67 140
Észak-Magyarország	51 465	62 940
Észak-Alföld	54 078	57 078
Dél-Alföld	59 193	64 328
átlagosan	63 753	74 728

Az egy fogyasztási egységre jutó havi nettó jövedelem átlagosan 17 százalékkal, ugyanakkor a fogyasztói-árindex 23 százalékkal nőtt 2004 óta. A nettó jövedelemnövekedés üteme a közép-magyarországi régióban jóval magasabb volt, mint az átlag, ott 30 százalékkal nőtt az ekvivalens jövedelem.

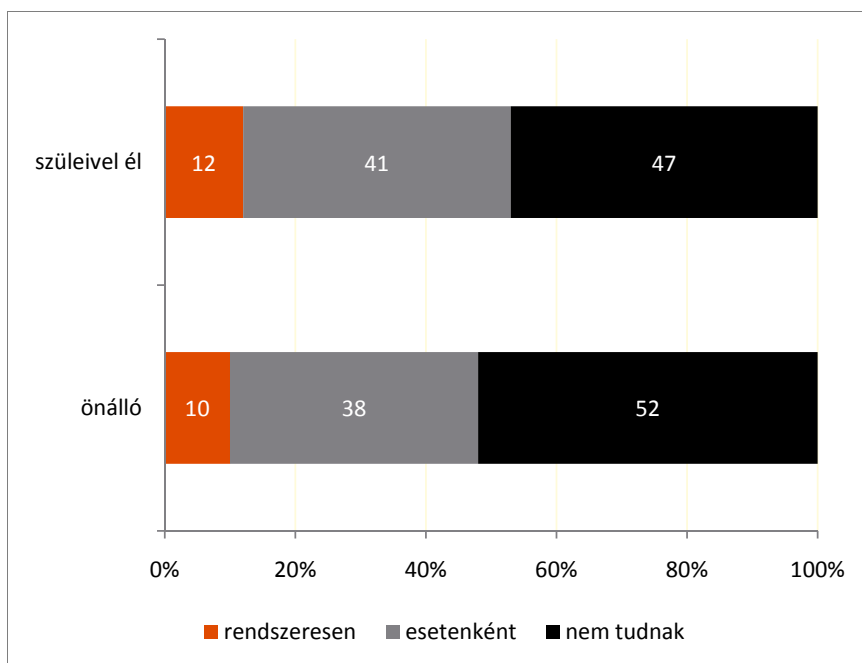
Az önállóak között az ekvivalens átlag 81 ezer forint, az eltartottak esetében pedig 72 ezer. A különbség szignifikáns.

¹³ Lényege, hogy a háztartás tagjait nem egyforma súllyal veszi figyelembe a háztartás egy főre eső jövedelmének kiszámításakor, hanem arányosítja egy súlyozási eljárás segítségével a háztartásban lakók számával. $E=0.73$.

A háztartások megtakarítási potenciáljának vizsgálata során megállapítható, hogy a 2004. évben pozitívabb volt az anyagi helyzet értékelése, mint 2008-ban. A négy évvel ezelőtti adatfelvétel során a fiatalok 55 százaléka több-kevesebb rendszerességgel tudott félretenni, 2008ban azonban a 15–29 éveseknek csak a fele volt erre képes.

22. ábra: Tudnak-e pénzt megtakarítani? – önállóság szerint

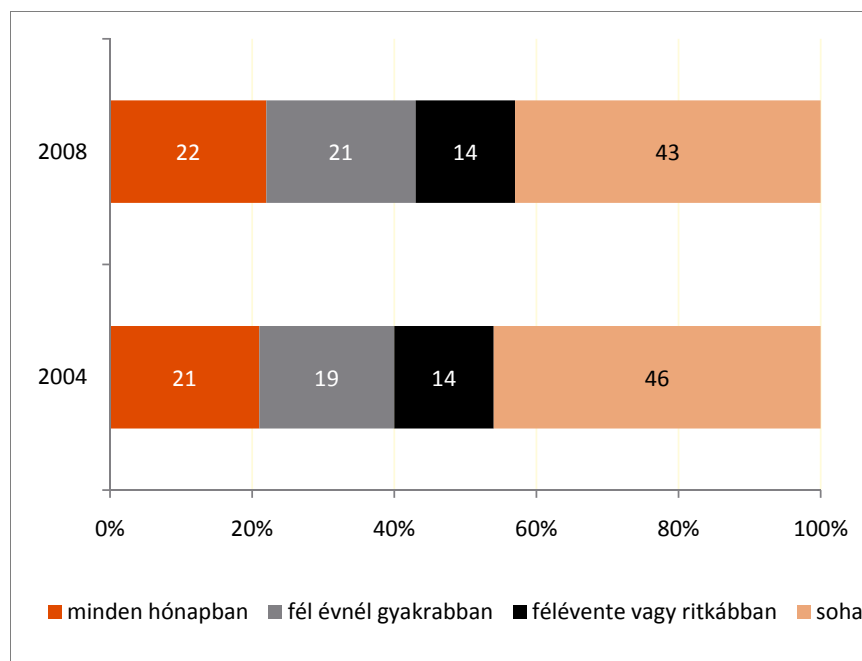
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

A megtakarításokban bekövetkezett változáshoz hasonló elmozdulás történt a két adatfelvétel közötti időben a háztartások hó végi pénzügyi helyzetét tekintve. 2008-ban a hónap végére nehéz helyzetbe kerülő fiatalok aránya kis mértékben nőtt

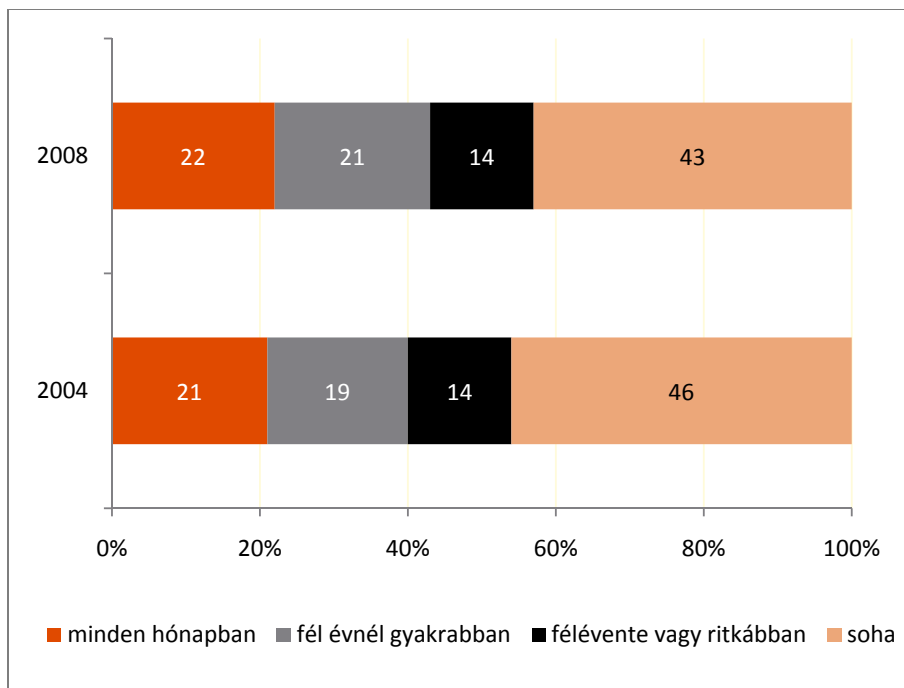
23. ábra: „Milyen gyakran fordult elő az Önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük?”, 2004-2008

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

24. ábra: Milyen gyakran fordult elő az Önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük? – önállóság szerint

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

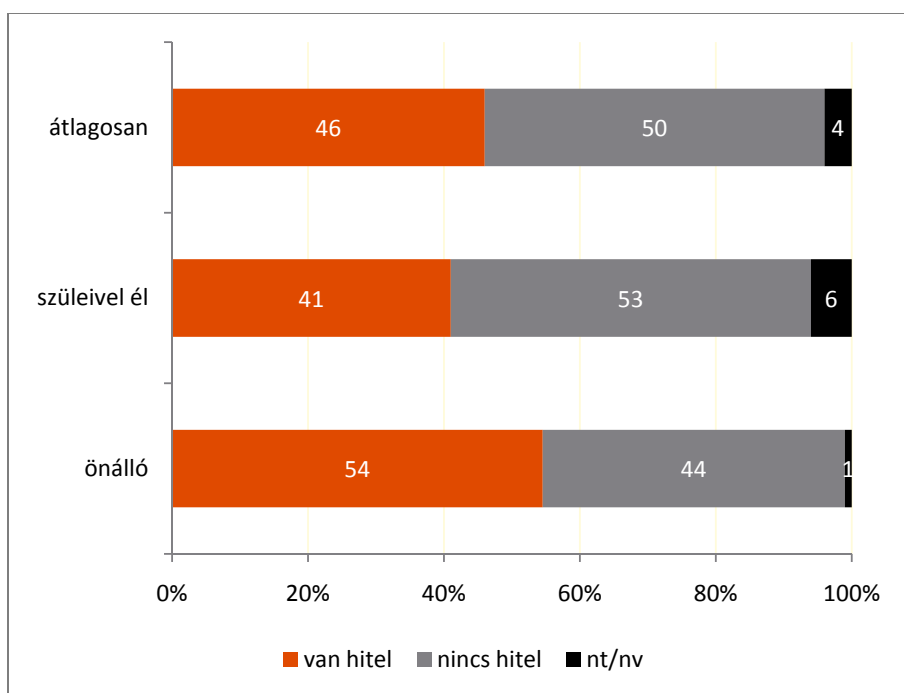

A fiatalok háztartásainak ötödében (22 százalék) havi gyakorisággal fordul elő, hogy a hónap végére elfogy a pénz. További ötödében (21 százalék) ez a probléma viszonylag gyakran – fél évnél gyakrabban – jelentkezik, a fiatalok 14 százaléka szerint ennél ritkábban, és a 15–29 évesek kevesebb mint a fele (43 százaléka) számolt be arról, hogy háztartásuk nem szembesül ilyen jellegű anyagi gondokkal.

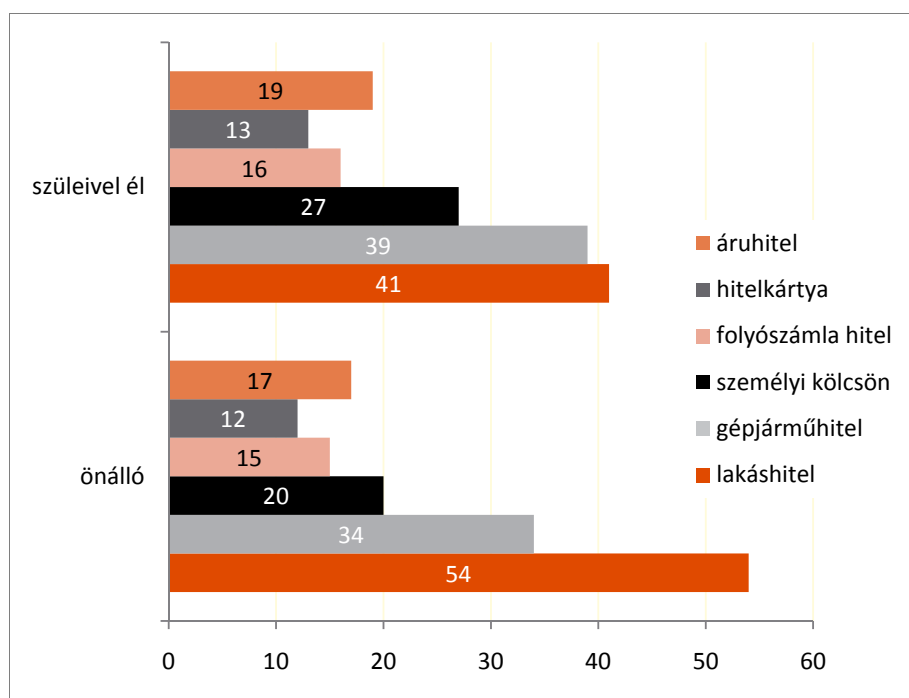
A háztartások gazdasági helyzetét jól jellemzi, hogy rendelkeznek-e bármilyen hitellel a háztartásban élők tagjai. A háztartások 46 százaléka terhelt hitellel, a fiatalok önálló háztartásai azonban nagyobb mértékben eladósodottak, ami elsősorban a lakáshitelek felvételéből adódik.

25. ábra: Hitel, adósság a háztartásban, önállóság szerint

(válaszok százalékos megoszlása)

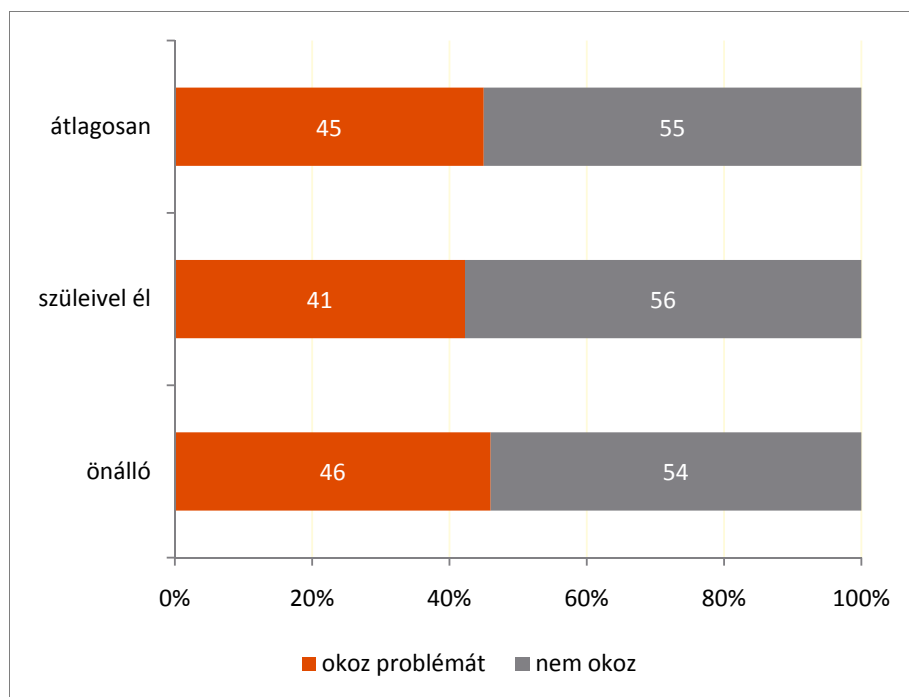

26. ábra: Milyen típusú hitellel, hitelekkel rendelkezik a háztartás?
(a hitellel rendelkezők körében, százalékos előfordulás)

Minden egyéb hitelfajta esetében a szülőikkel élő fiatalok háztartásaiban jelentősebb az eladósodottság, ezekben jóval nagyobb arányban vesznek fel gépjárműhitelt és személyi kölcsönt, mint az önálló háztartással rendelkezők.

27. ábra: Okoz-e problémát a hitelek törlesztése? – önállóság szerint
(a hitellel rendelkezők százalékos megoszlása)

A hitel törlesztése az érintett háztartások közel felének (45 százalék) jelent gondot, s az önálló háztartásban élő fiatalok nagyobb arányban számoltak be törlesztési problémákról.

Vagyoni helyzet

Az objektív anyagi helyzetet mindkét csoport esetén a tartós fogyasztási javakkal való ellátottság feltérképezésével mértük.

21. táblázat: Az egyes tartós fogyasztási javakkal rendelkezők aránya önállóság szerint, 2004-2008

(százalékos előfordulási arányok az összes megkérdezett körében)

	2004		2008	
	Önálló	Eltartott	Önálló	Eltartott
Hifi-berendezés	49	64	51	62
CD-lejátszó	51	66	68	76
DVD-lejátszó	35	35	80	78
Házimozi-szett	14	13	29	24
Videomagnó	66	80	-	-
Plazma tévé, LCD TV	-	-	16	14
Digitális fényképezőgép	-	-	52	54
Hordozható MP3 lejátszó	-	-	37	63
Játékkonzol, pl. Xbox, Ps2	-	-	9	13

A felsorolt elektronikai cikkek penetrációjában nagy különbségeket tapasztalhatunk. A hifi-berendezések penetrációja 4 éve stagnál, az önállóak tulajdonában lévőknek 10 százalékponttal alacsonyabb az aránya. A hifi helyettesítő terméke a házimozi-szett, melynek aránya megduplázódott, itt viszont az innovációra fogékonyabb, már önálló fiatal háztartások a jellemzően adopter csoport. Az MP3 lejátszók körében ennek fordítottja figyelhető meg. A fiatalabbak alkotta eltartottak csoportjában 63 százalékos a penetráció, míg az önállóak esetében csak 37 százalék.

Lakáshelyzet

A lakáshelyzet nem változott 2004 óta, a megkérdezett fiatalok kétharmada most is a szüleivel él. Továbbra is ötödük él saját vagy házas-/élettársa lakásában, házában, a fennmaradó 14 százalék bérelt lakásban, kollégiumban, ismerősöknél lakik az év legnagyobb részében.

Állandó lakóhelyüket¹⁴ tekintve 6 százalékponttal többen vannak a szüleikhez bejelentve, mint ahányan ténylegesen ott élnek (74 százalék).

22. táblázat: „Az év legnagyobb részében hol lakik Ön?”, 2004-2008

(az érdemben válaszolók százalékos megoszlása)

	2004	2008
Szüleinél	65	68
Saját vagy házas-/élettársa lakásában, házában	20	19
Kollégiumban	3	2
Házas-/élettársa szüleinél	3	2
Albérletben, többekkel együtt	3	2
Lakást bérel magánszemélytől	2	3
Rokonoknál, ismerősöknél	2	2
Lakást bérel önkormányzattól	1	1
Egyéb	1	1

¹⁴ Nem tekintettük állandó lakóhelynek azt, ahova valaki csak névlegesen van bejelentve.

Az eltartottak 91 százaléka a szüleinél lakik, 3 százalék kollégista. Az önállóak 19 százaléka annak ellenére, hogy önálló háztartást vezet, a szülei házában, lakásában él. Az albérletben élők aránya ebben a csoportban 12 százalék.

A lakások állagára vonatkozó, 2004-ben rögzített trendek nem változtak 2008-ra. A már önállóan élők 2008-ban is – a kérdezőbiztos szubjektív véleménye szerint – rosszabb környéken, helyileg alacsonyabbra értékelt lakáspiaci övezetben élnek, mint azok, akik még szüleikkel laknak. Az eltérés szignifikáns.

23. táblázat: „Az év legnagyobb részében hol lakik Ön?” – önállóság szerint

(az érdemben válaszolóak százalékos megoszlása)

	önálló	eltartott
Szüleinél lakik	19	91
A saját lakásában lakik	31	1
A saját házában lakik	20	0
Házastársánál, élettársánál lakik	8	0
Házastársa, élettársa szüleinél lakik	5	0
Rokonoknál lakik	2	1
Ismerősöknél lakik	1	0
Teljes lakást bérel magánszemélytől	7	1
Lakást bérel önkormányzattól	2	0
Albérletben többekkel együtt	3	2
Kollégista	0	3
Intézményben él	1	0
Egyéb	1	0

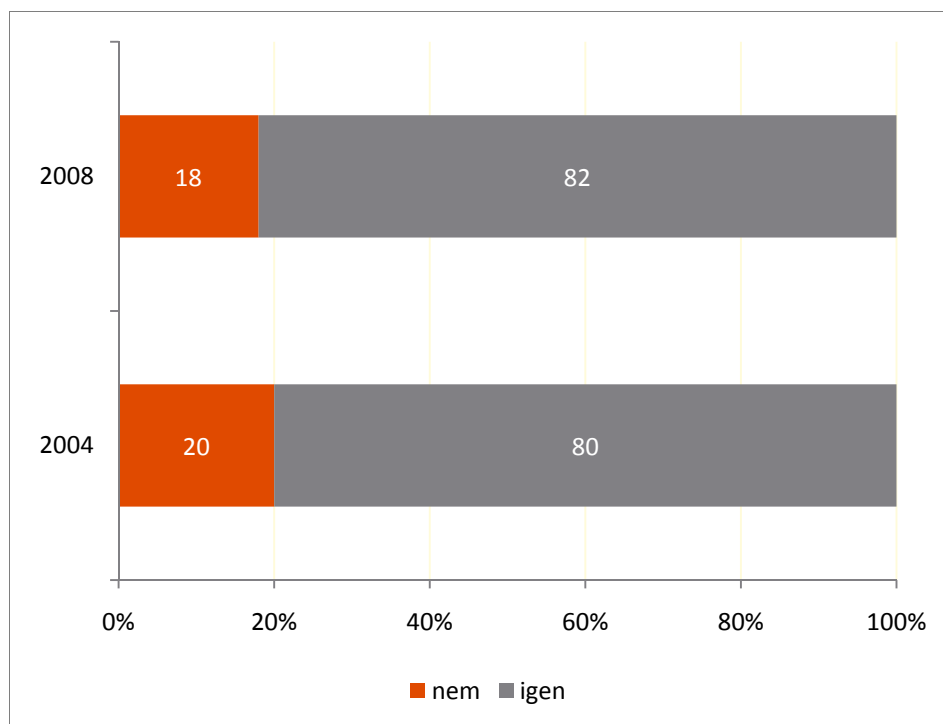
24. táblázat: A ház/lakás helye a településen belül a kérdezőbiztos megítélése alapján, a kérdezett önállósága szerint, 2004-2008

(a válaszok százalékos megoszlása)

	2004		2008	
	Önálló	Eltartott	Önálló	Eltartott
Olcsó lakáspiaci övezet	22	15	23	15
Közepes, átlagos lakáspiaci övezet	59	60	55	61
Helyileg magasabbra értékelt lakáspiaci övezet	15	20	17	18
Helyileg a legmagasabbra értékelt lakáspiaci övezet	1	3	2	2
A kérdező nem tudta megítélni az övezetet	3	2	3	4

Az önállóak és az eltartottak lakáshelyzetét nem csak a lakás elhelyezkedése jellemezheti. A lakások mérete szintén fontos paraméter. Az önállóak átlagosan 75, míg az eltartottak 90 négyzetméteres lakásokban, házakban élnek. E különbség mögött az anyagi erőforrások különbsége és ezen különbség okozta lakástipológiai sajátosság áll, nevezetesen: az önállóak 12 százaléka által lakott bérlemények jellemzően 60 négyzetméter alattiak.

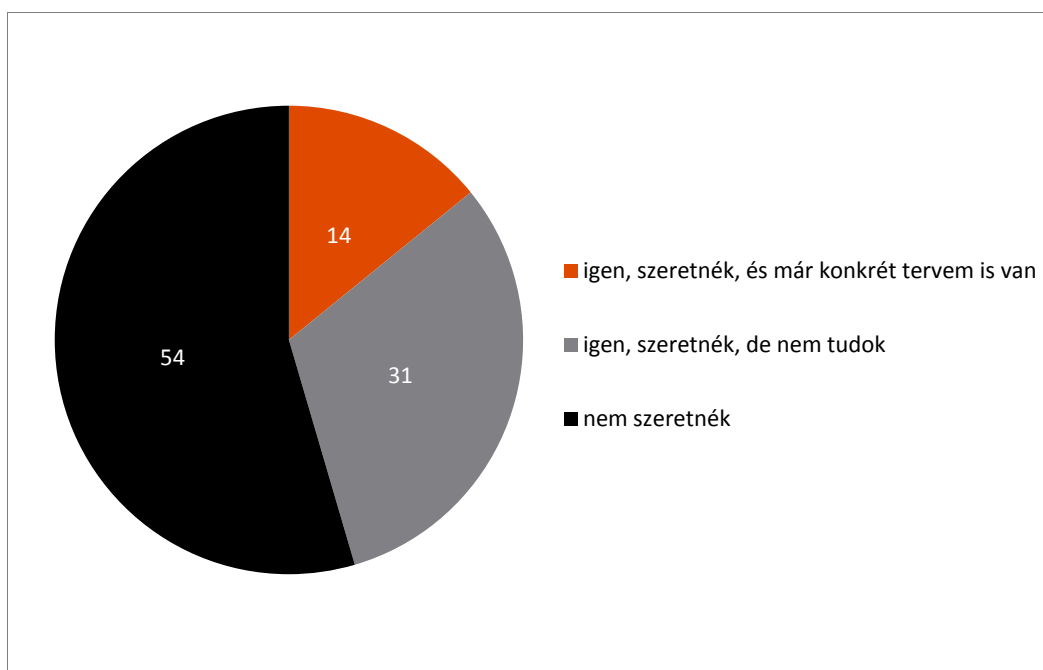
28. ábra: „Megfelelőnek tartja-e jelenlegi lakáskörülményeit?”, 2004-2008
(az érdemi választ adók százalékos megoszlása)

A lakáskörülmények feltérképezése mellett az Ifjúság2008 a négy évvel ezelőtti kutatáshoz hasonlóan a szubjektív megítéléseket is igyekezett feltárni. Ennek eszköze volt az azt firtató kérdés, vajon *megfelelőnek tartják-e a fiatalok lakáskörülményeiket*. Mint kiderült, a megkérdezettek döntő többsége, mintegy 82 százaléka, megfelelőnek tartja saját lakáskörülményeit, amely gyakorlatilag nem jelent változást a négy évvel ezelőtti eredményekhez képest.

Az önálló, szüleiktől külön kasszán élők 23 százaléka elégedetlen, a szülőkkel együtt élők pedig összesen 15 százaléka számolt be arról, hogy elégedetlen lakáskörülményeivel.

29. ábra: „Ha együtt él szüleivel: el akar-e onnan költözni a közeljövőben?”
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása a szüleikkel együtt élők körében)

N=5366

Ezek alapján most kifejezetten az önállósodási tervekről kérdeztük azokat a fiatalokat, akik szüleikkel élnek. A szülőkkel együtt élők kategóriájába sokféle helyzetű és motivációjú csoport tartozik, ezt jól mutatja, hogy a szüleikkel együtt élők több mint 55 százaléka nem akar elköltözni, a legfiatalabbak jelentős részénél ez még nincs is napirenden. A fiatalok 31 százaléka szeretne önállósodni szüleitől, de nem tud, 14 százalékuknak viszont konkrét terve van önállóságának megvalósítására.

Az Ifjúság2004 kutatás tapasztalatai alapján legtöbbször lakásuk, házuk méretével elégedetlenek, bár konkrétan 2008-ban nem kérdeztük, de vélhetően a legnagyobb hajtóerő – az önállósodás mellett – a lakás mérete: az Ifjúság2008 kutatás eredményei alapján a fiatal háztartásokban az átlagos egy főre jutó négyzetméter 25, ugyanez a szám a lakáskörülményeikkel elégedettek esetében 27, míg az azzal elégedetlenek esetében 20 m².

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése

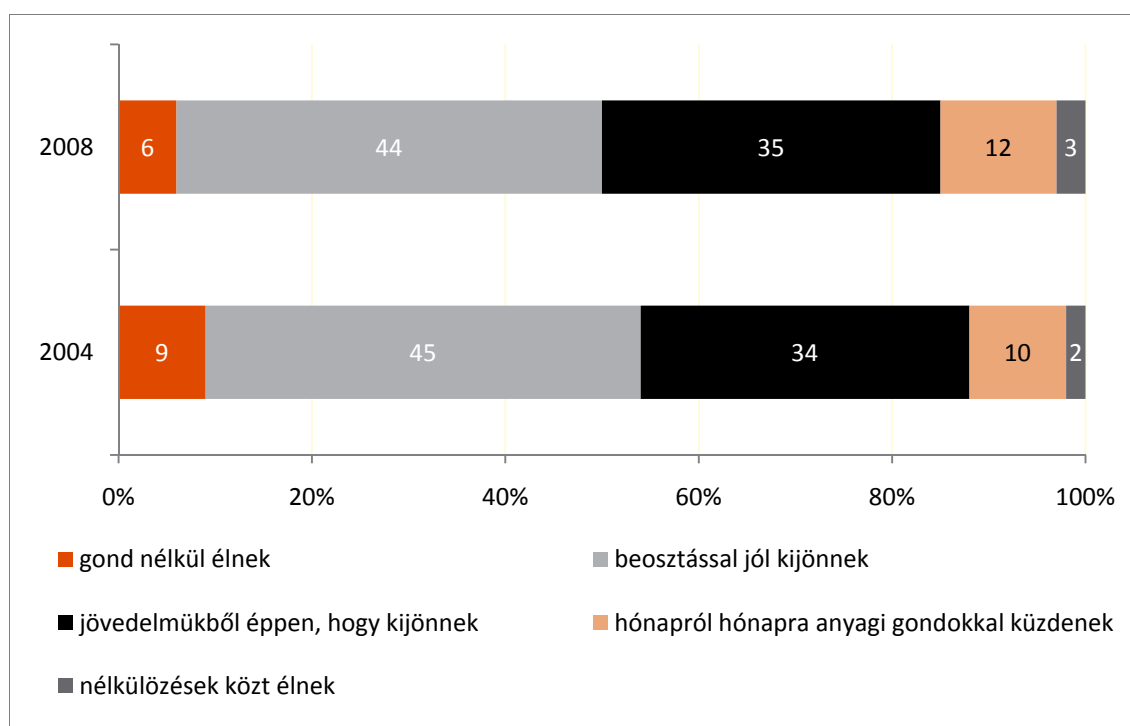
A már felvázolt paramétereket – melyek részben determinálják az anyagi helyzetet, részben magának az anyagi helyzetnek az okai – egy szubjektív helyzetértékelésben összegezzük. A szubjektív helyzetértékelés, bár összefüggésben áll a valós anyagi helyzettel, inkább annak érzékelése, azt tárja elénk, hogy a fiatalok az objektív paraméterek által leírható anyagi helyzetüket hogyan élik meg, hogyan ítélik meg a számukra adekvátként kezelt viszonyítási alaphoz mérten.

Hasonlóan a 2004-ben mért szubjektív anyagi helyzethez, a 15–29 éves fiatalok közel fele (44 százalék) vélekedik úgy, hogy háztartása anyagi helyzetét legpontosabban a jövedelmeikből „beosztással jól kijönnek” kijelentés írja le. Ugyanakkor a háztartásukat a „gond nélkül élők” közé soroló fiatalok aránya csökkent (6 százalék).

A tendencia szerint a magukat kiegyensúlyozott és jó körülmények közt élőknek tekintők aránya a 2000. évi vizsgálathoz képest 2004-re megnőtt, ugyanakkor 2008-ra valamelyest csökkent: 2008-ban a fiatalok fele (50 százalék) vélekedik így. A fiatalok másik fele viszont úgy érzi, hogy a háztartás, amelyben él, nem engedhet meg magának mindent, amit szeretne, vagy pedig kifejezetten anyagi gondokkal küszködőnek érzi magát.

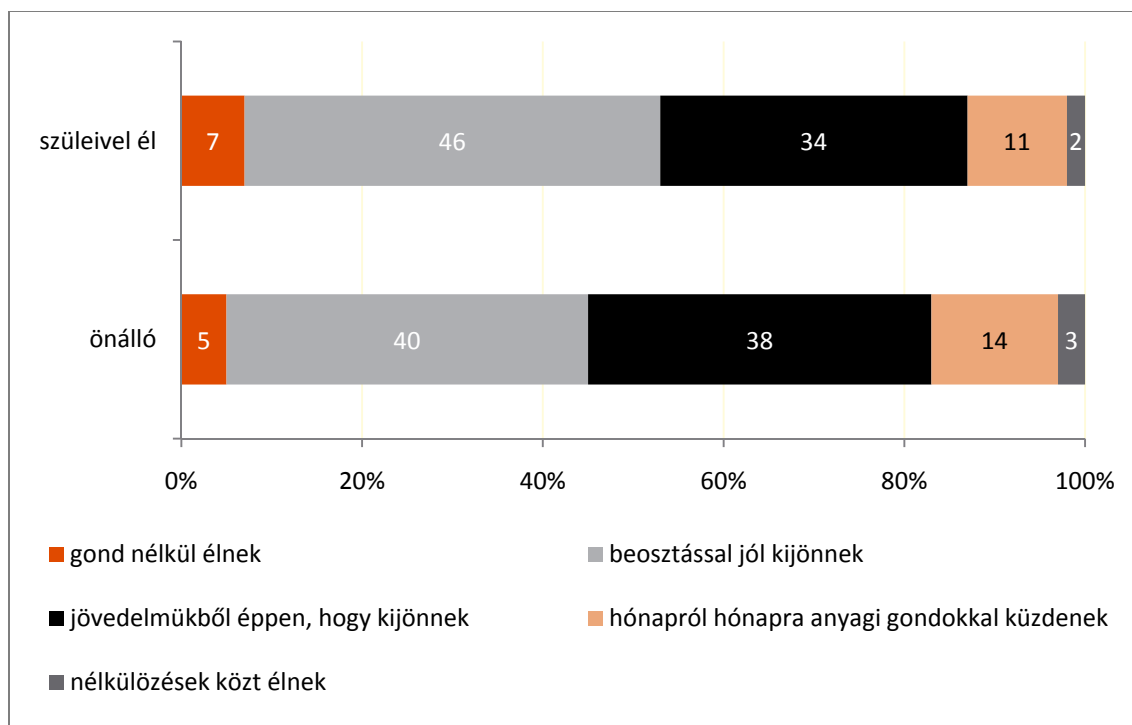
30. ábra: A háztartás anyagi helyzetének megítélése, 2004-2008

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

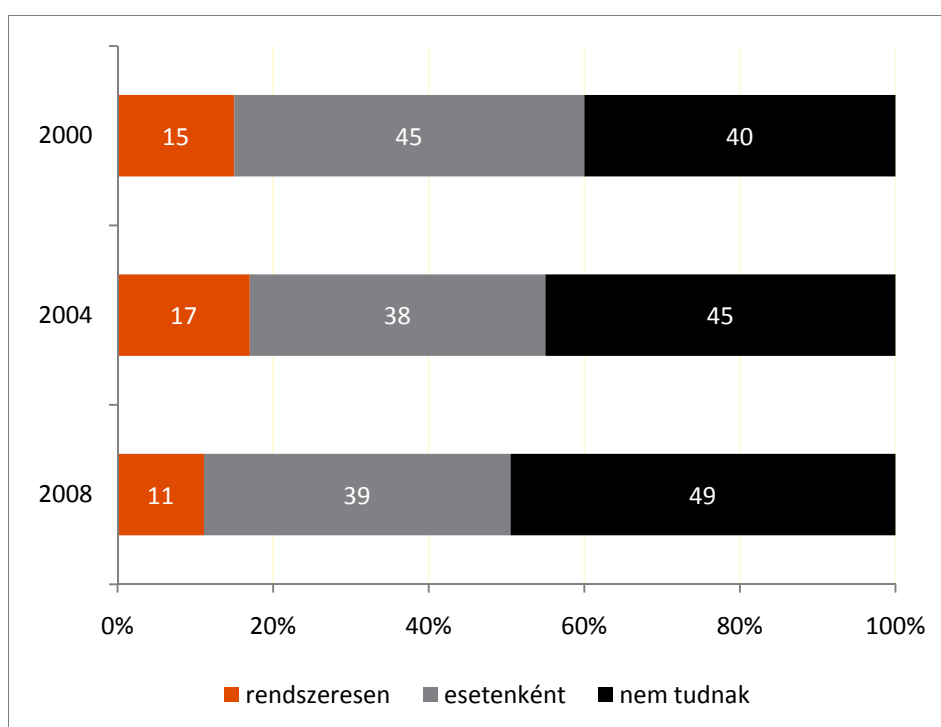
Ha, aszerint vizsgáljuk az anyagi helyzet szubjektív megítélését, hogy a kérdezett szülővel együtt vagy önálló háztartásban él, akkor jól látható, hogy a szülőktől független háztartások tagjai kevésbé érzik úgy, hogy nincsenek anyagi gondjaik, mint a szülőkkel élők. Nagyobb közöttük azok aránya is, akik nem jönnek ki a pénzükből hónap végére.

31. ábra: A háztartás anyagi helyzetének megítélése az önállóan és a szülőkkel élők között
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

32. ábra: Tudnak-e pénzt megtakarítani? – 2000-2008

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

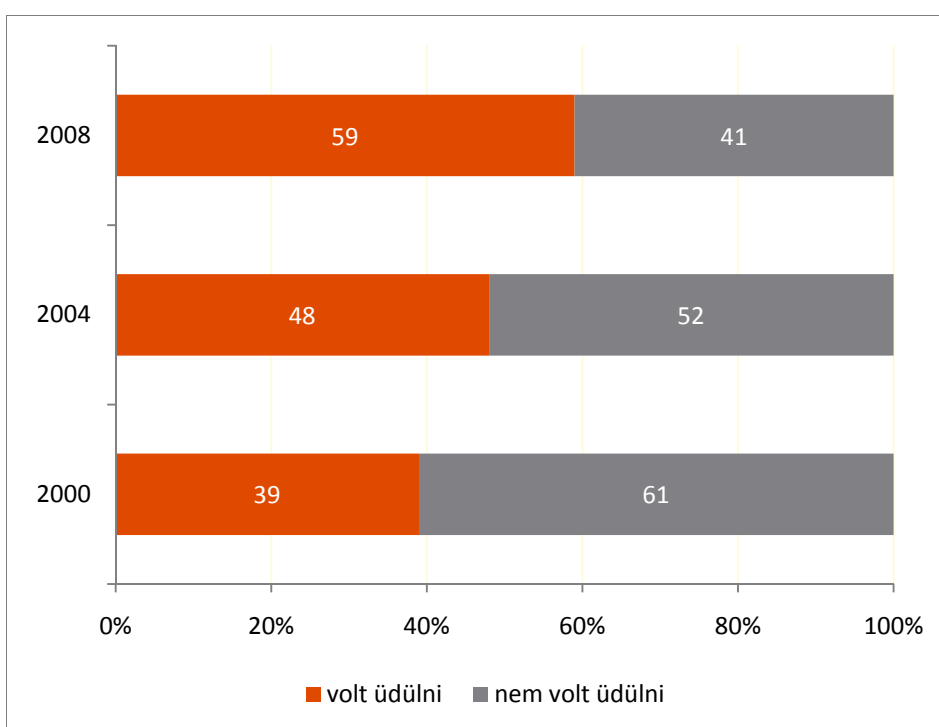

Üdülés

Az üdülés az életminőség és az anyagi helyzet egyik jellemző mutatójának tekinthető. 2007-ben a fiataloknak több mint a fele (59 százalék) üdült belföldön, vagy külföldön. Az elmúlt 8 évben statisztikailag is releváns módon nőtt azon fiatalok aránya, akik megengedhették maguknak az üdülés „luxusát”.

Azok, akik 2007 során üdültek, nagyobb részben belföldre utaztak, a fiatalok 51 százaléka járt belföldön, 25 százaléka pedig külföldön. Az önálló háztartásban élő fiatalok 52 százaléka volt üdülni valahol 2007-ben, az eltartottak között ez az arány azonban 63 százalék. Az utazások irányát tekintve hasonló különbségeket tapasztalunk, az önálló háztartásban élő fiatalok közül kevesebben engedhették meg maguknak mind a belföldi, mind a külföldi üdülést.

33. ábra: Az elmúlt egy évben volt-e üdülni? – 2000-2008
(százalékos megoszlás az összes megkérdezett körében)

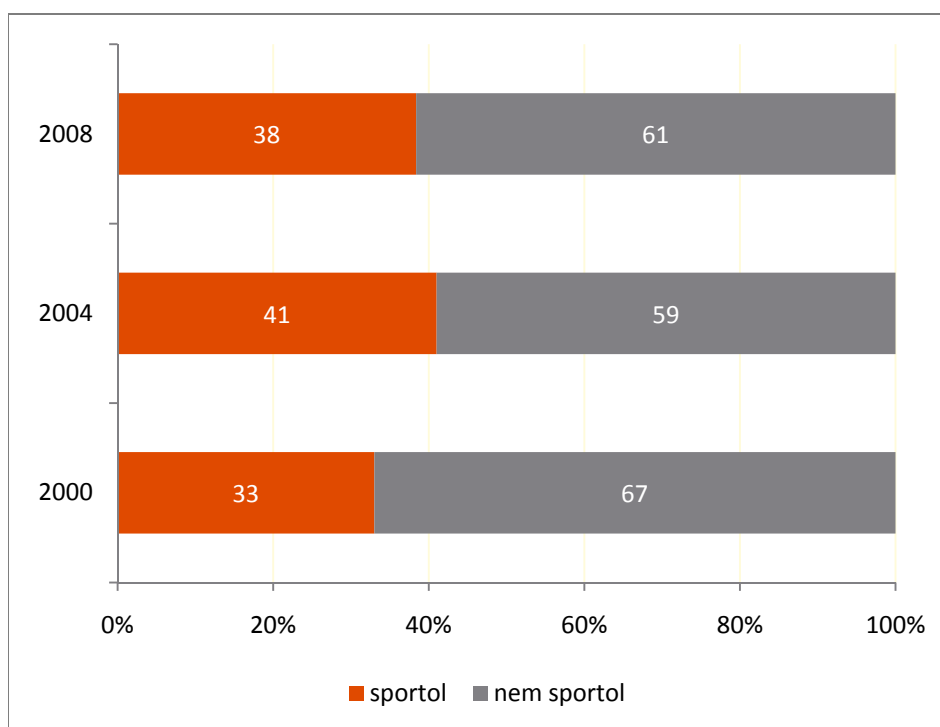

A 15–29 ÉVES KOROSZTÁLY ÉLETMÓDJÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐ VONÁSA

Sportolási szokások

A 2008. évi vizsgálat szerint a fiatalok 38 százaléka vallotta önmagáról azt, hogy a kötelező iskolai testnevelésórán kívül rendszeresen sportol. A 2000 és a 2004 közötti időszakban tapasztalt öröndetes 8 százalékos növekedéssel szemben a 2004 és 2008 közti intervallumban csökkenés figyelhető meg (ld. 34. ábra). Igaz, a lekérdezések 8 évet átívelő időszakát tekintve manapság a fiatalok még mindig többen sportolnak, mint 2000-ben, ám a részvételi arány visszaesése azt jelzi, hogy a fizikai aktivitás veszített a fontosságából.

34. ábra: Rendszeresen sportolók aránya, 2000-2008,
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

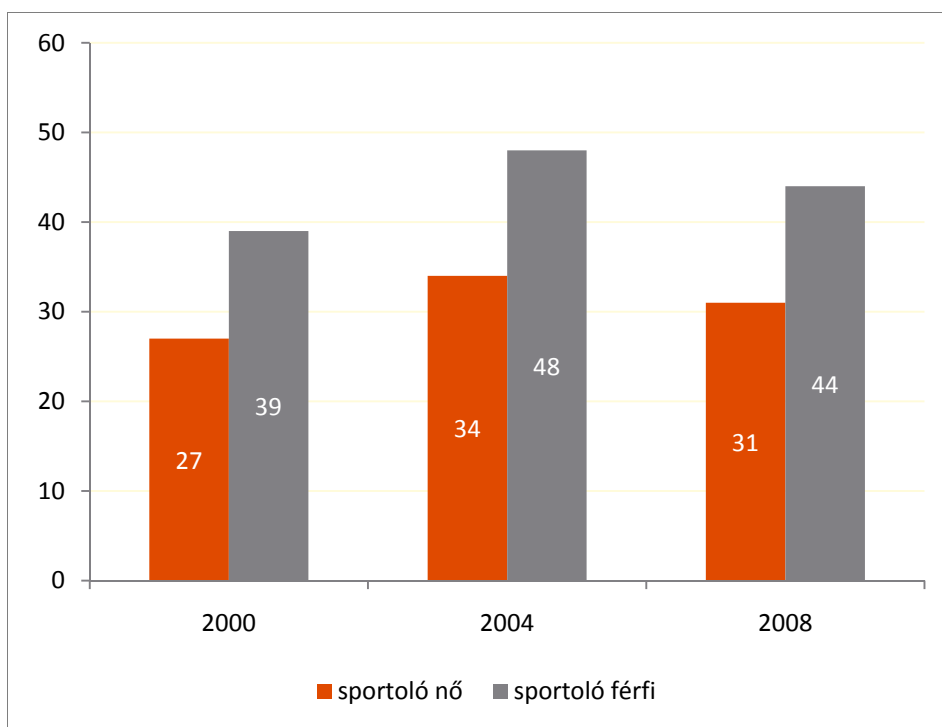
A 2000 és a 2004 között felvázolt törésvonalak – miszerint a férfiak, a fővárosiak, a fiatalabbak, a tanulók, az anyagi gondok nélkül élők, valamint a gyermektelenek azok, akik magasabb arányban sportolnak – részben halványodni látszanak. A nemek közötti részvételi arány különbsége 2004-ig tovább erősödött, 10 százalékkal nőtt a sportoló férfiak, míg csak 6 százalékkal a sportoló nők aránya. A 2008-as lekérdezés során azt tapasztaltuk, hogy mind a férfiak, mind a nők részvétele egyenlő mértékben csökkent (3%). Ennek megfelelően továbbra is igaz, hogy a fiatal férfiak nagyobb arányban (44%) végeznek rendszeres sportmozgást, mint a fiatal nők (31%).

A korcsoportonként végzett elemzés azt mutatja, hogy a 2004 előtti részvételi növekedés és az ezt követő csökkenés a három korcsoportot eltérő mértékben érintette. A 2004 előtti növekedés a

legfiatalabbak (15–19 évesek) és a legidősebbek (25–29 évesek) között volt a legmarkánsabb (10–10 százalékkal), míg a 2004 utáni csökkenés a legfiatalabbak (15–19) körét érintette legerősebben (5%). Annak ellenére, hogy továbbra is a legfiatalabbak közt vannak legtöbben a rendszeres sportolók (47%), a náluk is tapasztalható csökkenő tendencia arra utal, hogy a fiatalok hamarabb hagynak fel a testedzéssel, már a középfokú tanulmányaik idején kezdenek „leszokni” a rendszeres fizikai aktivitásról. A 20-24 évesek 37 százaléka, míg a 25-29 évesek 31 százaléka volt fizikailag aktív 2008-ban.

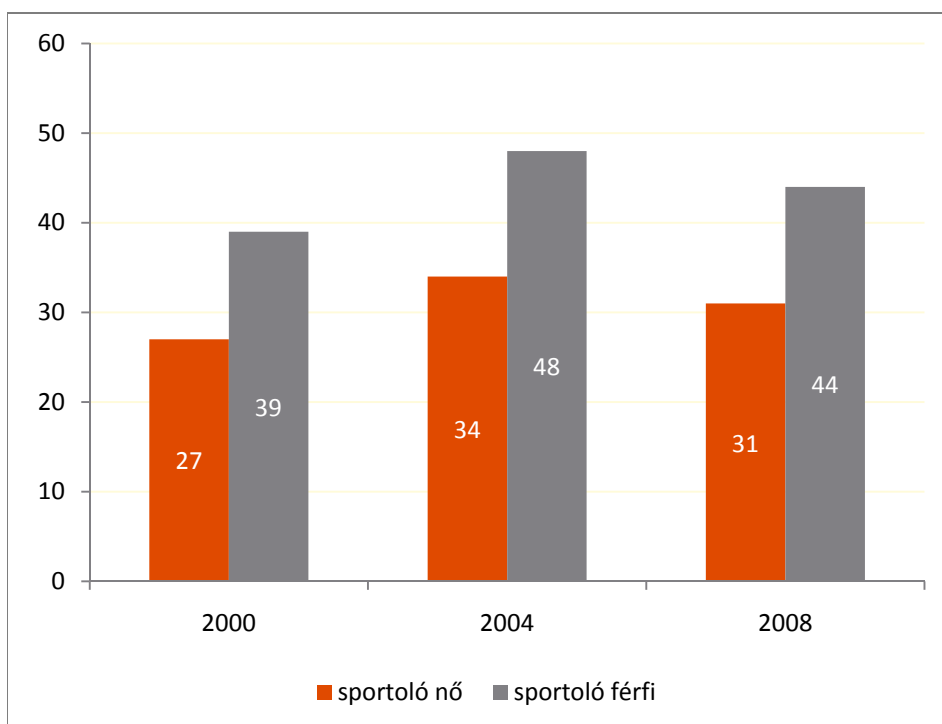
35. ábra: Rendszeresen sportolók aránya nemek szerinti felosztásban, 2000–2008

(az érdemi válaszok százalékos aránya)

36. ábra: Rendszeresen sportolók aránya korcsoportonként, 2000–2008

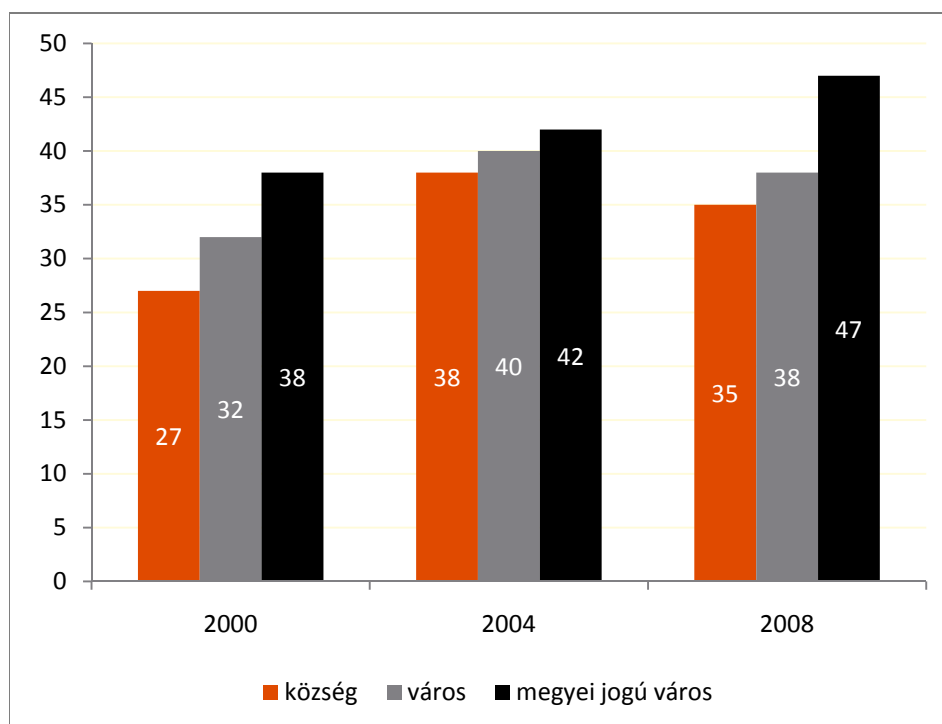
(százalékos arányok)

Az iskolázottság továbbra is meghatározó a fizikailag aktív életmód kialakítása során, hiszen az előző felmérések eredményeihez hasonlóan még mindig a diplomások a „legsportosabbak” (47%), és a szakmunkásképzőt végzettek jellemző legkevésbé a rendszeres mozgás (27%). Azonban fontos megjegyezni, hogy a diplomások részvételi aránya csökkent az elmúlt időszakban, ami azt valószínűsíti, hogy a munkaerőpiacon dolgozóként megjelenő friss diplomások már kevesebb szabadidővel rendelkeznek. Ezt a megállapítást alátámasztja, hogy 2008-ban is általában a tanulók sportoltak legnagyobb arányban (49%), míg azoknak, akik fő tevékenységként dolgoznak, csak 34 százaléka mozog rendszeresen, alatta maradván a minta átlagának. Sportolás szempontjából hátrányos helyzetűeknek tekinthetők a munkanélküliek (23%), a kisgyermekes anyák (18%), és a roma kisebbség (22%) csoportja.

A 2000 és a 2004 között megállapított településtípusok szerinti trendek, miszerint a fizikai aktivitás a településméret növekedésével párhuzamosan emelkedik, a 2008. évben módosult. Egyrészt a vidéki nagyvárosokban (megyei jogú városok) 5 százalékkal sportolnak többen, ami vélhetően ezeknek a településeknek az új sportlétesítményeivel, önkormányzati programok indításával magyarázható. Másrészt a fővárosban 18 százalékkal csökkent a sportolók aránya; ezen meglepő mértékű változás okaként említhetjük a szabadidős tevékenységek túlkínálatát, a megváltozott értékszempoléletet, a távolságokból és közlekedési nehézségekből származó idővesztést, de fontos tényező az értelmi-ségi családoknak a környező falvakba történő költözése is; az itt felsorolt okok a további elemzések során még pontosításra várnak. Az urbanizációs szint emelkedése tehát valóban együtt jár a fizikai aktivitás növekedésével, ez a megyei jogú városok méretével azonos városoknál tetőződik, a főváros esetében viszont a tendencia ellenkező irányúvá válik.

37. ábra: Rendszeresen sportolók aránya településtípusonként, 2000–2008
(százalékos arányok)

A sporttevékenységben való részvétel és az anyagi helyzet összefüggése erősödött az elmúlt nyolc évben. Már a 2000. évi lekérdezés idején is látszott, hogy a tehetősek megközelítőleg kétszer annyian sportolnak, mint az anyagi gondokkal vagy nélkülözések között élők. 2008-ra a társadalmi hierarchia végpontjain érzékelhető különbségek már közel háromszorosra nőttek. Az anyagi gondok nélkül élők és a beosztással jól kijövők körében a sportolók aránya – előbbi 58%, utóbbi 44% – jóval a

populációs átlag fölé (38%) került. A jövedelmükből éppen kijövők átlag körüli részvételi arányt mutatnak (36%), míg az anyagi gondokkal és a nélkülözések között élők csak egyötöde végez rendszeres testmozgást (22%, ill. 20%). A versenyszerű sportban részt vevők aránya azonban az anyagi helyzet különböző szintjein 2008-ban kiegyenlített, a részvételi arány a nélkülözések között élők körében enyhén alacsonyabb (12%), de minden más csoportban közelít a csoportátlaghoz (16%). Ezen eredmények igen érdekes megvilágításba helyezik a szabadidősportjelleggel és a versenyszerűen űzött sporttevékenység lehetőségét és feltételrendszerét, hiteles magyarázatot azonban csak további adat elemzés adhat.

Az Ifjúság2000 és 2004 lekérdezések a nem sportoló fiatalok távolmaradásának okaira tértek ki. A fiatalok válaszaikban – a két mintában hasonló arányban – elsődlegesen időhiányra (52%) hivatkoztak, kedvetlenségüket hangsúlyozták (19%), de 8% a sportolás fontosságát is megkérdőjelezte. A 2008-as lekérdezés során ellentételezésképpen a sportoló fiatalok részvételi indokait kíséreltük meg kideríteni. A kérdezettek az „egészséges legyek” (67%) és az „edzett legyek” (60%) válaszokat emelték ki, amelyeket sorrendben a „jó legyen a közérzetem” (45%), az „örömforrásként szolgál” (44%) és a „jól nézzenek ki” (33%) indokok követtek. A „jó társaság kedvéért” (23%), a „testsúly csökkentése céljából” (12%) és a „szüleim javaslatára” (4%) válaszlehetőségek már a kevésbé nyomós indokok közé tartoztak. A versenyszerű sportolók szabadidő-sportoló társaikhoz képest nagyobb arányban választották az edzettséget (62%), a jó társaságot (38%), az örömforrást (72%) és a szülői javaslatot (8%), míg kisebb arányban jelölték meg az egészséget (62%), a jó közérzetet (30%), a jó külső megjelenést (23%) és a testsúlycsökkenést (3%).

25. táblázat: Rendszeresen sportolók sportolási okai

(említések százalékos előfordulása)

	Sportol % (N=820)	Versenyszerűen sportol % (N=132)
Edzett legyek	60	62
Egészséges legyek	68	62
Jó közérzetem legyen	48	30
Örömet okoz	39	72
Jól nézzenek ki	33	23
Jó társaságért	20	38
Fogyni szeretnék	13	3
Szüleim javaslatára	3	8

A 2008. évi lekérdezés kitért továbbá a fiatalok egészség- és testtudatosságának szubjektív megítélésére is; megvizsgáltuk, hogy a fiatalok mennyire elégedettek edzettségi szintjükkel, külső megjelenésükkel és egészségi állapotukkal. A sportoló fiatalok mindhárom vizsgált változó esetében nagyobb arányban vallották magukat „teljesen elégedettnek”, az „inkább elégedettek” aránya a nem sportolók, szabadidő- és a versenysportolók esetében kiegyenlítettnek mondható, azonban a különbségek újra megmutatkoznak az „is-is”, az „inkább elégedetlen” és a „teljesen elégedetlen” válaszok előfordulásánál. A mozgás gazdag életmód hatása jól látható az erőnléti, a megjelenési és a közérzeti elégedettség sűrűbb előfordulásában.

Úgy tűnik, hogy a versenyszerű sportolás az, amely kiemelten hozzájárul a fiatalok egészségével, testtudatosságával, közérzetével kapcsolatos elégedettség jelentős növekedéséhez. Természetesen a versenyrendszerben történő részvétel dimenziói, körülményei és hatásai a jövőben további vizsgálatokat és elemzéseket igényelnek annak tisztázására, hogy pontosan milyen mértékű és rendszerességű aktivitás válthat ki még pozitív változást a szubjektív elégedettségben.

26. táblázat: „Mennyire elégedett az edzettségi szintjével, külsejével, egészségével?”
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

	Teljesen elégedett	Inkább elégedett	Is-is	Inkább elégedetlen	Teljesen elégedetlen
edzettségi szintjével					
Teljes minta	17	33	34	13	3
Nem sportol	11	32	36	17	4
Sportol	24	36	31	8	1
Versenyszerűen sportol	39	33	22	4	1
külsejével					
Teljes minta	16	35	37	9	2
Nem sportol	13	32	41	11	2
Sportol	21	39	33	6	1
Versenyszerűen sportol	32	38	25	4	1
egészségével					
Teljes minta	34	40	20	4	2
Nem sportol	28	41	22	6	2
Sportol	43	38	16	2	1
Versenyszerűen sportol	53	35	11	0	2

Megnéztük a fiatalok testmagassága és testsúlya alapján statisztikai átlagok figyelembevételével kalkulált ún. testtömeg-index és a sportolás összefüggéseit is, elfogadva azt, hogy a testtömeg-index nem veszi figyelembe az egyéni alkati különbségeket. A sportolók között magasabb a normál testsúlyúak, és alacsonyabb a túlsúlyosak és elhízottak aránya. A sportolás és az egyén önmagával szembeni szubjektív megelégedettségének összefüggéseire utal, hogy a sportoló fiatalok testalkatuktól függetlenül elégedettebbek egészségükkel és külsőjükkel, vonatkozik ez az esetlegesen túlsúlyos vagy elhízott fiatalokra is. Ezzel szemben nem sportoló társaik (statisztikailag) normál testalkatuk ellenére is nagyobb arányban viszonyulnak fenntartással („is-is”) vagy elégedetlenséggel saját külsőjükhöz, illetve egészségükhöz.

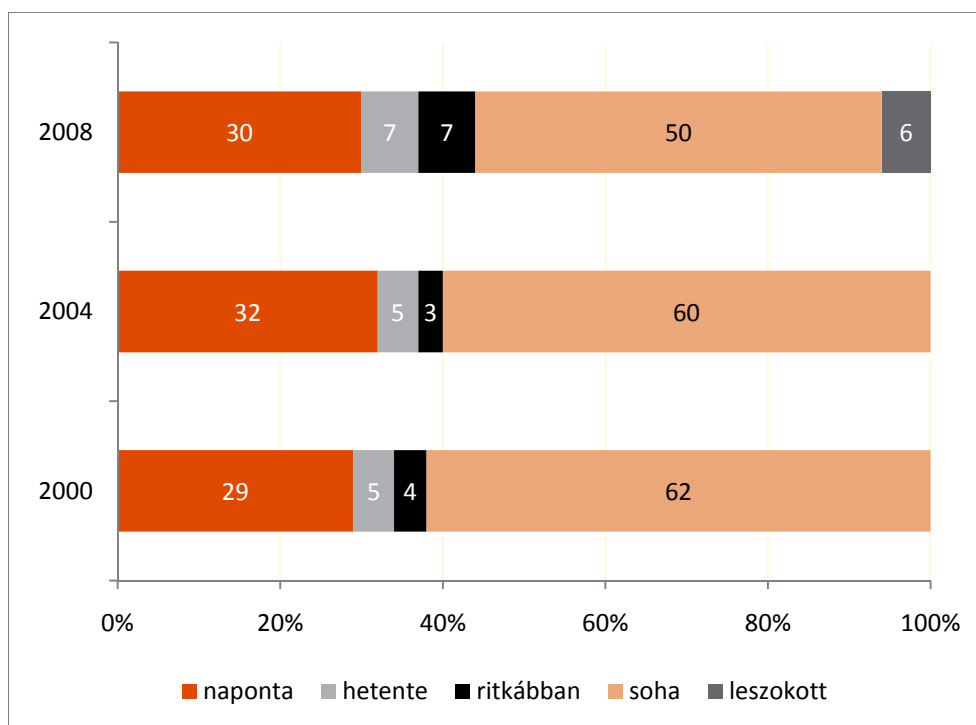
A versenyszerű és szabadidősportban tapasztalt igen alacsony részvételi arányok a sport megítélésének és fontosságának társadalmi méretű leértékelődését jelzi, melynek következményei a társadalmi közbeszédben is aktuális kérdéseket vetnek fel. A 2008. évi felmérés a vidéki nagyvárosokban és a fővárosban élő fiatalok életmódszerkezetének átrendeződésére hívja fel a figyelmet. Az adatok általánosságban azt mutatják, hogy a mozgásszegény, inaktív életmód a fiatalok körében továbbra is „pusztít”, ami előrevetíti a felnövekvő generációk, egyben a magyar társadalom egyre aggasztóbb teljesítőképességét és egészségügyi állapotát. Ezen jelenségek továbbra is deklarálják a sportolási tevékenység jótékony hatásainak társadalmi szintű kihasználatlanságát.

Dohányzási szokások

A korábbi két nagymintás vizsgálatunk során a dohányzással kapcsolatos kérdéseket kérdezőbiztosok tették fel a fiataloknak. Az elmúlt években azonban Magyarországon is egyre komolyabb preszió éri a dohányosokat, különös figyelem övezi a fiatalok dohányzást. Ezért úgy döntöttünk, hogy 2008-ban önkitöltős blokkba tesszük a dohányzást érintő kérdéseket. A 2000-es és 2004-es vizsgálat eredményeivel való összevetés így módon csak részleges lehet.

A vizsgált korosztály fele állítja, hogy még soha nem gyújtott rá, háromtizedük naponta, 7 százaléka heti gyakoriság fogyaszt dohánytermékeket. Új kategóriaként kérdeztünk – épp a folyamatos dohányzókra nehezedő nyomás miatt – a leszokókra is. A kérdésre választ adók 6 százaléka állítja, hogy most ugyan nem dohányzik, de korábban cigarettázott. A naponta dohányzók arányában érdemi változás nem történt sem 2000-hez, sem 2004-hez képest. A soha nem dohányzók viszont lényegesen kevesebben lettek. A változás értékelésére ugyanakkor a jelzett módszertani módosítások, valamint az új válaszkategória miatt nem vállalkozunk.

38. ábra: A dohányzás előfordulása és dohányzási gyakoriság a fiatalok körében, 2000-2008
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

Az első dohányos élmény többnyire az általános iskola utolsó osztályaihoz és a középiskola első éveire kötődik. 14 és 16 éves kora között próbálta ki a dohányzást a kérdésre válaszolók közel a 60 százaléka. Az adatok megerősítik azt a korábban már jelzett tényt, hogy aki kb. 20 éves koráig nem gyújt rá, az már nagy valószínűséggel nem lesz aktív dohányos. Riasztó adat, hogy 8 olyan fiatal is bekerült a mintába, aki 5-6 évesen, azaz még az óvodában szerezte az első „élményét”, illetve 2008-ra mérhető csoportot, 3 százalékos tesznek ki azok, akik 10 éves korukig próbálták ki acigaretét. Érdekességként elmondható, hogy 2004-hez képest új dohánytermék jelent meg a palettán. A kérdésre válaszoló fiatalok 2 százaléka első dohányos élményét vízipipa szívásával szerezte meg. Nyilvánvaló azonban, hogy döntő többségük, 95 százalékuk először a cigarettát próbálja ki. A rendszeres füstölők 95 százaléka naponta legfeljebb egy doboz cigarettát szív el.

Az elmúlt vizsgálatokhoz hasonlóan a naponta dohányzók között jelentős túlsúlyban találhatók a férfiak. A 15–29 éves férfiak 34 százaléka, míg a nők valamivel több mint egynegyede napi gyakorisággal szív dohányterméket. Saját bevallása szerint a férfiak 46 százaléka, míg a nők több mint 53 százaléka nem dohányzik. A négy évvel korábbiakhoz képest jelentősek e téren a különbségek, de mint utaltunk rá, megváltoztak a kérdezés körülményei. Megállapítható, hogy a nők 7, míg a férfiak 5 százaléka jelezte, hogy leszokott a dohányzásról.

A 15–29 éves korosztály esetében a dohányzás intenzitása jelentősen függ az életkortól, valamint az iskolázottságtól. A legalsó életkori csoportban a naponta dohányzók aránya 20 százalék, míg a legaktívabb dohányosok a 25–29 évesek. Körükben a napi rendszerességgel rágyújtók aránya eléri a 35 százalékot. Az iskolai végzettség emelkedésével párhuzamosan csökken a dohányosok hányada. A diplomások 20 százaléka aktív dohányos, 58 százaléka pedig még soha sem gyújtott rá. A dohányterméket fogyasztók között a legnagyobb arányt a szakmunkások képezik, akiknek 46 százaléka tartozik a naponta dohányzók táborába.

Az anya vagy az apa befejezett iskolai végzettsége is hatást gyakorol a gyermek dohányzási szokásaira. Minél alacsonyabb az anya vagy az apa iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy a 15–29 éves fiatal dohányos lesz, és fordítva is igaz a megállapítás. Minél magasabban iskolázott a szülő, annál egyértelműbb, hogy a gyermek nem fog dohányozni. A felsőfokú végzettségű apák gyermekei között 18 százalékot képviselnek a dohányzók, és 56 százalékot a nem dohányzók. A legfeljebb 8 osztályt végzetteknél ezek az arányok 43, illetve 41 százalék.

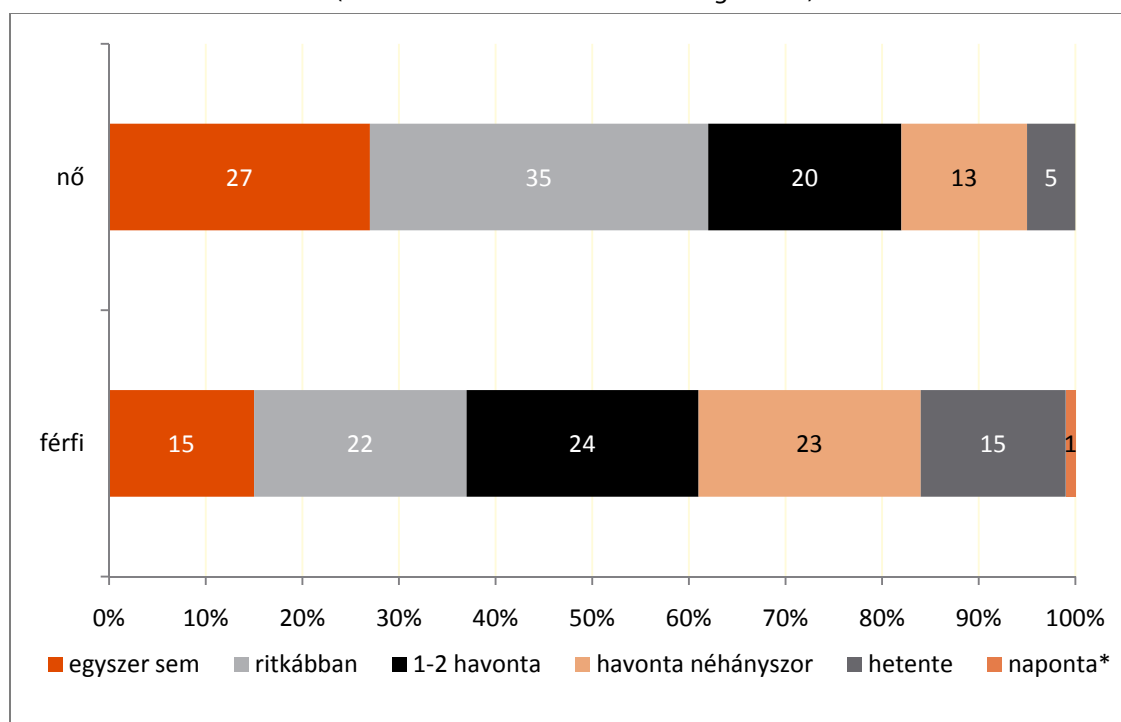
Alkoholfogyasztás

A dohányzáshoz hasonlóan az alkoholfogyasztás is az önkitöltős kérdőív részbe került. Így az adatokban történt elmozdulást nem szabad túlértékelni. 2008-ban a kérdésre önbevallás alapján válaszoló fiatalok mintegy 50 százaléka jelezte, hogy az elmúlt év folyamán sohasem, vagy csak nagyon ritkán fogyasztott alkoholt. Mintegy 10 százalékuk napi vagy heti rendszerességgel alkoholizál. Ezen túl 28 százalékuk azt állítja, hogy egy-két havonta iszik alkoholt. Hasonlóan a dohányzáshoz, az alkoholfogyasztás tekintetében is jelentős az eltérés a férfi és a női megkérdezettek fogyasztási szokásaiban. A férfiak 17, míg a nők öt százaléka szokott saját bevallása szerint legalább heti gyakorisággal szeszest fogyasztani.

Nem lehet azonban az életkort illetően – a dohányzáshoz hasonló – összefüggést rögzíteni. A 15–19 évesek körében valóban a legnagyobb az alkoholt nem fogyasztók aránya (27%), de ez után a 25–29 évesek következnek 20 százalékkal, míg a 20–24 évesek között a soha nem alkoholizálók aránya 15 százalék.

39. ábra: Alkoholfogyasztási gyakoriság nemenként

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

* minden nap vagy majdnem minden nap

Más kérdésekkel is körbejártuk az alkoholfogyasztást. Nemzetközi standardok alapján azt kérdeztük a fiataloktól, hogy előfordult-e velük az elmúlt év folyamán, hogy egy alkalommal 3 vagy több korsó sört, esetleg fél liter vagy annál több bort, illetve 1 dl vagy annál több tömény alkoholt fogyasztottak. A sör esetében 7 százalék azok aránya, akikkel gyakran előfordult, hogy 3 vagy több sört ittak egy alkalommal, míg a másik két alkoholfajta esetében 4 százalék a gyakran fogyasztók aránya. Összességében a fiatalok 3 százaléka állítja, hogy az elmúlt évben ittas volt vagy berúgott. Közel 60 százalékukkal ez az állapot sohasem fordult elő, a többiek legalább egyszer voltak ittasak. A 15–29 éves férfiaknál 5 százalék azok aránya, akik gyakran kerültek ittas állapotba, a lányoknál pedig 1 százalék. Másik oldalt vizsgálva megállapítható, hogy a nők 71 százaléka soha sem volt berúgva az elmúlt év folyamán, a férfiak esetében azonban csak 44 százalék ez az arány.

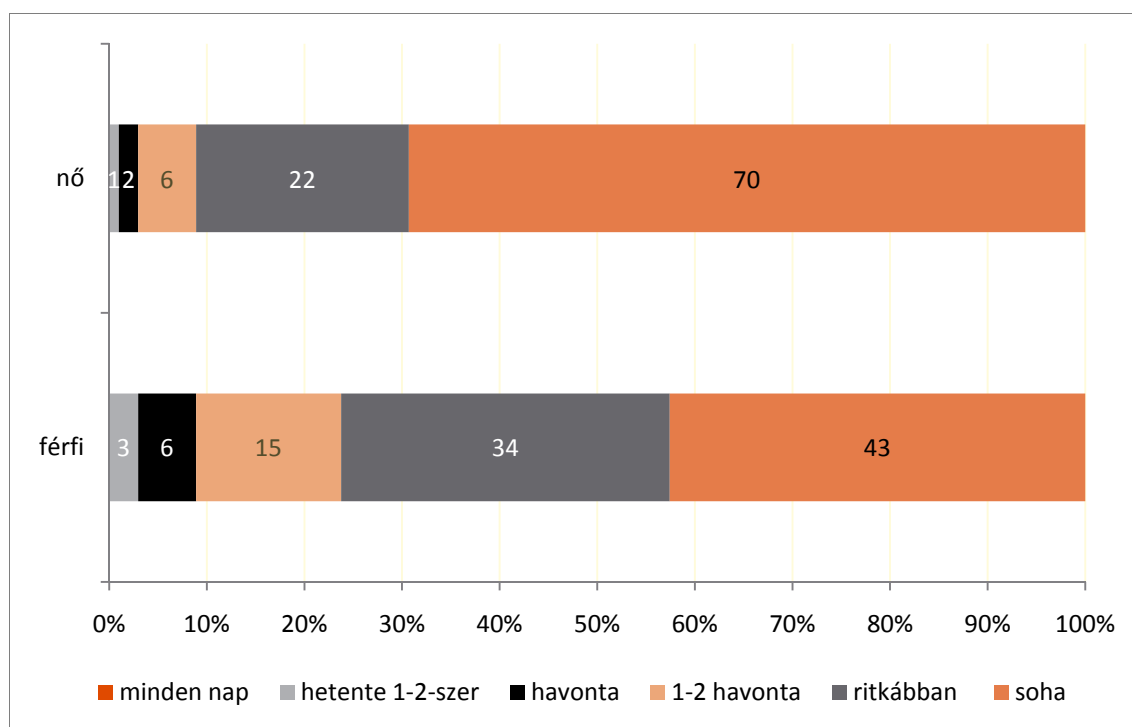
Szocio-demográfiai dimenziók mentén vizsgálva a kérdést, a 2004. évi adatok alapján arra számítottunk, hogy a legveszélyeztetettebbek a szakmunkásvégzettséggel rendelkezők lesznek. Ezt azonban 2008-ban nem tudjuk egyértelműen bizonyítani. Azok között, akik az elmúlt egy év során

gyakran kerültek ittas állapotba, közel azonos arányt képvisel minden végzettségi kategóriába tartozó fiatal. A különbség a „nem fordult elő” kategóriát illetően mutatható ki. A szakmunkás, valamint az érettségizett fiatalok körében ez az arány 52 százalék, míg a diplomásoknál 63, a legfeljebb 8 osztályt végzeteknél – azaz a legfiatalabbaknál – 64%. A középfokú végzettségűek tehát azok, akik, ha nem is túl gyakran, de azért időnként alkoholos állapotba kerülnek.

Az ittas állapotba kerülők esetében a „gyakran” kategória lényegében a havi, illetve a heti rendszerességet jelenti, ugyanakkor saját bevallása szerint a gyakran berúgók 2 százalékával ez majdnem minden nap előfordul.

Érdekes módon azok között, akik az elmúlt év során soha sem voltak ittas állapotban, a legfeljebb 8 osztályt végzett szülők gyermekei vannak többségben, és a legkisebb arányt a diplomás apák gyermekei képviselik. Ezt az összefüggést az Ifjúság2008 tanulmánykötete során mélyebben is meg kell vizsgálni.

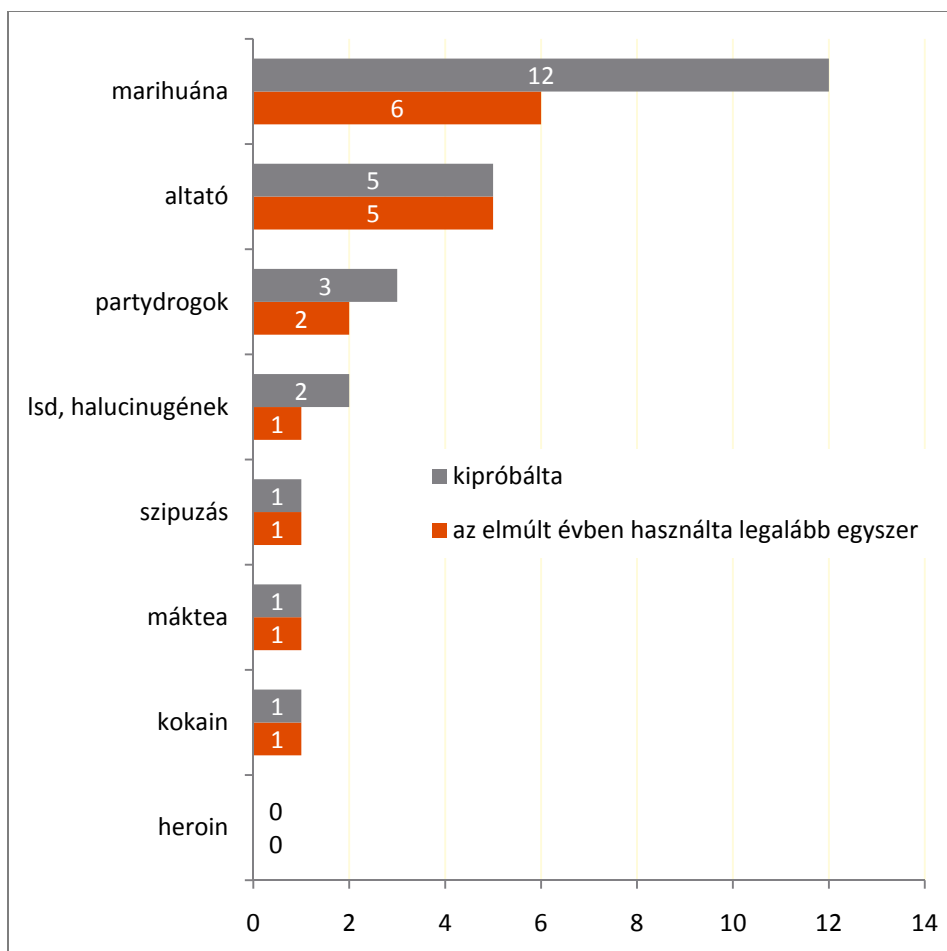
40. ábra: Erősen ittas állapot előfordulási gyakorisága nemek szerint
(százalékos megoszlás az alkoholt fogyasztók körében)

Droghasználat

Az Ifjúság2008 kutatásban az őszinte válaszadás segítése miatt a droghasználatra egy önkéntes, borítékos kérdőív segítségével kérdeztünk rá. A valamivel több mint 8000 kérdőív tanúsága szerint továbbra is a marihuána a legelterjedtebb kábítószer. A válaszadók 12 százaléka állította, hogy kipróbált már élete során marihuánát, ezen válaszadók fele az elmúlt évben legalább egyszer használta ezt a drogot. A második legelterjedtebb drogfajta 2008-ban a fiatalok körében az altatótabletták nem gyógyászati célú használata volt. A válaszadók 5 százaléka kipróbálta már az altatótabletták „alternatív” használatát. A party-drogokat kipróbálók aránya 3 százalék, és ezek kétharmada használt is valamilyen party-drogot az elmúlt évben legalább egyszer. Ezekon a drogokon kívül még a hallucinogén drogok, a szípuzás, a máktea és a kokain használata is mérhető arányban jelen van a fiatalok körében. A fiatalok 35 százaléka állította, hogy ismerősei, barátai között van olyan személy, aki kipróbált már valamilyen kábítószer. Ez valamivel kisebb arány a négy évvel korábban mértnél (43%).

41. ábra: Az adott drogot kipróbálók, illetve az adott drogot az elmúlt évben legalább egyszer használók aránya
(százalékos előfordulás)

A drogfajták elterjedtsége és népszerűségi rangsora nem változott jelentősen az elmúlt négy évben. Minden mérhető drogfajtánál a válaszadók többsége arról számolt be, hogy a tízes éveinek második felében próbálta ki az adott drogot.

A magas státuszú fiatalok körében a marihuána használata elterjedtebb, minél nagyobb településen lakik valaki és minél iskolázottabb, annál valószínűbb, hogy kapcsolatba kerül ezzel a drogfajtával. A többi nehezebben beszerezhető drogfajta is nagyobb valószínűséggel van jelen nagyobb településen, de a használók státusza és ezen drogok használata között nincs olyan egyértelmű összefüggés, mint a marihuána esetében. A fiúk között – az altatótablettán kívül – valamennyi drogfajta valamivel elterjedtebb, mint a lányok körében. Az altatótabletták nem orvosi célú használata nem függ össze a státusszal, a nemmel, a lakóhellyel, az iskolai végzettséggel. Használata a fiatalok szinte minden rétegében nagyjából egyformán elterjedt.

Az egészségi állapot szubjektív megítélése

A fenti magatartás-együttes egészségkárosító következményeit a korosztály egészére nem tudja a vizsgálat egyértelműen kimutatni. A szubjektív egészségkép alapján megállapíthatjuk, hogy a 15–29 évesek 35 százaléka teljesen, további 40 százaléka inkább elégedett egészségével, közérzetével. A teljesen elégedetlenek aránya kettő százalék, az inkább elégedetleneké pedig 4 százalék. 100 fokú skálára vetítve a kapott eredményeket 75,11 indexpont adódik, ami kétségtelenül magas szubjektív egészségi mutatót jelez.

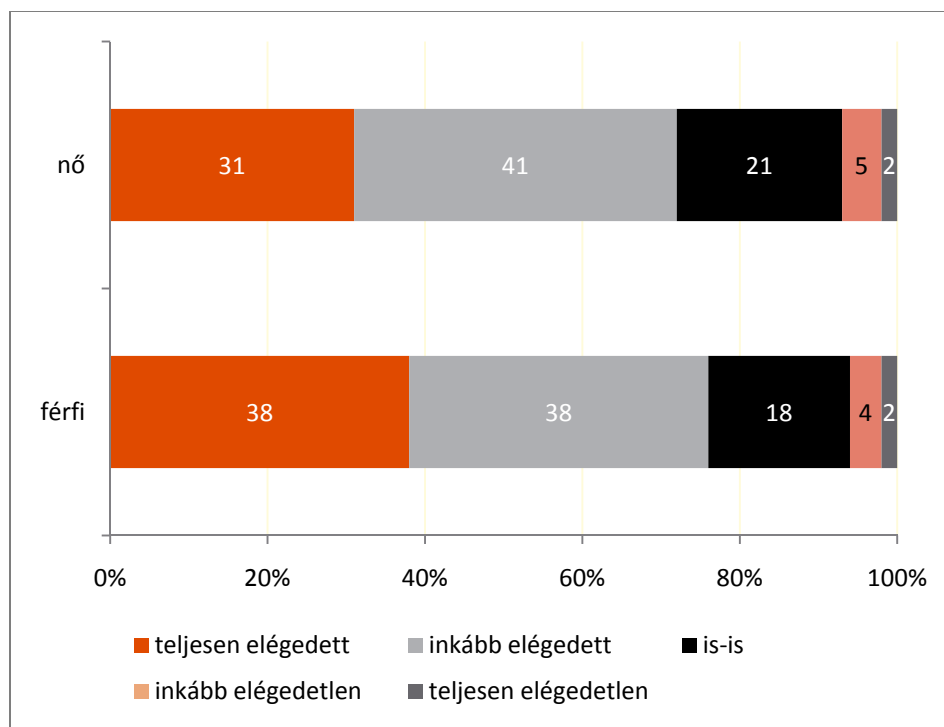
Az egészségi helyzet alapvetően kedvező megítélésén csak kis mértékben változtat egyes szociodemográfiai változók bevonása. Az alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekeinél a 75-ös átlag-

hoz képest alacsonyabb, mintegy 72 pont, a diplomás szülők gyerekeinél pedig 78 pontot meghaladó átlag adódik. Érdekes az is, hogy a gyermektelenek inkább elégedettek, míg a gyermekesek kevésbé, mint ahogy az is fontos, hogy az életkor előre haladtával csökken az egészségi állapottal való szubjektív elégedettség. A 15–19 évesek 77,6 pontjához képest a 25–29 éveseknél 71,87 pont adódik, ugyanakkor mindez csak relatív elmozdulás, hiszen összességében a fiatalok elégedettek egészségügyi állapotukkal.

Ezt támasztja alá, hogy a mintába került és a kérdésre válaszoló fiatalok több mint 90 százalékát semmilyen tartós betegség, rokkantság, fogyatékoság vagy lelki probléma nem zavarja.

42. ábra: A saját egészséggel, közérzettel való elégedettség nemek szerint

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

A szexualitás néhány jellemzője

A fiatalok társas életét alapvetően határozzák meg a személyközi viszonyok, ezen belül is fontos helyet foglal el a „társkapcsolat” és ez ehhez kapcsolódó szexuális élet. Arra a kérdésre, hogy milyen sajátosságok jellemzik a fiatalok szexuális életét Magyarországon, először az Ifjúság2004 kutatás keretén belül, egy 4000 fős reprezentatív, önkitöltős almintán kerestük a választ. Az Ifjúság2008 kutatásban 8000 fiatalot kérdeztünk meg önkitöltős kérdőív segítségével.

A szexualitással kapcsolatos vélemények, a szexualitáshoz való viszony része a mindennapi emberi cselekvésnek. Egy adott társadalom által preferált szexuális kultúra tükörképe a társadalomnak, hiszen szabályzó mechanizmusrendszerén keresztül megmutatja, hogy a társadalom mennyire gátolja, illetve segíti az egyén lehetőségeit.

A megkérdezett fiatalok 7 százaléka nem válaszolt arra a kérdésre, hogy szexuálisan hogyan jellemezné önmagát. A heteroszexuálisok aránya 87 százalék, az önmegtartóztatóké 5 százalék, míg a biszexuálisoké 1,5 százalék, az önmagukat homoszexuálisnak vallóké pedig 0,2 százalék.

Az, hogy ki mit tekint szexuális együttlétnek, egyéni megítélés kérdése. A közösülés viszont a szexuális együttlét legáltalánosabban elfogadott formája. 2008-ban a megkérdezettek 17 százaléka nem kezdte még el a szexuális életét, 14 éves kora alatt a fiatalok 7 százaléka lépett szexuális kapcsolatba, 15–18 éves kora között 56 százalékuk létesített először nemi viszonyt, míg 20 százalékuk 19 éves kora fölött került szexuális kapcsolatba. 2004-ben a fiatalok átlagosan 17 évesen kezdték meg szexuális

életüket. Különbség van azonban a férfiak és a nők között. A férfiak átlagosan 16,7 évesen, míg a nők 17,2 évesen éltek először nemi életet. 2008-ben a fiatalok átlagosan 16,7 évesen kezdtek szexuális életet élni. A férfiak és a nők közötti különbség továbbra is fennáll, a fiúk átlagosan 16,5 évesen, míg a lányok 16,9 évesen kezdik meg nemi életüket.

Amennyiben korcsoportonként vizsgáljuk, hogy a fiatalok hány évesen kezdenek nemi életet élni, figyelembe kell vennünk, hogy 2004-ben a legfiatalabb korcsoportba tartozók 46 százalékának még nem volt szexuális kapcsolata, 2008-ban pedig 43 százalékuknak.

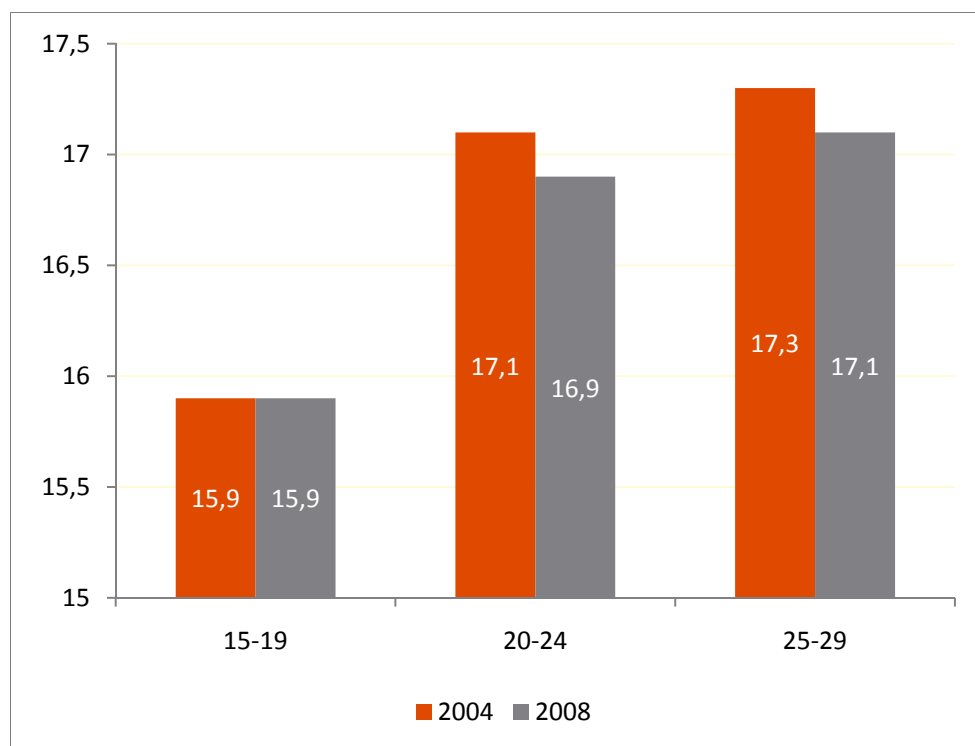
A szexuális élet megkezdésének időpontját több tényező is befolyásolhatja, amelyet sem Ifjúság2004, sem az Ifjúság2008 kutatásnál használt kérdőíves módszerrel nem tudunk pontosan definiálni, az azonban megállapítható, hogy az első szexuális kapcsolat felvállalását leginkább az életkor befolyásolja, ugyanakkor kétségtelenül a társadalmi státusz is hatással van a szexuális kapcsolatokra. A legnagyobb arányban a szexuális életet nem élők között azok vannak, akik még tanulnak. A jelenleg is tanulók között a magasabb presztízsű intézménybe járók azok, akik kevésbé érintettek a szexuális kapcsolatokban.

A szexuális kapcsolatot már létesített fiatalok 26 százaléka házastársával, illetve élettársával él nemi életet, míg 29 százalékuk nem él együtt szexuális partnerével, két százalékuknak több szexuális partnere volt a felvétel idején, míg 38 százalékuk arról számolt be, hogy jelenleg nincs szexuális partnere.

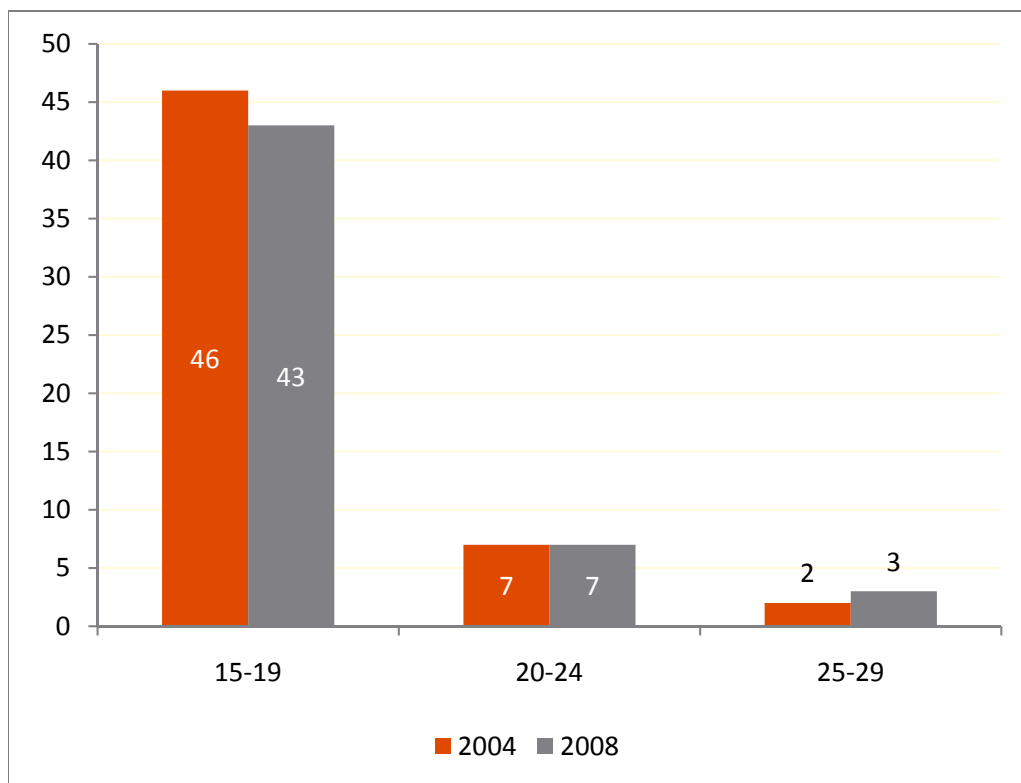
A megkérdezett fiatalok 52 százaléka válaszolt arra a kérdésünkre, hogy eddigi élete során hány szexpartnere volt (átlagosan 4 partner). A válaszolók 31 százalékának nem volt szexpartnere, 16 százalékuknak egy partnere volt, két partnerről 14 százalékuk, három partnerről 11, négy illetve öt partnerről 6 százalékuk számolt be. Hat és tíz partner között a fiatalok 9 százalékának volt kapcsolata, 11 vagy több szexuális partnerről a válaszolók 6 százaléka számolt be. Az adatok arra engednek következtetni, hogy e kérdésre azok válaszolnak, akik már ténylegesen éltek szexuális életet.

Amennyiben rendelkeznek állandó partnerrel, úgy a fiatalok 5 százaléka naponta, 51 százaléka hetente többször, 21 százaléka hetente él nemi életet. Ezek az eredmények jelentős átalakulást, csökkenést jeleznek 2004-hez képest.

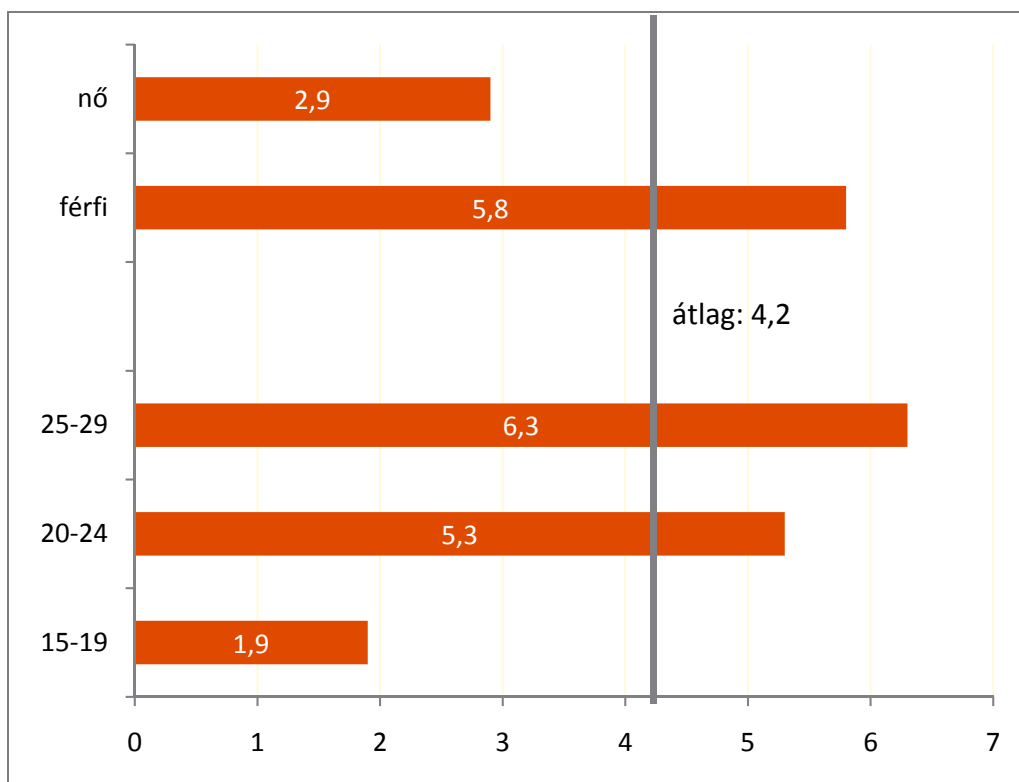
43. ábra: „Hány évesen élt először szexuális életet?” – korcsoportonként, 2004-2008
(átlagéletkorok)

44. ábra: Szexuális kapcsolatot még nem létesítők aránya korcsoportok szerint
(százalékos megoszlás)

45. ábra: Szexuális partnerek száma korcsoportok és nemek szerint
(átlagok)

A fiatalok jelentős része rendszeresen alkalmaz valamilyen fogamzásgátló módszert. A 15–29 évesek arra a kérdésre, hogy kinek a felelőssége a fogamzásgátlás, illetve a nem kívánt terhesség elleni védekezés, 80 százalékban egyöntetű felelősséget említenek, 11 százalék gondolja úgy, hogy a nőké, 3 százaléka szerint pedig a férfiaké a felelősség, míg 6 százalékuk nem válaszolt erre a kérdésre. A fiatalok több mint fele megbeszéli partnerével a védekezés módját, 7 százaléka bízta a partnerére a védekezést, 21 százalék saját maga gondoskodik arról, míg a fiatalok 4 százaléka azt állítja, hogy soha sem védekezik. Ez esetben 15 százalék volt a nem válaszolók aránya.

A legelterjedtebb fogamzásgátló az óvszer, illetve a fogamzásgátló tabletta használata. Korcsoportonként vizsgálva a fogamzásgátlás módszereit, jól látható, hogy az életkorral együtt csökken a gumi óvszert használók száma, és növekszik a fogamzásgátló tablettát alkalmazóké – feltehetően azért, mert növekszik az állandó partnerrel szexuális kapcsolatot létesítők aránya. A legfiatalabb korosztályban 3, míg a legidősebbek között 5 százalék az egyáltalán nem védekezők aránya. A 25–29 évesek közül a szexuális aktusban nem védekezők általában stabil párkapcsolattal rendelkeznek, feltehetően náluk a „nem védekezés” már a gyermekvállalás előfeltétele.

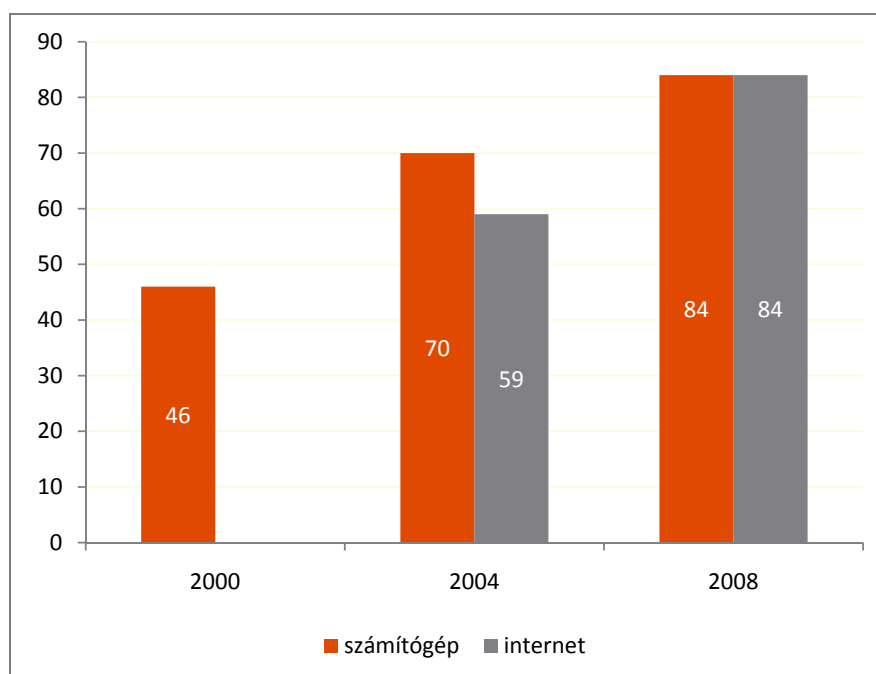
AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM ÉS A MÉDIAFOGYASZTÁS

Számítógép- és internethasználat

A legalapvetőbb indikátorokat vizsgálva az elmúlt néhány évben lassú növekedést mutatott az információs társadalom magyarországi fejlődése. A teljes lakosságot vizsgálva lassan közelítünk egy olyan telítődési ponthoz, amelynek eredményeképpen azokban a háztartásokban, ahol erre mind az anyagi lehetőségek, mind pedig az egyéni motivációk lehetőséget biztosítottak, megjelent a számítógép és az internet. E folyamattal párhuzamosan azonban a kimaradók egyre inkább leszakadni látszanak, hiszen a szolgáltatások és a funkciók bővülésével egyre nehezebben áthidalható szakadék keletkezik a társadalom különböző csoportjai között. Az ily módon megjelenő választóvonalak pedig a már meglévő társadalmi egyenlőtlenségeket súlyosbítják, tovább rontva az amúgy is hátrányos helyzetű csoportok esélyeit. A kérdéssel foglalkozó minden korábbi kutatás kimutatta, hogy e téren a fiatalok jelentik azt a csoportot, ahol ezek különbségek a legkisebbek, és ezt az Ifjúság2008 adatai is alátámasztják.

2008-ban a magyar fiatalok 84 százaléka használt valamilyen formában számítógépet. A négy évvel ezelőtti helyzethez képest ez további jelentős emelkedést mutat.

46. ábra: Számítógépet és internetet használók aránya, 2000-2008
(százalékos előfordulás)

2004 és 2008 között dinamikusán nőtt az internetet használó fiatalok aránya is, amely a korábbi kutatásunkban mért 59 százalékról szintén 84 százalékra emelkedett. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy folyamatosan zárul az „olló”, amely a számítógép- és az internethasználat arányaiban korábban mindvégig megmutatkozott. Ma már aligha van értelme az önálló számítógép-használatnak – ezt az adataink is bizonyítják.

Ellentétben a korábbi évek kutatási gyorsjelentéseivel, amelyekben a fő kérdés még az volt, hogy ki az, aki használja a számítógépet, illetve az internetet, a kérdés ma már leginkább úgy tehető fel, hogy kik azok, akik még napjainkban sem férnek hozzá ezekhez a társas kapcsolatokat, az egyéni versenyképességet alapvetően meghatározó lehetőségekhez.

A sem számítógépet, sem pedig internetet nem használók, azaz a digitálisan írástudatlanok csoportjainak meghatározásában – más kutatások eredményeivel összhangban – a fiatal korosztályok esetében is az életkor, az iskolai végzettség, a gazdasági aktivitás, és kisebb mértékben a településtípus a meghatározóak.

A digitálisan írástudatlanok aránya az életkor előre haladtával jelentős mértékben nő. Míg a 15–19 éves korosztályban arányuk 7% alatt marad, addig a 25–29 évesek körében már meghaladja a 20 százalékot. Jóval sokkal több a különbség a fiatalok különböző iskolát végzett csoportjai között. Ennek illusztrálásához csak a 25–29 éves korosztályt vizsgáltuk, mivel erre az életkorra már lényegében befejeződik az oktatási rendszerben való részvétel. Míg a korosztály diplomával rendelkező tagjai körében lényegében nincsenek, illetve az érettségizettek körében is csak 9% a digitális analfabéták aránya, a szakmunkások 36 százaléka, míg a csak alapfokú végzettséggel rendelkezők 69 százaléka nem használ sem számítógépet, sem pedig internetet!

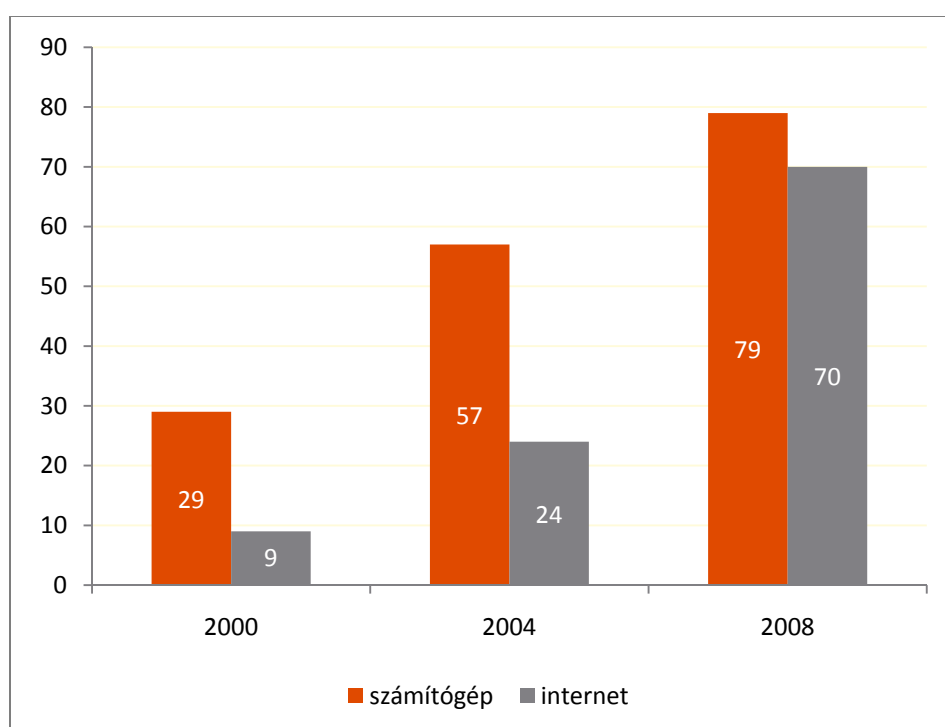
Fontos megemlíteni, hogy míg az Ifjúság2004 adatai alapján igen jelentős volt, 2008-ra nagymértékben csökkent az urbanizációs lejtő jelentősége, azonban arányában még mindig közel kétszer annyian vannak számítógépet és internetet nem használók a községekben (20%), mint a fővárosban (11%).

Digitális eszközök a háztartásban

Internet és számítógép

Az elmúlt néhány évben az informatikai eszközök és szolgáltatások jelentős mértékű árcsökkenésének lehettünk tanúi. Részben ennek is köszönhető, hogy dinamikusan nőtt a fiatalok otthoni számítógéppel és internettel rendelkező háztartásainak aránya. Ezek az eredmények is azt a hipotézist látszanak alátámasztani, mely szerint az otthoni informatikai infrastruktúra megteremtése elsősorban

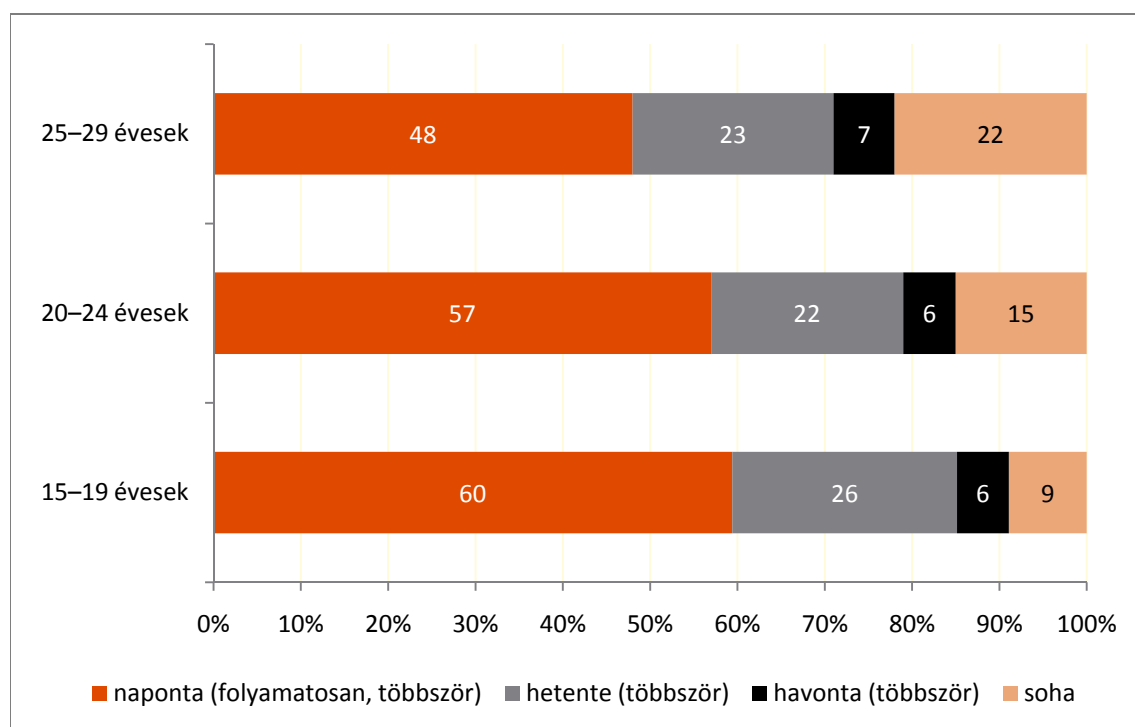
47. ábra: Személyi számítógép és internet-hozzáférés a fiatalok háztartásaiban, 2000–2008
(százalékos előfordulás)

a családban lévő fiataloknak (elsősorban középiskolásoknak és egyetemistáknak) köszönhető. Míg 2000-ben még csak 29%, 2004-ben pedig 57% volt arányuk, addig 2008-ra ez már megközelítette a 80 százalékot, amely jóval magasabb, mint az országos átlag. Ehhez hasonló dinamikájú növekedést regisztrálhattunk az otthoni internet-hozzáférések terén is, ahol a korábbi kutatások 9, illetve 24 százalékos penetrációja 2008-ra már 70 százalékra nőtt. Ezen a téren az árcsökkenés mellett technológiaváltás is végbement, hiszen ma már a háztartások legnagyobb részében szélessávú kapcsolat van, az „internet” pedig egyre inkább kiszabadult az asztali gépek fennhatósága alól.

Az internet (legyen az bármilyen formában és eszközön keresztül) a fiatalok napi rutinjának egyik legalapvetőbb részévé vált, hiszen a 15–29 éves fiataloknak már 60 százaléka napi szintű internethasználó. Bár az életkor előre haladtával némiképpen csökken ezeknek az intenzív használóknak az aránya, még a 25–29 éves korosztály közel fele is szintén ide sorolható.

48. ábra: „Milyen gyakran használja az internetet?” – válaszok korcsoportonként
(százalékos megoszlás)

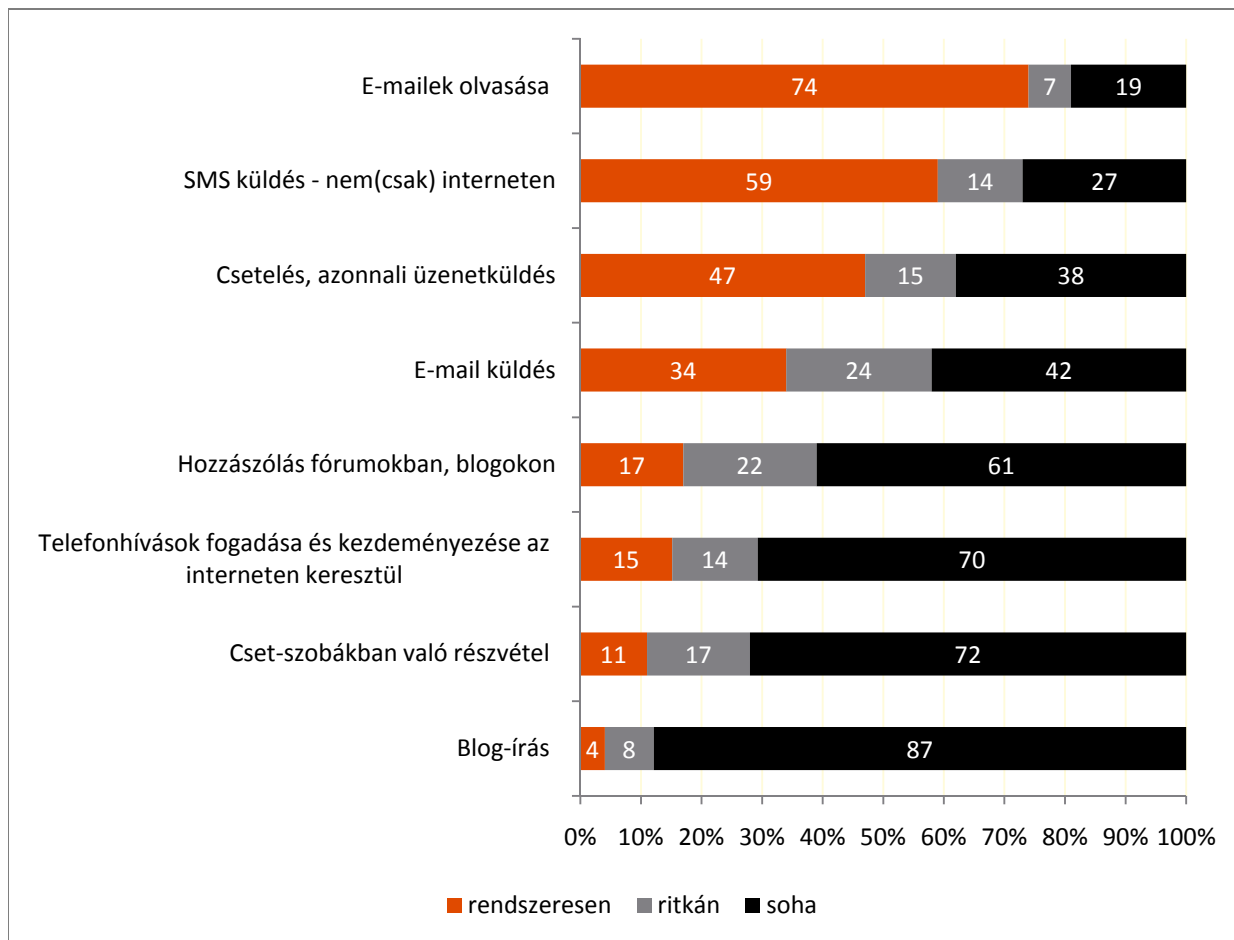
Az internethasználat jellegzetességei

Ugyan e kutatás keretében nem volt lehetőségünk az online tevékenységek részletes elemzésére, azonban a kommunikációhoz kapcsolódó legfontosabb felhasználási módokat megvizsgáltuk. Ezek alapján a fiatalok 74 százaléka rendszeresen küld és fogad e-maileket, míg 59 százaléka SMS-ezik. A harmadik leggyakrabban használt kapcsolattartási mód az azonnali üzenetküldő programok használata, amelyet 47% rendszeresen, míg további 15% ritkán, de használ. Ez a kommunikációs mód az elmúlt néhány évben óriási „karriert” futott be, ma már elsősorban a középiskolások esetében az iskolai együttlét meghosszabbításának egyik eszközévé vált.

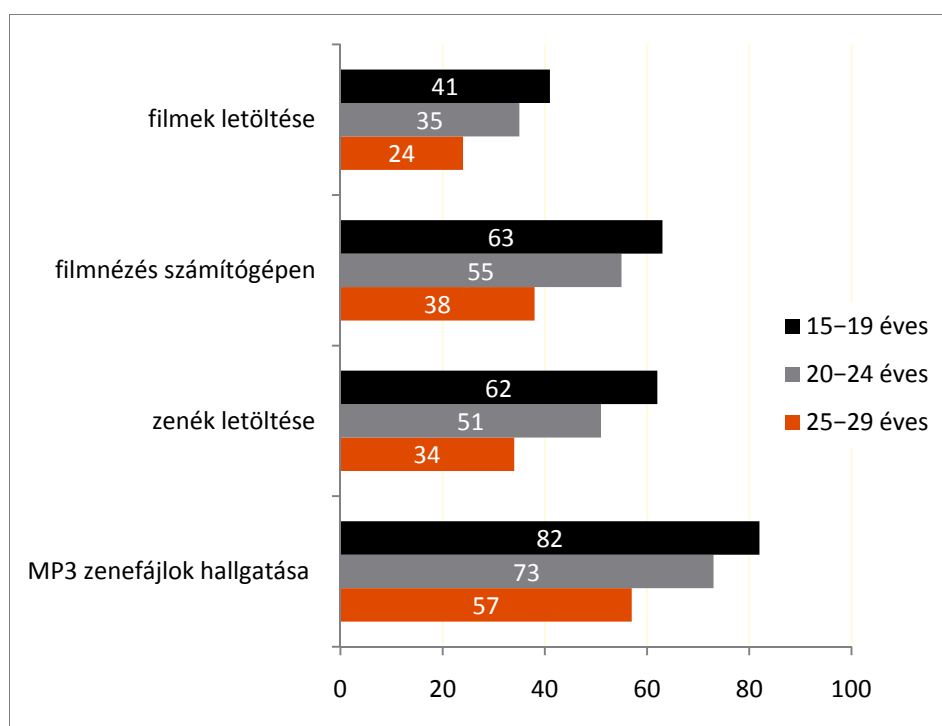
A közösségi kommunikáció, az ismerősökkel, vagy akár ismeretlenekkel való információcsere fontos lehetőségét jelentik a fórumokon és blogokon való hozzászólások: ezzel a fiatalok 47 százaléka rendszeresen, míg 15 százaléka ritkábban szokott élni. Saját blogbejegyzést valamilyen rendszerességgel a fiatalok 12% szokott készíteni.

A 2004–2008 közötti időszak a közösségi oldalak magyarországi felfutásának időszaka is volt. Az internetező fiatalok 85 százaléka regisztrált tag egy vagy akár több ilyen oldalon.

49. ábra: Az internethasználat különböző formái
(„Milyen gyakran végzi az alábbi tevékenységeket?”)
 (az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

50. ábra: A különböző online tevékenységek előfordulása korcsoportonként
 (az egyes tevékenységek százalékos előfordulása)

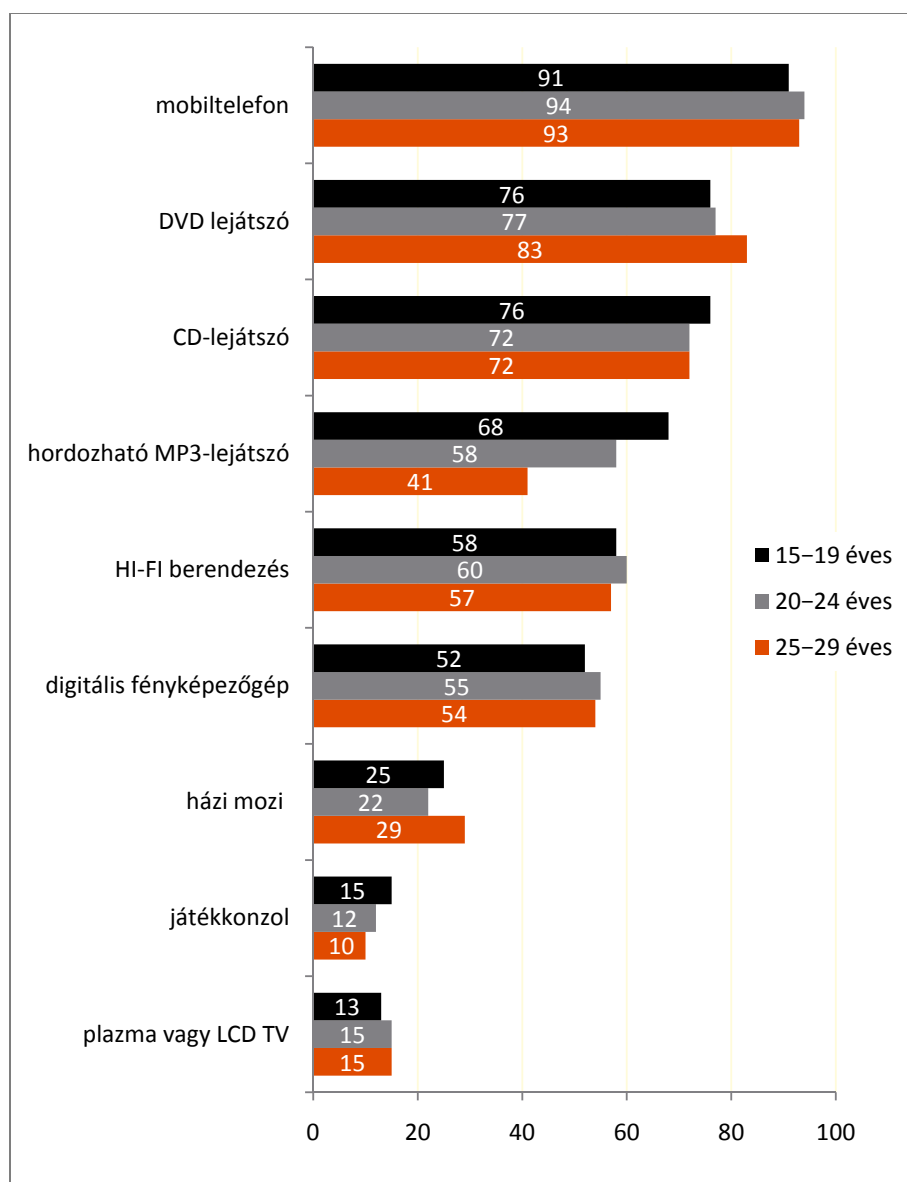

A számítógép és az internet „beköltözése” a fiatalok háztartásaiba egyben az otthoni szórakozás alapvető formáit is átalakította. Az internet nyújtotta lehetőségeknek a kihasználása főleg a legfiatalabb korosztálynál okozott gyökeres változásokat. A legális vagy illegális forrásból letöltött filmek számítógépen keresztül megnézése a szabadidő eltöltésének egyik jellegzetes módjává vált, történjen az akár egyedül, akár barátokkal, ismerősökkel. A 15–19 éves fiatalok 41 százaléka szokott filmeket letölteni, illetve 63 százaléka filmeket nézni számítógépén. Ez az eszköz egyben a zenehallgatás fontos forrásává is vált, hiszen az előbb említett korosztály 62 százaléka zenét is le szokott tölteni, míg 82 százaléka a gépét használja zenehallgatásra.

Egyéb eszközök a fiatalok háztartásaiban

A fiatalok körében a mobiltelefon-penetráció teljesnek tekinthető, de döntő többségük DVD-, illetve CD-lejátszóval is rendelkezik. A zenei kultúra teljes átalakulása nem mehetett volna végbe az mp3 formátum, illetve az ezt használó hordozható lejátszók megjelenésével. E folyamatot jól jelzi, hogy a 15–19 évesek 68 százaléka, a 20–24 évesek 58 százaléka, de még a 25–29 évesek 41 százaléka is rendelkezik ezzel az eszközzel.

51. ábra: A különböző digitális eszközökkel rendelkező fiatalok aránya korcsoportonként
(százalékos előfordulás)

Televízió, rádió, napi- és hetilapok

Televízió

Az internet térhódítása, a napi szintű médiafogyasztásba való beépülése a fiatalok életében sajátos átrendeződést eredményezett. 2004 és 2008 között érzékelhető mértékben csökkent a tévé-nézésre fordított átlagos idő mind a hétköznapiakon, mind pedig a hétvégéken. Abszolút értékét tekintve a legnagyobb arányú csökkenés a 15–19 éves korosztályban ment végbe, ahol a hétköznapi átlag a 2004-es 143 percről 2008-ra 107 percre (azaz több mint fél órával) csökkent, míg a hétvégi napok esetében mért 54 perces csökkenés azt jelenti, hogy a korábbi közel napi négy óra televízió előtt töltött idő 2008-ra háromra csökkent.

27. táblázat: Tévézésre fordított átlagos napi idő hétköznap és hétvégén korcsoportonként, 2004-2008
(átlagok percben)

Korcsoport	2004		2008	
	Hétköznap	Hétvégén	Hétköznap	Hétvégén
15-19	143	235	107	181
20-24	134	208	105	174
25-29	130	202	104	168

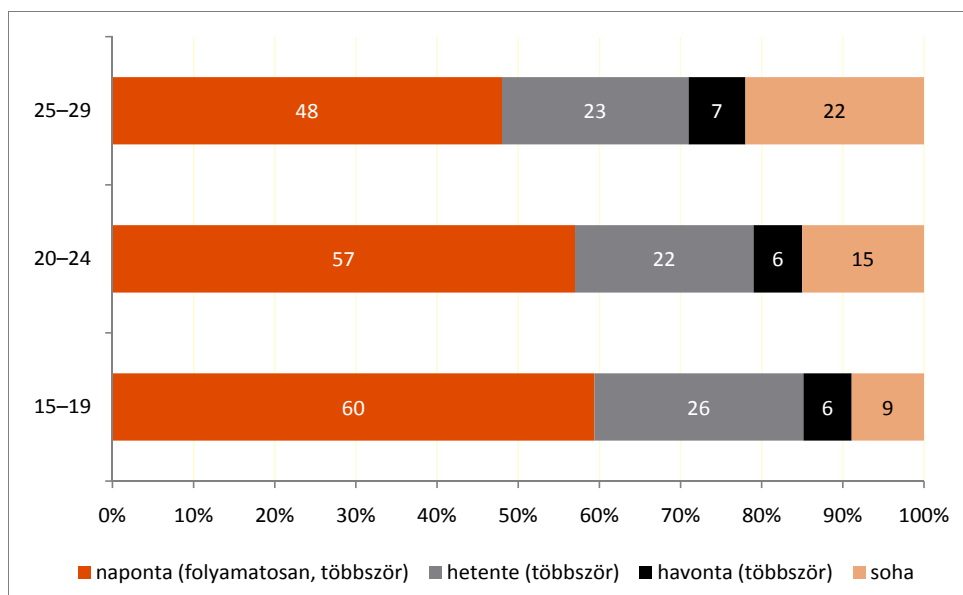
E csökkenés azonban természetesen nem járt együtt a különböző médiafogyasztásra fordított összidő csökkenésével, hiszen a televízió „megspórolt” időt a számítógép és az internet „vette át”, azzal a multitasking életformával együtt, aminek lényege az elérhető kommunikációs csatornák és a különböző tartalmak kínálatának megsokszorozódásából fakadó folyamatos figyelemmegosztás, amely leginkább a fiatal korosztályokra jellemző.

A legnézettebb televíziós csatornáknak továbbra is a két országos kereskedelmi csatorna bizonyult: a fiatalok közel kétharmada ezeket nézi leggyakrabban.

Rádió

Ellentétben az internettel, ahol a fiatalabb életkor egyben intenzívebb használatot is feltételez, arádióhallgatás esetében a helyzet éppen fordított. Összességében a fiatalok 41 százaléka naponta, 22 százaléka hetente többször, 21 százaléka ennél ritkábban, míg 16 százaléka sohasem hallgat rádiót. Kijelenthetjük tehát, hogy a fiatalok mindennapjainak továbbra is meghatározó része maradt

52. ábra: Rádióhallgatás gyakorisága korcsoportonként
(százalékos megoszlás)

a rádió, bár ez elsősorban csupán háttérrádiózást jelent. Jelzi ezt az is, hogy a döntő többség többnyire az országos lefedettségű, illetve kisebb részben a helyi zenei kereskedelmi adókat hallgatja. A rádióhallgatás gyakoriságát kevésbé befolyásolják más háttérváltozók, csupán két említésre méltó eltérést érdemes megemlíteni: a rádiót hallgató fiatalok aránya Budapesten alacsonyabb, mint a többi településtípuson élők körében. A kevésbé intenzív rádióhallgatás Budapest esetében leginkább azzal magyarázható, hogy a fővárosban jóval többféle szórakozási lehetőség érhető el, ami összességében csökkenti a rádióhallgatásra szánható időt, továbbá itt az átlagnál több és intenzívebb internethasználót találunk, ami szintén ezt a hatást erősíti.

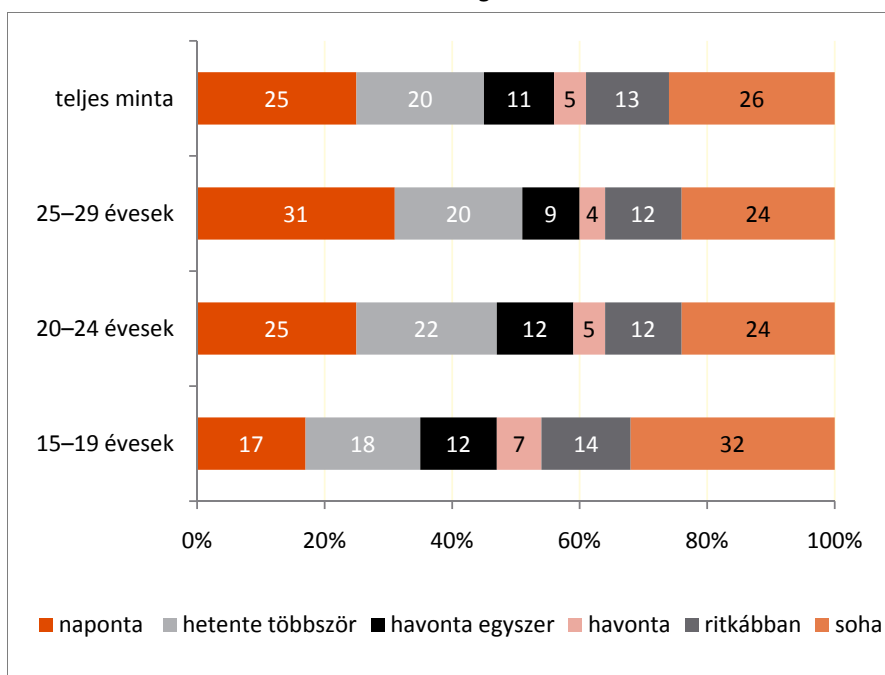
Újságok

Mélyreható változások mentek végbe a fiatalok újságolvasási szokásaiban az elmúlt évtized során. Nagymértékben megnőtt azoknak az aránya, akiknek az életében a hagyományos, papíralapú újságok (napi- és hetilapok, illetve különböző folyóiratok) már nem játszanak különösebb szerepet. Jól jelzi ezt az a tény, hogy míg 2000-ben az újságot egyáltalán nem olvasók aránya 7% volt, addig arányuk 2004-re 11 százalékra, míg 2008-ra már 26 százalékra nőtt. Azaz, a magyar 15–29 éves fiatalok negyede már egyáltalán nem olvas semmilyen újságot.

Valamilyen napilapot négy fiatalból csupán egy olvas napi rendszerességgel. A legnépszerűbbek a 2004-es kutatás eredményeivel összhangban a különböző megyei napilapok, illetve a bulvársajtó. Politikai napilapot a fiataloknak csupán néhány százaléka nevezett meg az általa leggyakrabban olvasott sajtóorgánumok között.

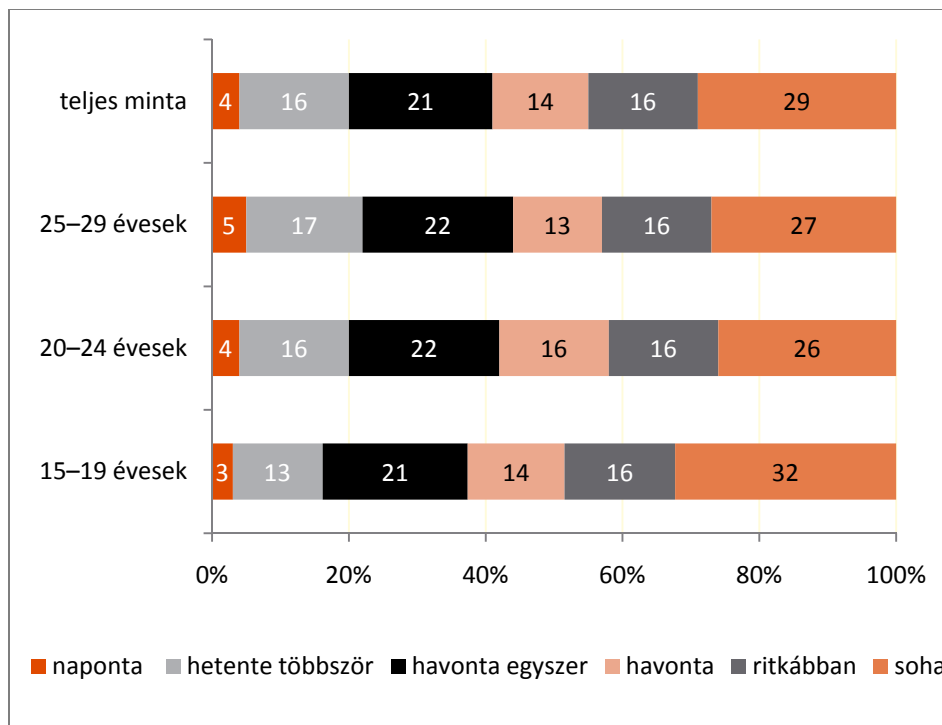
Összességében elmondhatjuk, hogy az életkor előre haladtával valamelyes nő a napilapot rendszeresen olvasók aránya, és csökken azoké, akik ezeket egyáltalán nem veszik kézbe. Továbbá a magasabb iskolai végzettség egyben intenzívebb napilapfogyasztást is jelent, hiszen míg a 25–29 évesek körében a diplomások 60 százaléka, az érettségivel rendelkezők 54 százaléka, a szakmunkások 52 százaléka, addig az alapfokú végzettségűeknek csupán 26 százaléka számít rendszeres napilapolvasónak, azaz legalább hetente néhány alkalommal belelapoz egy napilapba. Figyelemreméltó, hogy Budapesten a fiatalok minden csoportjában alacsonyabb a napilapolvasók aránya, azaz itt is elmondhatjuk, hogy a főváros sajátos kulturális- és médiafogyasztási közeget jelent az ország többi részéhez képest. Megjegyzendő azonban, hogy jelentősen magasabb viszont körökben a számítógépet használók aránya, és feltételezhető, hogy a budapesti fiatalok a különböző internetes hírportálokon keresztül szerzik be ismereteiket.

53. ábra: A napilapolvasás gyakorisága korcsoport szerint
(százalékos megoszlás)

Ami a hetilapok és folyóiratok olvasását illeti, a helyzet többé-kevésbé hasonló a napilapok esetében tapasztaltakkal. A leggyakrabban olvasott hetilapok a pletykalapok, illetve a női magazinok. Itt is elmondhatjuk, hogy a magasabb iskolai végzettségűek összességében több időt töltenek hetilapok, folyóiratok olvasásával, ugyanakkor az egyes településtípusok (leginkább Budapest és a községek) közötti kontraszt kisebb, mint amit a napilapok esetében láthattunk.

54. ábra: Hetilap- és folyóirat-olvasási gyakoriság korcsoportonként
(százalékos megoszlás)

A KULTURÁLIS FOGYASZTÁS NÉHÁNY JELLEMZŐJE, A SZABADIDŐ FELHASZNÁLÁSA

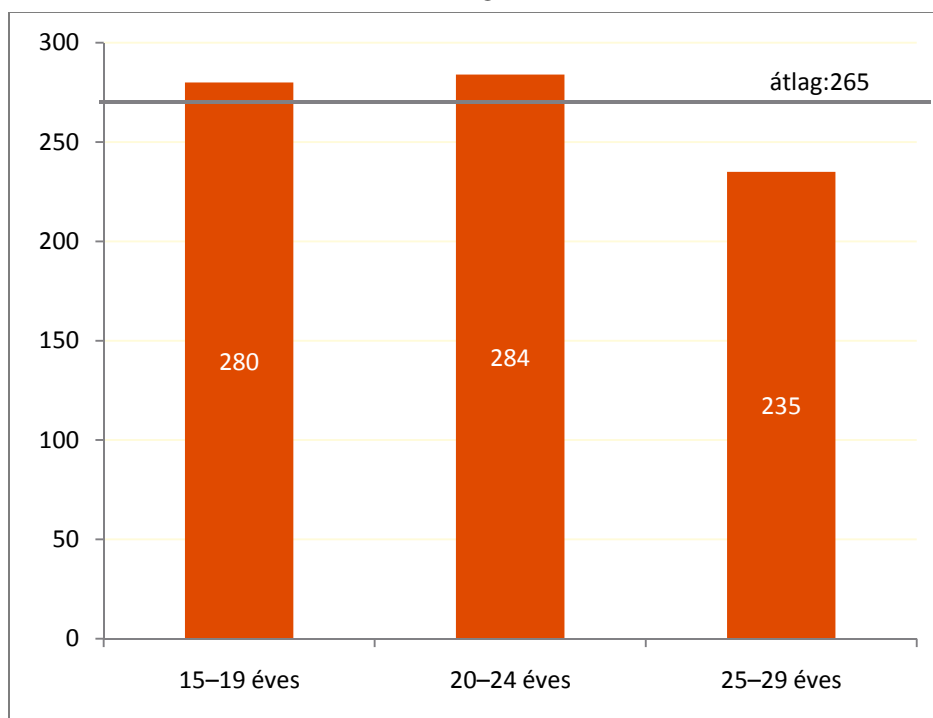
A fiatalok kultúrához, kulturális fogyasztáshoz kapcsolódó viszonyát az Ifjúság2008 című kutatás – csakúgy, mint az Ifjúság2000, illetve az Ifjúság2004 – több kérdésen keresztül vizsgálta.

Tárgyasult kulturális tőkével¹⁵ való ellátottság

Hasonlóan az Ifjúság2004 vizsgálathoz, most is megkérdeztük a fiatalokat, hogy hány könyv található otthonukban. 2004-ben a megkérdezett fiatalok háztartásában átlagosan 344 könyv volt. Ugyanakkor a fiatalok 4 százaléka állította azt, hogy egyetlen könyv sincs a birtokukban. Az Ifjúság2008 adatai tetemes csökkenést jeleznek. Azokban a háztartásokban, ahol 15–29 éves fiatalok élnek, átlagosan 265 könyvet találunk. A fiatalok háztartásainak 15 százaléka rendelkezik 100 könyvvel, míg 12 százaléka 200 kötetel.

A könyvtárolomány nagysága erősen függ attól, hogy a fiatal önálló-e, vagy szüle(i)vel él. Az eltartottak esetében 300 feletti, míg az önállóaknál átlagosan 158 könyv található a háztartásban. Legjobb a helyzetük a többgenerációs értelmiségi családban élő fiataloknak, az ő családjuk ugyanis egész kis „könyvtárat” birtokol az átlagosan több mint 500 kötetel (N=80).

55. ábra: A fiatalok háztartásában található könyvek száma korcsoportonként
(átlagok)

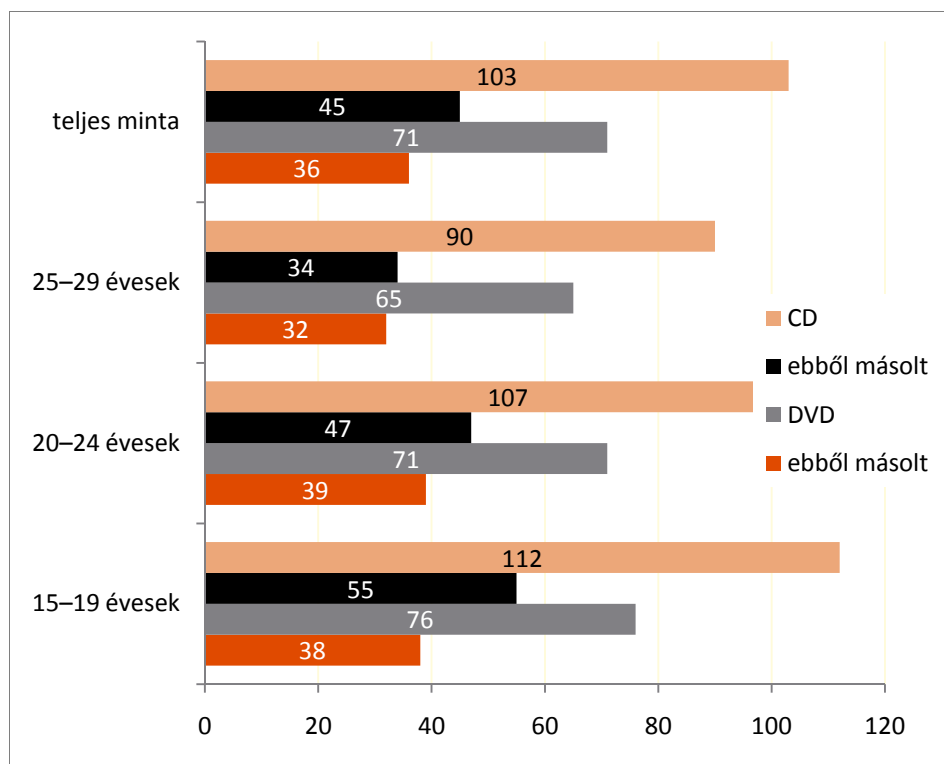

Az 55. ábra jól tükrözi, hogy az idősebbek kevesebb kötetel rendelkeznek, ennek oka többek között az lehet, hogy elköltözve a családtól még nem tudtak önálló „könyvtárat” létrehozni.

¹⁵ Lásd részletesebben Bourdieu, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke in: Sűsű a társadalomban, Új Mandátum 2000. pp 35-48

Az Ifjúság2008 kutatásban kérdeztük meg először – a nagymintás kutatások sorában –, hogy milyen egyéb kultúrahordozóval rendelkezik a háztartás. A fiatalok otthonában (ahol ő él) átlagosan 103 zenei cd található. A megkérdezettek között 4 százalék azok aránya, akik nem rendelkeznek zenei cd-vel. A cd-k között – átlagosan – 40 százalék a másoltak aránya. Ugyanakkor a fiatalok közel egyharmadának nincs egyetlen másolt cd-je sem.

56. ábra: Másolt és eredeti cd-k és dvd-k száma a fiatalok háztartásaiban korcsoportonként (átlagok)

Az 56. ábra jól mutatja, hogy a fiatalabbak több cd-vel rendelkeznek, és arányait tekintve is ezek között több a másolt, amelynek oka lehet, hogy a 15–19 évesek az internetet használják forrásként. A fiataloknak átlagosan 71 dvd van a birtokában, amelynek több mint fele másolt. A kérdezettek kilenc százalékának nincs dvd-filmje, és 40 százalékuk mondta, hogy nincs másolt dvdje.

Az objektívált kulturális tőkéhez való viszony – ahogy az adatok is mutatják – átalakulóban van. Ennek sokféle oka lehet, azonban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a változásnak az egyik markáns eleme a számítástechnika és ezen belül is az internet térhódítása, amely átrendezte az audio- és video anyagokhoz való hozzájutás módját és lehetőségét.

A kulturális fogyasztás színterei

A kultúrafogyasztás helyszíneit tekintve elmondhatjuk, hogy a társadalom kettészakítottsága – 2000-hez és 2004-hez képest – tovább nőtt. A kulturális javak fogyasztását tekintve kialakult egy, a javakban dúskáló csoport, az ebbe tartozók elsősorban az elitkultúra szegmensei közül választanak. Mások viszont alig férnek hozzá bármiféle kulturális termékhez, s egy ponton túl már nem is ismerik fel saját szükségleteiket, ezért kulturális aktivitásuk az „elitkultúra intézményeinek”¹⁶ használatában formális. Különösen szembetűnő ebben a vonatkozásban Budapest és a községek ellentéte, mely lakóhelyek 15–29 éves korosztálya élesen elkülönül egymástól a kulturális fogyasztás jellegében és

¹⁶ Elitkultúra színtere az art mozi, az opera, a színház, a múzeum, illetve a kiállítások és a hangversenyek.

gyakoriságában. Míg a budapestiek – az eddigi nagymintás ifjúságkutatások adataihoz hasonlóan – élen járnak a magas kulturális értéket képviselő fogyasztásban (pl. színház, hangverseny, könyvtár, múzeum, kiállítás), addig a községekben lakó 15–29 évesek művelődési házakba, a helyi diszkókba, bálókra, mulatságokra járnak. Ez feltehetően összefügg az intézményi ellátottsággal és az iskolázottsággal is.

E feltűnő aránytalanság a kulturális intézmények látogatásának sűrűségében is megmutatkozik. 2000-ben a budapesti fiatalok közel egynegyede kéthónapos perióduson belül járt színházban, míg a községekben lakóknál az arány nem érte el az egytizedet. 2004-ben a fővárosiak 15 százaléka volt egy hónapon belül színházban, a községben élőknek csupán 6 százaléka. 2008-ben a fővárosban lakó fiatalok 13 százaléka járt egy hónapon belül színházban, míg a községben élőknek mindössze 5 százaléka. A mozilátogatás esetében 2000-ben kétszeres különbséget regisztráltunk: a budapesti fiatalok közel háromnegyede volt két hónapon belül moziban, a községekben lakó fiataloknak viszont csak egyharmada; 2004-ben, a multiplex elterjedésével tovább nőtt a különbség, a fővárosban élő fiatalok háromszor több alkalommal voltak egy hónapon belül moziban, mint községben élő társaik. 2008-ban a fővárosban élő fiatalok egyharmada, míg a községben élők egyötöde járt egy hónapon belül moziban. Megállapítható, hogy a „kulturális olló” tovább nyílik, ami még inkább erősítheti a fiatalok közötti esélyegyenlőtlenségeket.

A megkérdezett fiatalok között – a korábbi felmérések eredményéhez hasonlóan – szép számmal találunk olyanokat, akik soha nem látogatnak meg bizonyos kulturális intézményeket. Legkevesebben az elitkultúrához tartozó színtereket látogatják, korosztálytól függetlenül meghaladja a 70 százalékot az art mozikat, operát, komolyzenei koncerteket soha nem látogatók aránya. A fiatalok mintegy 20 százaléka még multiplex moziban sem járt soha. A multiplex mozikat érthető módon legkevésbé a községekben élők és a 25–29 éves korosztályhoz tartozók látogatják.

A kulturális tevékenységek közötti választás, azok mélysége, intenzitása meg sem közelíti azt a mértéket, amely szükséges lenne ahhoz, hogy a fiatalok megfelelően tájékozódjanak a kultúra területén. Az a néhány szabadidős – de akkor is elég ötletszerű – foglalatosság, amiről a fiatalok beszámolnak, jórészt egyéni aktivitást, elhatározást tükröz. A társaság, a közösség hiányzik; másképpen megközelítve: csak itt-ott merül fel ennek igénye, véleményünk szerint szinte eltűnt az igényes társas cselekvés iránti vágy a fiatalok kulturális tevékenységéből.

A fiatalok által részben használt, az ún. „elitkultúrához” tartozó kulturális téren kívül léteznek olyan „szubkulturálisnak” nevezhető terek, amelyek már egyértelműbben az ifjúsági kultúra részei. Ezek egyrészt a beszédcselekvés helyszínei (kocsmák, kávéházak stb.), másrészt a könnyed vagy igényes szórakoztatás színterei (pl. diszkó, jazz-klub). Ezeket a tereket azonban eltérő rendszerességgel tudják használni a fiatalok. A 15–29 évesek – átlagosan – 80 naponként jutnak el kávéházba, hetven naponként sörözőbe, és 130 naponként étterembe.

28. táblázat: A havonta vagy gyakrabban látogatott kulturális intézmények korcsoportonként, 2004-2008

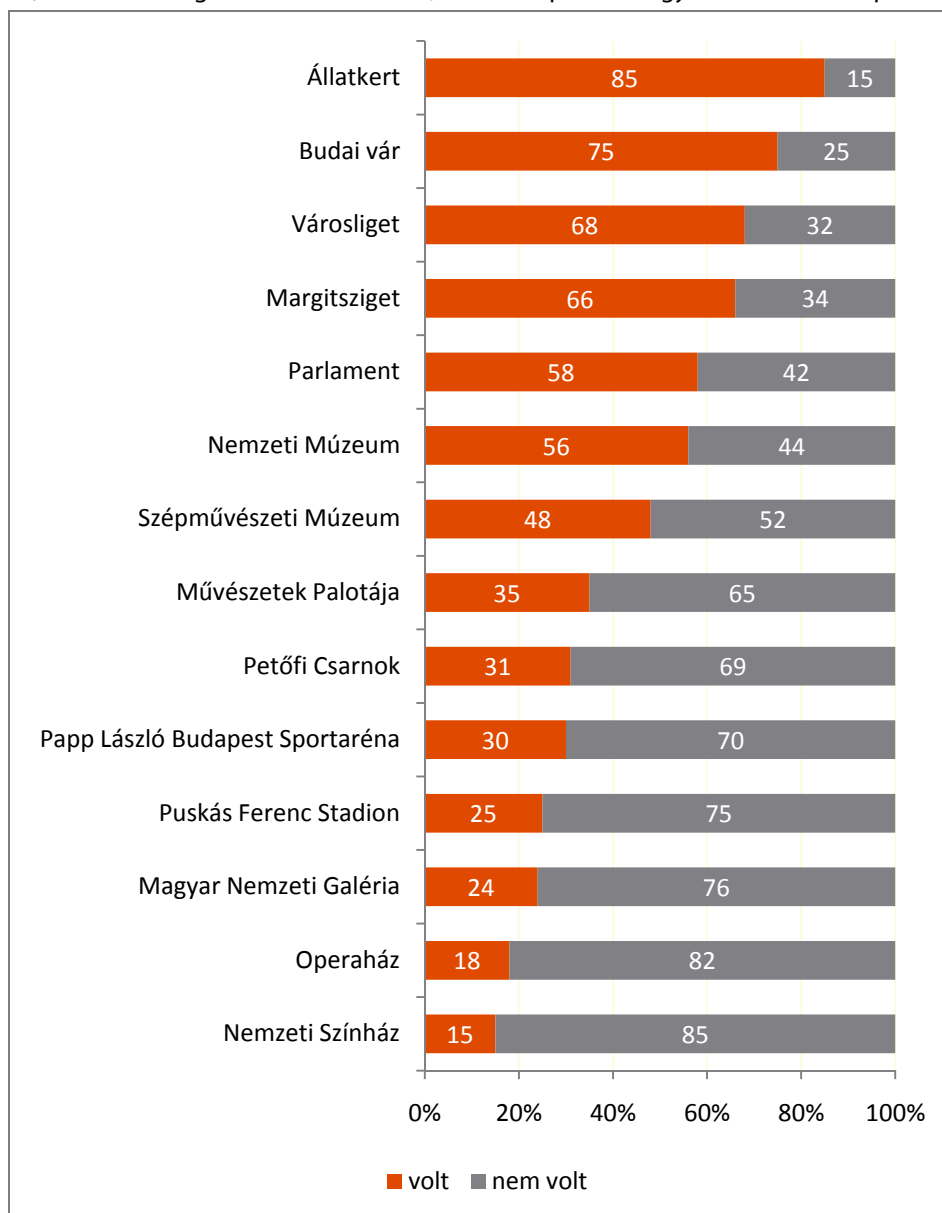
(az adott intézményt havonta vagy gyakrabban látogatók százalékos aránya)

	15–19 évesek		20–24 évesek		25–29 évesek	
	2004	2008	2004	2008	2004	2008
Könyvesbolt	28	17	34	21	33	18
Könyvtár	41	31	33	24	20	14
Mozi, multiplex	40	25	38	22	28	18
Színház	11	7	8	5	8	4
Videó-, dvd-kölcsönző	28	12	28	12	22	11
Múzeum, kiállítás	15	7	14	6	12	5

29. táblázat: A soha nem látogatott kulturális intézmények korcsoportonként, 2004-2008
(az adott intézményt soha nem látogatók százalékos aránya)

	15–19 évesek		20–24 évesek		25–29 évesek	
	2004	2008	2004	2008	2004	2008
Könyvesbolt	34	38	33	36	36	38
Video-, dvd-kölcsönző	47	62	49	65	58	67
Könyvtár	28	30	42	43	53	43
Multiplex	21	27	23	29	33	43
Art mozi	68	68	67	67	70	72
Múzeum, kiállítás	35	41	42	47	49	53
Hangverseny	76	77	76	80	81	81
Színház	35	40	45	47	47	51
Opera	86	89	87	89	87	90

57. ábra: Volt-e valaha a következő helyeken a fővárosban?
(százalékos megoszlás azok körében, akik budapestiek vagy voltak már Budapesten)

A 2008-ban lefolytatott kutatás során érdeklődtünk először arról, hogy a Magyarország történelmében fontos szerepet játszó városokba, helyszínekre eljutottak-e a fiatalok. A válaszolók három százaléka nem volt még Budapesten, és 13 százalékuk kizárólag az iskolával jutott el a fővárosba. Tihanyba 38 százalékuk nem látogatott el még soha, akik pedig már voltak a Balaton parti városban, azok közül 12 százalék az iskolájával jutott el oda. Esztergomot a fiatalok 40 százaléka nem látta eddig, akik pedig jártak már ott, azoknak 23 százaléka iskolai kirándulást tett a városba.

A budapesti nevezetességek közül az Országházban a fiatalok 42 százaléka, fővárosiaknak fele nem volt még, az azt belülről megtekintők fele pedig ugyancsak az iskolájával tett parlamenti látogatást. A Budai Várat a fiatalok negyede nem látta eddig, s elgondolkodtató, hogy a fővárosban élőknek négy százaléka sem volt még a Várban. A jelentősebb – budapesti – múzeumok közül a Szépművészeti Múzeumban a megkérdezettek több mint fele, a budapestiek negyede még soha nem járt, és a múzeumi látogatáson részt vettek közt egyharmad azoknak az aránya, akik ezt kizárólag iskolai szervezésben tették. A Nemzeti Múzeumba a fiatalok kétötöde nem látogatott még el. A fővárosban élők 17 százaléka mondta, hogy még nem volt ebben az intézményben. Itt is egyharmad azok aránya, aki csupán az iskola keretein belül jutottak el ide. A főváros egyik új nevezetességében, a Művészetek Palotájában kétharmaduk, a budapestiek több mint ötven százaléka még nem soha nem volt. Egy negyedük az iskolával nézte meg a kulturális élet egyik fellegvárát. A Puskás Stadiont a fiatalok háromnegyede nem látta belülről.

Megállapítható, hogy az iskola kultúraközvetítő szerepe és felelőssége meghatározó. A családok kulturális terek használatára irányuló nevelő hatása – elsősorban a községekben élők és a szakmunkás, valamint az annál alacsonyabb szintű végzettséggel rendelkező szülők gyermekei esetében – meglehetősen csekély és esetleges.

A szabadidő eltöltése

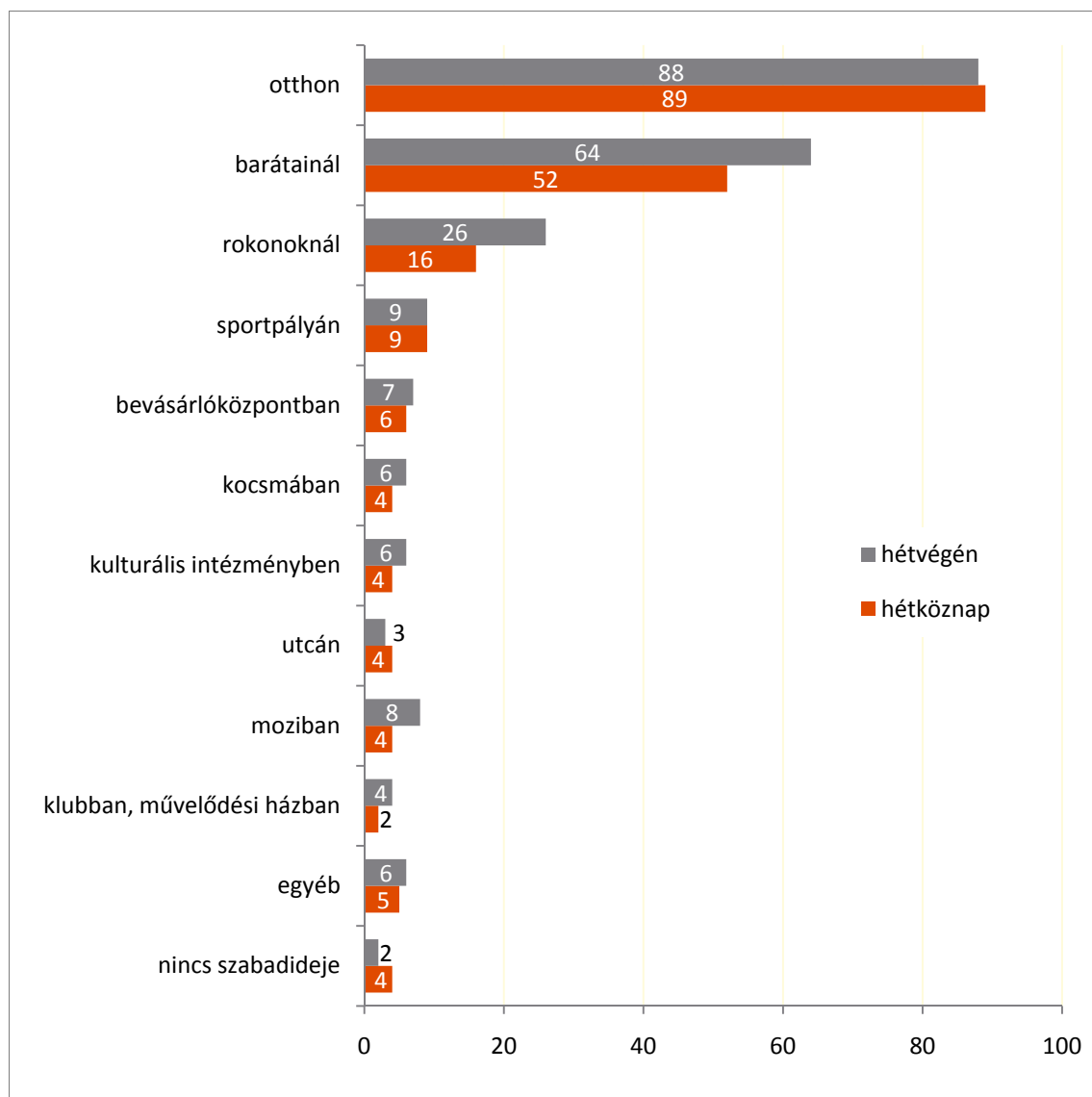
Az Ifjúság2000 és az Ifjúság2004 adatai azt jelezték, hogy a fiatalok jelentős része valójában kevés szabadidővel rendelkezik. Ráadásul a szabadidő fogalma sem teljesen egyértelmű: tapasztalataink szerint a szabadidővel jórészt a tétlenséget azonosították a 15–29 évesek. Előző kutatásainkhoz hasonlóan megállapítható, hogy egy átlagos hétköznapon a kötetlenül felhasználható szabadidő mennyiségét tekintve a gazdasági aktivitás és a korcsoport dimenziói mentén mutatkoznak lényeges eltérések. Minél idősebb a megkérdezett, és minél valószínűbb, hogy már nem tanul, annál kevesebb a szabadon felhasználható ideje.

A hétköznapi és a hétvégi szabadidő mennyisége alapvetően különböző. A hétköznapi átlag egy-két órához képest hétvégén fél-egy nap a szabadon felhasználható idő. Itt is lényeges eltérések tapasztalhatók azonban, mégpedig az életkor és az állandó lakhely településtípusa függvényében. Hasonlóan a hétköznaphoz, megállapítható, hogy minél fiatalabb a kérdezett, annál több szabadidővel rendelkezik hétvégenként, és az is igaz, hogy összefüggésben az életkorral, az anyagi, jövedelmi státus is befolyásolja a hétvégi szabadidő mennyiségét.

Felmerül a kérdés, hogy a rendelkezésre álló szabadidőt hol töltik el a fiatalok. A továbbiakban ebbe nyújtunk betekintést.

A fiatalok döntő többsége hétköznap alapvetően otthon, kollégiumban, albérlésben (mintegy 89%), vagy a barátainál tartózkodik (52%). 2004-hez képest növekedett azok aránya, akik a szabadidejüket otthon töltik. Elenyésző kisebbségben vannak azok a fiatalok, akik beszédcselekvési helyszínekre (kocsmák, kávéházak) vagy kulturális intézményekbe járnak szabadidejükben. Érdemes azonban megemlíteni, hogy főleg a férfi megkérdezettek közel egyharmada sportpályán tölti a szabadidejét. Előzetes hipotézisünk az volt, hogy az elmúlt években a szabadidő-eltöltés helyszínévé mind nagyobb népszerűsége miatt a pláza, ahol egyesül a passzív (kirakatkézegetés) és az aktív kulturálódás helyszíne (mozi, étterem, kávézó). E vélekedésünket azonban a kutatás eredményei nem igazolják. A vizsgált 15–29 éves korosztály mintegy 6 százaléka tölti szabadidejét egy átlagos hétköznapi bevásárlóközpontban. Valamivel magasabb az arány a nők (8%), valamint – érthető módon – a budapestiek/megyei jogú városban lakók (8%) körében.

58. ábra: a szabadidő eltöltésének helyszínei hétvégén és hétköznap
(az érdemi válaszok százalékos előfordulása)

Áttörésről azonban e csoportok esetében sem beszélhetünk.

A hétköznapi és a hétvégi szabadidő-eltöltés helyszínét tekintve jóval kisebb az eltérés, mint amit előzetesen feltételeztünk. Az otthoni szabadidő-eltöltésnek továbbra is primátusa van, lényeges elmozdulás csak a baráti társaság esetében érzékelhető, hiszen 52-ről 64 százalékra növekedett azok aránya, akik barátaikkal (is) együtt töltik a szabadidejüket. A különböző kulturális terek közül a mozi a legkedveltebb (4-ről 8 százalékra nő a hétvégi látogatás aránya), de általában is elmondható, hogy minden lehetséges helyszín „használata” növekszik egy-két százalékkal.

A hétköznapi rendelkezésre álló szabadidő eltöltésének módja függ a fiatalok életkorától és a lakhelyük településtípusától. A legfiatalabb korosztályhoz tartozók 60 százaléka, míg a 25–29 évesek mindössze 43 százaléka tölti hétköznapon baráttal a szabadidejét. És hasonló lineáris összefüggés mutatható ki az állandó lakhely szerinti településtípusa szerint. Minél kisebb településen él a megkérdezett, annál kevésbé valószínű, hogy barátokkal tölti az idejét hétköznap.

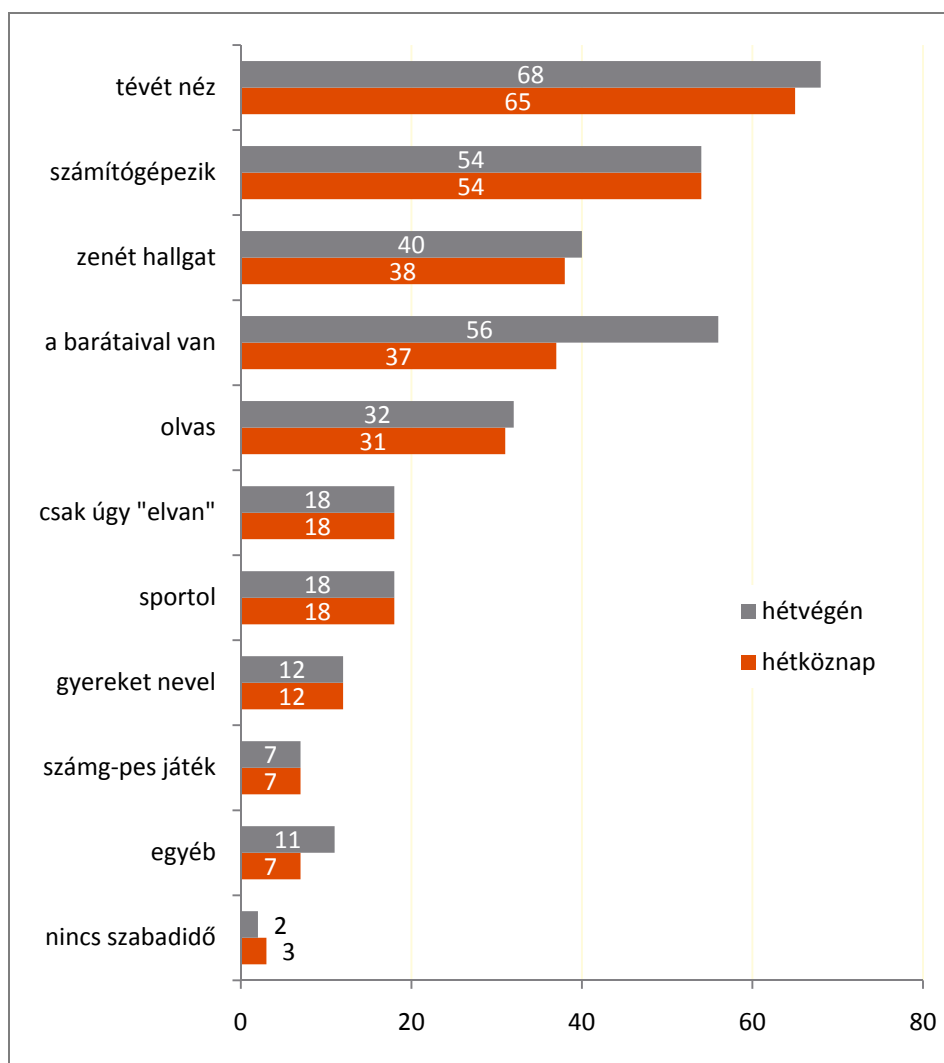
A hétvégi szabadidő eltöltésének módját tekintve a 15–19 éveseknek 73 százaléka tölti az idejét a barátaival (is), míg a 25–29 éveseknél 55 százalék ez az arány. Barátaival tölti idejét a budapestiek 74 százaléka, a községben lakóknak pedig 62 százaléka. Egyébként minden más helyszínnél jellemző, hogy a fiatalabb korcsoportba tartozók, valamint a fővárosiak inkább látogatják azokat, mint az idősebbek

és a községekben lakók. Az okok első látásra nyilvánvalónak tűnnek. Azt lehet vélelmezni, hogy az idősebbek esetében valószínűbb, hogy tartós párkapcsolatban élnek, esetleg már gyermekük is van, így a kevesebb szabadidejüket inkább otthon töltik. A település típusa szerinti megoszlásra viszont már nincsenek ennyire nyilvánvaló magyarázatok. Bár tudjuk, hogy vidéken rosszabb a kulturális terekkel való ellátottság, az még nem feltétlenül akadályozza annak, hogy a fiatalok a barátaikkal találkozzanak.

A baráti kör léte alapvető és meghatározó. Az Ifjúság2008 adatai azt mutatják, hogy minél fiatalabb korcsoportba tartozik a kérdezett, annál több időt tölt barátaival, valamint annál több abaráti kapcsolata. Különösen a hétvégi cselekvésben jelenik meg a baráti együttlét. Érdekes azonban megfigyelni, hogy ennek ellenére milyen fontosak azok a tevékenységek, amelyekhez nincs szükség barátokra, társakra (tévénézés, zenehallgatás, olvasás). Az is kitűnik az adatokból, hogy a szabadidő eltöltése gyakran okoz nehézséget, erre utal „a semmi különös, csak úgy elvagyok” kategória 18 százalékos aránya. Ez egyébként jellemzőbb a férfiakra és hétvégén a községben élőkre.

59. ábra: Hétvégi és hétköznapi szabadidős tevékenységek

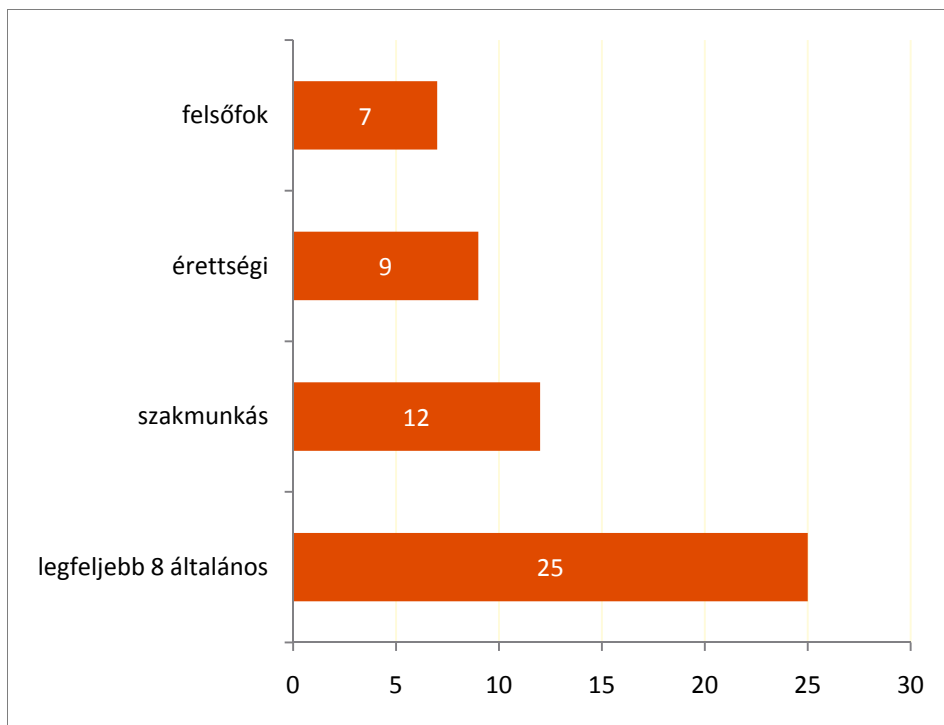
(az egyes tevékenységeket végzők százalékos aránya)

Egyébként saját bevallása szerint a fiatalok 87 százalékának van olyan baráti köre, társasága, amellyel gyakran van együtt a szabadidejében. Elgondolkodtató, hogy 2004-hez hasonlóan a községekben egyfajta „zártsgot” rögzíthetünk, hiszen az itt élők között vannak relatíve a legtöbben olyan 15–29 évesek, akik nem rendelkeznek barátokkal. Talán a baráti kapcsolatok hiányának is betudható, hogy a fiatalok szabadidő-eltöltése elsősorban az otthoni környezetre korlátozódik. Az sem meglepő a fenti adatok alapján, hogy a legfiatalabbak között vannak a legtöbben a barátokkal rendelkezők.

(92%), míg a 15–29 évesek között a legkevesebben (81%). Ami némiképp meglepőbb: az iskolázottság is befolyásolja a baráti kapcsolatok létét vagy hiányát. Minél magasabb iskolázottságú a szülő, annál valószínűbb, hogy gyermeke baráti társasággal bír, és fordítva, minél alacsonyabb az anya vagy apa végzettsége, annál valószínűbb, hogy a gyermek kisebb arányban fog barátokkal rendelkezni.

60. ábra. A baráti körrel nem rendelkezők aránya az anya iskolai végzettsége szerinti bontásban
(százalékos előfordulás)

A fókuszcsoportos vizsgálatban is körbejártuk a szabadidő-eltöltés néhány dimenzióját.

A fiatalok sajátos élethelyzetükből adódóan kettős szerepelvárásnak igyekeznek megfelelni. Ezt a szerepelvárásokban lévő konfliktust a jelenbeli és a jövőre irányuló különböző – számos esetben nehezen összeegyeztethető – stratégiák egymásnak feszülése jellemzi.

Én sokszor kerülök választás elé, és ez így mindenre kihat, hogy inkább bulizzak, vagy inkább tanuljak, vagy hát hogy így mindig el kell döntenem, hogy melyik utat választom.

- Egyrészt megfigyelhetjük a jelenre vonatkozó tevékenységek széles skáláját. Ezt két a skálát a push és a pull hatások jellemzik.
 - o Push (tol) hatásokkal jellemezhető cselekvések alatt azokat értjük, melyek a kényszerítő erők révén hatnak az egyénre.
 - o Pull (húz) hatások pedig húzóerővel rendelkeznek, jellemzően ezekben a tevékenységi körökben jól érzik magukat az emberek.
- Másrészt a jövőorientáció az, ami motiválja a fiatalokat, ezt a mezőt jellemzően a tanulás, a továbbképzés foglalja el.

A push hatások jellemzően negatív konnotációval jelentek meg. A fiatalok kényszernek érzeték számos esetben az iskolát, és természetesen kényszer munkanélküliség esetén az álláskeresés procedúrája, illetve ennek ellenkező pólusán a túlzott munkavégzés.

Az iskolát gyakran kényszerként éleik meg a középiskolások, kivéve azokat a helyzeteket, amikor az iskola nem a kifejezett tanulásról szól.

Hát mondjuk így társaságban lenni, meg egész nap hülyülni, meg ilyenek. Amikor nem tanulni jár oda az ember, akkor jó.

A túlzottnak érzett munkavégzés és kevés szabadidő jellemzően a már családos fiatalokra volt jellemző, számukra nehéz megtalálni az egyensúlyt a gyerek, a párkapcsolat és a munka között.

Kevés az idő a gyerekre, a szüleink segítenek. Én nem bölcsibe vittem a picit, hanem a nagyszülők vigyáznak rá. A párom is két műszakban dolgozik, és elég nehéz, amikor reggel 7-re kell menni, akkor nehéz elhelyezni.

A munkába járó fiatalok elfoglaltságának ára van, ezt kifejezetten a kapcsolataik, a párkapcsolat sínyli meg, illetve a barátok ennek az elszenvedő alanyai.

Kevés időt töltünk együtt a férjemmel, és az sem túl tartalmas. Én két helyen is dolgozom, hogy meglegyen a szükséges pénz az elinduláshoz. Mennek tönkre a baráti kapcsolatok.

A jelenre vonatkozó pull hatásokat a szabadidő eltöltése jellemzi. Számtalan alkalommal említették a fiatalok a haverokat, bulikat, focit, biciklizést. Ezek a pull hatások motiválta cselekmények jellemzően pozitív tartalommal teltek. Elsősorban közös bennük a kortárs csoporttal való együttlét.

Hát én írtam a focit, a bulizást, meg a biciklit. Foci az csak így hobbi téren, a biciklizést is, a buli meg csak így hétfégen.

A jelenre vonatkozó pull és push hatásoknak szerencsés találkozása, amikor a munka a fiatalok hobbija is egyben.

Akkor én szerencsés vagyok, mert nekem az volt a célom, hogy területi állatorvos legyek, és hogy kisállat-rendelőben dolgozhassak 8, vagy akár 12 órát, és ez ne egy mellékállás legyen. Szóval én egy ilyen szerencsés helyzetben vagyok, hogy abszolút hajlandó vagyok az összes szabadidőmet erre áldozni. A család előtt nekem is a munkám volt a hobbim, mert imádtam és imádom csinálni.

A jövőorientációt az iskolába járás és a felhalmozás témája jellemzi. A tanulók esetében az iskola elvégzése, a szakmára való felkészülés jelenti azt a tevékenységet, mely a jövőre nézve fejti ki hatását. A szakmunkástanulók esetében a gyakorlat, a szakközépiskolásoknál és a gimnazistáknál az egyetemre való bekerülés lehetőségének biztosítása, a munkanélkülieknél az átképzés adta lehetőségek, az egyetemistáknál pedig a diploma megszerzése jelenti a jelenben a jövőbe való befektetéseket.

A FIATALOK TÁRSADALMI KÖZÉRTETE, POLITIKAI KÉRDÉSEKHOZ VALÓ VISZONYA

Társadalmi közérzet

A vizsgálat a társadalmi közérzet alakulását hagyományos módon az életminőségre kiható gazdasági helyzet, az emberek életének szubjektív értékelése és a személyes élethelyzet többfaktoros dimenziójában közelítette meg. Változás azonban 2000-hez és 2004-hez képest, hogy a retrospektív értékelés nem a rendszerváltoztatásig, hanem csak 10 évre nyúlik vissza. A rendszerváltoztatás megítélése külön dimenzióban történik. Az adatok összehasonlítása így csak részleges lehet, de a változások olyan jelentősek, hogy azokat nem magyarázhatja pusztán az időtényező átalakulása.

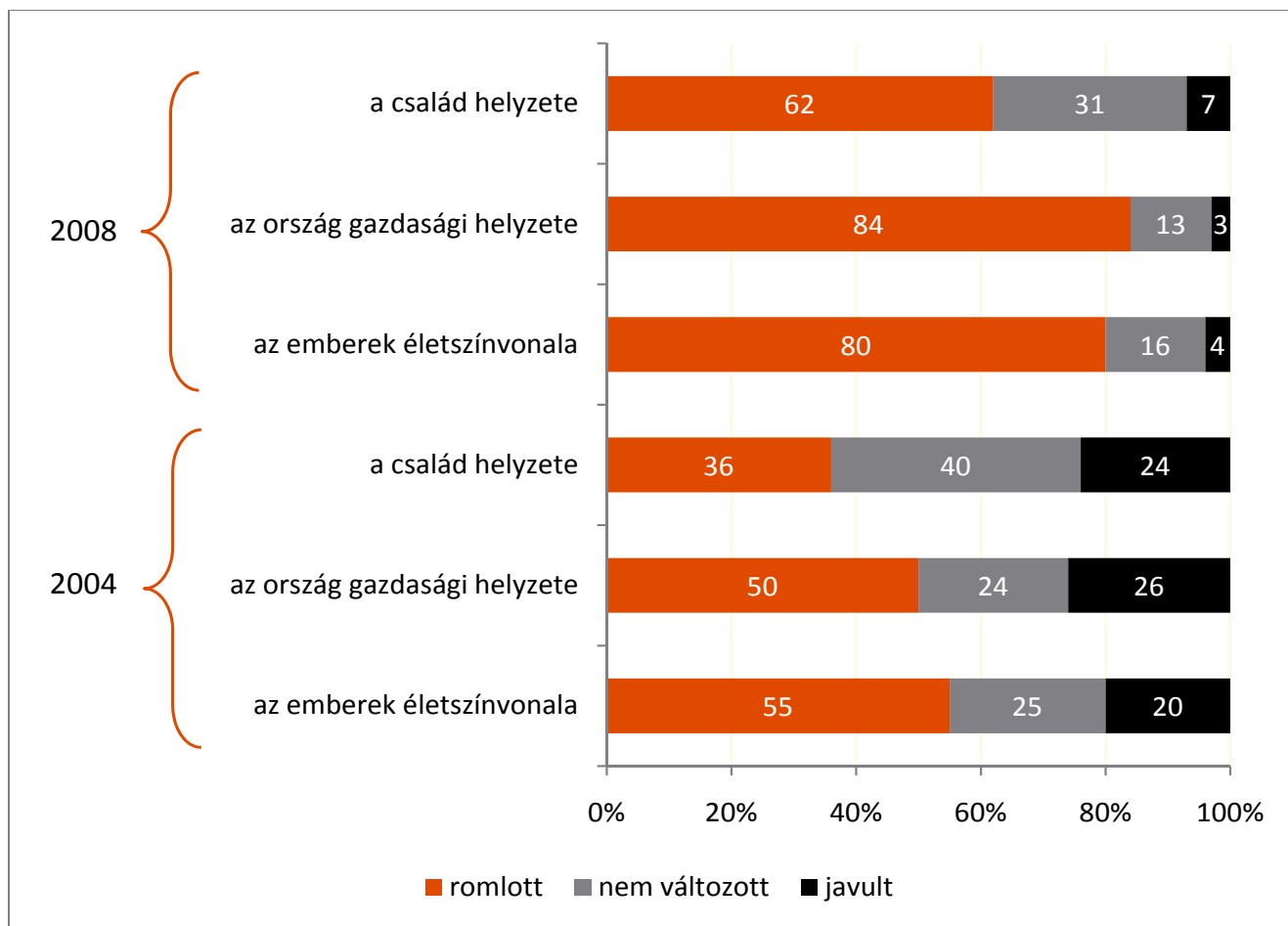
A fejezet elején jeleznünk kell ugyanis, hogy szinte az összes dimenzióban érzékelhető romlást rögzített az adatfelvétel 2000-hez és 2004-hez képest is. Az elmúlt 10 esztendőre visszatekintő értékelést ugyanis döntően negatív válaszok dominálják. Az Ifjúság2000 és az Ifjúság2004 kutatástól eltérően a 15–29 évesek legkedvezőtlenebbül nem az emberek életszínvonalának alakulását minősítik, hanem a gazdaság helyzetét. Az értékelhető választ adó megkérdezettek 84 százaléka szerint romlott, 13 százalékuk szerint változatlan maradt, és mindössze 3 százalékuk szerint javult a gazdaság helyzete 10 év alatt. 2004-hez képest drámai a változás iránya és mértéke egyaránt. Nem egyszerűen romlásról, hanem szinte a gazdaság összeomlásáról tanúskodnak az adatok.

Valamivel kedvezőbb, de szintén dominánsan negatív megítélés övezi az emberek életszínvonalának megítélését. A választ adó 15–29 évesek 80 százalékának az a véleménye, hogy az elmúlt 10 évben kedvezőtlen irányban változott az életszínvonal, míg javulásról mindössze 4 százalékuk számolt be. E téren is egyértelmű a változások iránya. Az előző két vizsgálatunkhoz képest statisztikailag releváns módon csökkent a pozitívan, és ezzel párhuzamosan növekedett a negatívan vélekedők aránya. Azok aránya, akik az emberek életszínvonalát változatlannal ítélik meg, mintegy 16 százalék.

Érezhetően jobb az általánosságban értelmezett „személyes helyzet” megítélése. Mind a két megelőző vizsgálati évben ez a dimenzió mutatta a legpozitívabb eredményeket. Nincs ez másképp, összességében, 2008-ban sem, még akkor sem, ha a kapott eredményekben mégis jelelősek az eltérések. 2004-ben a válaszadók 40 százaléka számolt be a családi helyzet változatlanságáról, 2008-ban 32 százalék. Az igazi átalakulás ott érhető tetten, hogy míg 4 éve a fiatalok egynegyede határozott javulásról tett tanúbizonyosságot, most csak 7 százaléknyan vannak ezek a válaszolók, viszont egyharmadról 62 százalékra növekedett a családi helyzetet negatívan megítélők aránya. Szeretnénk felidézni, hogy a 2004-es adatfelvétel egy olyan időszakban készült, amikor a Medgyessy-kormány kétszer 100 napos programja már teljesült, a rendszerváltoztatás óra a legjelentősebb jövedelemkiáramlás zajlott a közsférában, illetve részben az inaktívak körében. 2004-hez képest tehát magyarázható a változás, az azonban már sokkal érdekesebb, hogy a 2000-es adatokkal összevetve is egyértelmű a negatív elmozdulás. Meg kell állapítani, hogy a 2008. október folyamán kitörő pénzügyi, majd ezt követő gazdasági válság hatásai nagyon hamar leszivárogtak az életvilág szintjére, és ezen belül is a fiatalok gondolkodására.

61. ábra: „Mindent számításba véve, véleménye szerint a rendszerváltozás óta, illetve az elmúlt 10 évben hogyan alakult...?” – gazdasági helyzet megítélése, 2004-2008

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

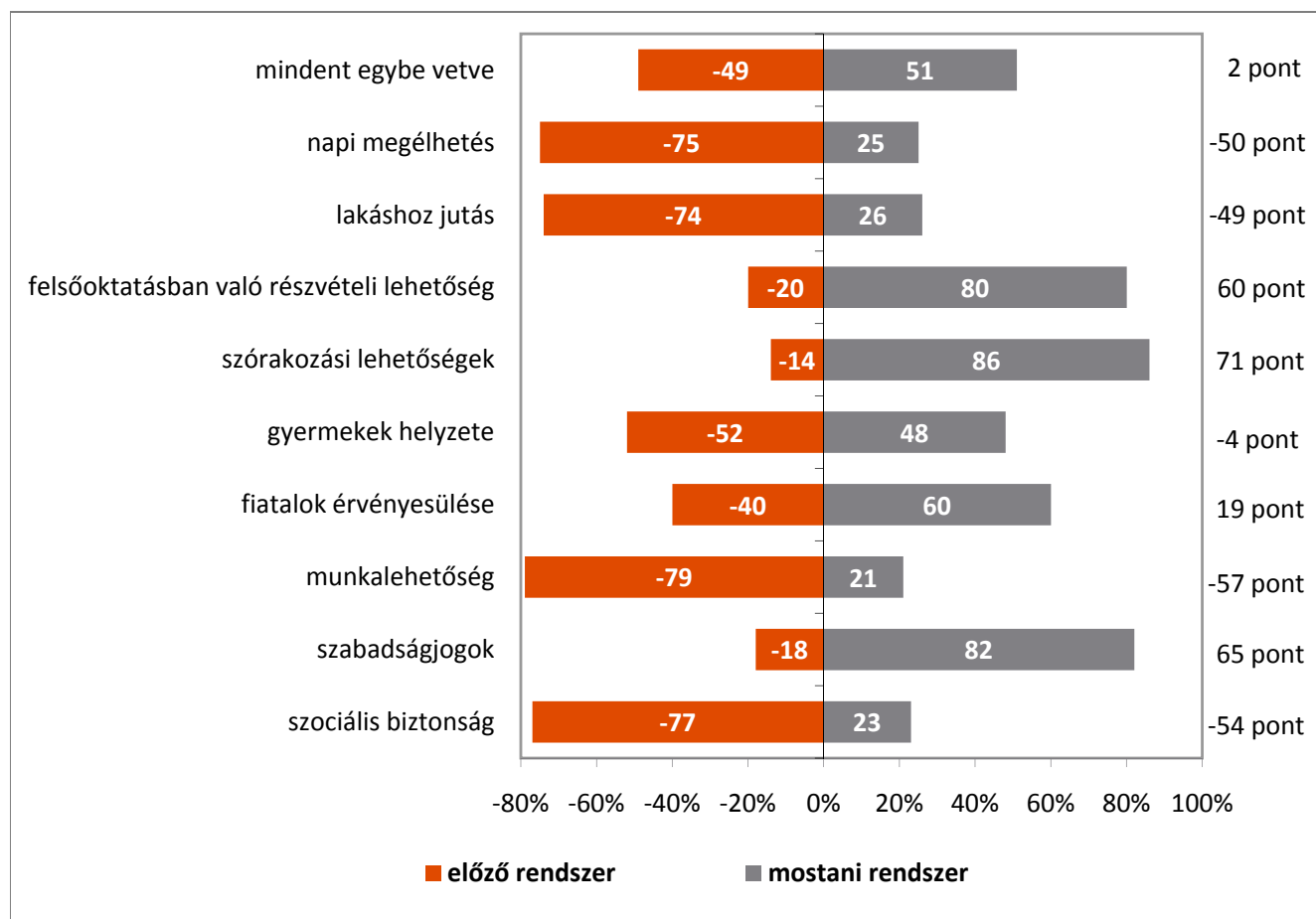
Általánosságban kijelenthető, hogy a budapesti, magasan iskolázott szülők magasan iskolázott gyermekei értékelik relatíve kedvezőbben az elmúlt 10 esztendőt. A felsőfokú végzettségű apák gyermekeinél pl. már gyakorlatilag azonos a személyes helyzetét stagnálónak vagy romlónak megítélők aránya. Az is egyértelműen kimutatható, hogy a társadalmi közérzetet fiataloknál is befolyásolja a pártpolitikai hovatartozás. A jobboldali ellenzéki pártok szavazói 2008ban sokkal negatívabban gondolkodnak, mint az MSZP hívei.

Ahogy fentebb jeleztük, a rendszerváltoztatást, pontosabban a jelenlegi demokratikus berendezkedés és a Kádár-korszak megítélését más kérdésekkel is vizsgáltuk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy 10 szempont alapján melyik rendszert/korszakot tartják inkább jónak a fiatalok. A kérdések megfogalmazásakor tisztában voltunk azzal, hogy a vizsgált 15–29 éves korosztály tagjai túlnyomó többségének nincs, vagy csak alig-alig van személyes élménye a Kádár-korszakról. Ezért e kérdés nemcsak a fiatalok, de a szocializáció révén lényegében az egész társadalom, azaz a szülői generáció véleményét is tükrözi a két rendszerről.

A konkrét adatok ismertetése előtt le kell szögezni, hogy a 10 kérdés esetében relatíve magas, 15 és 20 százalék között mozgott a bizonytalanok aránya. E csoport tagjai elsősorban a legfiatalabbak, illetve az alacsonyabban iskolázott szülők gyermekei, tehát azok, akik közéleti, politikai kérdésekben egyébként is nehezebben tájékozódnak. A 62. ábrán a bizonytalanok véleményét kihagyjuk, így ugyanis pregnánsabban kimutatható a 15–29 évesek gondolkodásmódjában megfigyelhető sokszínűség és látszólagos ellentét.

62. ábra: A jelenlegi és az előző (Kádár-) rendszer összehasonlítása különböző szempontok szerint. „Véleménye szerint a következő szempontok szerint melyik rendszer a jobb?”

(a kérdésre válaszolók százalékában, illetve ± 100 fokú skála átlagai)

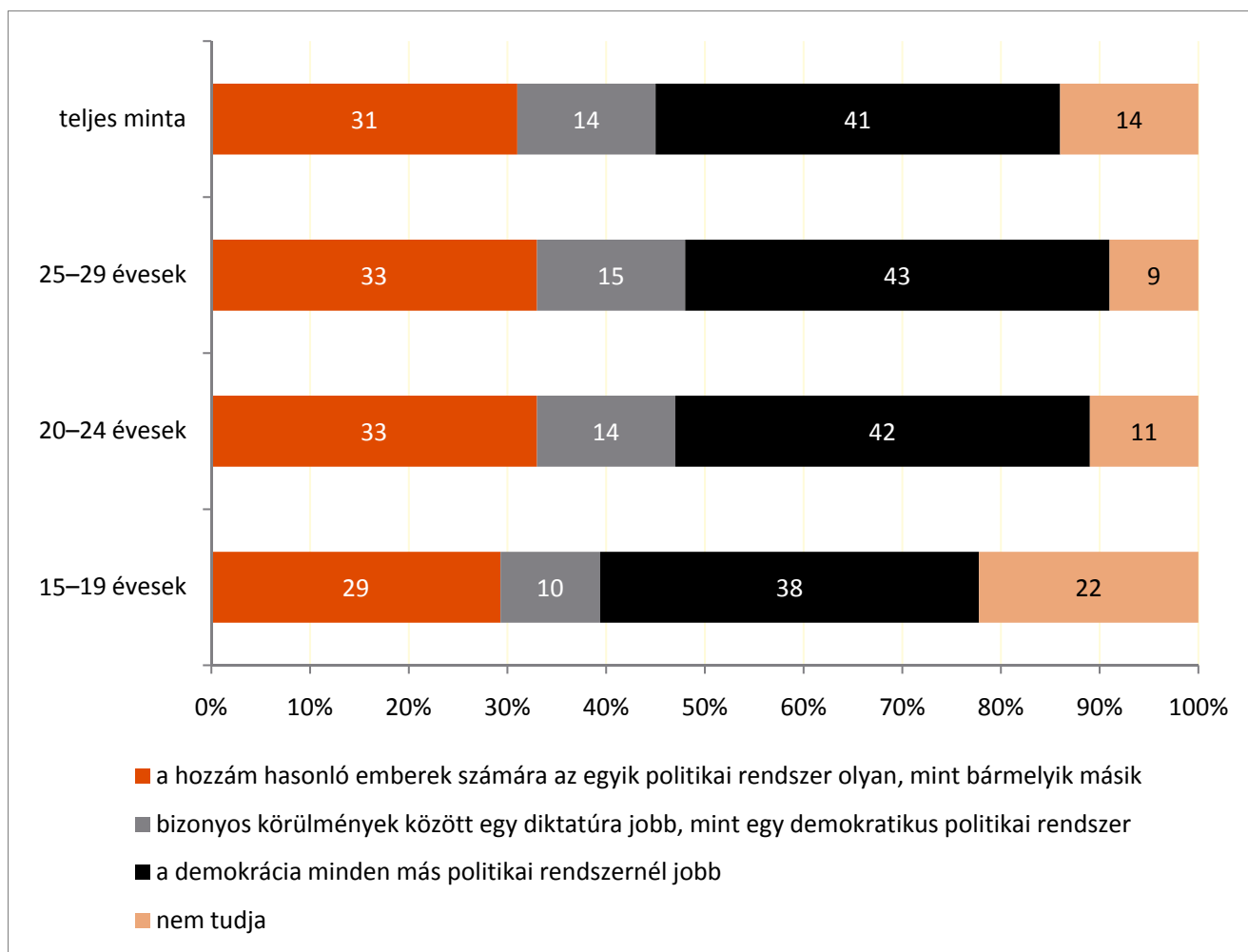
Megjegyzés: az ábrán (–) előjellel szerepelnek az előző rendszer százalékos értékei. Ennek kizárólag ábrázolás-technikai okai vannak, nem értékítéletet jelöl!

Az adatokból nagyon vegyes kép bontakozik ki, amelyet a tanulmánykötetben érdemes részletesen, többdimenziós statisztikai eljárásokkal is megvizsgálni. Összességében megállapítható, hogy a válaszoló magyar fiataloknak (csak) 51 százaléka véli úgy, hogy a mai rendszer jobb az előzőnél. A megélhetéssel, a létbiztonsággal kapcsolatos kérdések esetében egyértelmű a Kádárkorszak primátusa (pl. szociális biztonság, munkalehetőségek), míg a fiatalok élethelyzetével kapcsolatos kérdések (szórakozás, felsőoktatási intézménybe járási lehetősége) esetében inkább a mostani rendszerrel szimpatizálnak a 15–29 évesek. Első ránézésre úgy tűnik, hogy a Kádár-korszak többszörös kompromisszumokra épülő, de viszonylagos szociális biztonságot nyújtó karaktere maradt meg leginkább a társadalom kollektív emlékezetében.

A téma megkívánja, hogy itt mutassuk be a vizsgálat másik izgalmas, de talán legmegdöbbentőbb információját hordozó kérdést. A politikai szocializációs vizsgálatok hagyományosan elemzik a társadalom demokráciához és a diktatúrákhoz való viszonyát. A nagymintás ifjúsági vizsgálatok során most először tettük fel mi is ezt a kérdést. A Kádár-korszakkal kapcsolatos ambivalens vélemények után talán nem is annyira váratlan, hogy a 15–29 évesek 14 százaléka azon a véleményen van, miszerint bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint a demokrácia, további közel egyharmaduk számára pedig gyakorlatilag lényegtelen, hogy demokratikus vagy diktatórikus körülmények között él-e. Az is feltűnő, hogy 14 százalék nem tudja eldönteni, hogy melyik állítás az inkább megfelelőbb.

63. ábra: A demokratikus és a diktatórikus politikai rendszerek megítélése korcsoportok szerint – „A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb az Ön véleményéhez?”

(százalékos megoszlás)

A rendszer-szkeptikus válaszok elsősorban az alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekeinél, a községben lakóknál, valamint a legfeljebb szakiskolát végzeteknél mutatható ki. Az iskolázottabb szülők gyermekei, a diplomások, valamint a fővárosban élők válasza szélsőségesebbek. Ők a diktatúrát bizonyos körülmények között inkább pártolók, de demokráciát a legjobb politikai rendszernek gondolók között is többségben vannak. Az előző kérdéssel összevetve a válaszokat megállapítható, hogy a jelenlegi rendszert jobbnak tartók 55 százaléka szerint a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb, akik viszont szimpatizálnak az előző rendszerrel, jobban megosztottak válaszaikat illetően. Relatív többségük (44%) szerint „a hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik másik”, míg a demokrácia primátusát 28 százalékuk hangoztatja. Még egyszer szeretnénk jelezni, hogy mind a két kérdést érdemes alaposabban, részletesebben körüljárni, itt csak a legfontosabb gondolatokat vetettük fel.

A társadalmi közérzet következő fontos dimenziója a jelenlegi helyzet megítélése. Az aktuális helyzet elemzése több faktor együttes figyelembevételével történt. Hagyományos, iskolában szokásos ötfokú skálán kellett a fiatalok élethelyzetét leíró 10 tényezőt megítélni. Egyetlen olyan tényező sem volt, amelynek átlaga ne haladta volna meg a 2,5-öt, azaz a skálaátlagot. Ezek alapján úgy tűnik, hogy a 15–29 évesek jelenlegi életük meghatározó területeit továbbra is inkább pozitívan ítélik meg. Különösen magas az elégedettség a fiatalok életét legjobban befolyásoló két tényezővel, a partnerés a baráti kapcsolataikkal. Egyedül a munkavállalási lehetőségeknél tapasztalható a 3-as átlagnál

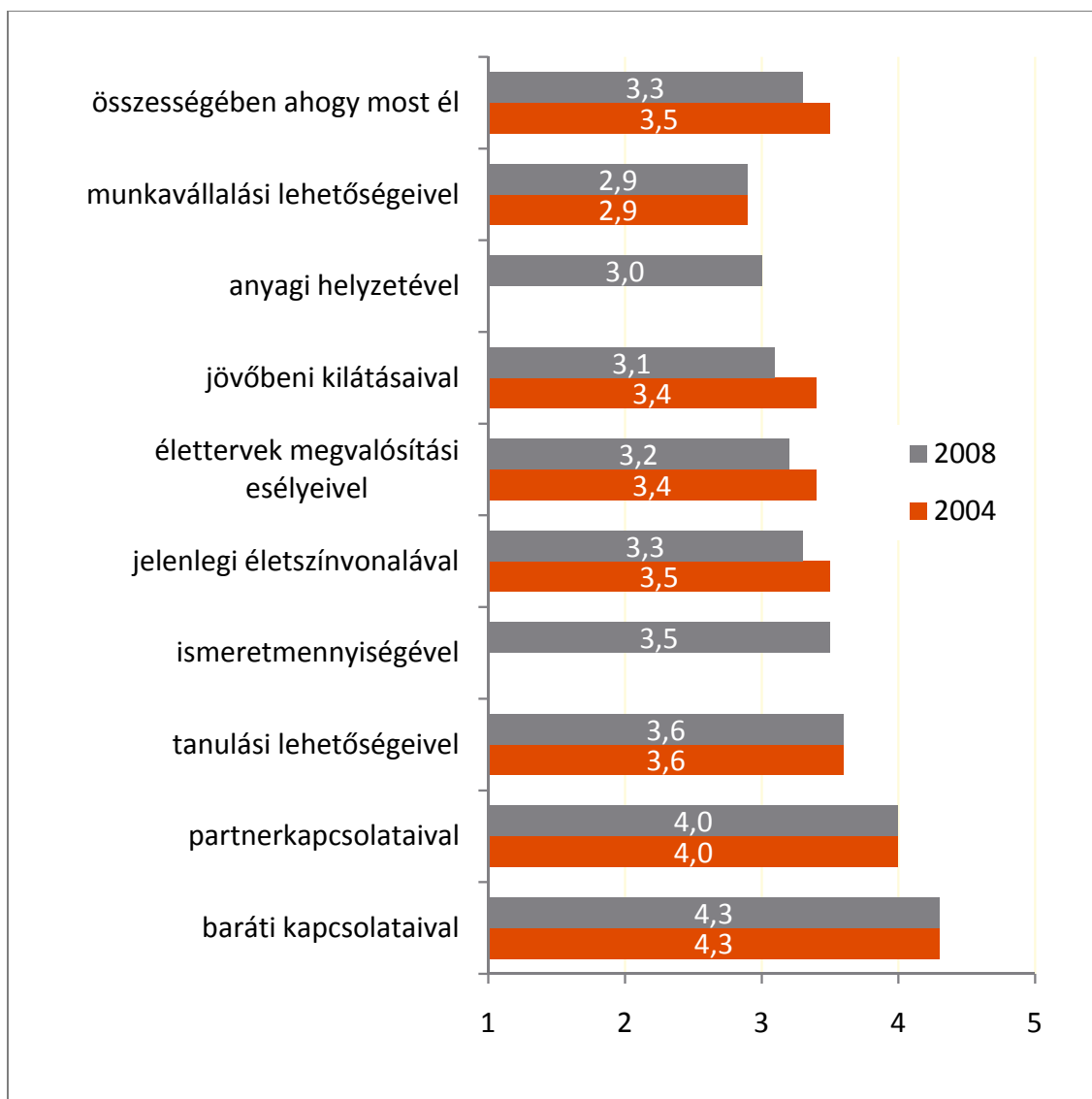
alacsonyabb érték (2,9). 40 százalékuk inkább elégedetlen, mintegy harmaduk inkább elégedett és 28 százalékuk bizonytalan a munkavállalási lehet séggel összefüggésben.

2004-hez képest két új tényezőt is vizsgáltunk: az eddig elért tudásszintet és az anyagi helyzetet. Ez utóbbit egyébként 2004-ben más kérdések segítségével valójában teszteltük. Egyik esetében sincs rendkívül eltérés a többi dimenzióhoz képest. Az elért tudásszintet inkább jóra, az anyagi helyzetet viszont kevésbé kedvezőre értékelik a fiatalok.

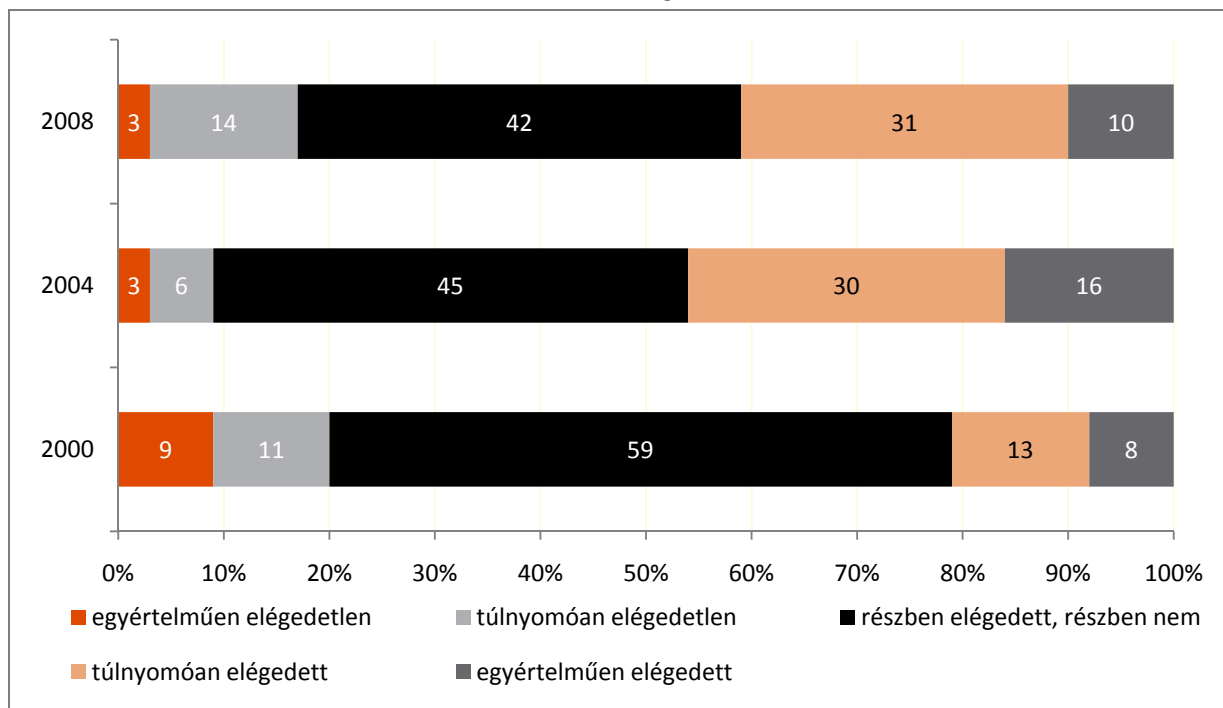
Ha összességében vizsgáljuk a 2004 óta bekövetkezett változásokat, érdekes megállapításokat tehetünk. A három, a fiatalok életét különösen érintő tényező, a baráti-, a partnerkapcsolatok, valamint a tanulási lehetőség esetében lényegében nincs változás a skálaátlagokat tekintve. Romlott viszont a közérzetet inkább jelző életszínvonal, valamint a jövőbeni várakozásokat jelző mutató. Ezek után nem meglepő, hogy az általános elégedettségi faktor esetében is van némi elmozdulás. Hat százalékponttal csökkent az egyértelműen elégedettek, és nyolc százalékponttal növekedett az inkább elégedetlenek aránya. Ha azonban a 2000-es adatokat is számításba vesszük, kitűnik, hogy a 8 évvel ezelőttihez képest inkább kedvezőbbek az adatok, tehát 8 éves időtávlatban emelkedett az életével inkább, vagy teljesen elégedettek aránya.

64. ábra: Az élet különböző dimenzióival kapcsolatos elégedettség, 2004-2008

(az érdemi válaszok ötfokú skálán mért átlagértékei)

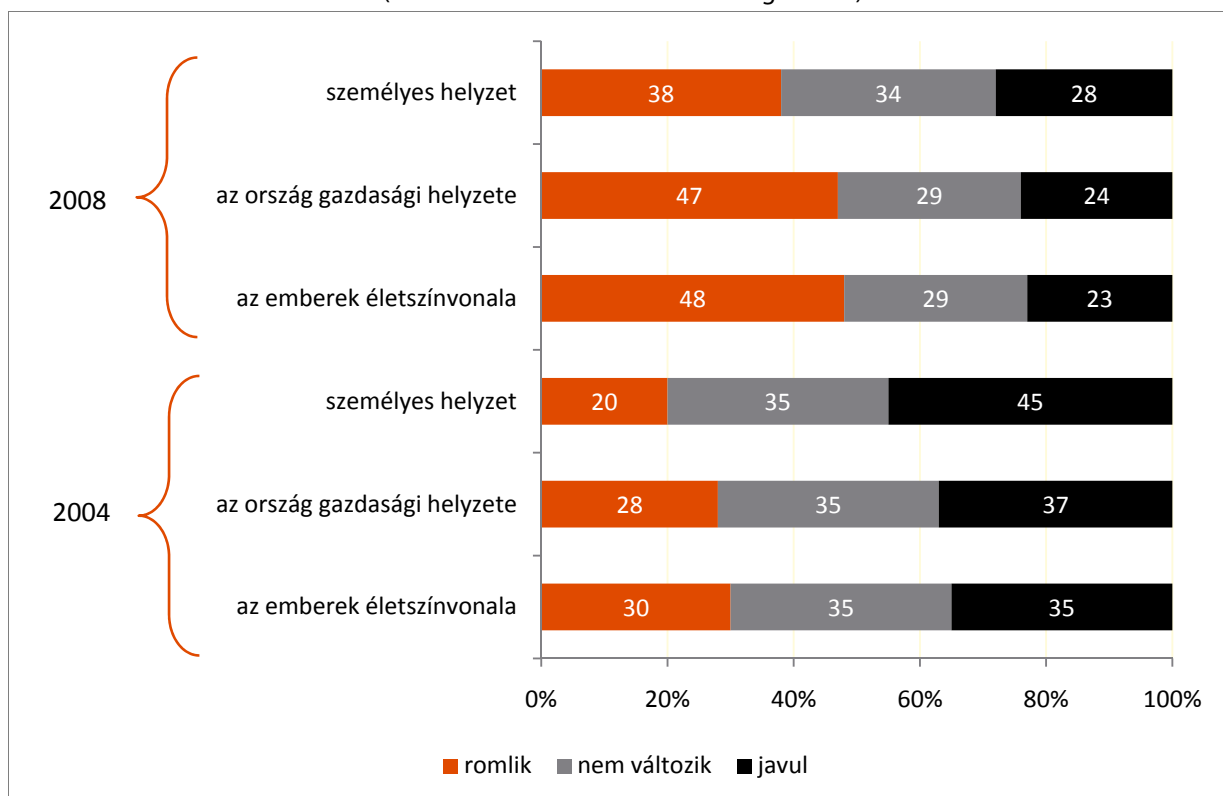

65. ábra: „Mindent számításba véve, Ön mennyire elégedett azzal, ahogy most él?”, 2000-2008
(százalékos megoszlás)

A társadalmi közérzet harmadik meghatározó faktorát, a jövőre vonatkozó várakozásokat az elmúlt két nagymintás ifjúsági vizsgálat során alapvetően optimista környezet dominálta. 2004-ben például minden jövővel kapcsolatos kérdésnél többségben voltak az inkább javulást várók, vagy az inkább elégedettek. A fenti elemzés azonban már jelezte, hogy a fiatalok jövővel kapcsolatos elégedettségi mutatója tekintetében kismértékű romlás következett be. A szubjektív elégedettség mellett a társa-

66. ábra: „Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek: a következő években hogyan alakul...?”
– gazdasági várakozások, 2004-2008
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

dalmi közérzet mutatóinál is rögzíteni lehet a süllyedést. A kérdésre választ adó fiatalok közel fele (47-48%) vár kedvezőtlen változásokat a gazdaságban és az emberek életszínvonalában, és 39 százalékuk a személyes helyzetére vonatkozóan. Mindhárom esetben 30 százalék körül mozog az ambivalensek aránya, és kb. 25 százalék a romlást prognosztizálók aránya. Ezek az adatok érdemi negatív irányú elmozdulást mutatnak nemcsak 2004-hez, de 2000-hez képest is. A fiatalok tehát a társadalom egészére vonatkozóan jóval pesszimistábbak, mint ha saját mindennapi életvilágukat kell megítélniük. Hasonlóan az elmúlt 10 év retrospektív megítéléséhez, a jövőorientációt tekintve is jellemzően a fővárosiak és a magasabban iskolázott szülők diplomás gyermekei számítanak előnyös helyzetre.

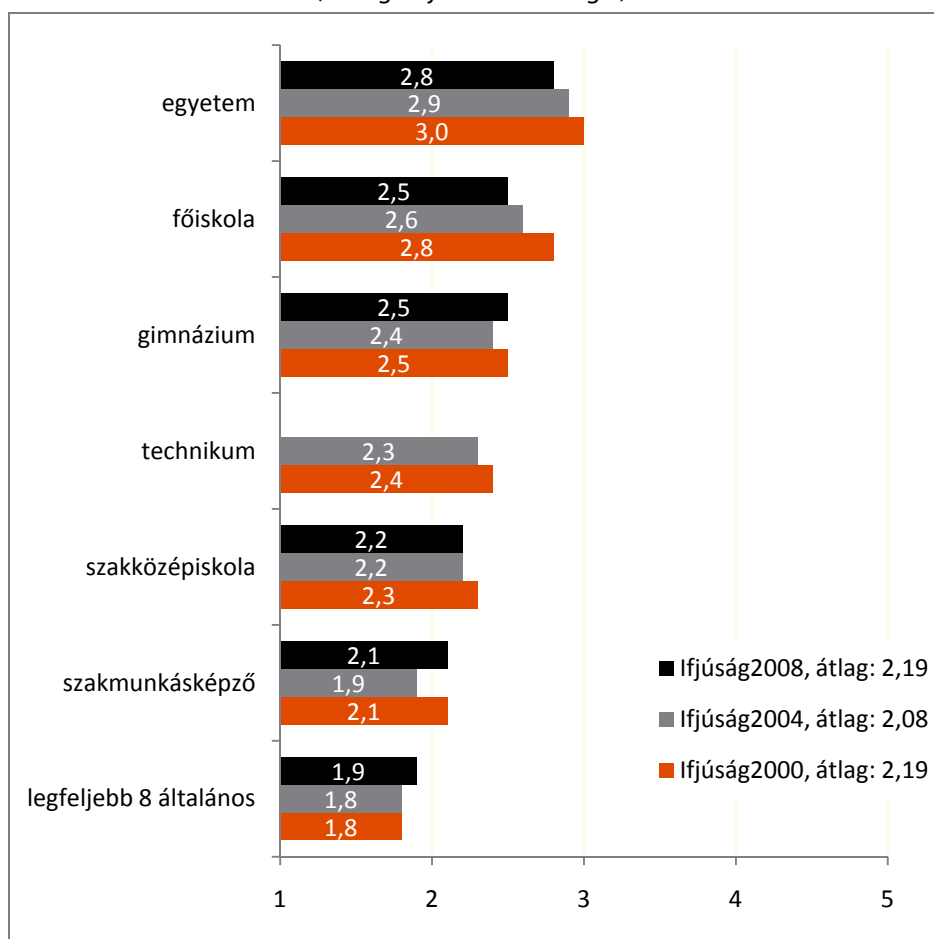
Politikai érdeklődés és vélemény

Az elmúlt két nagymintás ifjúsági vizsgálat rámutatott, hogy a fiatal korcsoportok politikai érdeklődése és aktivitása meglehetősen alacsony. Azt is bizonyítottuk, hogy a választási kampányok időszakára – minden látszat ellenére – sem változott lényegesen az ifjúsági csoportok közéleti aktivitása. A legutolsó, 2006-os választások óta ugyanakkor olyan politikai történések zajlottak Magyarországon, amelyek esetleg mégis a közügyek felé orientálhatták a 15–29 éveseket.

A politika iránti érdeklődés szintje azonban továbbra is igen alacsony a korosztályon belül. A válaszadók 60 százalékát nem, vagy egyáltalán nem érdekli a politika. Közepes intenzitású érdeklődés mintegy 30, intenzívebb érdeklődés 9 százalék esetében regisztrálható. Sem 2000-hez, sem 2004-hez képest nem mutatnak emelkedést az adatok: 2000-ben és 2008-ban egyaránt 2,19 volt az ötfokú skála átlaga, míg 2004-ben ennél is kevesebb 2,08. Inkább azt mondhatjuk, hogy az elmúlt 8 évben nagyjából hasonlóan alakult a magyar fiatalok politikai affinitása.

67. ábra: Különböző iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok érdeklődése a politika iránt, 2000-2008

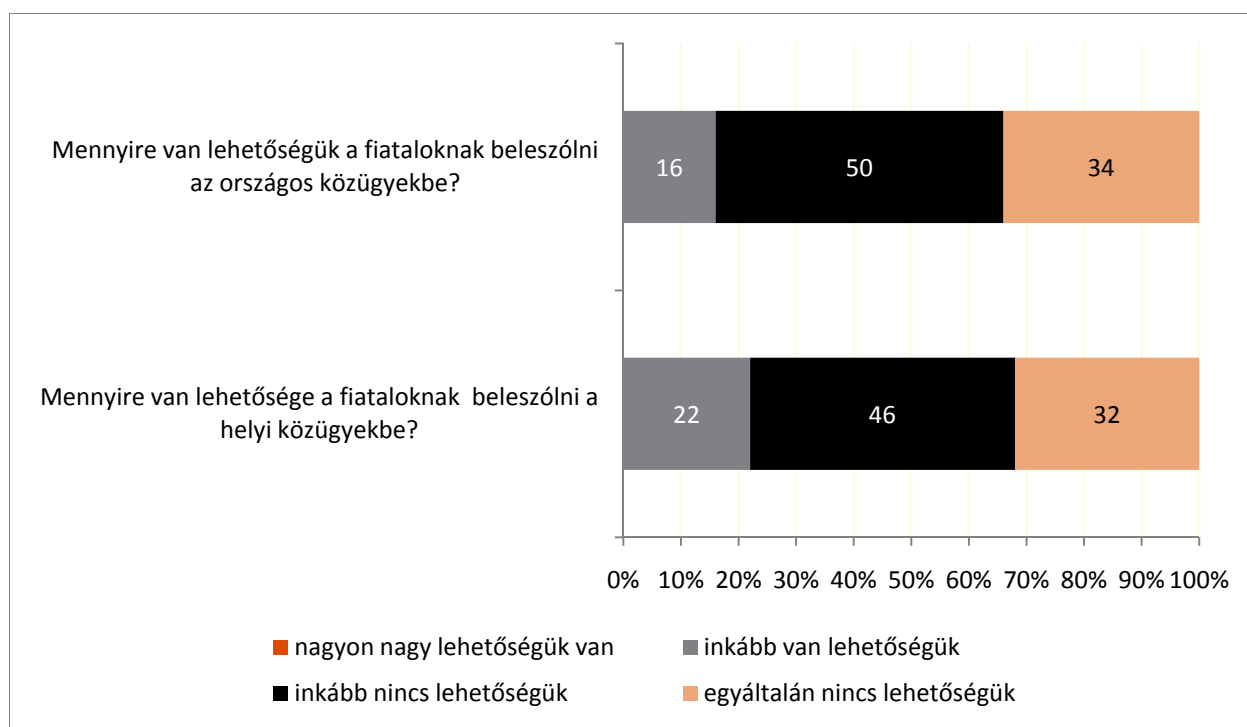
(1–5-ig terjedő skála átlagai)

Továbbra is érvényes azonban, hogy az iskolai végzettség alapvetően meghatározza a fiatalok politikával kapcsolatos attitűdjét. Az összefüggés szinte lineáris. Minél alacsonyabb iskolázottságú a kérdezett, annál kevésbé érdeklődik a politika iránt, illetve minél magasabb a végzettsége, annál valószínűbb, hogy az érdeklődése skálaátlag körüli, vagy annál magasabb lesz.

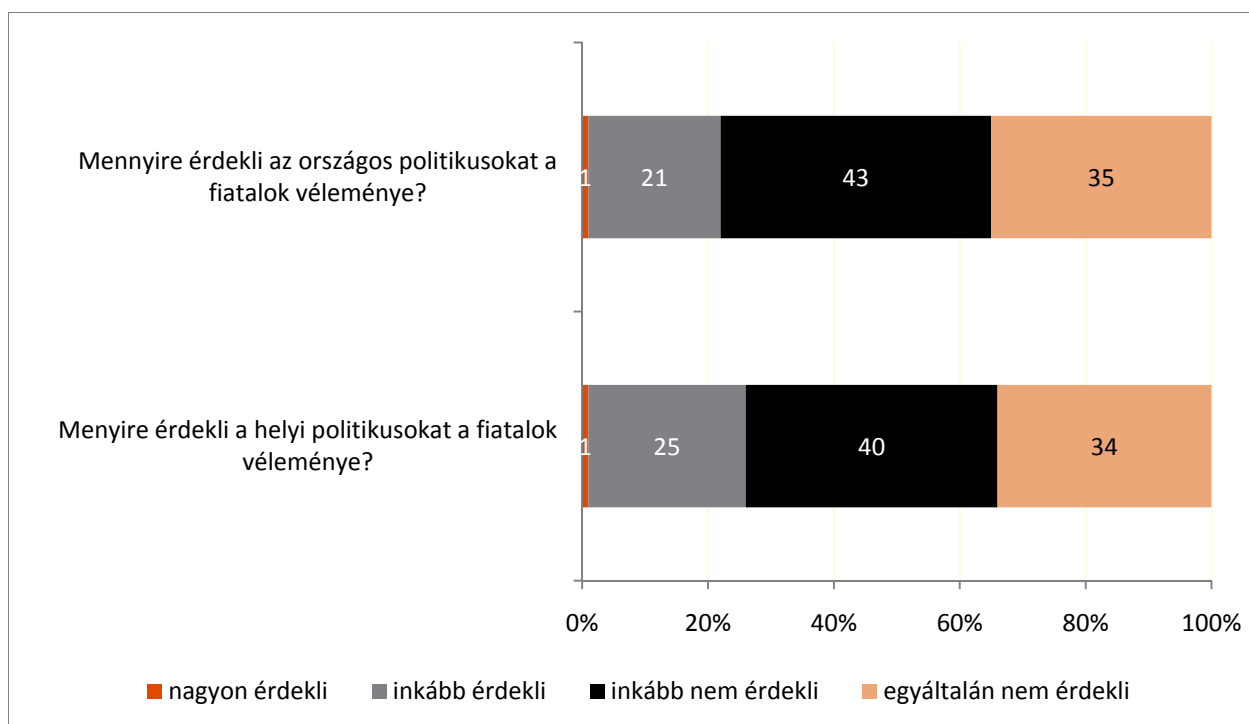
A politika iránti csekély affinitás összefüggésben lehet azzal is, hogy a vizsgált korosztály döntő többsége, nagyjából háromnegyede úgy érzi, hogy a politikusokat nem érdekli igazán a fiatalok véleménye. Úgy érzik, hogy az országos politikusok még a helyi politikusoknál is kevésbé figyelnek az ifjúság álláspontjára. Ez azt is maga után vonja, hogy a 15–29 évesek úgy vélekednek, alapvetően nincs beleszólásuk a közügyekbe, különösen az országos ügyekbe. Hipotézisünkkel ellentétben, az állandó lakhely szerinti település típusától független, hogy miként vélekednek a fiatalok a közügyekbe való beleszólás lehetőségéről. Elmondható azonban, hogy minél magasabb iskolai végzettségű a kérdezett – és ezzel párhuzamosan minél jobban érdeklődik a politika iránt –, annál nagyobb valószínűséggel állítja, hogy a fiataloknak van lehetőségük beleszólni az országos, illetve a helyi közügyekbe. Ugyanakkor még a diplomásoknak is csak 27, illetve 21 százaléka vélekedik pozitívan a politikai aktivitás esetleges eredményéről. A 15–29 éveseknek egyébként 52 százaléka szokott tájékozódni a helyi közügyekben. Akik tájékozódnak, azok kétszer akkora arányban vélekednek a politikába való beleszólás pozitív lehetőségeiről, illetve arról, hogy a politikusokat mennyire érdekli a 15–29 évesek véleménye.

68. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a helyi és az országos közügyekbe?
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

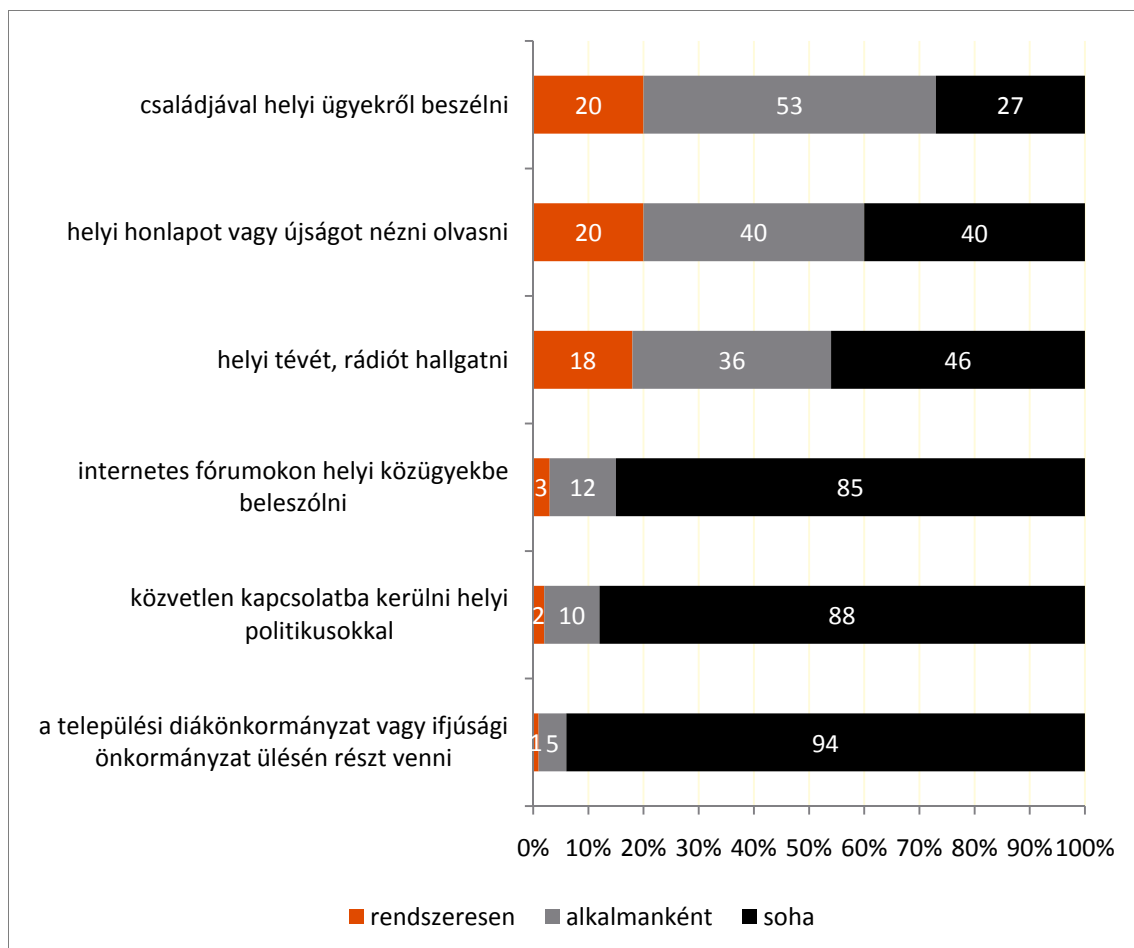

A 15–29 évesek majdnem háromnegyede szokott rendszeresen vagy alkalmanként családjával helyi ügyekről beszélgetni. 60 százalékuk legalább alkalmanként elolvassa a lokális újságot, vagy megnézi a helyi honlapot. Mintegy felük pedig legalább alkalmanként belenéz, vagy belehallgat a helyi televízió, illetve rádió műsoraiba. Viszont a fiataloknak mindössze 15 százaléka szokott legalább alkalmanként internetes fórumokon helyi közügyekben véleményt nyilvánítani, és 12 százalékuk kerül legalább alkalmanként közvetlen kapcsolatba helyi politikusokkal. Fontos, és a korosztály általános közéleti aktivitására utal, hogy 6 százalékuk vesz részt legalább alkalmanként a települési diákönkormányzat vagy ifjúsági önkormányzat munkájában. Általánosságban elmondható, hogy minél kisebb a lokális közösség, és minél magasabb a kérdezett iskolai végzettsége, annál valószínűbb,

69. ábra: Mennyire érdekli az országos és helyi politikusokat a fiatalok véleménye?
(az érdemi válaszok százalékos megoszlása)

70. ábra: Helyi közeleti tevékenység – „Milyen gyakran szokott, szokta Ön...?”
(érdemi válaszok százalékos megoszlása)

hogyan tájékozódik közügyekben, illetve részt vesz azok alakításában. Kivételt képez ezen általánosítás alól a települési diákönkormányzat és az ifjúsági önkormányzat, melyekkel kapcsolatban a magas iskolai végzettségűek ugyanolyan passzívak, mint az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők.

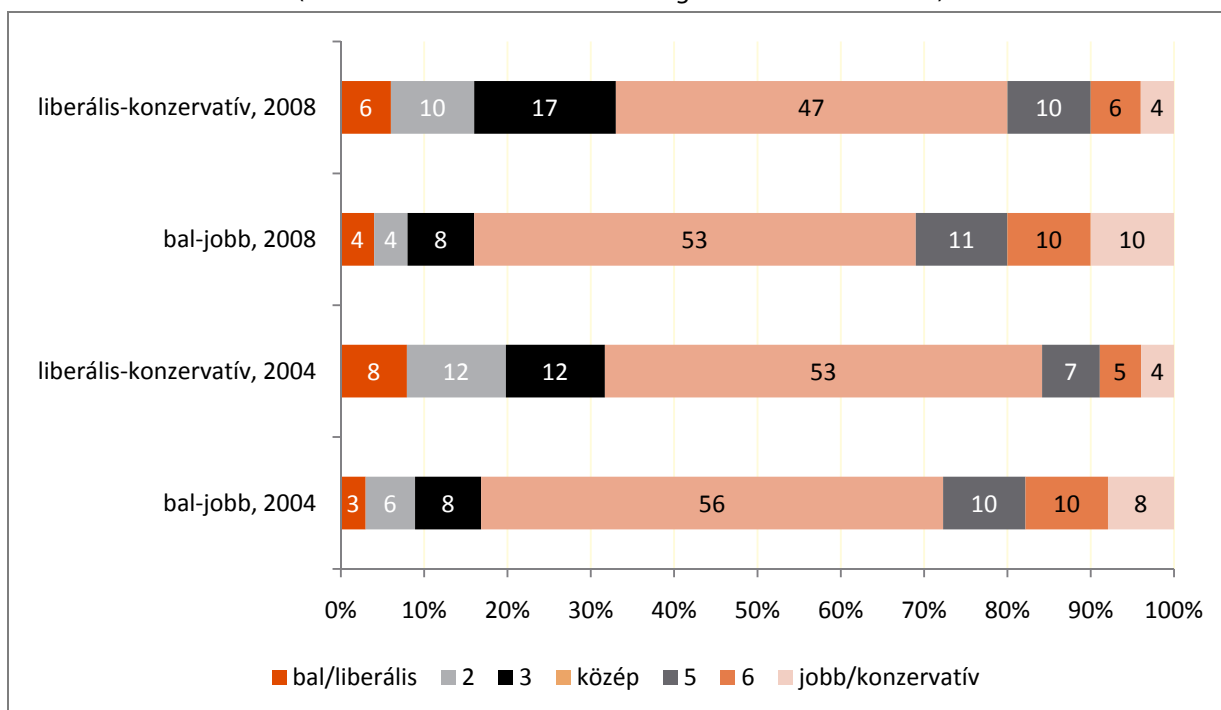
Az általános politikai érdeklődés és az ideológiai mezőben való tájékozódás, az ideológiai önbesorolás között nagyfokú korreláció mutatható ki. A politika iránt jobban érdeklődők találhatók az ideológiai paletta két végén, míg az apolitikus fiatalok elsősorban középre helyezik önmagukat. Az ideológiai teret hagyományosan bal–jobb és liberális–konzervatív részekre szokás felosztani. A 2008-as adatfelvételben azonban bővebbre „nyújtottuk” a teret, és vizsgáltuk például a mérsékelt–radikális, illetve a hagyománykövető–modern dimenzióban való elhelyezkedést. Az Ifjúság2008 részletes elemzésében ezekre nyilvánvalóan kitérünk. A Gyorsjelentésben azonban csak az elmúlt években is elemzett dimenziókat emeljük ki.

A bal–jobb ideológiai orientáció szerinti önbesorolásra a megkérdezett 15–29 évesek 77 százaléka vállalkozott, közülük 53 százalék az 1-től 7-ig terjedő skála semlegesnek tekinthető négyes fokozatába sorolta magát. Az önmagukat bal, illetve balközép pozíciókba sorolók együttes aránya 8; a jobbközép, illetve jobboldali pozíciókba sorolóké 21 százalék. Ezek az adatok lényegében megegyeznek a négy évvel korábbi mérésekkel. Akkor is, és most is igazolható az a nemzedéki sajátosság, miszerint a fiatal korcsoportok körében szignifikánsan magasabb a jobbközép és jobboldali orientációjuk együttes aránya.

A liberális–konzervatív politikai értékkorientációs mezőben a megkérdezett fiatalok inkább a liberális oldalon helyezkednek el. Az önbesorolás elvégzésére nagyjából ugyanannyian vállalkoztak, mint az előző tengely esetében. A kérdésre választ adók mintegy 47 százaléka helyezte magát a közép-ső értékre. A 15–29 évesek 17 százaléka inkább liberálisnak, 10 százaléka pedig inkább konzervatívnek vallja magát.

71. ábra: Bal–jobb és liberális–konzervatív orientáció, 2004–2008

(az érdemi válaszok százalékos megoszlása hétfokú skálán)

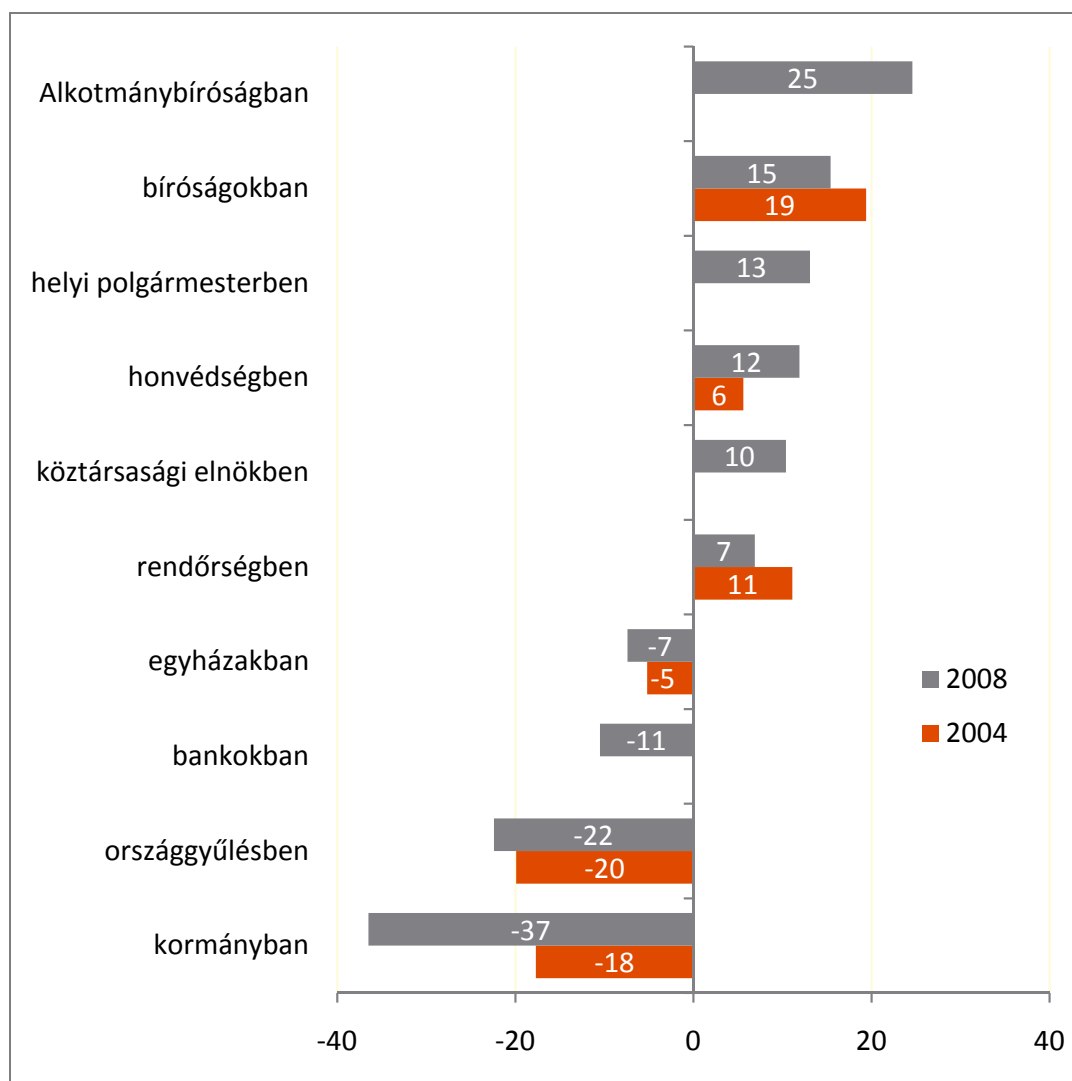
A 15–29 éves fiatalok politikai érdeklődésének alacsony intenzitása mellett rögzíthető a politikai és egyes civil intézmények iránt megnyilvánuló bizalmatlanság is. 2004-ben bizonyítottuk, hogy a demokratikus intézményrendszer, különösen a népképviselői demokrácia alappilléreinek számító országgyűlésnek és a pártoknak erősen negatív a bizalmi indexe. 2008-ban módosítottuk és tágítottuk a kört, elfogadva ugyanakkor, hogy demokratikus deficit érvényesül a politikai intézményrendszert irányító aktorokkal szemben. Olyan intézményeket is bevontunk a vizsgálatba, mint például a bankok, biztosítók vagy a köztársasági elnök, amelyek az utóbbi időben több alkalommal is támadások keresztüztüzebe kerültek.

Az adatokból jól látszik, hogy egy $-/+100$ -ig átttranszformált, eredetileg 4 fokú skálán 4 intézmény található a negatív, és 6 a pozitív tartományban. A kormányzat megítélése romlott leginkább, de nem javult az egyházak, valamint az Országgyűlés bizalmi indexe sem. A 2008 októberében kitört pénzügyi válság – úgy tűnik – erősen érintette a bankszektor, aminek bizonyos jeleit vizsgálatunkban is ki lehet mutatni. A bankok és biztosítók a negatív tartományban helyezkednek el, $-10,5$ pontos átlagértékkel.

2004-hez képest a vizsgált intézmények közül egyedül a honvédség bizalmi indexe emelkedett, méghozzá igen jelentősen: 5,6 pontról 11,9 pontra. Véleményünk szerint ez esetben elképzelhető, hogy egy új típusú „nemzeti büszkeség” kialakulásának vagyunk tanúi. Büszkék vagyunk katonáinkra, akik nemzetközileg is elismert módon állnak helyt külföldi missziókban, és árvizek, belvizek, természeti katasztrófák esetén képesek itthon is a civil lakosság segítségére sietni. Négy éve is a pozitív bizalmi tartományban helyezkedett el a rendőrség és a bíróságok, de ezek megítélése negatív irányba mozdult el. Az újonnan vizsgált aktorok közül a legpozitívabb az Alkotmánybíróság megítélése (24,6 átlagpont), és érdekes, hogy bár a polgármesterek a politikai intézményrendszer szereplői, megítélésük mégis viszonylag kedvező, 13,1 ponttal. Végül a köztársasági elnök bizalmi indexe valamivel elmarad a helyi polgármesterekétől és a honvédségétől is (10,4 átlagpont).

Egyébként a diktatúrát bizonyos körülmények között jobb rendszernek vélők körében a polgármesterek, a bankok/biztosítók megítélése tér el lényegesen az átlagtól. A polgármesterek esetében negatívba fordul át a mutató, míg a bankokat és biztosítókat a vizsgált csoportok közül a legnegatívabban ítélik meg.

72. ábra: A köztársaság intézményeibe vetett bizalom, 2004-2008 – „Mennyire bíz a(z) ...”
(± 100 fokú skála átlagai)

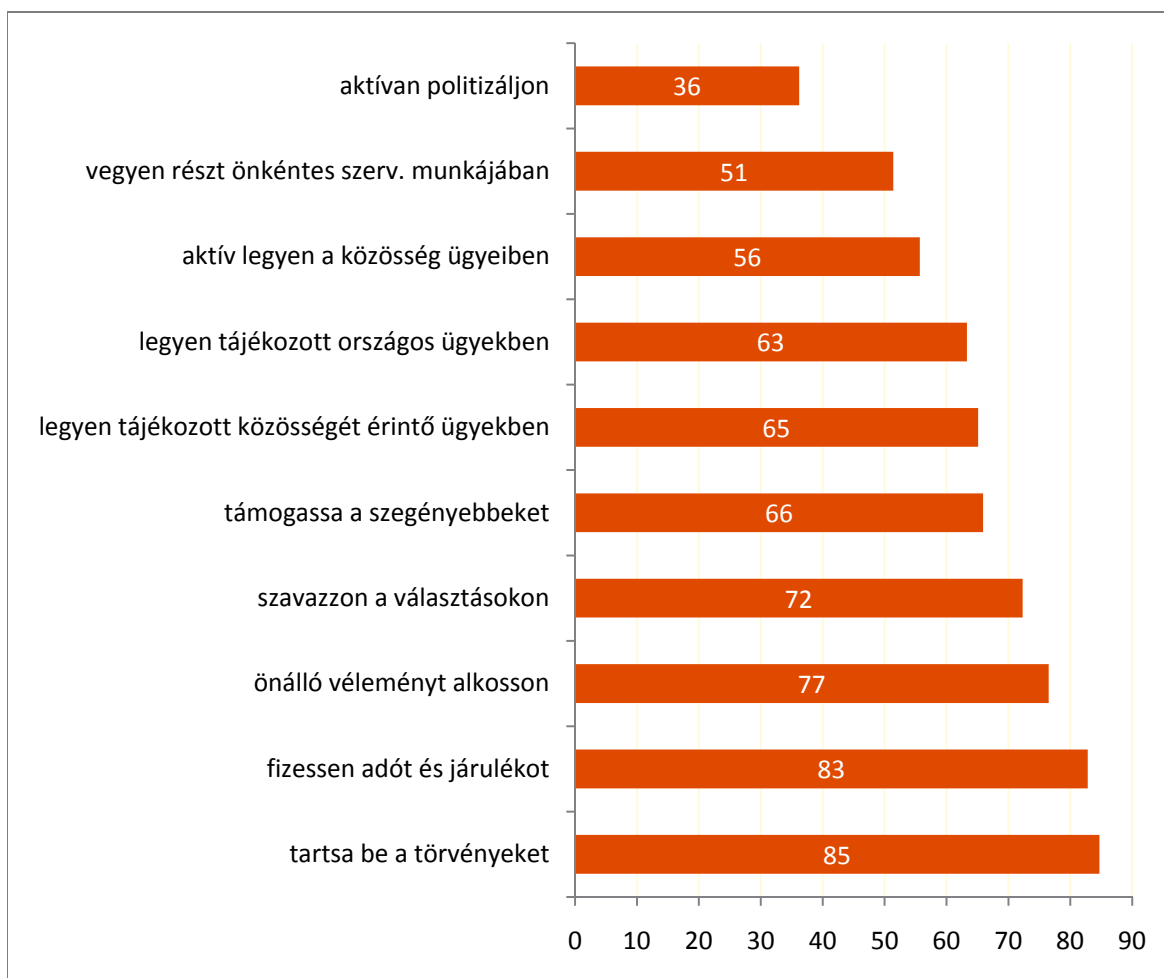
Fontos kérdés, hogy a politikai és egyéb társadalmi alrendszerrel szemben megnyilvánuló esetleges bizalmatlanság, valamint a rendszerkritika összekapcsolódik-e az állampolgári attitűd elutasításával. Egyáltalán létezik-e a fiatalok fejében „jó polgár” minta? A válasz egyértelműen igen. A vizsgálatba került 15–29 éveseknek – egy nemzetközi vizsgálat standardjait figyelembe véve – 10 szempont mérlegelése alapján kellett eldöntenie, hogy milyen magatartás fontos ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen. Véleményünk szerint sokatmondó, hogy szokatlanul alacsony a bizonytalanok aránya (kb. 1%) e kérdést illetően.

A magyar 15–29 éves fiatalok szerint ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen, mindenekelőtt törvénytisztelőnek kell lennie, illetve fizetnie kell az adókat és járulékokat. E két szempont messze megelőz minden más dimenziót, és azt jelzi, hogy – a sokat szidott – iskolai és családi szocializáción keresztül e két alapérték áthagyományozódik a fiatalokra. Ezen két szempont megmagyarázza azt is, hogy a Nyugat-Európában egyébként teljesen bevett polgári engedetlenség és bojkott-felhívások miért nem tudtak Magyarországon gyökeret ereszteni.

A második csoportba a 70 pontot meghaladó, de 80 pontot el nem érő, azaz továbbra is inkább fontos szempontok tartoznak, így az önálló véleményalkotás és a szavazáson való részvétel. Itt azonban érdemes felhívni a figyelmet egy látszólagos ellentmondásra. Bár a 15–29 évesek tisztában vannak azzal, hogy közügyekben önálló véleményt kellene alkotniuk, sőt részt kellene venniük a választásokon, a valós részvételi hajlandóság – mint majd látni fogjuk – mégis rendkívül alacsony e korosztályon belül. A norma és a napi rutin tehát nem mindig kapcsolódik össze. A harmadik csoportot egy 5 szempontot tartalmazó középmezőny alkotja, míg az utolsó tényező, az aktív politizálás, a legkevésbé fontos a korosztály számára. Ami persze nem is meglepő, ha figyelembe vesszük a politikai érdeklődés alacsony szintjét.

73. ábra: „Mennyire fontos ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen, az, hogy...”

(0-100-ig terjedő skála átlagai)

A pontos válaszkategóriák:

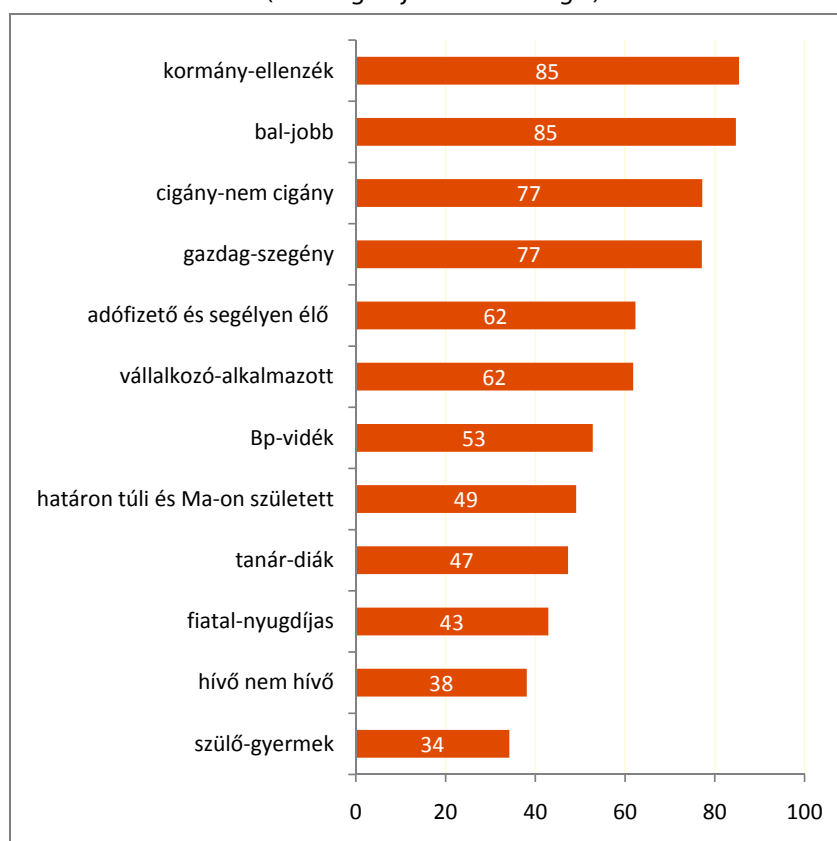
- támogassa azokat, akik önála rosszabb körülmények között élnek
- szavazzon a választásokon
- mindig tartsa be a törvényeket és az előírásokat
- másokétól független, önálló véleményt alkosszon a dolgokról
- aktívan tevékenykedjen önkéntes szervezetekben
- fizesse meg az adókat és a járulékokat
- aktívan politizáljon
- tájékozott legyen a lakóhelyi, iskolai, munkahelyi közösségét érintő ügyekben
- aktívan részt vegyen a lakóhelyi, iskolai, munkahelyi közösségét érintő ügyekben
- tájékozott legyen az országos közügyekben

A fenti adatok arra utalnak, hogy a magyar 15–29 évesek a normák szintjén törvénytisztelő „polgárok”. 2004-hez hasonlóan ezen túl még az is kijelenthető, hogy bár vannak a demokratikus berendezkedésnek ellenzői, és vannak rendszerszkeptikus fiatalok is, a vizsgált korosztály túlnyomó többsége normakövető és konformista. Ezt jelzi az is, hogy a fiatalok relatív többségének, 48 százalékának politikai kérdéseket tekintve megegyezik a véleménye saját szüleiével. Ellenvéleményéről a 15–29 évesek tizede számol be, míg valamivel több mint egyharmaduk bizonyos kérdésekben egyetért, míg másokban nem ért egyet szüleiével, vagy külön-külön édesanyjával, illetve édesapjával. Hét százalékuk nem tudott a kérdésre válaszolni, ami abból is adódhat, hogy a szülői környezetben nem feltétlenül beszédtema a politika. Ezek az adatok nem egy lázadó fiatalságról tesznek tanúbizonyságot, hiszen 2004-hez képest még növekedett is a szülői álláspontot elfogadók aránya.

A legkonformabb álláspontot a 15–19 évesek, a nők, a községben élők, a legfeljebb 8 osztályt végzettek fejtetik ki. Nyilvánvaló, hogy minél idősebb, minél tájékozottabb és minél több egyéni tapasztalattal rendelkezik a fiatal, annál valószínűbb, hogy politikai kérdésekben ellentmond szüleinek.

74. ábra: Mekkora az ellentét a magyar társadalomban a különböző csoportok között a fiatalok véleménye szerint?

(0-100-ig terjedő skála átlagai)

Végül a társadalmi közérzetről és általában a közéletéről való gondolkodás utolsó szegmense egy olyan témakör, amely azt vizsgálja, hogy a 15–29 évesek milyen ellentéteket, szociális és politikai „törésvonalakat” érzékelnek a magyar társadalomban. Nem kell magyaráznunk, hogy ennek a kérdéskörnek is kiemelt jelentősége lehet a fiatalok „felnőtt” társadalomba való beilleszkedése kapcsán. Itt is elmondható, hogy meglepően alacsony, még az 1 százalékot sem éri el a „nem tudja” válasz kategóriába menekülők aránya, azaz a szociális, a társadalmi és a politikai konfliktusokról van valamilyen véleménye a vizsgált korosztályba tartozóknak.

A pontos válaszkategóriák:

- kormány és ellenzék között
- baloldaliak és jobboldaliak között
- a gazdagok és szegények között
- vállalkozók és alkalmazottaik között
- a cigányok és a nem-cigányok között
- fővárosiak és vidékiek között
- hívők és nem hívők között
- fiatalok és nyugdíjasok között
- szülők és gyermekeik között
- tanárok és diákok között
- adófizetők és segélyen élők között
- ideköltöző határon túli magyarok és a Magyarországon születettek között

A 74. ábrából jól látható, hogy a 15–29 évesek leginkább a politikai aktorok egymás közötti konfliktusát érzékelik feszítőnek. A baloldaliak és jobboldaliak, valamint a kormány és az ellenzék közötti ellentét értéke több 85 pont átlagpont, ami azt jelenti, hogy a kérdésre választ adók közel 90 százaléka az eredeti 1-től 5-ig terjedő skálán az 1-es (nagyon nagy) és a 2-es (nagy) értéket választotta. A társadalmi, szociális konfliktusok közül messze kiemelkedik a romák és nem romák, valamint a szegények és gazdagok közötti ellentét (77 pont). Mind a két esetben a „nagyon nagy ellentét” kategóriát 40, míg a „nagy ellentétet” 35 százalék választotta. A gazdasági válság – sajnálatos módon – még inkább kiélezheti mind a két egyértelműen meglévő konfliktuspotenciált.

Közepes, illetve annál valamivel magasabb intenzitású ellentétet tapasztalnak a 15–29 évesek az adófizetők és a segélyen élők, a vállalkozók és alkalmazottaik, valamint a fővárosban élők és a vidékiek között.

A fiatalok közvetlen életvilágát érintő esetleges konfliktus-potenciálok ennél kisebb átlagértéket kaptak a 0-100-ig terjedő skálán. Legkisebb az ellentét a szülők és gyermekeik között (34,2 átlagpont), és viszonylag alacsony a fiatalok és nyugdíjasok közötti konfliktus megítélése is. Ez utóbbi már csak azért is érdekes, mert van egy olyan sztereotípia a társadalomban, mely szerint azok a nyugdíjasok, akik dolgoznak, elveszik a munkalehetőséget a fiatalok elől.

A tanulmánykötetben, azaz az Ifjúság2008 részletes elemzésében érdemes e témát is bővebben körüljárni, és megvizsgálni, hogy milyen tényezők húzódnak meg az ellentétpárok érzékelése mögött.

Politikai aktivitás

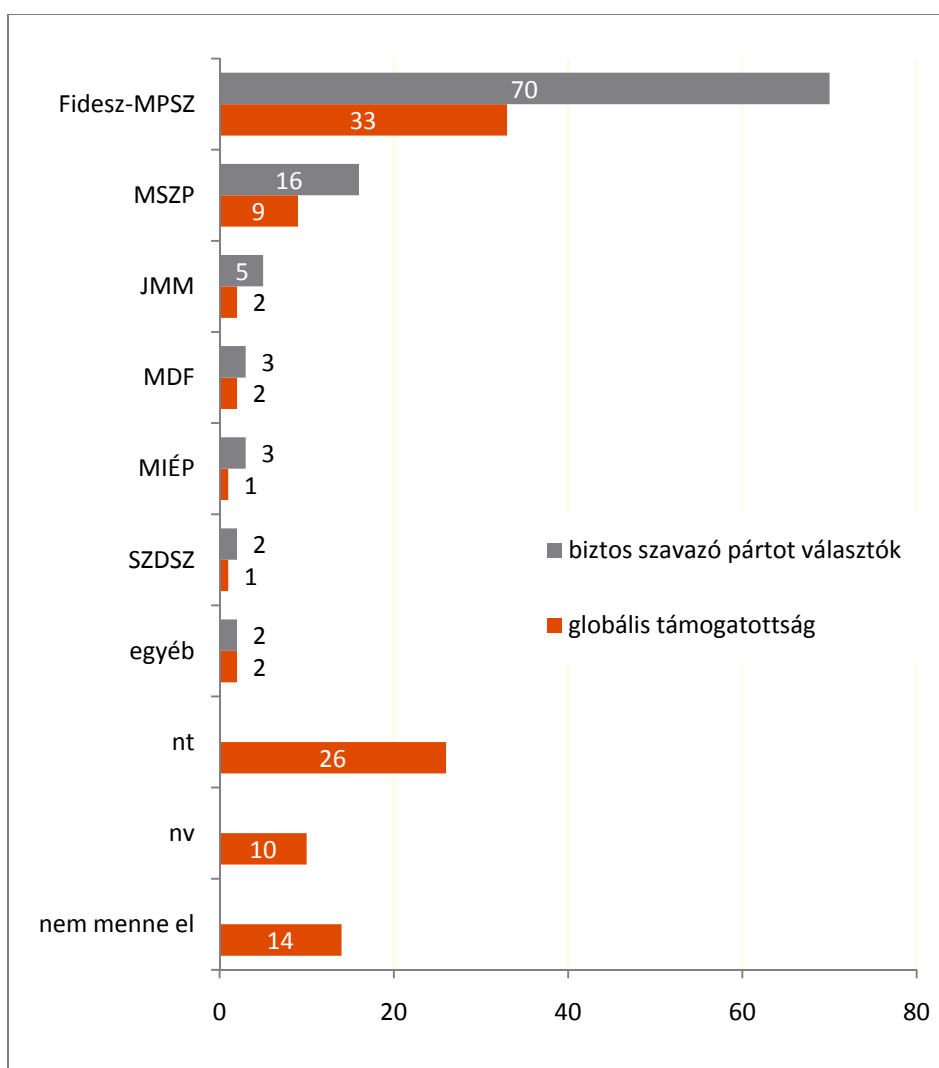
A közéleti érdeklődés mellett a politikai aktivitás több dimenzióját is vizsgálta az Ifjúság2008. Minden adat egyértelműen jelzi, hogy az alacsony fokú politikai affinitás mérsékelt aktivitással párosul. Sőt, az adatok 2004-hez képest még csökkenő tendenciát is mutatnak.

Egy most esedékes parlamenti választáson a megkérdezett 8000 fiatal 34 százaléka venne biztosan részt, 16 százaléka pedig határozottan kijelentette, semmiképp sem menne el szavazni. 2004-hez képest ez a választói részvétel csökkenő mértékét mutatja. Ha csak a 18 éven felüli választópolgárokat vizsgáljuk, a részvételi szándék növekedése rögzíthető (37 százalék), ami nagyjából megegyezik

a 2004-ben az egész mintára mért adatokkal. Ha viszont az országos közvélemény-kutatási adatokkal hasonlítjuk össze a részvételi szándékra vonatkozó eredményeket, az egész felnőtt lakosságra vetítve az eredmények nagyságrendileg alacsonyabb részvételi szándékról tesznek tanúbizonyságot.

A pártok globális támogatottsága differenciált képet mutat. A legnagyobb támogatottságú szervezet – ahogy 2000-ben és 2004-ben egyaránt – a Fidesz - MPSZ. A teljes mintában az egész korosztályra vetítve globális támogatottsága 32, míg a 18 éven felüliek körében 33 százalék. A pártot választók körében támogatottsága tovább nő, a kérdésre választ adók 66 százaléka szavazna a legnagyobb ellenzéki pártra. A szocialisták globális támogatottsága 9 százalék, a pártot választók körében 18 százalék. Az 5 százalékos parlamenti küszöbértéket e két párton kívül egyetlen más erő sem éri el a teljes sokaságot, valamint a pártot választók körében.

75. ábra: Pártok támogatottsága az összes 18 éven felüli és a biztos szavazó pártot választók körében
(százalékos megoszlások)

A biztos szavazó pártot választók körében, tehát azoknál, akik biztosan részt kívánnak venni egy most esedékes parlamenti választáson és megneveznek valamilyen pártot, némiképp más a helyzet. E rendkívül szűk, de politikailag aktív rétegen belül a Fidesz támogatottsága 70 százalék, az MSZP-é mindössze 16 százalék, ugyanakkor a Jobbik Magyarországért Mozgalom 5,0 százalékkal éppen átlépi a belépési küszöböt.

A politikai aktivitás második dimenziója a szervezethez való kapcsolódás. Azt a hipotézist alakítottuk ki vizsgálatunk elkészítése előtt, hogy 2000 óta alapvetően változott meg a fiatalok részvételi

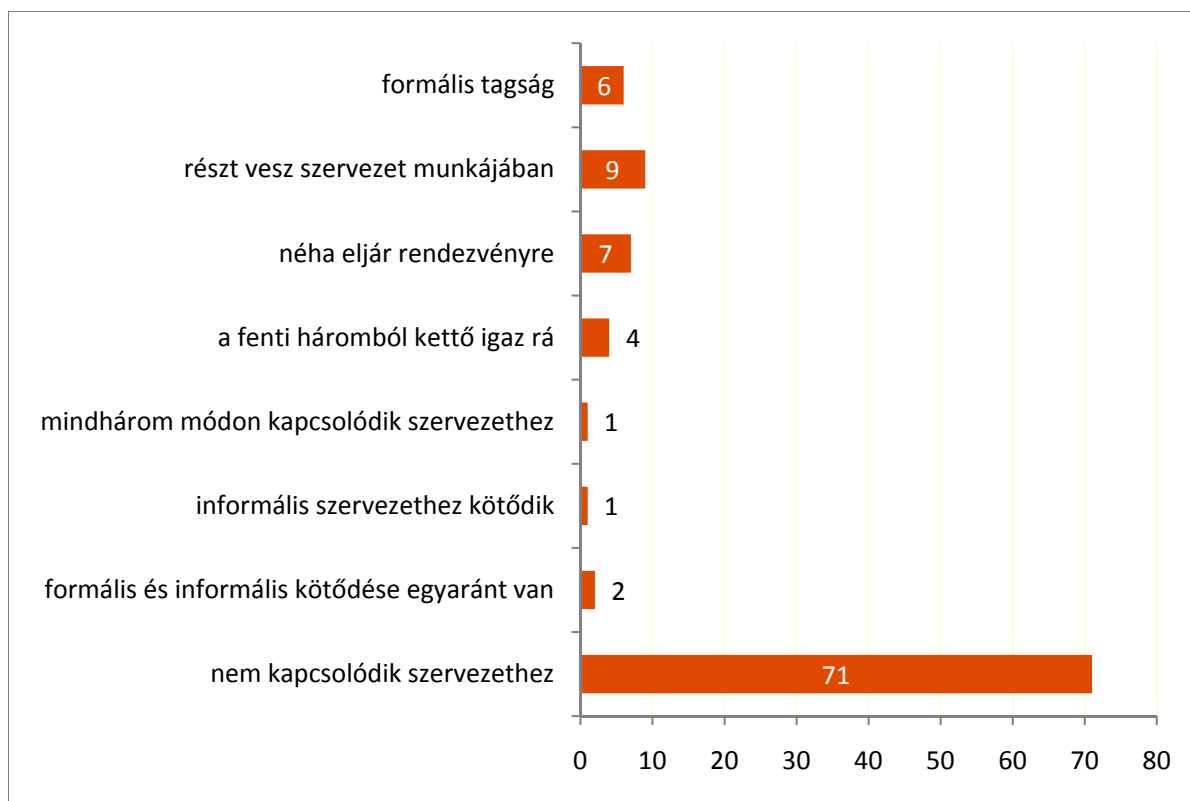
struktúrája. Egyrészt ma már nem a formális tagság a mérvadó, hanem a laza, informális kötődés, másrészt a fiatalok nem formális szervezetekhez kötődnek, hanem informális csoportokhoz, baráti és egyéb társaságokhoz.

2000-ben a fiatalok kevesebb mint egyhatoda, 2004-ben 15 százaléka volt valamilyen módon tagja civil, társadalmi, politikai, vallási, jótékonyági, sport- vagy kulturális szervezetnek, közösségnek, klubnak, körnek. A legpreferáltabb szervezet a sportegyesület, sportklub és az egyházi szervezet volt. 2008-ban négy kategória segítségével igyekeztük feltérképezni a fiatalok szerveződésekhez való viszonyát. Lehetett valakinek hagyományos, formális tagsága, részt vehetett egy szervezet munkájában, a lazább kötődés jegyében elmehetett egy-egy szervezet rendezvényére, és végül külön megkérdeztük azt is, hogy kötődik-e valamilyen civil szervezetekhez hasonló, de nem formális, nem bejegyzett közösséghez, mozgalomhoz. A kapott eredmények roppant érdekesek. A fiatalok formális tagsága egyértelműen visszaszorult, mindössze a 15–29 évesek 6 százaléka számolt be arról, hogy a felsorolt 20 féle szervezettípusnak tagja lenne. 9 százalékuk vesz részt valamilyen szervezet munkájában, és 7 százalék jár el a szervezetek rendezvényére. Öt százalékot képviselnek a mintában azok, akik vagy mindhárom módon kötődnek valamilyen szervezethez, vagy legalább kétféle kötődés rögzíthető esetükben.

Nagyon sokat vártunk az informális közösségekhez, mozgalmakhoz való kötődéstől. Azt gondoltuk, hogy igazán ez lesz majd a meghatározó a vizsgált korosztályon belül. Hipotézisünk azonban legkevésbé sem verifikálható. A kérdésre választ adó 15–29 évesek mindössze kettő százaléka jelezte, hogy kötődik valamilyen nem bejegyzetten működő csoporthoz, mozgalomhoz. Ha összekapcsoljuk az előző kérdésblokkal, kitűnik, hogy egy százalékot képviselnek a mintában azok, akik valóban kizárólag informális mozgalmakhoz, közösségekhez kötődnek, további két százalékuknak pedig informális és valamilyen típusú formális kötődése is egyaránt rögzíthető. Az Ifjúság2008 részletes elemzése során ezeket az adatokat érdemes alaposan, több dimenziót is figyelembe véve körüljárni, megvizsgálni azok szociológiai hátterét.

76. ábra: A szervezetekhez való kapcsolódás jellegzetességei

(érdemi válaszok százalékos előfordulása)

2000-ben, valamint 2004-ben gyakorlatilag értelmezhetetlen volt a párt- és a politikai ifjúsági szervezethez való tartozás fogalma, hiszen az egy százalékot is alig érte el a politikai szervezeti tagság. 2008-ban több direkt politikai, vagy politikához erősen kötődő organizációt vizsgáltunk, azt feltételezve, hogy így talán jobban feltárható lesz a fiatalok direkt politikai szervezetekhez való kötődése. A 15–29 évesek 1 százaléka kötődik valamilyen módon politikai ifjúsági szervezethez, párthoz szintén 1 százalék, míg polgári körhöz ismét csak 1 százalék. Ugyanakkor a 3*1 százalék nem 3 százalékot jelent, mert a politikai szervezetekhez kötődők között nagy a személyi átfedés. Érdemi növekedés tehát nem rögzíthető az elmúlt évekhez képest. Az azonban bizonyítható, hogy a különböző politikai organizációk alapvetően ugyanazt az ifjúsági kört tudják megszólítani.

A korábbi vizsgálataink eredményei visszaköszönek a tekintetben is, hogy a fiatalok preferencia-sorrendje nem változott. Sportklubokhoz vagy sportegyesületekhez kapcsolódnak a legtöbben (15%), ezt követik a diák és hallgatói szervezetek, valamint a szabadidős organizációk mintegy 10-10 százalékkal.

Az átlaghoz képest magasabb organizációkhoz való kötődés – akárcsak az elmúlt két vizsgálat során mindig – a férfiaknál (32%), a legfiatalabb korcsoportba tartozóknál (36%), magas iskolai végzettségű és a jó státusú szülők jól képzett gyermekeinél regisztrálható. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy ezen rétegek rendelkeznek a legtöbb szabadidővel, így az időbeni kötöttséggel járó szervezeti tagság kötelezettségeit ők képesek a legnagyobb mértékben akceptálni.

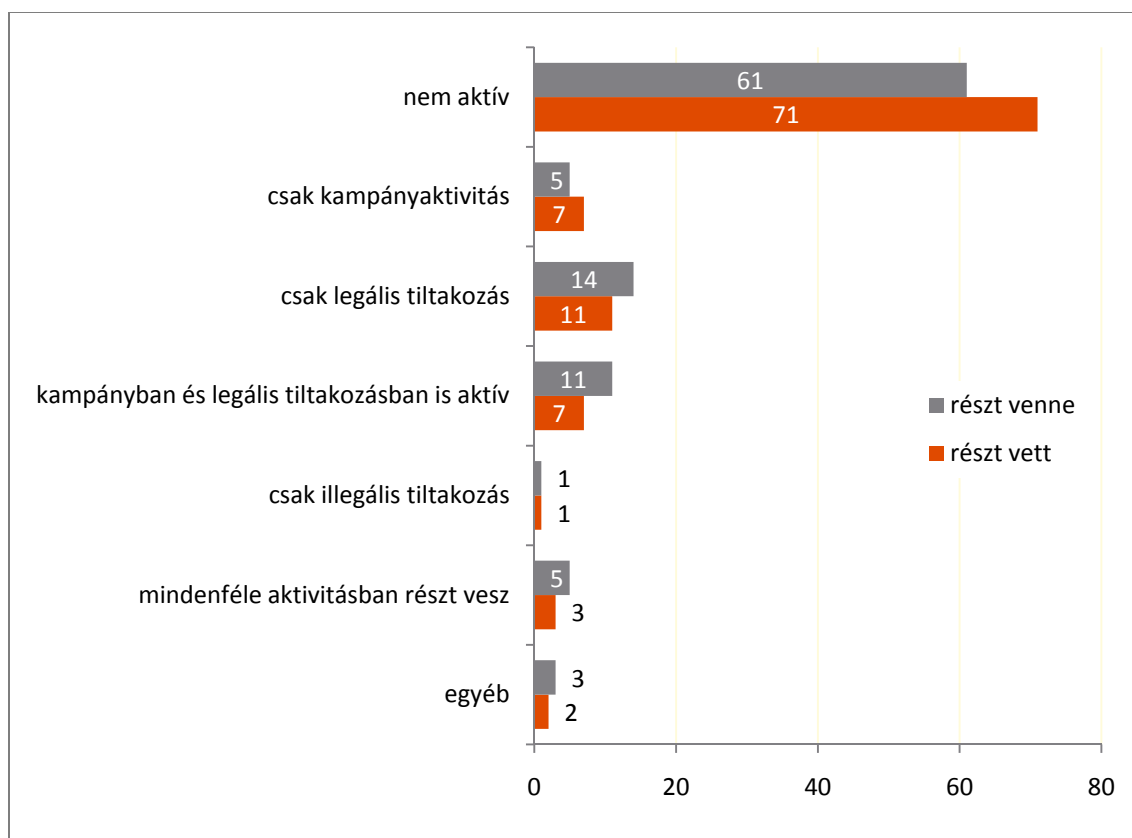
A közéleti érdeklődés felől vizsgálva a kérdést kétségtelen, hogy minél inkább érdeklődik a fiatal a politika iránt, annál nagyobb a valószínűsége, hogy szervezethez kötődik. A nagyon érdeklődők 54, míg az egyáltalán nem érdeklődők 23 százaléka kapcsolódik valamilyen szerveződéshez. Az önmagukat a középtől jobbra helyezők, illetve részben a balra helyezők között is az átlaghoz képest magasabb a szervezetekhez való kötődés valamilyen formája. A radikálisok körében viszont a „kombinált formák”, azaz a többes, illetve többféle tagságot, így a formális és informális kötődést felvállalók aránya a relatíve magas.

A fejezet utolsó dimenziója a direkt politikai aktivitást, a tiltakozási potenciált vizsgálja. A nemzetközi szakirodalom megkülönbözteti a potenciális és az aktuális részvétel fogalmát. A potenciális részvétel a várható, míg az aktuális a jelenlegi, esetleg múltbeli tiltakozási aktivitást vizsgálja. 2004-hez hasonlóan most is önkéntöltös – tehát a kérdezőbiztos előtt ismeretlen – kérdőívblokkban kérdeztünk rá a részvételi hajlamra. Változás történt 2004-hez képest a kérdéspark tekintetében. A direkt politikai részvételi formákat három csoportba soroltuk, kampányaktivitás, legális tiltakozási formák és illegális repertoár. A kérdezési technikától függetlenül – 2004-hez hasonlóan – a kérdezettek közel háromtizede jelezte részvételét valamilyen direkt politikai aktivitásban. A legtöbben (11%) valamilyen legális tiltakozásban vettek részt, míg ezt a kampányaktivitás, illetve e kettő kombinációja követi. A kérdésre választ adók mindössze 3 százaléka az igazán aktív, ők azok, akik a három típusba sorolt aktivitások közül legalább egyben részt vettek. A 2004-ben tett megállapításunk, miszerint a 15–29 évesek a nem erőszakos és nem illegális cselekményeket, a viszonylag kis energia- és időráfordítást igénylő aktivitási formákat részesítik előnybe, továbbra is helytálló.

Jeleznünk kell, hogy vizsgálatunkban külön rákérdeztünk a 2006 szeptembere óta évente több alkalommal is tapasztalható utcai zavargásban való részvétellelre. Az adatok elsődleges elemzése alapján megállapítható, hogy 2004-hez képest növekedett azok aránya, akik mobilizálhatók valamilyen illegális eseményhez (kb. 6%), és az is egyértelmű, hogy bár nem magas, de érzékelhető csoportot képeznek az utcai zavargásokban részt vevő fiatalok (2 százalék). E csoport tagjai között az átlagostól jóval nagyobb arányban találhatók azok, akik önmagukat a jobboldalra sorolják (egy 1-től 7-ig terjedő skálán 6-ost vagy 7-est adnak), illetve – leginkább – radikálisnak vélik saját gondolkodásukat. Egyébként összességében is elmondható, hogy a különböző intenzitású politikai részvételi formákban a magukat jobbra helyezők, valamint a radikálisok az aktívabbak.

¹⁷ A kampányaktivitás kifejezés alatt a politikai plakátok ragasztását, az ajánlócédula gyűjtését, a szórólap terjesztését, valamint a jelszavak falra festését értjük. A legális tiltakozási repertoár-típushoz soroltuk a politikai nyilatkozatok aláírását, az aláírások gyűjtését, az engedélyezett sztrájkot, a tüntetést, a felpályás útlezárást. Illegális tiltakozás a nem engedélyezett tüntetés, az utcai zavargás, a köz- vagy magántulajdon megrongálása, személyek megdobálása (pl. tojással), személyekkel szembeni erőszak, az egészségpályás útlezárás, valamint a bérleti díj megtagadása.

77. ábra: Kampánytevékenységben, valamint tiltakozásban való potenciális és tényleges (az érdemi válaszok százalékos előfordulása)

A jövőre vonatkozó tiltakozási potenciál jóval magasabb, mint a valós részvétel. A kérdésre válaszolók 40 százaléka venne részt a jövőben tiltakozásokban, 14 százalékuk venne részt legális tiltakozásokban, 11 százalékuk tiltakozásban és kampányeseményben, 5 százalékuk csak kampányeseményben, és további 5 százalékuk minden politikai aktivitási formát előnyben részesítene. Azaz illegális eseményekben való potens részvétel is valamivel magasabb, mint a valós aktivitás. Legtöbbsen aláírásgyűjtésben, politikai nyilatkozatok aláírásában, valamint szórólapterjesztésben és sztrájkban vennének részt.

Ifjúsági szolgáltatások

Az Ifjúság2008 felvételében először vizsgáltuk meg azt, hogy milyen ifjúsági szolgáltatások vannak, milyenekre van igény, illetve hogy az állami/önkormányzati ifjúsági intézményrendszer mennyire hatékonyan éri el a fiatalokat.

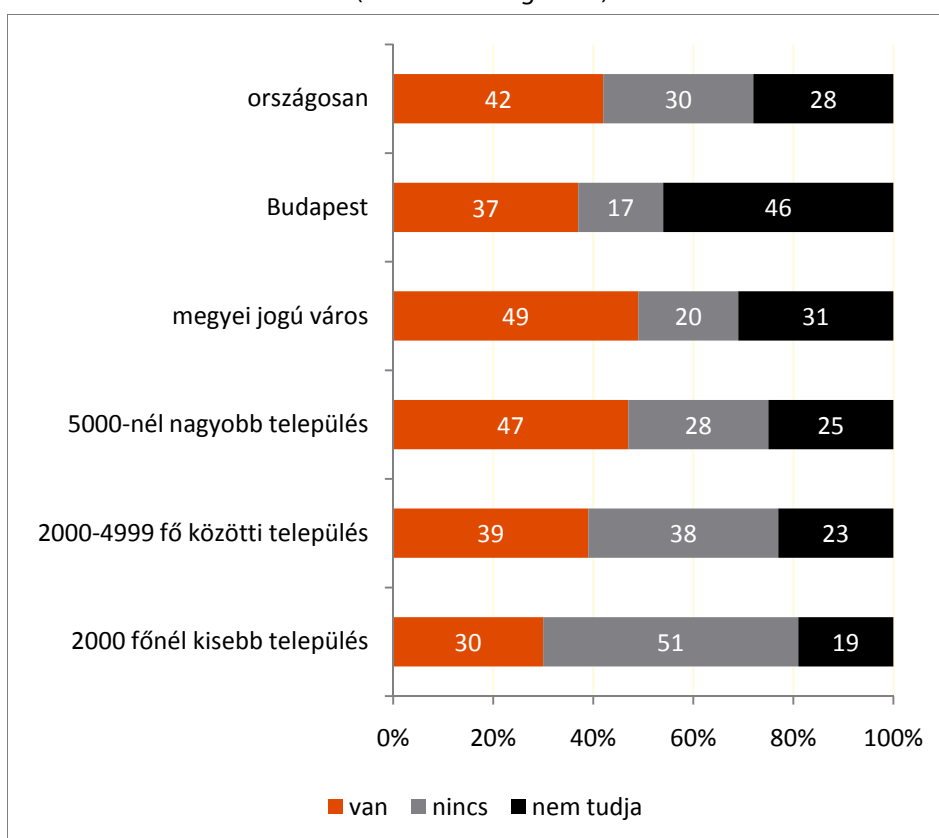
Országosan a fiatalok 42 százaléka állította, hogy van számára elérhető közelségében olyan civil vagy egyházi szervezet, amely a fiatalok számára nyilvános programokat szervez. Minél nagyobb egy település, annál nagyobb valószínűséggel állítják a fiatalok, hogy létezik náluk ilyen egyházi vagy civil szervezet. A főváros kivételt jelent. Csak a 2000 főnél kisebb településeken állítják kevesebben azt, hogy vannak ilyen programok, mint a fővárosban. Valószínű, hogy a fővárosban a szervezett programok nehezebben érnek el a fiatalokhoz. A kínált programok nem olyanok, amelyek meg tudják érinteni a fiatalokat. Erre enged következtetni az is, hogy a lakóhely nagyságával párhuzamosan növekszik a „nem tudja” válaszok aránya.

Az ifjúság számára szervezett programok a magas iskolai végzettséggel rendelkezőkhöz könnyebben eljutnak. Persze ez nem jelenti automatikusan azt, hogy részt is vesznek ezeken a programokon.

Országosan a fiataloknak csupán 6 százaléka állította azt, hogy rendszeresen, és további 42 százalékuk, hogy néha részt szokott venni a helyi szervezetek valamelyikének nyilvános programján. 46

százalék állította, hogy nem vesz részt ilyen programokon, 6 százalék pedig azt, hogy nincsenek is ilyen programok számára elérhető közelségben. Minél kisebb egy település, annál kisebb azoknak az aránya, akik soha nem vesznek részt helyi szervezetek nyilvános rendezvényein. Tehát a kisebb településeken kevesebb az ilyen program, viszont azokon nagyobb valószínűséggel vesznek részt a fiatalok

78. ábra: „Vannak-e az Ön számára elérhető közelségben olyan civil vagy egyházi szervezetek, szolgáltatások, amelyek a fiatalok számára szerveznek különböző programokat?” – településnagyság szerint
(százalékos megoszlás)

Az ifjúsági intézmények közül a fiatalság számára ma is a régen kiépített művelődési és sportolási intézmények a leginkább elérhetők. A válaszadók bő kilenczede állította, hogy van hozzá elérhető közelségben művelődési ház, könyvtár, illetve iskola. Ez persze nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezek az intézmények „élők”, bennük folyamatos ifjúsági munka folyik. A másik jelentős intézménycsoportot, ami a fiatalok több mint fele számára elérhető, az amatőr kulturális és hagyományőrző egyesületek jelentik. A fiatalok több mint fele számára elérhető még egészséggel kapcsolatos tanácsadás, illetve valamilyen egyházi ifjúsági szervezet. A fent említett intézményekről, szolgáltatásokról általában elmondható, hogy elterjedtségük valamelyest összhangban van a fiatalok igényeivel. Viszonylag elterjedtek, és igényli is őket a fiatalság.

A modern ifjúságpolitikához jobban köthető intézmények, szolgáltatások elterjedtsége és a fiatalok igényei között már nagyobb űr tátong. Teleház, klubhelyiség és pályaválasztási tanácsadás a fiatalok kevesebb mint fele számára, droggal kapcsolatos tanácsadás és ifjúsági iroda csupán bő harmaduk számára elérhető. A művelődési ház, sportpálya, könyvtár mellett ezek a jóval nehezebben elérhető intézmények, szolgáltatások azok, amelyeket leginkább igényelnek a fiatalok.

Lakóhelyre és iskolai végzettségre való tekintet nélkül elmondható, hogy a fiatalok igényei és ezen szolgáltatások elérhetősége között van a legnagyobb szakadék.

Ifjúsági önkormányzat és diákönkormányzat a fiataloknak nagyjából ötöde számára elérhető, igaz ezek nem is hiányoznak annyira a fiatalok számára.

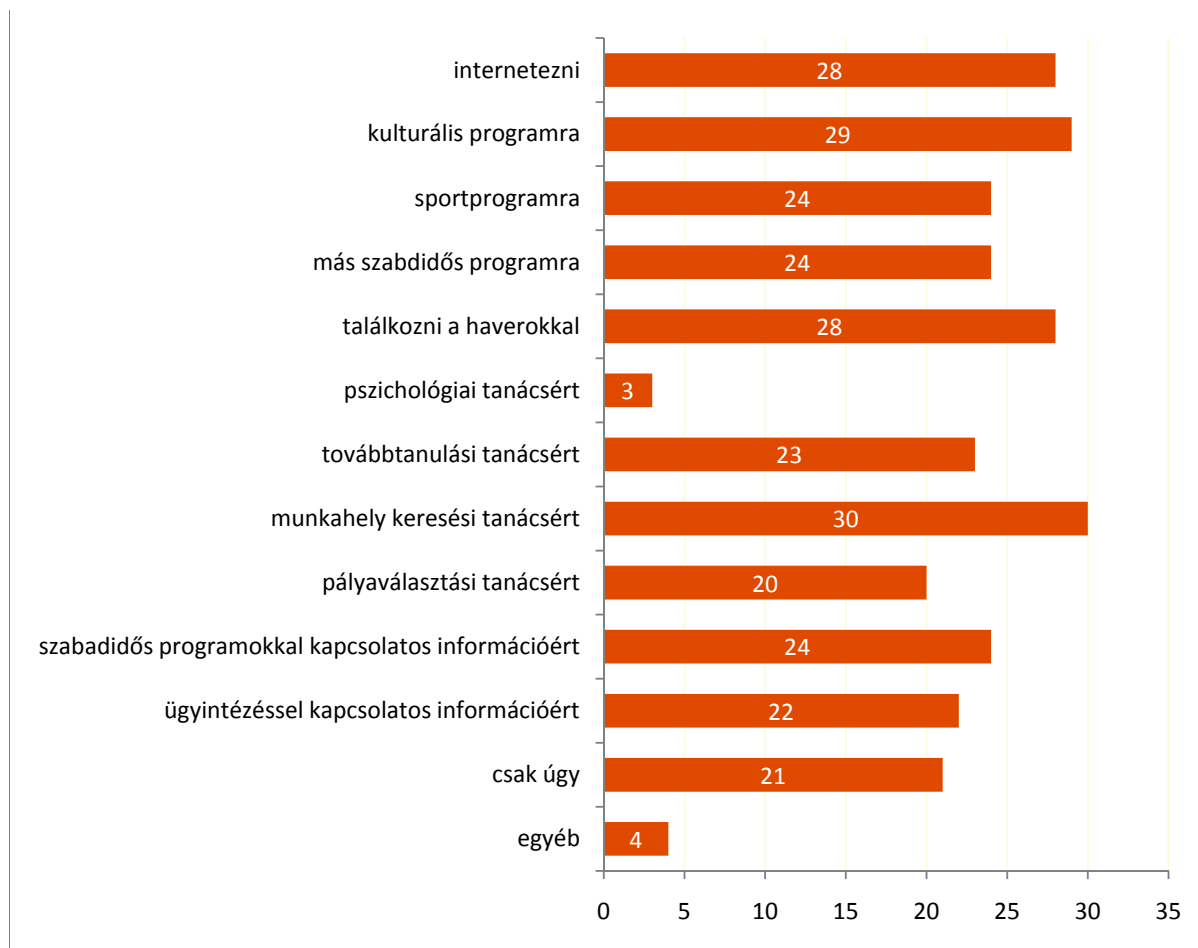
A fiatalok 40 százalékának lakóhelye közelében működik valamilyen környezetvédelmi vagy környezetépítő egyesület, melyekre szintén igen nagy az igény. Általában elmondható, hogy a fiatalok inkább igénylik az ifjúsági szolgáltatásokat és intézményeket. A mért megközelítések közül egyiknek sincs elutasíthatósága.

Könyvtárral, művelődési házzal és sportolási intézményekkel való ellátottság minden településtípusban magas. Még ha ez a kisebb településeken nem feltétlenül jelent működő intézményeket, a fiatalok számon tartják a létezésüket. A többi intézmény kapcsán általában elmondható, hogy minél nagyobb lakosságszámú egy település, annál nagyobb valószínűséggel állítják a fiatalok, hogy van a településen az adott intézmény. Többnyire itt is kivételt képez Budapest. A legtöbb intézményről a budapestiek kevésbé állítják, hogy van ilyen a közelükben, mint a megyei jogú városokban vagy kisvárosban élők. A meglepő adatoknak valószínűleg az áll a háttérében, hogy habár léteznek Budapesten a kért szolgáltatások, intézmények, a budapesti fiatalok jelentős hányadának „mentális térképén” nem jelennek meg.

Ifjúsági irodák és ifjúsági referensek

A fiatalok 15 százaléka legalább egyszer volt már ifjúsági irodában (a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében nagyobb arányban kaptuk ezt a választ), 80 százalékuk még sosem járt ilyenben, további 5% pedig nem is hallott arról, hogy létezik ez az intézmény. Az ifjúsági irodák a megyei jogú városokban működnek leghatékonyabban, itt a fiatalok negyede állította, hogy járt már benne. A többi településtípusban a fiataloknak nagyjából a tizede állítja ugyanezt. Az ifjúsági irodák kínált szolgáltatások szinte mindegyikét a valaha ott járt fiatalok 2030 százaléka vette igénybe. Egyetlen kivétel a pszichológiai tanácsadás, 3 százalékos aránnyal.

79. ábra: Az ifjúsági irodák látogatásának okai
(említések százalékos megoszlása az ifjúsági irodák látogatóinak körében)

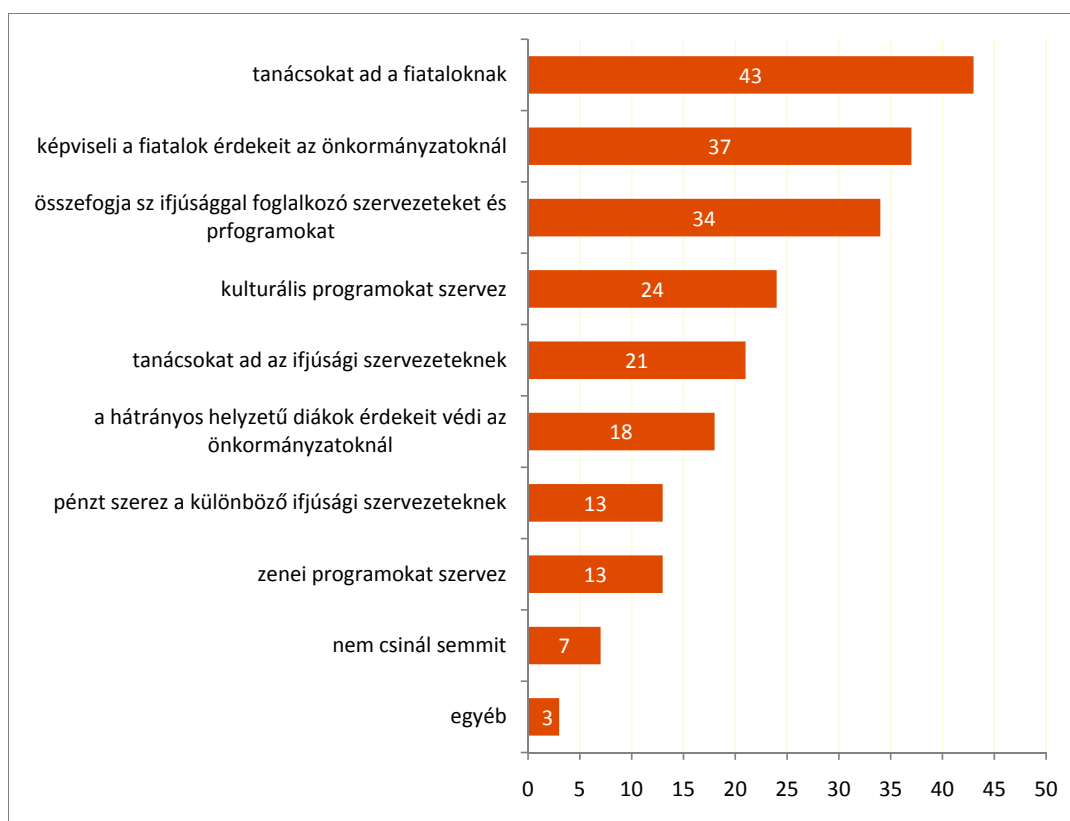

Azoknak, akik jártak már ifjúsági irodában, 87 százaléka állította, hogy elégedett vagy inkább elégedett volt a szolgáltatással, és csupán 13% érezte úgy, hogy elégedetlen, vagy inkább elégedetlen. Tehát az ifjúsági irodák szolgáltatásainak minőségével a szolgáltatást igénybe vevők döntő többsége szerint nincs különösebb probléma. Az alacsony látogatottsági szintnek nem ez az oka, hanem az, hogy nehezen jutnak el a fiatalok az ifjúsági irodákhoz, illetve az ifjúsági irodák nehezen jutnak el a fiatalokhoz. Az ifjúsági irodával rendelkező településeken élő fiataloknak is csak valamivel több mint fele állította, hogy van számára elérhető közelségben ilyen intézmény.

Az önkormányzatok által kinevezett ifjúsági referensek ismertsége sokkal alacsonyabb, mint az ifjúsági irodáké. A fiatalok több mint fele, 56 százaléka nem hallott még róla, hogy léteznek ifjúsági referensek. A válaszadóknak csupán a 9 százaléka mondta, hogy szerintük van ilyen a településén, 20 százalék szerint nincs, további 15 százalék pedig nem tudott válaszolni a kérdésre. A magasabban iskolázottak és a nagyobb településeken élők körében többen vannak az ifjúsági referens intézményét ismerők.

Nem csak hogy sokan nem tudnak az ifjúsági referensek létezéséről, de ugyancsak ködös képzetek vannak a fejekben arról, mit is csinál egy ifjúsági referens.

80. ábra: Mi(ke)t csinál egy ifjúsági referens a fiatalok véleménye szerint?
(a válaszok százalékos előfordulása)

A felmérésben 2000 válaszadónak elmondtuk, hogy mi az ifjúsági referens definíciója, és ezután kérdeztük meg, hogy szerintük, mint csinál egy ifjúsági referens. Egy valós tevékenységlistából kellett kiválasztaniuk azokat a tevékenységeket, amelyek egy ifjúsági referens feladatkörébe beletartoznak. A listába egy kakukktojást is beraktunk, nevezetesen, hogy az ifjúsági referens a hátrányos helyzetű diákok érdekét védi az iskolában. Ezt a válaszlehetőséget a fiatalok 18 százaléka jelölte meg.

Összegezve az adatokból az derül ki, hogy a fiataloknak az ifjúsági szolgáltatások széles palettájára van igénye, ennek ellenére a létező ifjúsági szolgáltatásokról sok fiatalnak nincs tudomása, akik pedig tudnak ezen szolgáltatásokról, azoknak egy része nem veszi őket igénybe. Viszont akiket elérnek az ifjúsági irodák szolgáltatásai, általában elégedettek azok minőségével. A fiatalok részéről kiemelten nagy igény mutatkozik olyan modern ifjúságpolitikához köthető szolgáltatásokra, mint pályaválasztási tanácsadás, droggal, alkohollal, szenvedélybetegségekkel kapcsolatos tanácsadás, klubhelyiség, teleház, ifjúsági iroda.

VALLÁSOSSÁG

Négy esztendővel ezelőtt, az Ifjúság2004 vizsgálat gyorsjelentésében azt írtuk, hogy egy társadalom vallásosságának változása lassú folyamat, és az akkori adatok azt mutatták, hogy ez az állítás a változásokra leginkább fogékony és összetételét tekintve folyamatosan változó ifjúságra is igaz. A 2008-as felmérés adatai ugyanakkor nem a stabilitásra, hanem a változásra hívják fel a figyelmet. Az Ifjúság2008 kutatásban szereplő összes összehasonlítható indikátor szerint a 15–29 éves korosztály vallásossága a korábbi évekhez képest csökkenő tendenciát mutat. Csak az adatok későbbi, részletesebb elemzése fog tudni rámutatni arra, hogy a korosztály mely csoportjait milyen mértékben érinti ez a változás. Azonban fontos előrebecsíteni, hogy a korábbi felmérésekkel történő összehasonlítást lehetővé tevő adatok szinte kizárólag a vallásosság intézményesült, egyházi keretekhez köthető formájának mennyiségi változásaival foglalkoznak. A vallási individualizáció, az egyházakhoz nem kapcsolódó vallásosság, vagy éppen az egyéni hitek, értelemkeresés jelenségeiben mutatkozó változásokra csak egy önálló vallásszociológiai vizsgálat tudna fényt deríteni.

E gyorsjelentésben a vallási önbesorolásra, a vallásos nevelésre, a felekezethez tartozásra, a vallásgyakorlatra, bizonyos természetfeletti dolgokba vetett hitre, valamint egy vallási rituáléhoz fűződő viszonyra vonatkozó eredményeket ismertetjük, és ahol mód nyílik rá, ott a korábbi hasonló felmérésekkel is összehasonlítást teszünk. Az összevethetőséget elősegíti, hogy a 2008-as felmérés kérdőívbe újból a bővebb, 2000-ben már alkalmazott kérdésblokk szerepelt, kiegészítve a 2004-es vizsgálat egy kérdésével és egy új, önálló kérdésblokkal.

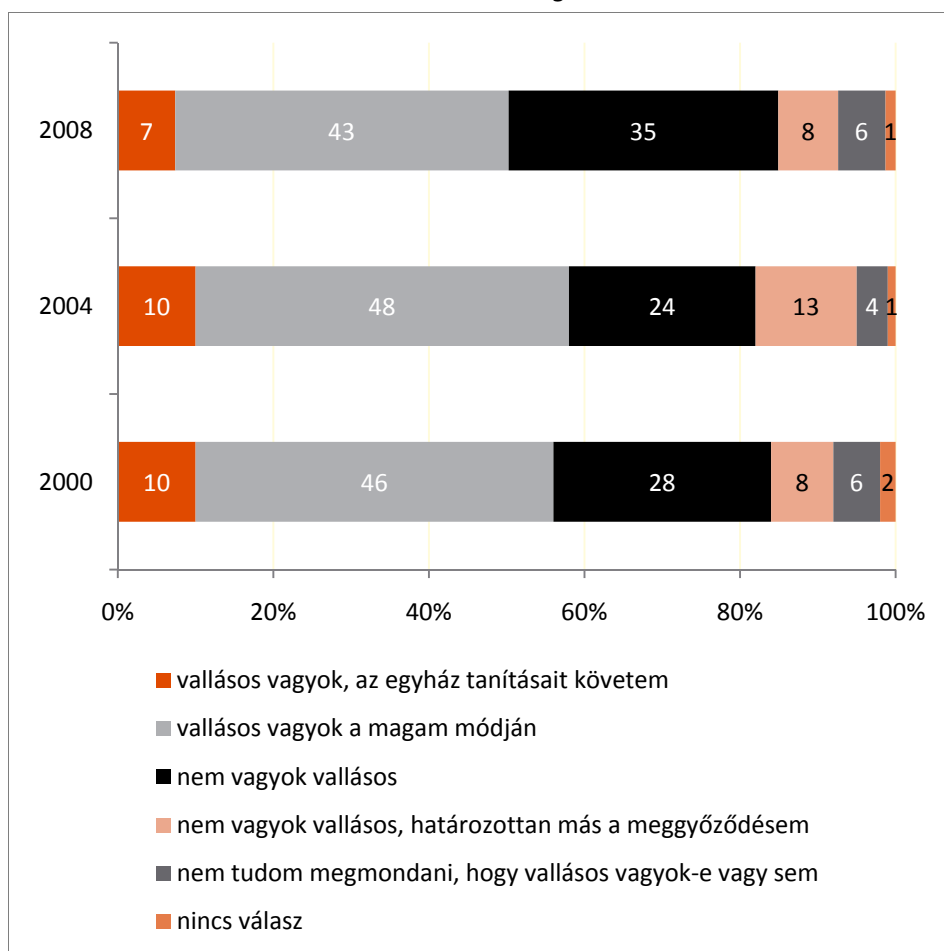
2008-ban a 15–29 éves korosztály fele tartotta magát vallásosnak. A vallási önbesorolásra vonatkozó kérdés két ilyen értelmű kategóriája közül – a korábbi évekhez, illetve a felnőtt lakosság körében végzett felmérések eredményeihez hasonlóan – a „maga módján vallásos” kategória jóval gyakoribb, mint az „egyház tanítása szerint” vallásos. Mindkét kategória részaránya csökkent 2004 óta, az egyházasan vallásosaké kb. egynegyedével, a „maguk módján” vallásosaké pedig mintegy tizedével. Ha figyelembe vesszük azt a korábbi kutatások által alátámasztott megfigyelést, hogy az egyházas vallásosságtól eltávolodás általában a „maguk módján vallásosak” csoportjához közeledést jelenti, akkor azt vélelmezhetjük, hogy ez utóbbi kategória is erősebb csökkenést mutatna az elmúlt évek során, ha nem kompenzálná azt némiképp a másik csoportból kikerülők köre.

A másik oldalon a „nem vagyok vallásos” kijelentést tevő fiatalok csoportja közel másfélszeresére duzzadt, jelenleg az ifjúsági korcsoport több mint egyharmada sorolható ide. Szembetűnő ugyanakkor, hogy a határozottan más meggyőződésű, ateistának tekinthető másik nem vallásos csoport létszáma 2000 óta nem változott, 2004-hez viszonyítva pedig csökkent. Az ifjúsági korosztály vallásosságban mutatkozó csökkenés tehát inkább az érdektelenség, mint a határozott vallásellenesség irányába mutat.

A vallási nevelésre vonatkozó kérdésre adott válaszokban kisebb mértékű a változás, mint az önbesorolásban. 2000-hez viszonyítva csupán 2 százalékponttal csökkent azok aránya, akiket saját állításuk szerint vallásosan neveltek vagy nevelnek odahaza. Ugyanakkor csökkent a kérdés megválaszolásában bizonytalanok aránya is – akik esetében feltehetőleg szintén érvényesülhetett valamilyen vallási hatás, ez azonban nem volt elegendő egy határozott „igen” válaszhoz – ami összességében a vallásos nevelésben nem részesültek arányának valamivel jelentősebb, 7 százalékpontos emelkedését eredményezte. Az előző kérdés eredményével összevetve azt a hipotézist fogalmazhatjuk meg,

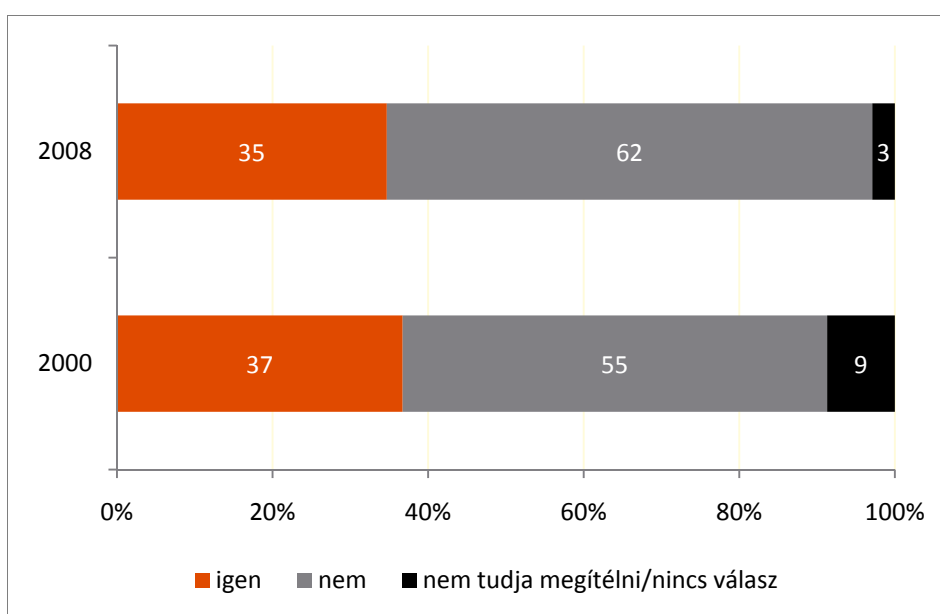
81. ábra: „A következő, vallásosságról szóló kijelentések közül melyikkel tudná önmagát a leginkább jellemezni?”, 2000-2008

(százalékos megoszlás)¹⁸

82. ábra: „Vallásosan nevelték, nevelik Önt otthon?” 2000, 2008

(százalékos megoszlás)

¹⁸

A kérdőív kérdéseinek mindegyikénél szereplő „nem tudja” kategóriát összevontuk a „nem tudom megmondani, vallásos vagyok-e vagy sem” kategória válaszadóival.

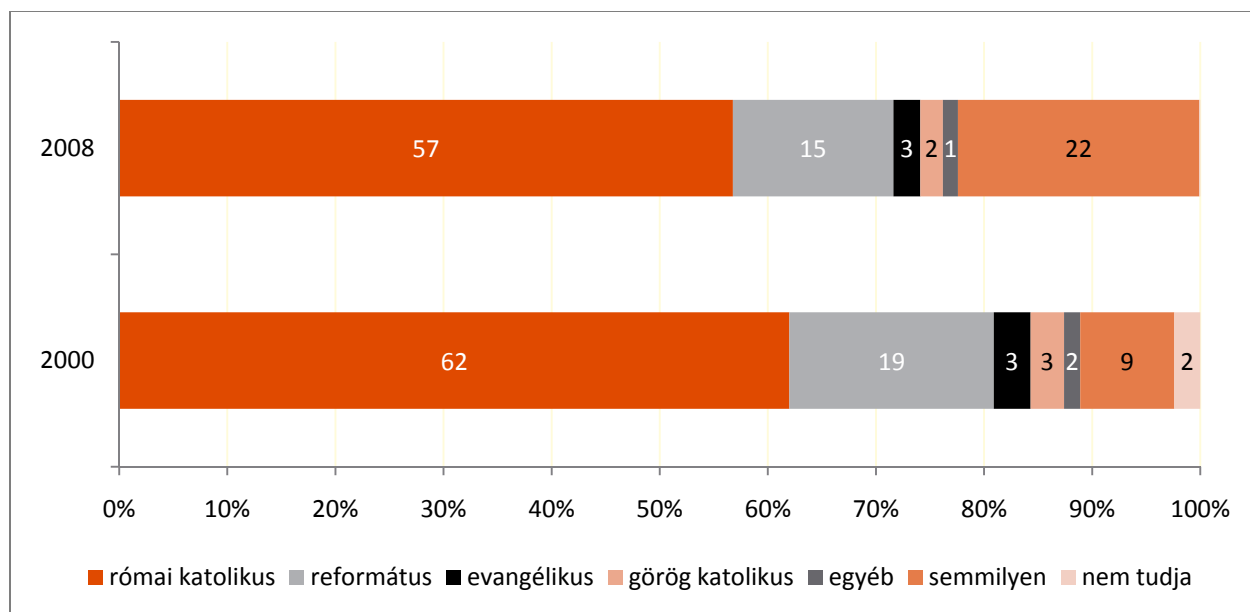
hogy a vallásos nevelést előnyben részesítő szülők, családok aránya talán nem csökkent számottevően, de a vallásosság átadásának eredményessége – ami erősen függ a tágabb társadalmi környezet-től is – igen.

Az Ifjúság2008 kutatásban a nyolc esztendővel ezelőttiéhez hasonlóan újból két kérdés szerepelt a felekezethez tartozásra vonatkozóan.¹⁹ Az első a formális, általában a szülők döntésén alapuló keresztséghez (vagy egyéb egyházi szertartáshoz, eljáráshoz) köthető, a második pedig a szubjektív kötődésen alapuló hovatartozást vizsgálta. A felmérés vallási részének egyik legjelentősebb változását a keresztségen alapuló felekezethez tartozás mutatja. A 2000-ben végzett felméréshez képest több mint duplájára nőtt a meg nem kereszteltek (illetve be nem jegyzettek) aránya, az 1979 és 1993 között született korosztály több mint egyötöde saját állítása szerint nem részesült ebben a szertartásban. Kérdés, hogy a rendszerváltás után született korcsoportok körében a későbbiekben mennyiben fog tovább folytatódni ez a tendencia.

Látszólag ellentmondás feszül a vallásos nevelésben részesültek számának változatlansága és a keresztségben részesültek számának csökkenése között, hiszen mindkét kérdés javarészt a család vallási hatását méri. Az ellentmondás azonban valóban látszólagos, hiszen a keresztségek számának csökkenése feltehetőleg épp azon a nagyobb létszámú csoporton belüli jelenség, amely eleve nem részesítette vallásos nevelésben gyermekét. A kulturális tradíciók fellazulását érhetjük tetten abban, hogy számukra ez a vallási kapocs is egyre jobban elveszíti jelentőségét.

A megkereszteltek számának csökkenése mind a nagy, mind a kisebb egyházakat, vallási csoportokat érinti, de ezen belül a reformátusokat valamivel erősebben, mint a római katolikusokat. A megkereszteltek körében utóbbiak részaránya 70-ről 73 százalékra emelkedett, utóbbiaké pedig 21-ről 19 százalékra csökkent.

83. ábra: Az egyes felekezetben megkereszteltek, bejegyzettek aránya, 2000, 2008
(százalékos megoszlás)

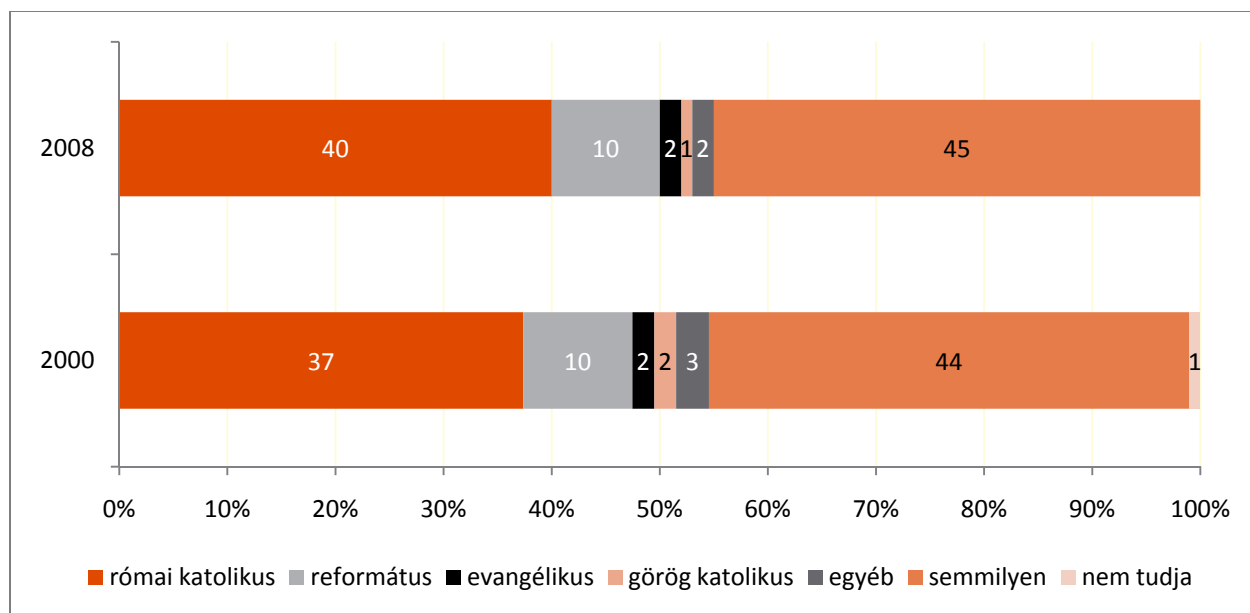

A fentiek fényében talán némileg meglepő módon a felekezethez tartozás érzése jóval stabilabb képet mutat, mint a megkereszteltek száma. Gyakorlatilag nem változott azok aránya, akik egyik felekezethez tartozónak sem érzik magukat, és azoké sem, akik közel érzik magukat valamely felekezethez. Az egyetlen szignifikáns változást a római katolikusok arányának enyhe növekedése jelenti, s ezzel párhuzamosan némileg csökkent a kisegyházakhoz, szektákhoz tartozók együttes aránya. Az új vallási mozgalmak számottevő térhódítása továbbra sem figyelhető meg a fiatal korosztályok körében.

¹⁹ Az Ifjúság2004 vizsgálatban csak a szubjektív felekezethez tartozás kérdése szerepelt, amely így nem összehasonlítható sem a 2000-es, sem a 2008-as felmérés eredményeivel.

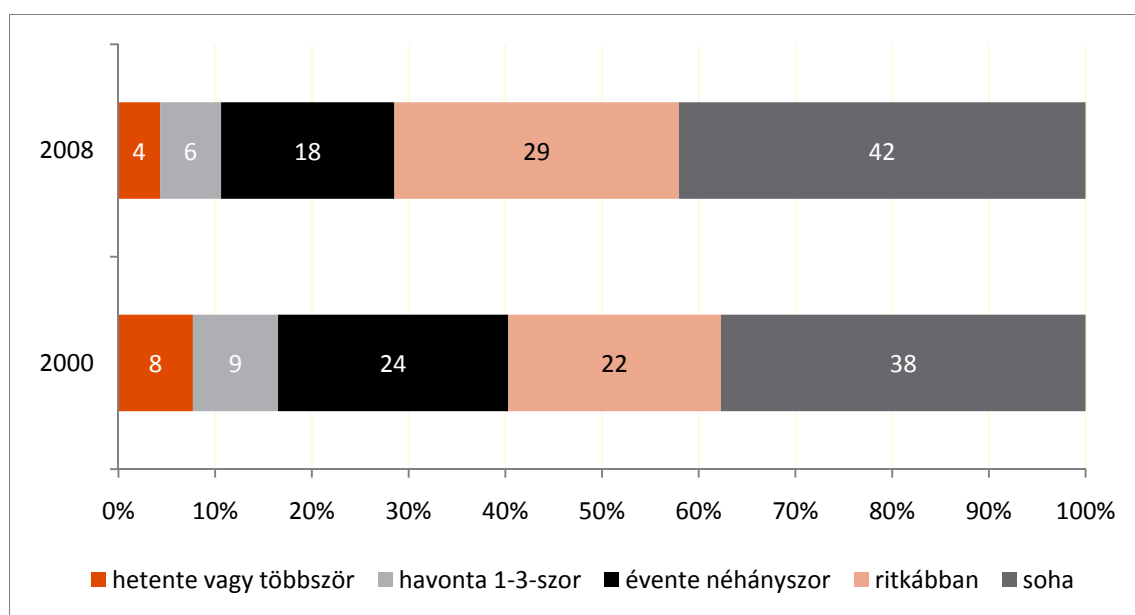
A két kérdés együttes vizsgálatából kitűnik, hogy a római katolikusnak kereszteltek valamivel nagyobb arányban érzik most is ehhez az egyházhoz tartozónak magukat (71%), mint a másik nagy felekezethez, a reformátusokhoz tartozók (64%). A keresztelések számának csökkenése mellett ez egy újabb adat, amely arra utal, hogy a vallásosság visszaszorulása valamivel erősebben érinti a reformátusokat, mint a katolikusokat. Ugyanakkor gyakorlatilag nincs átjárás a két nagy felekezet között az ifjúságon belül, egyik vallás esetében sem éri el a megkereszteltek egy százalékát azok részaránya, akik a másik egyházhoz érzik közel magukat.

84. ábra: A magukat különböző felekezetekhez tartozónak érzők aránya, 2000, 2008
(százalékos megoszlás)

85. ábra: „Milyen gyakran jár egyházi, vallási közösségi szertartásokra (mise, istentisztelet), leszámítva a családi eseményeket (esküvő, temetés, keresztelő)?”, 2000, 2008

(százalékos megoszlás)²⁰

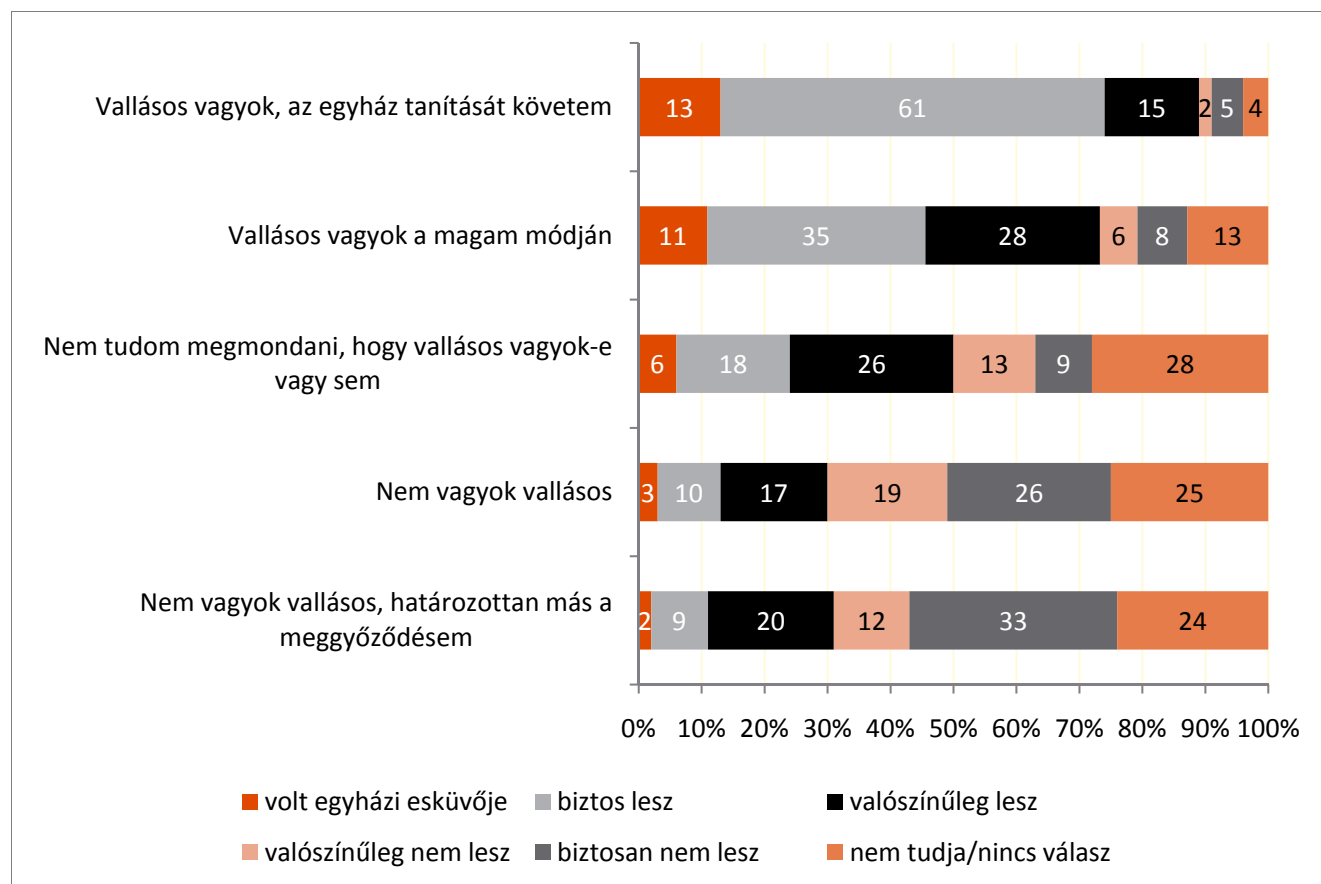

²⁰ Ez a kérdés szerepelt a 2004-es kutatásban is, de ott nem tették fel azoknak, akik a vallási önbesorolásnál a „határozottan más meggyőződésű” kategóriába sorolták magukat, ezért nem összehasonlítható a másik két felmérés eredményeivel. Az áttekinthetőség érdekében a válaszok egyes kategóriáit összevontuk.

A vallásosság társadalmi megjelenését leggyakrabban a vallásgyakorlaton keresztül szokás mérni. Az egyházi keretekhez kötődő vallásosság eme indikátora is csökkenésről tanúskodik mind a rendszeres, mind az alkalmi vallásosság terén. A legalább heti rendszerességgel vallásukat gyakorlók aránya a felére csökkent nyolc év alatt, a legalább havonta templomba járók aránya pedig több mint 40 százalékkal esett vissza a 15–29 évesek körében. Szintén csökkenést mutat a rendszertelen vallásgyakorlat. A növekvő távolság az egyházi szertartásoktól ugyanakkor többnyire nem azonos a teljes elfordulással: 2000 óta jóval erőteljesebben növekedett a „ritkábban, mint évente néhányszor” templomba betérők aránya, mint azoké, akik soha nem teszik be oda a lábukat. Ha másként nem, akkor az egyházi ünnepek révén – amelyek ezeknek a ritka szertartáslátogatásoknak a leggyakoribb alkalmi – a 15–29 éves korosztályhoz tartozók többsége továbbra is kapcsolatban maradt az egyházakkal.

2004 után másodszor szerepelt az ifjúságkutatás kérdőívében az a kérdés, amely a vallási tradíció egyéni életre gyakorolt hatását hivatott vizsgálni egy olyan életfordulón keresztül, amely leginkább erre a korosztályra a jellemző.²¹ Eszerint a 15–29 éves korosztály kb. egyharmada biztos benne, hogy lesz egyházi esküvője is, illetve ezen belül egy kisebb csoportnak már volt is. Ha ehhez hozzávesszük azt a 22 százalékat, akik valószínűsítik, hogy egyházi házasságot is fognak kötni, akkor azt mondhatjuk, hogy a fiatalok többsége számára az egyházi szertartás – továbbra is – fontos, és csupán minden hatodik fiatal biztos abban, hogy nem lesz egyházi esküvője. Az egyházi esküvő megtartása természetesen erősen függ az egyén vallási identitásától is, de még a határozottan nem vallásosak csoportjához tartozók közül is csak minden harmadik válaszdó zárkózik el kategorikusan az egyházi esküvő gondolatától. (Nyilvánvaló, hogy ebben a döntésben a válaszdó szándékán túl igen sok egyéb tényező is szerepet játszhat.)

86. ábra: Az egyházi esküvőt tartók/tartani kívánók aránya a vallásosság szerinti csoportokban
(százalékos megoszlás)

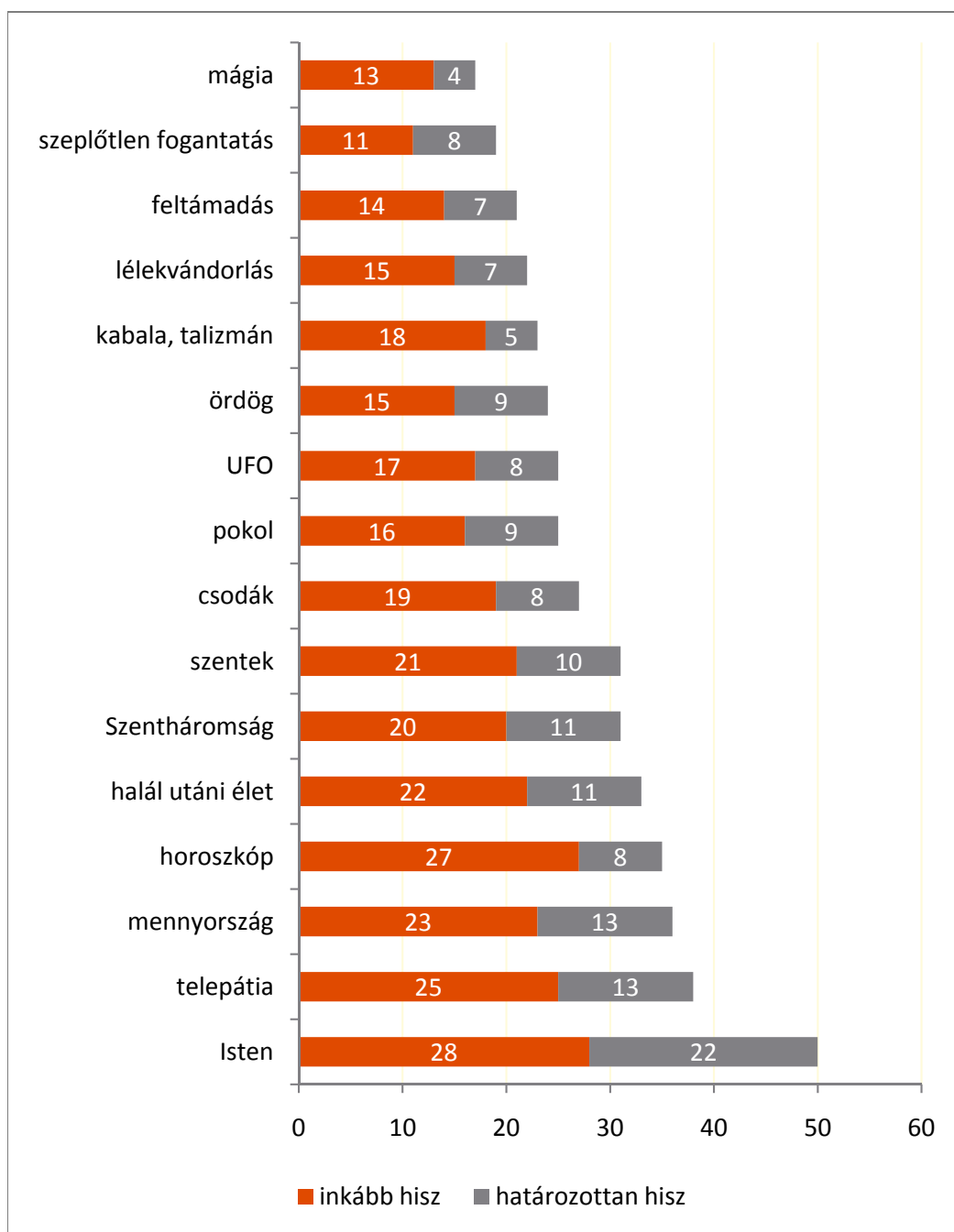

²¹ A kérdések sajnos mégsem teljes mértékben összehasonlíthatók, mivel 2004-ben ezt a kérdést sem tették fel a határozottan más meggyőződést valló nem vallásosoknak, illetve a válaszlehetőségek is eltérőek voltak.

A korábbi ifjúságkutatásokhoz képest újdonság, hogy a vallási önbesorolás és a vallásgyakorlat egyes típusain túl a vallásosság egy másik dimenziójára, a hitre vonatkozóan is szerepeltek kérdések. Összesen tizenhat természetfelettinak tartott dolog kapcsán tettük fel a kérdést, a válaszadók²² a határozott és a bizonytalan hit és elutasítás kategóriái közül választhattak. A tizenhat lehetőség közül kilenc egyértelműen a keresztény tradícióhoz köthető (Isten, mennyország, pokol, ördög, halál utáni élet, feltámadás, szeplőtlen fogantatás, szentek, Szentháromság), és a csodák kategóriája is besorolható ide is. A másik hat dolog más vallásokból, illetve ezoterikus vagy tudományos-fantasztikus gyökerekből származik (kabala-talizmán, horoszkóp, lélekvándorlás, telepátia, mágia, UFO).

87. ábra: A különböző hittartalmakban hívők aránya

(százalékos előfordulás)

²² A kérdéseket a teljes kutatás egy 2000 fős almintáján kérdeztük le. Az al minta önmagában is reprezentálja a teljes 15-29 éves korosztályt, tehát önálló elemzésre alkalmas.

A megkérdezettek mindössze egynegyede nem hisz egyik felsorolt dologban sem, egy másik hasonló méretű csoport 1-3 esetben mondta, hogy inkább vagy biztosan hisz, és mintegy felük háromnál több dolog létét is több-kevesebb bizonyossággal hiszi. Egy válaszadó átlagosan három hitelemet fogadott el. A leggyakoribb az istenhit, ezzel minden második fiatal jellemezhető. A további leggyakrabban vallott hitek közt egyaránt találunk keresztény alapúakat (mennyország, halál utáni élet) és ezoterikus gyökerűeket (telepátia, horoszkóp) is. A fiatalok esetében is érvényes az a megfigyelés, amit a hasonló kérdéseket felvető, felnőttek körében végzett vizsgálatok esetében tapasztalni, hogy ti. a pozitív hittartalmak (mennyország, halál utáni élet, csodák) népszerűbbek, mint a hasonlóan keresztény gyökerekből táplálkozó negatív tartalmak (pokol, ördög).

Az egyház tanítása szerint vallásosak a tíz keresztény hitelem közül átlagosan 7-ben hisznek, ugyanakkor 62 százalékuk hajlik a másik hat dolog közül is legalább egynek az elfogadására. A nem keresztény hittartalmak közül a telepátia létezésében hisz a legtöbb egyházasan vallásos válaszadó (36%). A maguk módján vallásosak átlagosan valamivel több mint négy keresztény alapú dologban hisznek, viszont többen (73%) fogadnak el legalább egyet az ezoterikus és sci-fi tartalmak közül, mint az egyház tanítása szerint vallásosak.

A nem vallásosak két csoportjába tartozók közel kétharmada mindennemű keresztény hittartalmat elutasít, ugyanakkor a nem vallásos csoport 51 százaléka, a határozottan más meggyőződésűeknek pedig 55 százaléka legalább egy nem keresztény hittartalmat elfogad.

A kifejezetten a vallásosságra vonatkozó kérdések blokkján túl a kérdőív egy más helyén is előfordult a vallással kapcsolatos kérdés. A kérdéscsoport a civil szervezeti tagságot vizsgálta, itt tizenkilenc másik kategória mellett az „egyházi szervezetek, vallási közösségek” típus is megjelent. A megkérdezettek három százaléka mondta magát valamilyen egyházi közösséghez, szervezethez tartozónak, amely így a hetedik leggyakrabban említett szervezettípus lett.

AZ IFJÚSÁG LEGÉGETŐBB PROBLÉMÁI

A 2000-es és a 2004-es nagymintás ifjúsági vizsgálat más-más problémacsoport érzékelésére mutatott rá. Míg 2000-ben a korosztály legégetőbb problémája elsősorban a társadalmi–gazdasági folyamatokkal és problémákkal voltak összefüggésben (munkanélküliség, pénztelenség, lakáshelyzet), 2004-re lényegesen megváltozott a problématérkép. 4 évvel ezelőtt a 15–29 évesek számára minden kétséget kizárólag a drogok elterjedése jelentette a legfontosabb feszültségforrást. Fontos változás volt az is, hogy a másik devianciaforrás, az alkohol elterjedése is bekerült a négy legfontosabb feszültségpotenciál közé. 2004-ben tehát az ifjúság legégetőbb problémáira gondolva a fiatalok az életvilágukban megjelenő ügyekre asszociáltak.

2008 újabb változást, helyesebben a 2000-es állapotokhoz való visszacsatolást hozta. A 15–29 éves korosztály – feltehetően nem függetlenül a gazdasági problémáktól – számára újra a munkanélküliség, a pénztelenség és elszegényedés, valamint a létbizonytalanság vált a három legfontosabb problémává. A drogok elterjedése visszacsúszott az ötödik helyre. Nagyon érdekes viszont az a „környezet”, amely körülveszi a drogok elterjedését: kilátástalan jövő, valamint a céltalanság. Mintha e két, alapvetően a bizonytalansággal összefüggő tényező adódna össze a drogok elterjedésében.

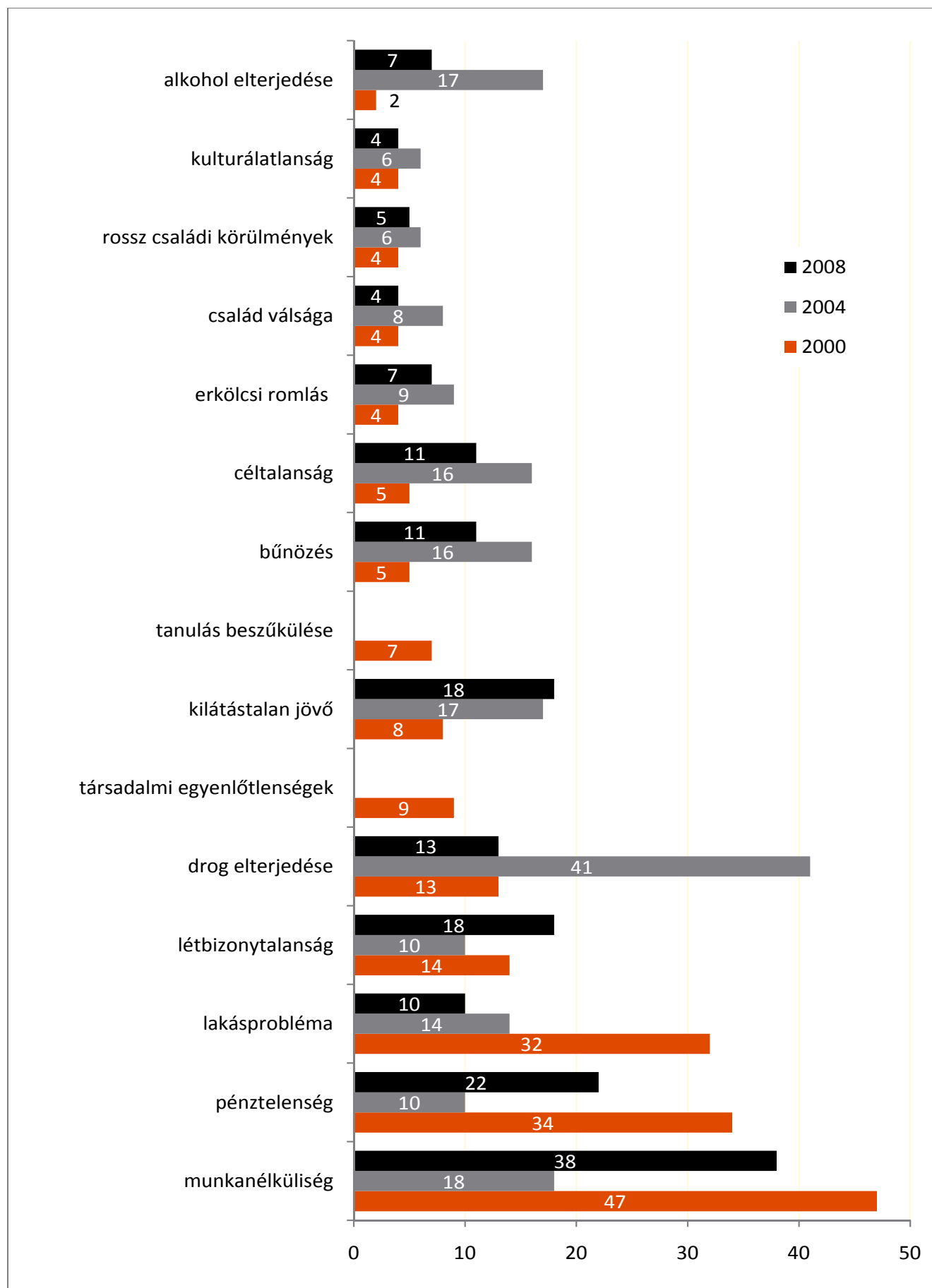
A legfiatalabb, 15–19 éves korosztály az átlagosnál jóval fontosabbra értékelte a drog és az alkohol elterjedését, míg a munkanélküliséget a pályakezdőként most a munkaerőpiacra kilépő 20–24 évesek, valamint a 25–29 évesek említették különös hangsúllyal. Az önálló egzisztencia megteremtésével összefüggő problémák, így a kilátástalanság, a céltalanság, a létbizonytalanság a többi csoporthoz képest a legidősebbek problématérképén jelenik meg nagyobb arányban.

Hasonlóan az előző két nagymintás felvételhez, a budapesti fiatalok körében az átlaghoz képest jóval magasabb a lakásproblémákat, valamint az önálló egzisztencia megteremtését felmelegető aránya, míg a községekben a munkanélküliség és az ehhez kapcsolódó pénztelenség jelentősége a kiemelkedőbb. Az alkoholproblémák leginkább a községben lakó fiatalokat foglalkoztatják, míg a kábítószer elterjedése nem oszlik meg az állandó lakhely szerinti településtípus alapján.

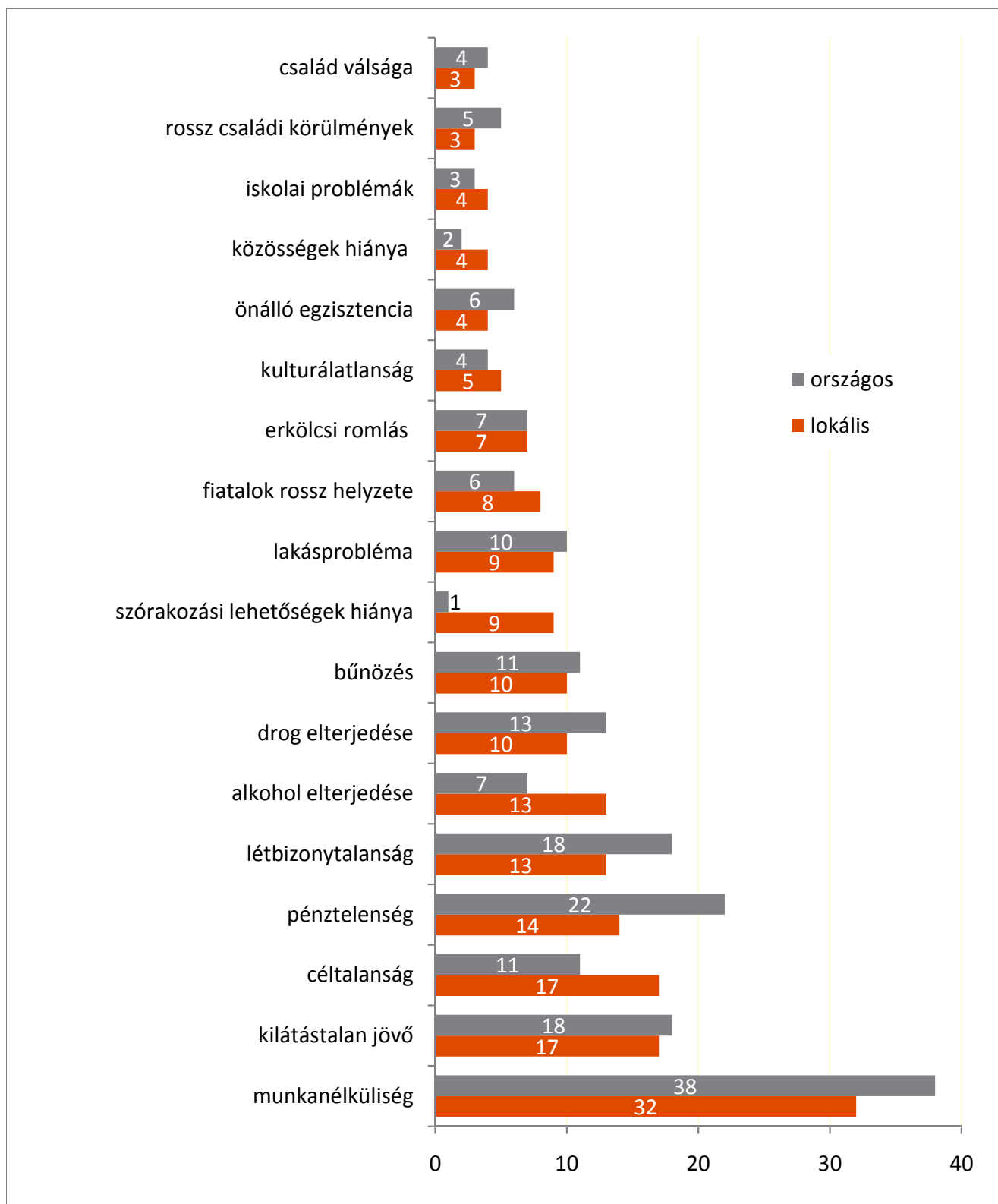
A problématérkép átalakulása azt jelzi, hogy az ifjúság differenciáltan, helyzet-adekvátan ítéli meg az őket körülvevő világot. 2004-ben, amikor az általános szociális helyzet minden statisztikai mutató szerint kedvezőbb volt, mint négy évvel korábban és négy év elteltével, a mindenkit érintő, általános társadalmi kérdések felől visszafordult saját szűkebb életvilágába, ugyanakkor 2000-ben és 2008-ban a perspektíva kitágult. Az adatok tehát azt jelzik, hogy téves az a sztereotípia, miszerint a „mai fiatalokat semmi sem érdekli...”. Véleményünk szerint mindhárom vizsgálat egyértelműen azt támasztotta alá, hogy a 15–29 évesek reálisan látják és ítélik meg a társadalmi, a szociális és a politikai környezetet.

Persze az is elképzelhető, hogy az ifjúság „legégetőbb problémája” kifejezést a fiatalok valóban makro társadalmi jelenségekre vonatkoztatják, míg a helyi társadalom, a lokalitás szintjén más, életvilágukhoz közelebb eső ügyeket azonosítanak. Ez a hipotézis azonban nem támasztható alá. Ha összehasonlítjuk a makro- és a mikrotársadalom szintjén értelmezett problématérképet, jóval kevesebb a különbség, mint amire előzetesen számítani lehetett.

88. ábra: Az ifjúság legégetőbb problémái a fiatalok szerint, 2000-2008
(két válasz volt lehetséges, összevont százalékos előfordulás)

89. ábra: Az ifjúság legégetőbb problémái országosan és helyben a fiatalok szerint
(két válasz volt lehetséges, összevont százalékos előfordulás)

Helyi és országos szinten is a materiális problémák, és ezzel összefüggésben a bizonytalan jövőorientáció okozza a legnagyobb fejtörést a fiataloknak. Érdekes azonban, hogy a helyi problémák esetében az alkohol elterjedésének nagyobb a fontossága, mint a drogoknak. Lényegében egyetlen olyan tényező került az első 10 ügy közé, amely csak helyi szinten jelentkezik, ez a szórakozási lehetőségek hiánya vagy korlátozottsága.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Az Ifjúság2008 Gyorsjelentés elkészítésekor még nincs lehetőség a három nagymintás vizsgálat mélyebb összehasonlítására, azonban szükségesnek látjuk, hogy néhány – már a Gyorsjelentés szintjén is látható – változásra felhívjuk a figyelmet. Ezeket is csak vázlatosan és a Gyorsjelentés fejezeteit követve emeljük ki:

1. A Központi Statisztikai Hivatal által kiadott jelentés alapján megállapítható, hogy négy év alatt 182 969 fővel csökkent a vizsgált populáció.
2. A családi és párkapcsolatban bekövetkezett változások elsősorban a 25–29 éves nőket érintik, akik körében a 2004 évi kutatáshoz képest tovább csökkent a férjezettek aránya, és a tartós kapcsolatok jellege is drámaian alakult át. A 15–19 éves korosztályban kevesebb mint 0,5 százalék a gyermekesek aránya, ők azonban az európai tendenciákhoz hasonlóan a szociálisan hátrányos helyzetűek, alacsonyan iskolázottak körébe tartoznak. Egyértelműnek tűnik, hogy a legalább nyolc osztályt, vagy annál magasabb szintű iskolát végzetteknel húsz éves kor fölé emelkedett az az életkor, amikor az első gyermek megszületik.
3. Az elmúlt négy esztendőben mintegy 6 százalékponttal nőtt a 15–29 éves korosztályok részvétele az iskolai képzésben. Az expanzió legekleatásabban a 25–29 évesek korcsoportjában mutatható ki, ahol 2000-hez képest megnégyszereződött a jelenleg még tanulók aránya.
4. A foglalkoztatási helyzet és a foglalkoztatás szerkezete további átalakulásokon ment át. Míg 2000-ben a fizikai munkát végzők aránya kétharmad volt, ez 2008-ban kb. egyharmadra csökkent. 2004-ben még atipikusként írhattuk le a munka és a tanulás együttes megjelenését, 2008-ban ez a forma „hétköznapi” vált.
5. A fókuszcsoportos beszélgetések egyik legfontosabb tanulsága, hogy sem az iskola-, sem a pályaválasztást illetően nincsenek előzetes stratégiák, vagy ha vannak, akkor azok olyan információkon alapulnak, amik később tévesnek bizonyulhatnak. Ugyanez igaz arra az esetre, ha valaki váratlanul nehéz helyzetbe kerül – iskola vagy a gyerekekkel otthon töltött évek után nem tud elhelyezkedni, vagy elveszíti a munkáját. A reális jövőképnek nem része a munkanélkülivé válás sem, így olyan technikák sem jelentek meg a beszélgetéseken, amelyek az ebből kivezető utat mutathatnák meg.
6. A rendszerváltoztatást követően megváltozott a családok és a fiatalok felhalmozáshoz, a jövő anyagi megalapozásához való viszony. Előtérbe került az azonnali fogyasztás (jelen) és az ehhez kapcsolódó státusszimbólumokká váló tárgyak birtoklása. Ezt 2000-ben a dvdlejátszó, 2004-ben a légkondicionáló berendezés és a plazma tévé jelenítette meg. 2008-ra ezek a tárgyak is mindennapossá váltak. A státusszimbólumok megteremtésének forrását nem a félretett és megspórolt jövedelem, hanem az időközben felvett hitelek jelentették. Ezt jelzik a vizsgálatban tapasztalt adatok is, amelyek szerint 2000-hez képest jelentősen csökkent a pénzt félretevők aránya, és növekedett a hitellel rendelkezőké.
7. 2008-ban a magyar fiatalok 84 százaléka használt valamilyen formában számítógépet. A négy évvel ezelőtti helyzethez képest ez további jelentős emelkedést mutat. 2004 és 2008 között dinamikusán nőtt az internetet használó fiatalok aránya is. Folyamatosan zárul az „olló”, amely a számítógép- és az internethasználat arányaiban korábban mindvégig megmutatkozott. Ma már aligha van értelme önmagában a számítógép-használatnak.
8. Az internet térhódítása, a napi szintű médiafogyasztásba való beépülése a fiatalok életében sajátos átrendeződést eredményezett. 2004 és 2008 között érzékelhető mértékben csökkent

- kent a tévézésre fordított átlagos idő mind a hétköznapiakon, mind pedig a hétvégéken. E csökkenés azonban természetesen nem járt együtt a különböző médiafogyasztásra fordított összidő csökkenésével, hiszen a televízió „megspórolt” időt a számítógép és az internet vette át, azzal a multitasking életformával együtt, aminek lényege az elérhető kommunikációs csatornák és a különböző tartalmak kínálatának megsokszorozódásából fakadó folyamatos figyelemmegosztás, amely leginkább a fiatal korosztályokra jellemző.
9. Az előző két nagymintás felvételhez képest is tovább nyílt a kulturális és „társadalmi olló”. Ma már elmondható, hogy az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei számára szinte elérhetetlenné vált az oktatás felső szegmense (egyetem), illetve a megfelelő szocializáció hiányában az elit kulturális terek használata. Itt kell megjegyeznünk, hogy a tananyagban is szereplő történelmi és kulturális helyek látogatottsága elsősorban iskolához kötődik, csupán a magasan kvalifikált rétegek gyermekei és a nagyobb városokban lakók azok, akik a családjukkal ismerkednek meg a magyar történelem nevezetes helyeivel.
 10. Előzetes hipotézisünk az volt, hogy az elmúlt években megerősödött a szabadidő-eltöltés helyszínéül a pláza, mint az a tér, ahol egyesül a passzív (kirakat-nézegetés, sétálás) és az aktív kulturálódás helyszíne (mozi, éttermek, kávézók). E vélekedésünket azonban nem lehet alátámasztani. A vizsgált 15–29 éves korosztály mintegy 6 százaléka tölti szabadidejét egy átlagos hétköznapi bevásárlóközpontban. Valamivel magasabb az arány a nőknél, valamint a Budapesten, ill. megyei jogú városban lakók körében. Áttörésről azonban e csoportok esetében sem beszélhetünk.
 11. A szabadidőben végzett elfoglaltság jórészt egyéni aktivitást tükröz, a társaság és a közösség hiánya látszódik. Azt is meg kell jegyezni, hogy 2004-hez képest nőtt azok aránya, akik azt állítják, hogy van baráti társaságuk. Vizsgálatunk egyik tisztázatlan pontja, hogy ez a kapcsolat személyközi, vagy interneten keresztül tartják-e fenn a fiatalok. Véleményünk szerint – legalább részben – eltűnt az igényes beszédcselekvés tereihez köthető kommunikáció. A fiatalok közel egyötöde „elvan” magával, szabadidejét passzív módon tölti el.
 12. A társadalmi közérzet minden dimenziójában érzékelhető romlást rögzített az adatfelvétel 2000-hez és 2004-hez képest is. Az elmúlt 10 esztendőre visszatekintő értékelést minden dimenzióban döntően negatív válaszok dominálják. Míg 2004-ben a 15–29 évesek nem egészen egyharmada látta inkább negatívan a rendszerváltozás óta eltelt időszakot saját vagy családja szempontjából, addig 2008-ban már a fiatalok kétharmada vélekedett hasonlóan.
 13. A 15–29 évesek jövőorientációja is romló tendenciát mutat. Míg 2004-ben a fiatalok 45 százaléka gondolta azt, hogy a közeljövőben javul a személyes helyzete, addig 2008-ban már csak 28 százaléka.
 14. Összességében megállapítható, hogy a válaszoló magyar fiatalok alig fele véli úgy, hogy a mai rendszer jobb lenne az előzőnél. A megélhetéssel, a létbiztonsággal kapcsolatos kérdések esetében egyértelmű a Kádár-korszak primátusa (pl. szociális biztonság, munkalehetőségek), míg a fiatalok élethelyzetével kapcsolatos kérdések (szórakozás, felsőoktatási intézménybe járás lehetősége) esetében inkább a mostani rendszerrel szimpatizálnak a 15–29 évesek. Első ránézésre úgy tűnik, hogy a Kádár-korszak többszörös kompromisszumokra épülő, de viszonylagos szociális biztonságot nyújtó karaktere maradt meg leginkább a társadalom kollektív emlékezetében. Mindez annak fényében érdekes, hogy a vizsgálatba került fiataloknak lényegében nincs (csak néhány korévhez tartozónak lehet) személyes tapasztalata az előző rendszerről.
 15. A vizsgálat egyik legizgalmasabb megállapítása, hogy a 15–29 évesek egyharmada azon a véleményen van, miszerint bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint a demokrácia, további közel egyharmaduk számára pedig gyakorlatilag lényegtelen, hogy demokratikus vagy diktatórikus körülmények között él-e.

16. A fiatalság legégetőbb problémáit jelző térkép érdekesen alakult a három nagymintás ifjúsági vizsgálat idején. 2004-ben, amikor az általános szociális helyzet minden statisztikai mutató szerint kedvezőbb volt a jelenleginél és a 2000-es adatoknál, a 15–29 évesek saját szűkebb életviláguk problémáik felé fordultak, és európai társaikhoz hasonlóan a drogok elterjedését, a céltalanságot, a bűnözést sorolták fel. 2000-ben és 2008-ban ugyanakkor a perspektíva hasonlóan alakult: a legproblémásabbnak ítélt terület mindkét évben a munkanélküliség, és ezzel összefüggésben a létbizonytalanság szegénység volt/lett. Véleményünk szerint ez egyértelműen azt támasztja alá, hogy a 15–29 évesek differenciáltan, helyzet-adekvátan ítélik meg az őket körülvevő világot, reálisan látják a szociális és a politikai környezetet.

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat:	A sikeres megkérdezéseket és megghiúsulási okokat összefoglaló táblázat	13
2. táblázat:	A súlyozott minta nemek szerinti megoszlása	14
3. táblázat:	A súlyozott minta korcsoportok szerinti megoszlása	14
4. táblázat:	Családi állapot nemenként és korcsoportonként, 2004-2008	19
5. táblázat:	Az élettársi és a házastársi kapcsolat létesítésének átlagos életkora nemenként és korcsoportonként, 2004-2008	19
6. táblázat:	A gyermekvállalás átlagos életkora nemenként és korcsoportonként	21
7. táblázat:	Az iskolai képzésben részt vevők aránya korcsoport szerint, 2000-2008	24
8. táblázat:	Az iskolarendszerben tanulók százalékos megoszlása iskolatípusok szerint	24
9. táblázat:	A legmagasabb befejezett iskolai végzettség településtípusonként	25
10. táblázat:	A fiatalok befejezett iskolai végzettsége az apák végzettsége szerint	26
11. táblázat:	A különböző iskolázottságú fiatalok aránya az egyes gazdasági aktivitási csoportokban, 2000-2008	27
12. táblázat:	A fiatalok gazdasági aktivitása az apa iskolai végzettsége szerint	27
13. táblázat:	A különböző oktatási intézményekbe járó fiatalok aránya az apa iskolai végzettsége szerint	28
14. táblázat:	Az apák iskolai végzettsége egyetemisták és főiskolások körében, 2000-2008	30
15. táblázat:	A jelenlegi fő tevékenység részletesen	41
16. táblázat:	A munkavállalás formája a fő foglalkozásban	45
17. táblázat:	A jelenleg is dolgozók foglalkozása	47
18. táblázat:	A dolgozó fiatalok aránya a különböző összetételű családokban élő fiatalok között	57
19. táblázat:	A háztartások és aktív keresők átlagjövedelme, önállóság szerint	57
20. táblázat:	A háztartások egy fogyasztási egységre jutó havi nettó átlagjövedelme, régiók szerint, 2004-2008	58
21. táblázat:	Az egyes tartós fogyasztási javakkal rendelkezők aránya önállóság szerint, 2004-2008	62
22. táblázat:	„Az év legnagyobb részében hol lakik Ön?”, 2004-2008	62
23. táblázat:	„Az év legnagyobb részében hol lakik Ön?” – önállóság szerint	63
24. táblázat:	A ház/lakás helye a településen belül a kérdezőbiztos megítélése alapján, a kérdezett önállósága szerint, 2004-2008	63
25. táblázat:	Rendszeresen sportolók sportolási okai	72
26. táblázat:	„Mennyire elégedett az edzettségi szintjével, külsejével, egészségével?”	73
27. táblázat:	Tévénézésre fordított átlagos napi idő hétköznap és hétvégén korcsoportonként, 2004-2008	88
28. táblázat:	A havonta vagy gyakrabban látogatott kulturális intézmények korcsoportonként, 2004-2008	93
29. táblázat:	A soha nem látogatott kulturális intézmények korcsoportonként, 2004-2008	94

Ábrák jegyzéke

1. ábra:	A vizsgált korosztály korévenként, 2000-ben, 2004-ben és 2008-ban	13
2. ábra:	A fiatalok családi állapot szerinti megoszlása	17
3. ábra:	A 15-29 évesek gyermekeinek száma, 2000-2008	20
4. ábra:	Gyermekvállalási tervek a meglévő gyermekek száma szerint	22
5. ábra:	Az oktatásban részt vevő fiatalok aránya, 2000-2008	23
6. ábra:	Az apák és gyermekeik iskolai végzettsége	25
7. ábra:	A fiatalok további tanulási tervei	28
8. ábra:	Idegen nyelvek ismerete és az ismeret szintje	29
9. ábra:	Milyen különórákra járt általános és középiskolában?	30
10. ábra:	Egyetemisták és főiskolások, valamint a teljes minta összehasonlítása különböző szempontok szerint	31
11. ábra:	A tanulmányok befejezése és a munkába állás közt eltelő átlagos idő	42
12. ábra:	A tanulmányok befejezése és a munkába állás közt eltelő átlagos idő legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint	43
13. ábra:	A tanulmányok befejezése és a munkába állás közt eltelő átlagos idő a korábbi, iskola melletti munkatapasztalatok függvényében	43
14. ábra:	Kitől/kiktől érkezett a legnagyobb segítség a jelenlegi – egyben első – elhelyezkedéskor?	44
15. ábra:	A munkahely és a lakóhely közti távolság	46
16. ábra:	Ingázási távolságok településtípus szerint	46
17. ábra:	A munkanélküliek aránya iskolai végzettség szerint	48
18. ábra:	„Miért nem regisztrált Ön munkanélküliként?”	48
19. ábra:	Az utolsó munkavállalás megszűnésének oka(i)	49
20. ábra:	A fiatalok családösszetétel szerinti megoszlása („Ön kivel él együtt?”), 2004-2008	56
21. ábra:	Az önálló háztartásokban lakó, már dolgozó fiatalok átlagjövedelme régiók szerint	58
22. ábra:	Tudnak-e pénzt megtakarítani? – önállóság szerint	59
23. ábra:	„Milyen gyakran fordult elő az Önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük?”, 2004-2008	59
24. ábra:	Milyen gyakran fordult elő az Önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük? – önállóság szerint	60
25. ábra:	Hitel, adósság a háztartásban, önállóság szerint	60
26. ábra:	Milyen típusú hitellel, hitelekkel rendelkezik a háztartás?	61
27. ábra:	Okoz-e problémát a hitelek törlesztése? – önállóság szerint	61
28. ábra:	„Megfelelőnek tartja-e jelenlegi lakáskörülményeit?”, 2004-2008	64
29. ábra:	„Ha együtt él szüleivel: el akar-e onnan költözni a közeljövőben?”	64
30. ábra:	A háztartás anyagi helyzetének megítélése, 2004-2008	65
31. ábra:	A háztartás anyagi helyzetének megítélése az önállóan és a szülőkkel élők között	66
32. ábra:	Tudnak-e pénzt megtakarítani? – 2000-2008	66
33. ábra:	Az elmúlt egy évben volt-e üdülni? – 2000-2008	57
34. ábra:	Rendszeresen sportolók aránya, 2000-2008,	69
35. ábra:	Rendszeresen sportolók aránya nemek szerinti felosztásban, 2000–2008	70
36. ábra:	Rendszeresen sportolók aránya korcsoportonként, 2000–2008	70
37. ábra:	Rendszeresen sportolók aránya településtípusonként, 2000–2008	71
38. ábra:	A dohányzás előfordulása és dohányzási gyakoriság a fiatalok körében, 2000-2008	74

39. ábra:	Alkoholfogyasztási gyakoriság nemeként	75
40. ábra:	Erősen ittas állapot előfordulási gyakorisága nemek szerint	76
41. ábra:	Az adott drogot kipróbálók, illetve az adott drogot az elmúlt évben legalább egyszer használók aránya	77
42. ábra:	A saját egészséggel, közérzettel való elégedettség nemek szerint	78
43. ábra:	„Hány évesen élt először szexuális életet?” – korcsoportonként, 2004-2008	79
44. ábra:	Szexuális kapcsolatot még nem létesítők aránya korcsoportok szerint	80
45. ábra:	Szexuális partnerek száma korcsoportok és nemek szerint	80
46. ábra:	Számítógépet és internetet használók aránya, 2000-2008	83
47. ábra:	Személyi számítógép és internet-hozzáférés a fiatalok háztartásaiban, 2000–2008	84
48. ábra:	„Milyen gyakran használja az internetet?” – válaszok korcsoportonként	85
49. ábra:	Az internethasználat különböző formái	86
50. ábra:	A különböző online tevékenységek előfordulása korcsoportonként	86
51. ábra:	A különböző digitális eszközökkel rendelkező fiatalok aránya korcsoportonként	87
52. ábra:	Rádióhallgatás gyakorisága korcsoportonként	88
53. ábra:	A napilapolvasás gyakorisága korcsoport szerint	89
54. ábra:	Hetilap- és folyóirat-olvasási gyakoriság korcsoportonként	90
55. ábra:	A fiatalok háztartásában található könyvek száma korcsoportonként	91
56. ábra:	Másolt és eredeti cd-k és dvd-k száma a fiatalok háztartásaiban korcsoportonként	92
57. ábra:	Volt-e valaha a következő helyeken a fővárosban?	94
58. ábra:	A szabadidő eltöltésének helyszínei hétvégén és hétköznap	96
59. ábra:	Hétvégi és hétköznapi szabadidős tevékenységek	97
60. ábra:	A baráti körrel nem rendelkezők aránya az anyai iskolai végzettsége szerinti bontásban	98
61. ábra:	„Mindent számításba véve, véleménye szerint a rendszerváltozás óta, illetve az elmúlt 10 évben hogyan alakult...?” – gazdasági helyzet megítélése, 2004-2008	102
62. ábra:	A jelenlegi és az előző (Kádár-) rendszer összehasonlítása különböző szempontok szerint. „Véleménye szerint a következő szempontok szerint melyik rendszer a jobb?”	103
63. ábra:	A demokratikus és a diktatórikus politikai rendszerek megítélése korcsoportok szerint	104
64. ábra:	Az élet különböző dimenzióival kapcsolatos elégedettség, 2004-2008	105
65. ábra:	„Mindent számításba véve, Ön mennyire elégedett azzal, ahogy most él?”, 2000-2008	106
66. ábra:	„Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek a következő években hogyan alakul...?” – gazdasági várakozások, 2004-2008	106
67. ábra:	Különböző iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok érdeklődése a politika iránt, 2000-2008	107
68. ábra:	Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a helyi és az országos ügyekbe?	108
69. ábra:	Mennyire érdekli az országos és helyi politikusokat a fiatalok véleménye?	109
70. ábra:	Helyi közéleti tevékenység	109
71. ábra:	Bal–jobb és liberális–konzervatív orientáció, 2004-2008	110
72. ábra:	A köztársaság intézményeibe vetett bizalom, 2004-2008	111
73. ábra:	„Mennyire fontos ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen, az, hogy...”	112

74. ábra:	Mekkorák az ellentétek a magyar társadalomban a különböző csoportok között a fiatalok véleménye szerint?	113
75. ábra:	Pártok támogatottsága az összes 18 éven felüli és a biztos szavazó pártot választók körében	115
76. ábra:	A szervezetekhez való kapcsolódás jellegzetességei	116
77. ábra:	Kampánytevékenységben, valamint tiltakozásban való potenciális és tényleges	118
78. ábra:	„Vannak-e az Ön számára elérhető közelségben olyan civil vagy egyházi szervezetek, szolgáltatások, amelyek a fiatalok számára szerveznek különböző programokat?” – településnagyság szerint	119
79. ábra:	Az ifjúsági irodák látogatásának okai	120
80. ábra:	Mi(ke)t csinál egy ifjúsági referens a fiatalok véleménye szerint?	121
81. ábra:	„A következő, vallásosságról szóló kijelentések közül melyikkel tudná önmagát a leginkább jellemezni?”, 2000-2008	124
82. ábra:	„Vallásosan nevelték, nevelik Önt otthon?” 2000, 2008	124
83. ábra:	Az egyes felekezetben megkereszteltek, bejegyzettek aránya, 2000, 2008	125
84. ábra:	A magukat különböző felekezetekhez tartozónak érzők aránya, 2000, 2008	126
85. ábra:	„Milyen gyakran jár egyházi, vallási közösségi szertartásokra (mise, istentisztelet), leszámítva a családi eseményeket (esküvő, temetés, keresztelő)?”, 2000, 2008	126
86. ábra:	Az egyházi esküvőt tartók/tartani kívánók aránya a vallásosság szerinti csoportokban	127
87. ábra:	A különböző hittartalmakban hívők aránya	128
88. ábra:	Az ifjúság legégetőbb problémái a fiatalok szerint, 2000-2008	132
89. ábra:	Az ifjúság legégetőbb problémái országosan és helyben a fiatalok szerint	133

[illegible]

JEGYZETEK

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the page.

[illegible]

JEGYZETEK

[illegible]

[illegible]

A 2000 óta négyévente lefolytatott nagymintás, a 15–29 éves korosztályt vizsgáló ifjúsági adatfelvétel egyik célja annak rögzítése, hogy az előző felvétel(ek)hez képest mennyiben, milyen módon változtak az ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását és boldogulási esélyeit befolyásoló társadalmi tényezők, továbbá, hogy ezek a hatások hogyan tükröződnek a fiatalok életmódjában, szabadidős tevékenységében, kulturális fogyasztásában.

A kutatás célja – hasonlóan a korábbi vizsgálatokhoz –, hogy:

- a magyarországi fiatalok anyagi és kulturális erőforrásairól, életmódjáról és értékrendszeréről horizontálisan és vertikálisan is képet kapjunk;
- hazánk statisztikai-gazdasági régióiról, a vizsgált dimenziók mentén, összehasonlító adatokkal rendelkezünk a korábbi magyarországi kutatások vonatkozásában;
- Magyarország polgárai, döntéshozói, szervezetei, kutatóműhelyei részére összehasonlító adatokkal rendelkezünk;
- mind módszertani (empirikus szociológia), mind tartalmi (vizsgált dimenziók szempontjából lehetőséget adjunk a későbbi összehasonlíthatóság, illetve a helyi, megyei illetve regionális kutatásokra, gyakorlati használatban való alkalmazásokra (pl.: ifjúsági koncepciók kidolgozására).

Az előző nagymintás vizsgálatokhoz képest a 2008-ban elvégzett nagymintás survey vizsgálat kvalitatív (fókuszcsoportos) szakasszal bővült, amelynek funkciója az, hogy pontosabban fel lehessen tárni a fiatalok életmenetére hatást gyakorló döntéseket.

2008-ra végre kijelenthető, hogy – követve az Európai Unió számos országának példáját – Magyarországon is rendszeressé vált egy, a kormányzat által is támogatott átfogó ifjúságkutatás. A kutatás alapvető céljai között szerepel, hogy a vizsgálat adatai – a hagyományoknak megfelelően – minden érdeklődő számára elérhetőek és használhatóak legyenek. Így az eredmények, az adatok a feldolgozást követően nyilvánossá válnak.

A Gyorsjelentés, a műfaj sajátosságából adódóan, azt a célt szolgálja, hogy a tanulmányok elkészülte előtt betekintést adjon a vizsgálat alapadataiba; azok mélyebb értelmezésére, az összefüggések feltárására és magyarázatára – itt és most – nem vállalkozunk.

A Gyorsjelentés tehát nem más, mint a vizsgálat alapadatainak felületi megközelítése.